KRAJOBRAZNA OSNOVA REPUBLIKE HRVATSKE

MAKROREGIONALNA I REGIONALNA RAZINA

ATLAS KRAJOBRAZA JADRANSKA OBALA I ZALEĐE

Financira
Europska unija
NextGenerationEU

Krajobrazna osnova Republike Hrvatske makroregionalne i regionalne razine sastoji se od sljedeća 2 dijela:

I. Čimbenici, tipologija i vrednovanje krajobraza
1. ČIMBENICI KRAJOBRAZA
2. TIPOLOGIJA I VREDNOVANJE KRAJOBRAZA, CILJEVI, KVALITETA I OPĆE SMJERNICE

II. Atlasi krajobraza
1. NIZINSKA PANONSKO-PERIPANONSKA HRVATSKA
2. GORSKO-BRDSKA PANONSKO-PERIPANONSKA HRVATSKA
3. GORSKA HRVATSKA
4. JADRANSKA OBALA I ZALEĐE
5. JADRANSKO MORE I OTOCI

Ovaj dokument izrađen je u okviru Nacionalnog plana oporavka i otpornosti, unutar reforme C2.3. R3-I7 Unapređenje sustava prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine kroz digitalizaciju, aktivnosti 2. Izrada prostornih planova nove generacije, podaktivnosti 2.2. Izrada analitičkih podloga za potrebe digitalizacije.

IMPRESSUM

Krajobrazna osnova Republike Hrvatske
Makroregionalna i regionalna razina
Atlas krajobraza – Jadranska obala i zaleđe

NOSITELJ IZRADE
Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine
Branko Bačić, potpredsjednik Vlade Republike Hrvatske i ministar

Zavod za prostorni razvoj
Bojan Linardić, ovlašten za obavljanje poslova ravnatelja zavoda

STRUČNI TIM MINISTARSTVA
Zavod za prostorni razvoj
Ingrid Gojević
Sunčana Habrun
Ana Marija Majdak
Sandra Momčilović
Martina Vidaković Babić

SAVJETODAVNO TIJELO
Branka Aničić, profesorica emerita
Ana Budanko Penavić, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ribarstva
Verica Cvek Domljan, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ribarstva
Robert Duić, ovlašteni krajobrazni arhitekt, Hrvatska komora arhitekata
prof. dr. sc. **Sanja Gašparović**, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Mirna Sabljak, Ministarstvo kulture i medija
dr.sc. **Ana Sopina**, viša asistentica, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Gabrijela Šestani, Ministarstvo zaštite okoliša i zelene tranzicije
Tanja Šinko, Ministarstvo zaštite okoliša i zelene tranzicije
izv. prof. dr. sc. **Jana Šarinić**, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

STRUČNI IZRAĐIVAČ
Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet
Zelena infrastruktura d.o.o.

VODITELJ IZRADE STUDIJE
Izv. prof. dr. sc. **Goran Andlar**

KOORDINATOR TIMA
Višnja Šteko, mag. ing. prosp. arch.

ČLANOVI STRUČNOG TIMA
Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet, Zavod za ukrasno bilje, krajobraznu arhitekturu i vrtnu umjetnost
izv. prof. dr. sc. **Goran Andlar**
izv. prof. dr. sc. **Ines Hrdalo**
mr. sc. **Vesnica Koščak Miočić-Stošić**
doc. dr. sc. **Dora Tomić Reljić**
izv. prof. dr. sc. **Petra Pereković**
izv. prof. dr. sc. **Kristina Krklec**
izv. prof. dr. sc. **Vedran Rubinić**

Zelena infrastruktura d.o.o.
Višnja Šteko, mag. ing. prosp. arch.
Lara Bogovac, mag. ing. prosp. arch.
Matea Petrović, mag. ing. prosp. arch.
Mirjana Meštrić, mag. ing. prosp. arch.
Dorotea Garašić, mag. ing. prosp. arch.
Karla Luić-Kmezić, mag. ing. prosp. arch.
Helena Miholić, mag. ing. prosp. arch.
Sunčana Bilić, mag. ing. prosp. arch.
Marina Čačić, mag. ing. agr.
Sven Keglević, mag. ing. geol.
Zoran Grgurić, mag. ing. silv.
Andrijana Mihulja, mag. ing. silv.
Fanica Vresnik, mag. biol.

Ekomena d.o.o.
dr. sc. **Filip Šrajer**
Jere Kuzmanić, mag. ing. arch.
Vitoria Šokec Plepelić, mag. ing. prosp. arch.

Ask Atelier d.o.o.
Azra Suljić, mag. ing. arch.
doc. dr. sc. **Marija Premužić Ančić**, mag. ing. arch.
Dunja Naerlović, mag. ing. arch.

VANJSKI SURADNICI
prof. dr. sc. **Aleksandar Lukić**
Ivan Šišak, mag. geogr.
Stjepan Večerin, student krajobrazne arhitekture

DEKAN AGRONOMSKOG FAKULTETA
prof. dr. sc. **Aleksandar Mešić**

NAKLADNIK
Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine

UREDNIŠTVO
Ingrid Gojević
Sandra Momčilović
Martina Vidaković Babić
Ana Marija Majdak

LEKTURA
ANALEKTA j.d.o.o. za usluge

FOTOGRAFIJE
Izv. prof. dr. sc. **Goran Andlar**

GRAFIČKI DIZAJN
Šesnić&Turković d.o.o., Maja Draganić

Zagreb, lipanj 2026.

ISBN 978-953-6793-80-8

ZELENA INFRASTRUKTURA

Sveučilište u Zagrebu
Agronomski fakultet

REPUBLIKA HRVATSKA
Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine

SADRŽAJ

Krajobrazna makroregija
Jadranska obala i zaleđe — **8**

4. OPIS KRAJOBRAZNIH REGIJA RH
4.1. Crvena Istra — **12**
4.2. Siva Istra — **24**
4.3. Bijela Istra — **36**
4.4.A. Kvarnersko priobalje — **46**
4.4.B. Priobalje Srednje Dalmacije — **58**
4.5. Velebitsko podgorje — **70**
4.6. Sjevernodalmatinska zaravan i Bukovica — **82**
4.7. Zadarsko i šibensko područje — **94**
4.8. Masiv Dinare i Svilaje sa sjevernodalmatinskim gorjem — **106**
4.9. Dalmatinsko zaleđe — **118**
4.10. Hilejski poluotok — **130**
4.11. Neretvansko područje — **142**
4.12. Dubrovačko područje — **152**

KRATICE

BiH — Bosna i Hercegovina
CKA — Ciljevi kvalitete - antropogene kvalitete
CKP — Ciljevi kvalitete - prirodne kvalitete
CKV — Ciljevi kvalitete - vizualno-doživljajne kvalitete
DV — Dalekovod
EVP — Elektrovučna podstanica
FAO GIAHS — Globalno važni sustavi poljoprivredne baštine
HE — Hidroelektrana
IJI — Istok jugoistok
JI — Jugoistok
MHE — Male hidroelektrane
NP — Nacionalni park
POP — Područje očuvanja značajno za ptice
PP — Park prirode
PP PGŽ — Prostorni plan Primorsko goranske županije
PS — Pretovarne stanice
POVS — Područja očuvanja značajna za vrste i stanišne tipove
RH — Republika Hrvatska
RHE — Reverzibilna hidroelektrana
RS — Redukcijska stanica
SA — Smjernice za očuvanje antropogenih kvaliteta
SE — Solarne elektrane
SP — Smjernice za očuvanje prirodnih kvaliteta
SSZ-IJI — Sjever sjeverozapad - istok jugoistok
SV — Smjernice za očuvanje vizualno-doživljajnih kvaliteta
SZ — Sjeverozapad
TE — Termoelektrana
TS — Transformatorska stanica
UNESCO — Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu
UNP — Ukapljeni naftni plin
VE — Vjetroelektrane
ZSZ — Zapad sjeverozapad
ZSZ - IJI — Zapad sjeverozapad - istok jugoistok

TUMAČ — CILJEVI KVALITETE

PRIRODNE KVALITETE	
CKP1	Očuvana i unaprijeđena prirodna baština, te pojedina prirodna obilježja reljefa, geologije, vegetacije i voda, važni za regionalni krajobrazni identitet
CKP2	Očuvana veća i kompaktna prirodna područja te područja velike bioraznolikosti
CKP3	Sanirani i obnovljeni degradirani prirodni krajobrazi i istaknuta prirodna obilježja

ANTROPOGENE KVALITETE CILJEVI ZA OČUVANJE, OBNOVU I/ILI UNAPRJEĐENJE **NASELJA I GRADITELJSKE BAŠTINE**	
CKA1	Kvalitetno planirana ruralna i urbana naselja
CKA2	Očuvana, obnovljena i unaprijeđena baština ruralnih i urbanih naselja te graditeljska baština važna za regionalni krajobrazni identitet
CKA3	Obnovljena i unaprijeđena negativna obilježja naselja
CILJEVI ZA OČUVANJE, OBNOVU I/ILI UNAPRJEĐENJE **POLJOPRIVREDNIH KRAJOBRAZA**	
CKA4	Očuvani, obnovljeni i unaprijeđeni regionalno specifični poljoprivredni i ruralni krajobrazi
CKA5	Obnovljeni i unaprijeđeni napušteni/zapušteni poljoprivredni krajobrazi
CKA6	Unaprijeđeni intenzivni poljoprivredni krajobrazi

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNE KVALITETE	
CKV1	Očuvana i unaprijeđena vizualna cjelovitost i identitet krajobraznih regija
CKV2	Očuvani regionalno specifični krajobrazi visokih vizualno doživljajnih kvaliteta i vrijedne vizure
CKV3	Unaprijeđeni i obnovljeni vizualno-doživljajno degradirani krajobrazi

KRAJOBRAZNA MAKROREGIJA
– JADRANSKA OBALA I ZALEĐE

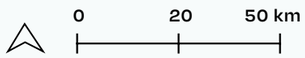

MAKROREGIJE REPUBLIKE HRVATSKE

1. NIZINSKA PANONSKO-PERIPANONSKA HRVATSKA
2. GORSKO-BRDSKA PANONSKO PERIPANONSKA HRVATSKA
3. GORSKA HRVATSKA
4. **JADRANSKA OBALA I ZALEĐE**
5. JADRANSKO MORE I OTOCI

KRAJOBRAZNE REGIJE JADRANSKE OBALE I ZALEĐA

4.1. CRVENA ISTRA
4.2. SIVA ISTRA
4.3. BIJELA ISTRA
4.4.A. KVARNERSKO PRIOBALJE
4.4.B. PRIOBALJE SREDNJE DALMACIJE
4.5. VELEBITSKO PODGORJE
4.6. SJEVERNODALMATINSKA ZARAVAN I BUKOVICA
4.7. ZADARSKO I ŠIBENSKO PODRUČJE
4.8. MASIV DINARE I SVILAJE SA SJEVERNODALMATINSKIM GORJEM
4.9. DALMATINSKO ZALEĐE
4.10. HILEJSKI POLUOTOK
4.11. NERETVANSKO PODRUČJE
4.12. DUBROVAČKO PODRUČJE

NAZIV KRAJOBRAZNOG TIPA
Primorski krajobraz

KRITERIJI ZA IZDVAJANJE KRAJOBRAZNE JEDINICE:
- klima: primorska;
- (hidro)geologija: megageološka regija Dinarsko-primorski prostor;
- makroreljef: Dinarski gorski sustav;
- hidrologija: Jadransko vodno područje;
- prirodno-geografske regije: megaregija Jadranska Hrvatska;
- bioregije: mediteranska regija.

KARAKTER
Krajobraz primorja u čijem zaleđu se izmjenjuju šumovite padine gorja i pobrđa, krška polja, udoline i zavale dok priobalje definiraju padine pobrđa i gorja te visokoantropogenizirana obalna zona.

OPIS KRAJOBRAZNOG PODRUČJA

OBUHVAT/SMJEŠTAJ
Kopneno područje Republike Hrvatske koje se proteže uzduž Jadranskog mora, od istarskog poluotoka do Konavala, uključujući zaleđe obalnog područja.

KLJUČNA OBILJEŽJA:
- primorska (sredozemna) klima;
- izmjena krških primorskih strana gorja i pobrđa te brojnih zavala, krških polja, udolina i zaravni;
- razvedena niska do visoka stjenovita obala, s manjim šljunčanim, pješčanim i muljevitim dijelovima;
- izgrađena obalna zona;
- oskudnost površinskih vodnih tijela uz nekoliko većih rijeka i jezera;
- od prirodnoga površinskog pokrova, u zaleđu prevladavaju šume i šikare hrasta medunca s bijelim grabom, a u obalnoj zoni šume crnike i alepskog bora te makija.

OBILJEŽJA
Teren primorskog dijela Jadrana čini izmjena planinsko-brdskog reljefa (Učka, Ćićarija, Velebit, Dinara i Biokovo) s brojnim zavalama, udolinama i zaravnima, a grade ga pretežno karbonatne stijene (vapnenci i dolomiti) pod smeđim tlima, oblikovane krškim i fluviokrškim procesima, dok udoline u flišu (sjeverna Istra, Vinodol, Ravni kotari i dr.) i zavale (polja u kršu) pripadaju denudacijsko-akumulacijskom i akumulacijsko-tektonskom reljefu. Iako je znatno manje raširen u odnosu na vapnence i dolomite, na flišu su često razvijena najdublja (za poljoprivredu i najpogodnija) tla – regosol i rendzina. Osim navedenoga, od isključivo lokalnog značaja eolski su supstrati (les), koji se mogu naći na krajnjem sjeveru i jugu istarskog poluotoka te oko Nina, a imaju povećani udio pijeska.

Obala je vrlo razvedena, pretežno niska do visoka stjenovita, a na jugozapadnim obalnim padinama javljaju se i strmci. Osim stjenovite obale, prisutne su još i šljunčane uvale (u manjim, otvorenijim uvalama s jačim valovima i strujanjima), osobito na području Makarske rivijere. U obalnim dijelovima flišnih udolina nastale su pješčane obale (sjeverne obale Ravnih kotara, Karinsko i Novigradsko more i dr.), a uz ušća rijeka, unutar dubokih uvala i laguna ili uz izvore slatke vode nalaze se muljevite obale (delta Neretve, oko Nina te uvale Plemići, močvara Palud kod Rovinja itd.). Zbog propusnoga krškog terena, područje je siromašno površinskim vodnim tijelima te samo manji dio oborinske vode teče površinski po manje propusnim naslagama. Pritom se od većih rijeka ističu: Dragonja, Mirna, Raša i Boljunčica na području Istre, Rječina na Kvarneru te Zrmanja, Krka, Cetina i Neretva u Dalmaciji. Od voda stajaćica izdvaja se nekoliko većih prirodnih jezera te akumulacijska umjetna jezera – Vransko jezero kod Biograda na moru (najveće prirodno jezero), Baćinska jezera, Modro oko i jezero Kuti na delti Neretve, Visovačko jezero na Krki te Prološko blato, Crveno i Modro jezero pokraj Imotskog. Od akumulacijskih jezera izdvaja se Peruća na Cetini i Butoniga u Istri.

Makroregija je pod utjecajem primorske (sredozemne) klime koju karakteriziraju suha i vruća ljeta te blage i kišne zime, a u Kvarnerskom zaljevu uz ciklogenetičko djelovanje snažan utjecaj na velike količine oborina ima planinsko zaleđe s orografskim efektom. Osim potonjega jedan od najvažnijih modifikatora primorske klime jest more, koje na godišnjoj i dnevnoj razini ublažuje promjene u temperaturi zraka. Dalmatinska zagora i unutrašnjost Istre zbog veće udaljenosti od mora imaju veće amplitude zraka i poprimaju obilježja umjereno tople klime s vrućim ljetom. Osim primorske na višim je nadmorskim visinama (Velebit, Dinara, Snježnica i dr.) prisutna planinska klima. To je utjecalo i na prirodni površinski pokrov u kojem prevladavaju šume hrasta medunca s bijelim grabom, dok se u središnjoj Istri, na Velebitu i u zaleđu obale pojavljuju i bukove. Uz obalu je raširena šuma i makija crnike te šume alepskog bora i drugih četinjača. Poljoprivredne površine uglavnom su zastupljene na zaravnjenom terenu, odnosno u riječnim dolinama te na visoravnima i u krškim poljima. Od većih polja treba istaknuti Sinjsko, Imotsko i Vrgoračko polje, a kao veće zone ističu se Čepić polje, dolina rijeke Mirne u Istri te dolina rijeke Neretve u Dalmaciji.

4.1.
KRAJOBRAZNA REGIJA **CRVENA ISTRA**

OBALA ROVINJSKOG PODRUČJA

CRVENA ISTRA

KRAJOBRAZ OBALE I ZARAVNI

- IZGRAĐENE POVRŠINE
- POLJOPRIVREDNE POVRŠINE
- VISOKA ŠUMSKA VEGETACIJA
- NISKA ŠUMSKA VEGETACIJA
- LIVADNE I TRAVNJAČKE POVRŠINE
- STJENOVITE POVRŠINE
- VODENE POVRŠINE

OPIS KRAJOBRAZNOG PODRUČJA

OPIS KRAJOBRAZNOG PODRUČJA

Obuhvat/smještaj: obalni pojas poluotoka Istre od granice sa Slovenijom do Plomina te unutarnji dio poluotoka do poteza Plomin, Pazin i Buje, uključujući uzak međubrdski dio bujskog zaleđa do rijeke Mirne.

DEFINIRAJUĆI KRITERIJI:

- geologija: vapnenci i dolomiti;
- reljef: krška zaravan poluotoka;
- regija: poistovjećuje se s uvriježenom regijom Crvena Istra.

KLJUČNA OBILJEŽJA:

- krška zaravan poluotoka s uskim duboko usječenim dolinama te dominantno niskom, te mjestimično strmom obalom;
- dubok sloj tla crvenice;
- prevladava šumski pokrov: većinom primorske šume i šikare hrasta medunca s crnim i bijelim grabom, potom šume i makije hrasta crnike ili oštrike te šume hrasta crnike i crnog jasena;
- gusta mreža naselja s velikim udjelom malih povijesnih gradova i sela, ali i značajnim recentnim širenjem te stapanjem naselja, koje se povećava s blizinom obale;
- dva tipa poljoprivrednog krajobraza: mozaični poluomeđeni silvo-agro-pastoralni zaravnjački poljoprivredni te mozaični otvoreni poljodjelski krajobraz u dolinama.

KARAKTER KRAJOBRAZA

Krška zaravan poluotoka s duboko usječenim dragama, velikog broja malih povijesnih naselja, niske i urbanizirane obalne zone te mozaičnoga usitnjenog poljoprivrednog krajobraza.

PRIRODNA OBILJEŽJA

Crvenu Istru dominantno izgrađuju vapnenci i dolomiti srednje taloženi od srednje jure do srednjeg eocena, a djelomično i paleogenske flišne naslage, mjestimično prekriveni kvartarnim sedimentima (aluvij, les i crvenica). Ove stijene izgrađuju zapadnoistarsku antiklinalu smjera pružanja sjeveroistok-jugozapad, a koja blago tone prema sjeveroistoku. Područje je definirano krškom (tzv. Istarskom) zaravni karakterističnoj po blago valovitom okršenom reljefu s razvijenim brojnim površinskim (škrape, ponikve, uvale, ponori) i podzemnim krškim formama (špiljama i jamama). Zaravan se izdiže prema sjeveroistoku, gdje u svome rubnom dijelu doseže nadmorsku visinu između 250 i 450 metara.

Područje je zbog propusnosti karbonatne podloge siromašno površinskom vodom. Međutim, formirane su veće tekućice koje prihranjuje voda iz brdovitog zaleđa i koje su erozijskim djelovanjem na karbonatnu podlogu formirale veće riječne i suhe doline (doline rijeka Mirne i Raše te suha dolina Limska draga). Za razliku od riječnih dolina, Limska draga suha je dolina, odnosno meandrirajući paleotok Pazinčice, koja danas ponire u krško podzemlje kod Pazina u susjednoj Sivoj Istri. Stalne tekućice su rijeke Raša, Mirna, Dragonja i Boljunščica. Dužinom je najznačajnija rijeka Raša, koja teče regijom većim dijelom svog toka (dužinom od 21 km), a formirala je i u regiji najduži zaljev (Raški zaljev). Rijeka Mirna obuhvaćena je tek vršnim dijelom, i to dužinom od sedam kilometara formirajući uz ušće nešto širu dolinu i zaljev. Boljunščica tek svojim vršnim dijelom teče regijom (nakon poniranja izvire iz umjetnoga podzemnog tunela kod termoelektrane Plomin te se odmah ulijeva u Plominski zaljev). Rijeka Dragonja kao granična rijeka između RH i Slovenije također teče svojim manjim dijelom (10 km), a ulijeva u Savudrijsku valu. Navedeni morski

ILUSTRATIVNI 3D PRIKAZ KARAKTERISTIČNIH OBILJEŽJA KRAJOBRAZNOG PODRUČJA CRVENE ISTRE

zaljevi zapravo su potopljene riječne doline nastale dizanjem morske razine nakon posljednjega ledenog doba kada je obala ovog područja i formirana. Obala je dominantno stjenovita, umjereno do jako razvedena, pretežno niska, odnosno strma samo na manjem potezu na istočnom dijelu. Geomorfološke i geološke specifičnosti širega obalnog pojasa uvjetuju veliku koncentraciju prirodnih vrijednosti, koje su prepoznate te su postala zaštićena područja; npr. geomorfološko-hidrogeološka obilježja i vrijedna šumska vegetacija Limskog zaljeva, prirodnost rovinjskog priobalja i otoka, geološka specifičnost uvale Rabac i Prklog, geološki slojevi kamenoloma Fantazija.

Na krškom terenu na kontaktu manje i više propusnih naslaga pojavljuju se krški izvori. A od stajaćica se izdvaja močvarno područje posebnog ornitološkog rezervata Palud veličine od dva do 20 hektara ovisno o oborinskom razdoblju, koje je umjetnim kanalom spojeno s morem. Jezero Bakranjuša umjetno je akumulacijsko jezero pokraj naselja Jadreški.

Od tala prevladavaju crvenice (terra rossa), odakle i dolazi naziv regije. Velik je dio crvenica antropogeniziran. Po pravilu su crvenice asocirane sa smeđim tlima na vapnencu (kalkokambisolima). U dolinama Mirne i Raše uz koluvijalna ili koluvijalno-aluvijalna tla u podnožjima obronaka prevladavaju hidromorfna tla (većinom močvarno-glejna vertična), koja su velikim dijelom hidromeliorirana. U blizini ušća tih rijeka u Jadran mogu se naći i halomorfna, odnosno zaslanjena tla (solončaci). Na rubnim područjima regije, na laporima, flišu ili mekim vapnencima javljaju se i druga tla, koja su inače karakteristična za susjednu regiju (Sivu Istru) – rendzine, vertisoli (smonice) ili eutrični kambisoli. Na krajnjem jugu i sjeveru Crvene Istre uz rendzine ima i eutričnih kambisola (rjeđe i luvisola), i to na lokalnim akumulacijama nanosa lesa.

Polovicu površine regije prekrivaju šumske površine; dvije trećine su primorske šume i šikare hrasta medunca s crnim i bijelim grabom, a od ostalih su značajne šume i makije hrasta crnike ili oštrike te šume hrasta crnike i crnoga jasena rasprostranjene obalnim pojasom neprekidno od naselja Funtane pokraj Vrsara pa sve do Plomina. Prisutni su i nasadi crnogorice na potezu obalnog dijela od Pule do Premuntane te SZ od Raškog polja, pokraj naselja Melnica, Barban, Puntera, te istočno od naselja Svetvinčenat. Nešto je značajniji broj šumskih područja zaštićen mjerom zaštite prirode (pet park-šuma i jedan posebni rezervat). Pod travnjacima je 22% površine: prevladavaju travnjaci vlasastog zmijka, ali i istočnojadranski kamenjarski pašnjaci epimediteranske zone, istočnojadranski kamenjarski pašnjaci submediteranske zone te mezofilne livade košanice srednje Europe. Svi su ti travnjaci dio poljoprivrednog mozaika, ali i ugrožena i/ili rijetka staništa.

ANTROPOGENA OBILJEŽJA

Zaravnjenost, dubok sloj tla te većinom pristupačna obala bili su uvjeti pogodni za naseljavanje pa na tom području postoji kontinuitet života ljudi. Razvoj naselja može se pratiti od predantike i antike, preko srednjeg vijeka, do danas. Iako su gradovi unutarnje Istre mahom srednjovjekovni, uglavnom su nastali na predantičkom sloju; međutim, još je važniji antički sloj. Naime, u rimsko doba ovdje se bile porečka i pulska kolonija s gradovima te razvijenom i organiziranom poljoprivredom. Antički raster gradova Pule i Poreča i danas je vidljiv, međutim prostorno raširenija kvadratno je ortogonalni raster centuriacije kojom je bio podijeljen izvangradski poljoprivredni prostor kolonija. Danas je ovaj raster vidljiv u obliku putova i suhozidnih međa diljem regije, ali s najvećom koncentracijom na području Vodnjanštine.

Specifičnost srednjeg vijeka uvjetuje fortificiranje postojećih naselja, ali i izgradnju utvrda od kojih će se neke poslije razviti u gradove (Bale, Roč, Mutvoran, Vodnjan itd.). Vrlo je važno razdoblje od kraja 10. stoljeća kada se uspostavlja veći broj utvrđenih mjesta (burgova, kaštela), a koji će poslije biti osnova razvoja tipičnog istarskoga gradića (Buzet, Hum, Boljun, Buje, Grožnjan, Momjan, Marčenegla, Draguć, Vrsar, Žminj, Beram itd.). Ova naselja imaju zbijenu matricu, a uglavnom su nastala na uzvisinama, uz rjeđe primjere na ravnim dijelovima (npr. Svetvinčenat). Iako Istra nije direktno bila pogođena, osmanska osvajanja 17. i 18. stoljeća donijela su promjene – doselilo se novo stanovništvo, uglavnom stočarski orijentirano, izgubile su se urbane funkcije naselja, a jačala ruralnost, koja se ponajprije ogledala u pojavi novih međusobno raspršenih selišta (stancija) izvan naselja, danas vidljivih u velikom broju zaselaka patronimičnog karaktera.

Današnja orijentiranost ovog dijela Istre prema turističkoj ekonomiji pridonijelo je znatnom širenje naselja, pri čemu je ono izraženije u blizini zapadne i južne obale. Niska i manje razvedena zapadna obala većim je dijelom izgrađena/urbanizirana, s iznimkom pojasa od Rovinja do Peroja (na potezu značajnog krajobraza Rovinjski otoci i priobalno područje). Strmija istočna obalna strana većinom je lišena gradnje, ali značajne su koncentracije apartmanizacije u Rapcu i Svetoj Marini te uz bivši kamenolom u Koromačnom. I u unutrašnjosti bližoj zapadnoj i južnoj obali zamjetno je širenje građevinskog područja u obliku stapanja susjednih (ruralnih) naselja te u neorganiziranoj i slabo okupljenoj matrici (Ližnjan, Šišan, Jadreški, Galižana, Vodnjan, Peroj, Barbariga, Bale, Kaštelir Labinci itd.) te snažna urbanizacija poljoprivrednih površina u zaleđu Pule.

Danas je Crvena Istra prostor s velikim brojem naselja, pri čemu je ponajprije riječ o malim gradovima (osim Pule), selima te zaselcima i osamljenim gospodarstvima. Nasuprot očuvanim povijesnim jezgrama mjesta, ipak prevladavaju spomenuta recentna širenja i prenamjene postojeće izgradnje, i to različitih tipologija i utjecaja na ambijent. U unutarnjim dijelovima ove regije, uz novu izgradnju tipičnu za istočnu obalu Jadrana te neusklađenu s ambijentom, prisutne su i turističke prenamjene koje se do određene mjere oslanjaju na povijesni i tradicionalni ambijent.

S obzirom na zaravnjenost i dubok sloj tla, ovo je područje pogodno za poljoprivredu. Iako je trend napuštanja poljoprivrede i ovdje primjetan, ipak poljoprivredne površina danas čine oko polovice ukupne površine. Dominiraju mozaici tipičnih mediteranskih kultura, uključujući pašnjake (spomenuta travnjačka staništa), dok su u manjem omjeru kao samostalne kulture zastupljene masline i vinogradi. Dva su karakteristična tipa poljoprivrednog krajobraza. Dominantan je onaj na zarav-

NASELJE RADETIĆ NA PODRUČJU TINJANŠTINE

LIMSKA DRAGA

PODRUČJE VODNJANŠTINE

DOLAC NA PODRUČJU TINJANŠTINE

NASELJE TINJAN

ni, a čini ga poluomeđeni agro-silvo-pastoralni sustav uzorka proizašlog iz mikroreljefnih formi, ali na višoj organizacijskoj razini iz kombinacije antičkog rastera te koncentrične organizacije cjeline naselja (od centralnog naselja prstenasto se šire površine poljoprivredne namjene, od intenzivnijih uz naselje do ekstenzivnih namjena i šuma dalje od naselja). Pojam poluomeđenosti podrazumijeva tek mjestimično suhozidno omeđivanje poljoprivrednih parcela, i to uglavnom ponikvi, čiji broj i stupanj kultiviranosti čini prepoznatljivost Crvene Istre. Tomu je nužno pridružiti i veliku koncentraciju lažno svođenih suhozidnih građevina – kažuna. Nasuprot mozaiku, u zaravnjačkom tipu nađe se mjestimično i intenzivnih okrupnjenih nasada vinograda, maslinika i oranica, a vezani su za područje urbaniziranoga obalnog zaleđa.

Drugi su tip poljodjelske površine u (riječnim i suhim) dolinama, koje su nastale u recentnije doba kada je isušivanje postalo moguće. Riječ je o Limskoj i Raškoj dragi te dolini Mirne, gdje se nalaze homogenije i veće poljoprivredne površine oranica i vrtova, s nešto livada. Dok je Limska draga prepoznatljiva po usitnjenom mozaiku, obilježja Raške drage i doline Mirne intenzivirane su meliorirane oranice.

Kao izraženi antropogeni utjecaj u regiji izdvaja se veći broj kamenoloma, koji potječu još iz antičkih vremena (Vinkuran, kamenolomi iznad Istarskih toplica i brojni drugi vrlo visoke ambijentalne vrijednosti); dio ih je napušten, a dio je još u fazi eksploatacije. Kao kulturna baština vezana za eksploataciju važno je istaknuti rudnike ispod Labina i Raše te urbanističke cjeline sa stambenim naseljima nastalima između dva svjetska rata.

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNA OBILJEŽJA

Zbog velike zaravnjenosti glavno je vizualno obilježje unutrašnjosti regije vizualna nesagledivost. Za to su područje karakteristični mali i višom vegetacijom zatvoreni ambijenti aktivnih poljoprivrednih površina. U takvom nepreglednom, pretežno poljoprivrednom krajobrazu ispripletenom mozaikom namjena snažni su akcenti naselja, a vizualno su prepoznatljivija ona smještana na povišenjima te očuvanih povijesnih jezgri. Zbog guste mreže naselja i relativno dobre prometne povezanosti ostavljaju dojam tajnovitosti.

Duge su vizure pak najviše koncentrirane u obalnom pojasu te na rubovima draga i zaljeva. Ujedno, reljefne forme dolina i morskih zaljeva glavni su kontrastni element velikog mjerila, ne samo zbog forme već i zbog korištenja, pri čemu uz poljoprivredu dominiraju bujniji i vlažniji biljni pokrovi.

Širi obalni pojas i njegovo zaleđe donose pak sasvim drukčije ambijente od unutrašnjosti; kombinacija s ambijentom neusklađene izgradnje te intenziviranje poljoprivrede lišene strukturiranosti donosi ambijente niskog stupnja vizualne prepoznatljivosti. Kontrast novoproširenih i arhaičnih očuvanih naselja, može se reći, karakterističan je za regiju, čemu treba pridružiti činjenicu da su se do određene mjere prenamjene kuća relativno dobro uklopile u tradicionalne i povijesne ambijente.

VREDNOVANJE

PRIRODNE KVALITETE:

- velika koncentracija zaštićene prirode (pet park-šuma, četiri posebna rezervata, sedam značajnih krajobraza i jedan spomenik prirode) i područja Natura 2000 u obalnom pojasu zbog posebnosti prirodnih obilježja;
- dominacija mozaične poljoprivrede s velikim udjelom više prirodne vegetacije i travnjaka, koji su mjesto različitih vrijednih staništa;
- prepoznatljivost područja po reljefu zaravni.

ANTROPOGENE KVALITETE:

- velik broj očuvanih povijesnih dijelova urbanih i ruralnih naselja;
- reprezentativna područja tipičnih poljoprivrednih krajobraza Crvene Istre; silvo-agro-pastoralni krajobraz s velikom koncentracijom suhozidno omeđenih ponikvi i kažuna; Vodnjanština (uključujući antički raster), Žminjština, Barbanština i Svetvinčenat te Kanfanarska Draga reprezentativni su primjeri kultivirane udoline.

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNE KVALITETE:

- povijesne jezgre naselja kao akcenti i vizualno atraktivne cjeline malog mjerila;
- mali zatvoreni ambijenti omeđenih polja i ponikvi na zaravni;
- vizualno atraktivni dijelovi južne i zapadne obale zbog osjećaja prirodnosti i stjenovitosti (Premantura, rovinjska obala);
- visok stupanj sagledivosti prostora te vizualna cjelovitost;
- vizure s draga i zaljeva; posebno na Limsku dragu i njezine poljoprivredno aktivne dijelove, na Limski zaljev te zaljev uvale Rabac i Prklog;
- koherentnost prostora u smislu korištenja (naselja, šume, poljoprivreda).

POSTOJEĆE PROMJENE:

- izražena urbanizacija obale i južnog i zapadnog obalnog pojasa te umjerena urbanizacija u unutrašnjosti;
- retencije i regulacije potoka;
- marikultura u Limskom kanalu;
- intenzifikacija i okrupnjavanje poljoprivrednog zemljišta;
- čista sječa šuma;
- postavljanje samostojećih antenskih stupova;
- otpad u potocima i na obalama potoka;
- širenje invazivnih biljnih vrsta;
- umjereno napuštanje poljoprivrede, posebno pašnjaka i poljodjelskih omeđenih ponikvi;
- kamenolomi kao snažni negativni akcenti;
- 40-ak lokacija napuštenih eksploatacijskih polja;
- šest odlagališta komunalnog otpada;
- ugroženost zaštićenih dijelova prirode, posebno značajnih krajobraza obale;
- u pozitivnom smislu izdvaja se uređenje pješačkih, biciklističkih i planinarskih staza.

PLANIRANI PRITISCI:

→ KORIŠTENJE I NAMJENA POVRŠINA:

- izgradnja 15 igrališta za golf (1920 ha);
- izgradnja 72 turističke zone (576,2 ha).

→ INFRASTRUKTURA:

Promet:

- dovršetak izgradnje punog profila dviju autocesta;
- izgradnja 12 novih državnih cesta, drugog traka na dvije državne ceste i 12 prometnih koridora u istraživanju (državnog značaja);
- izgradnja 26 novih županijskih cesta i pet prometnih koridora u istraživanju (županijskog značaja);
- izgradnja dviju željezničkih pruga;
- izgradnja 31 luke nautičkog turizma.

Energetika:

- izgradnja jednog DV-a 2x400 kV, triju DV-a 220 kV;
- izgradnja dvaju transformatorskih i rasklopnih postrojenja;
- izgradnja pet magistralnih plinovoda i jednog plinovoda radnog tlaka 24,50 bara;
- izgradnja jedne plinare za UNP (ukapljeni naftni plin);
- izgradnja 20 minihidroelektrana.

→ ODLAGALIŠTA OTPADA I EKSPLOATACIJSKA POLJA:

- sanacija šest odlagališta komunalnog otpada te uspostava niza novih, manjih odlagališta komunalnog otpada, inertnog (građevnog otpada) i azbesta, sporadično razmještenih uz/unutar naselja;
- otvaranje devet novih eksploatacijskih polja;
- sanacija 40-ak lokacija napuštenih eksploatacijskih polja.

CILJEVI KVALITETA I SMJERNICE

PRIRODNE KVALITETE

BR.	SMJERNICE	CK
SP1	Očuvati prirodnu konfiguraciju terena i istaknute geomorfološke forme, osobito klifove, prirodne plaže i rtove, a u slučaju potrebe planiranja novih zahvata integrirati ih u prirodna obilježja spomenutih formi.	**CKP1**
SP2	Očuvati šumsku vegetaciju u obliku manjih šuma, šumaraka, drvoreda, živica i pojedinih stabala unutar naselja (urbanih i ruralnih) i poljoprivrednog krajobraza te ih maksimalno integrirati u nove zahvate.	**CKP1**
SP3	Identificirati vrijedne i iznimne prirodne krajobraze, predstaviti ih u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti te promovirati; uključiti ih u lokalne/regionalne posjetiteljske/turističke rute, itinerare itd.	**CKP1**
SP4	Održavati zaštitne pojase te rubna staništa prirodne vegetacije (npr. pojase zeljaste vegetacije, živica, šibljaka ili grmlja) gdje god je moguće uz bujičnjake i ceste te za omeđivanje poljoprivrednih površina.	**CKP1**
SP5	Očuvati prirodnu morsku i riječnu obalu i vodna tijela (izvori, potoci, rijeke, jezera, bare) te pripadajuću visoku vegetaciju. Izbjegavati betoniranje i nasipavanje obale i vodenih površina. Pri planiranju novih zahvata integrirati prirodna obilježja obale i vodnih tijela (stjenovitu obalu, plaže, prudove, meandre, potoke, bujičnjake itd.) u rješenja čuvajući njihovu prirodnu morfologiju i obalnu vegetaciju, a sve nove intervencije oblikovati kao montažne i lako uklonjive.	**CKP1**
SP6	Jačati multifunkcionalnost zaštićenih područja prirode i značajnih prirodnih područja krajobraza uvođenjem društveno važne infrastrukture. Posebno se to odnosi na zaštićena područja prirode te područja Natura 2000.	**CKP1**
SP7	Očuvati cjelovitosti područja, odnosno maksimalno izbjegavati fragmentaciju i prenamjenu zemljišta na većim, kompaktnim šumskim te područjima vrijednih staništa i visoke bioraznolikosti (područja s autohtonom šumskom vegetacijom).	**CKP1** **CKP2**
SP8	Izbjegavati gradnju i širenje građevinskih područja naselja na kompaktne i cjelovite šumske krajobraze koji se nalaze između građevinskih područja i koji su važni elementi prirodne, zelene cezure. Održavati postojeće zelene cezure između urbanih i ruralnih naselja te spriječiti kontinuiranu izgradnju duž morskih i riječnih obala te prometnica radi očuvanja prirodnosti i ekoloških kvaliteta (koridori za kretanje životinja, očuvana bioraznolikost područja).	**CKP1** **CKP2**
SP9	Očuvati prirodna poplavna i močvarna područja zbog njihove velike ekološko-prirodne vrijednosti i pozitivnog učinka na ublažavanje klimatskih promjena. Koristiti se prirodnim retencijama za zadržavanje poplavnih voda i njihovu odvodnju.	**CKP1** **CKP2**
SP10	Poticati uvođenje hidrotehničkih rješenja vodotoka krajobraznim tehnikama. Nove hidrotehničke radove na vodotocima uskladiti s krajobraznim obilježjima i višenamjenskim korištenjem. Oblikovna, tehnička i biotehnička rješenja trebaju osigurati prirodno uklapanje vodnih tijela u okruženje. U oblikovanju i biotehničkim rješenjima koristiti se autohtonom vegetacijom iz uzvodnih područja.	**CKP3**
SP11	Ukloniti i sanirati sva divlja odlagališta otpada u prirodnom krajobrazu i površine vratiti u stanje blisko prvotnomu.	**CKP3**
SP12	Sanirati manje površinske kopove metodom biološke sanacije koja uključuje stabilizaciju terena i sadnju autohtone vegetacije. U slučaju da to nije moguće, zakloniti ih sadnjom drveća i druge grmolike vegetacije.	**CKP3**
SP13	Pošumljavanjem sanirati sva prirodna šumska područja koja su uništena požarom.	**CKP3**

ANTROPOGENE KVALITETE (NASELJA I GRADITELJSKA BAŠTINA)

BR.	SMJERNICE	CK
SA1	Pri budućem planiranju naselja uspostaviti uravnotežene odnose između graditeljske baštine i suvremenih graditeljskih intervencija, osobito na području zaštićenih i vrijednih povijesnih urbanih i ruralnih cjelina. Planirati razvoj naselja u skladu s prirodnim ograničenjima (konfiguracija terena, šume, vode itd.).	**CKA1** **CKA2**
SA2	Planirati prostorni razvoj ruralnih i urbanih naselja prema naslijeđenim prostornim obilježjima te odnosima između izgrađenih dijelova naselja, prirodnih i poljoprivrednih površina. Posebnu pozornost posvetiti očuvanju i održavanju povijesne (tradicionalne) ruralne matrice, a novu matricu i gradnju planirati tako da se morfologijom, volumenom, oblikovanjem i materijalima prilagodi postojećoj cjelini naselja, u skladu s prirodnim i antropogenim obilježjima krajobraza.	**CKA1** **CKA2**
SA3	Sačuvati od izgradnje, obnoviti i/ili unaprijediti prirodne, poljoprivredne i druge otvorene prostore unutar ili u okružju urbanog naselja u svrhu očuvanja i jačanja prepoznatljivosti prostora, smanjenja gustoće izgrađenosti, poticanja boravka na otvorenome te povezivanja s okolnim prirodnim i ruralnim područjima. Naglasak staviti na umrežavanje takvih otvorenih prostora biciklističkim i pješačkim komunikacijama.	**CKA1**
SA4	Nova naselja planirati kao autentična mjesta koja nude visoku kvalitetu života, uz poštovanje prirodnih i antropogenih obilježja područja.	**CKA1**
SA5	Revidirati prostornim planovima definirana neuređena građevinska područja naselja te građevinska područja označena kao izgrađena, no koja u stvarnosti to nisu, radi očuvanja karaktera krajobraza i obilježja koja bi planiranom izgradnjom bila ugrožena.	**CKA1** **CKA3**
SA6	Smanjiti potrebe za širenjem građevinskog područja obnovom i prenamjenom neiskorištenoga ili napuštenoga graditeljskog fonda.	**CKA1** **CKA3**
SA7	Omogućiti širenje naselja, ali u područjima niske vizualne izloženosti i niskih krajobraznih kvaliteta te uz prisutnost zelene cezure između povijesnog i novog dijela naselja.	**CKA1**
SA8	Spriječiti širenje naselja ili strogo uvjetovati daljnje širenje u visoko vrijednim i osjetljivim krajobraznim područjima, osobito u širokoj obalnoj zoni.	**CKA1** **CKA2**
SA9	Spriječiti urbanizaciju ruralnih naselja onemogućavanjem njihova spajanja s urbanim naseljima, poticanjem rahle matrice izgrađenosti te očuvanjem većih prirodnih i poljoprivrednih površina.	**CKA1**
SA10	Na područjima na kojima je prostornim planom predviđena prenamjena poljoprivrednog zemljišta u građevinsko, planirati rahlu matricu izgradnje s prevladavajućim otvorenim zelenim prostorima te uzimajući i obzir zatečenu konfiguraciju terena, strukturu krajobraza te elemente poput živica, suhozida, terasa, kanala itd. kao polazišta za oblikovanje.	**CKA1**
SA11	Očuvati i unaprijediti pojedinačnu graditeljsku baštinu važnu za regionalni krajobrazni identitet (zaštićenu, evidentiranu i drugu vrijednu prepoznatu baštinu) tako da se obnovi i stavi u funkciju obrazovanja i posjećivanja. U njihovoj okolici i kontaktnoj zoni nije prihvatljivo planirati novu gradnju, već održavati obilježja povijesno relevantnog stanja.	**CKA2**
SA12	Zaštititi (upisati u Registar kulturnih dobara RH) vrijedna ruralna i urbana naselja/cjeline te pojedinačnu graditeljsku kulturnu baštinu. Naglasak staviti na zaštitu ruralnih cjelina.	**CKA2**
SA13	Identificirati iznimne i vrijedne krajobraze naselja te ih predstaviti u formi atlasa prilagođenog široj javnosti.	**CKA2**
SA14	Izraditi tematske atlase ruralnih i urbanih naselja u formi prilagođenoj široj javnosti.	**CKA1** **CKA2**
SA15	Sanirati i spriječiti daljnje širenje ambijentalno neuklopljenih dijelova naselja poput preizgrađenih zona (trgovačko-uslužnih, stambenih i apartmanskih) lišenih zelenila i javnih prostora, zona s predimenzioniranom i/ili stilski neprikladnom arhitekturom, neuređenih industrijskih i gospodarskih zona, luka itd.	**CKA1** **CKA3**
SA16	Sanirati i revitalizirati vrijedne ruralne i urbane cjeline, osobito napuštene i degradirane dijelove prostora.	**CKA2** **CKA3**

ANTROPOGENE KVALITETE (POLJOPRIVREDNI KRAJOBRAZI)		
BR.	**SMJERNICE**	**CK**
SA17	Revitalizirati poljoprivredne i ruralne krajobraze kako bi bili multifunkcionalni i vizualno privlačni te kako bi uz poljoprivredne imali i društvene i ekološke funkcije (obrazovne, rekreacijske itd.). Naglasak staviti na očuvanje sljedećih tipova: silvo-agro-pastoralni krajobraz s velikom koncentracijom suhozidno omeđenih ponikvi i kažuna; Vodnjanština (uključujući antički raster), Žminjština, Barbanština i Svetvinčenat te Kanfanarska Draga reprezentativni su primjeri kultivirane udoline.	**CKA4**
SA18	U poljoprivrednim iznimnim i osjetljivim krajobrazima poticati razvoj niskointenzivnih oblika poljoprivrede (ekološka, tradicijska itd.), koji se prilagođavaju strukturi krajobraza (konfiguraciji terena, parcelaciji) te drugim prirodnim i kulturnim elementima.	**CKA4**
SA19	Očuvati, obnoviti i revitalizirati regionalno specifične elemente poljoprivrednog krajobraza (suhozidi, omeđene ponikve, lokve, kanali, kažuni i sl.).	**CKA4**
SA20	Jačati multifunkcionalnost poljoprivrednih krajobraza (u kombinaciji s prirodnim krajobrazima) oko gradova u svrhu sprečavanja urbanog širenja, urbanizacije ruralnih naselja, smanjenja toplinskih otoka te stvaranja novog mjesta za posjećivanje.	**CKA4** **CKA6**
SA21	Spriječiti uspostavu velikih monokulturnih i prostorno nestrukturiranih poljoprivrednih i arborikulturnih nasada te samostojećih solarnih i agrosolarnih elektrana u iznimnim i vrijednim poljoprivrednim krajobrazima. Zabraniti prenamjenu i gradnju (uključujući staklenike i plastenike) unutar iznimnih poljoprivrednih krajobraza te u njima čuvati poljoprivrednu funkciju.	**CKA4**
SA22	U manje osjetljivim krajobrazima omogućiti razvoj i intenzivne, ali okolišno održive poljoprivrede temeljene na načelima očuvanja okoliša i krajobraza. Okrupnjavanje, uvođenje novih kultura te monokulturnih nasada moguće je, ali poštujući konfiguraciju terena, mrežu tokova, uzorak parcelacije te ostale za područje karakteristične kulturne i prirodne elemente. Također, uvoditi nove strukture koje će pridonositi očuvanju okoliša i jačanju privlačnosti prostora poput ograda, živica, terasa, kanala, podzida itd. te nepoljoprivrednih elemenata poput izletišta, odmorišta itd.	**CKA5** **CKA6**
SA23	Spriječiti rigolanje i malčiranje stjenovitih površina koje rezultira stvaranjem velikih nestrukturiranih, ogoljenih i okrupnjenih poljoprivrednih površina u iznimnim, osjetljivim i vizualno izloženim krajobrazima.	**CKA4**
SA24	U intenzivnim poljoprivrednim krajobrazima lišenima prirodne vegetacije saditi živice, drvorede, šumarke i pojedina stabla.	**CKA6**
SA25	Spriječiti prenamjenu vrijednog poljoprivrednog zemljišta u građevinsko.	**CKA4**
SA26	Zaštititi najvrednije iznimne poljoprivredne krajobraze putem nacionalne i međunarodne zaštite (značajni krajobraz, regionalni park, kulturni krajolik, UNESCO-ov kulturni krajolik, FAO GIAHS) te u njima poticati poljoprivredu niskog intenziteta temeljenu na lokalnim specifičnostima krajobraza.	**CKA4**
SA27	Identificirati iznimne i vrijedne poljoprivredne i ruralne krajobraze, predstaviti ih u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti te promovirati; uključiti teme poljoprivrednih i ruralnih krajobraza u lokalne/regionalne posjetiteljske/turističke/kulturne rute, itinerare itd. Brendirati lokalne proizvode te oblike nematerijalne i materijalne baštine konceptom (vezanoga) iznimnoga poljoprivrednog/ruralnog krajobraza.	**CKA4**

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNE KVALITETE		
BR.	**SMJERNICE**	**CK**
SV1	Očuvanje vizualnog karaktera (kompleksnost, sagledivost, vrijedne vizure, prostorni identitet, vizualni akcenti, povijesni prostorni odnosi naselja, poljoprivrednih, vodenih, šumskih i ostalih površina). Poštovati mjerilo i kapacitete krajobraznih područja pri planiranju novih zahvata.	**CKV1**
SV2	Očuvati i unaprijediti regionalno specifične (povijesne) prostorne odnose unutar ruralnih i urbanih naselja, s naglaskom na odnos između izgrađenih dijelova, poljoprivrednih površina, šuma, vodotoka i ostalih prirodnih površina.	**CKV1**
SV3	Spriječiti uspostavu velikih monokulturnih i prostorno nestrukturiranih poljoprivrednih nasada te velikih samostojećih solarnih i agrosolarnih elektrana u iznimnim, vizualno-doživljajno vrijednim (scenskim) te vizualno izloženim krajobrazima. Uz povijesna naselja i ruralne cjeline posebno su osjetljive i obalne padine u jugoistočnom dijelu, one nagiba većeg od 12° te polja i dolci.	**CKV1** **CKV2**
SV4	Širenje građevinskih područja i gradnju turističkih naselja ne planirati na područjima visoke vizualne izloženosti, a posebno ne na istaknutim vrhovima, grebenima i rtovima reljefnih formacija.	**CKV1** **CKV2**
SV5	Nove građevine ne smiju izlaziti iz siluete padine brda, a svojom visinom i proporcijama moraju se integrirati u postojeće i planirano visoko zelenilo.	**CKV1** **CKV2**
SV6	Očuvati postojeće i uspostaviti nove zelene cezure, koje bi imale funkciju osiguravanja kvalitetnog ambijenta i sprečavanja kontinuirane izgradnje duž morskih i riječnih obala te prometnica.	**CKV1**
SV7	Očuvati zeleno zaleđe postojećih ruralnih i urbanih naselja te većih turističkih zona, što je važno za očuvanje krajobrazne slike i vizura.	**CKV1** **CKV2**
SV8	Identificirati iznimne i vizualno-doživljajno vrijedne (scenske) krajobraze, predstaviti ih u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti te promovirati; uključiti ih u lokalne/regionalne posjetiteljske/turističke rute, itinerare itd.	**CKV2**
SV9	Predstaviti vizualno-doživljajno (scenski) vrijedna krajobrazna područja i iznimne krajobraze uređenjem vidikovaca/odmorišta na vizurnim točkama važnima za njihovo panoramsko i cjelovito razgledanje (uz prometnice ili uređene staze).	**CKV2**
SV10	Očuvati postojeće vizure na povijesna naselja s pristupnih i plovnih putova te drugih točaka promatranja. Novu gradnju, ako je potrebna, planirati „u drugom planu“ čuvajući postojeće vizure na povijesna ruralna i urbana naselja i njihove prostorne rubove. Planirani zahvati u morskim akvatorijima koji uključuju izgradnju luka i novih privezišta nisu prihvatljivi u područjima koja izravno utječu na vizure povijesnih dijelova naselja.	**CKV2**
SV11	Zakloniti loše vizure prema degradiranim područjima, koja narušavaju postojeće vizualno-doživljajne kvalitete, uspostavom zelenih pojasa s visokom vegetacijom.	**CKV3**
SV12	Vizualne degradacije volumenom i stilom neprimjerenih postojećih stambenih, turističkih i gospodarsko-poslovnih građevina ublažiti sadnjom visoke vegetacije. Jačati udio prirodnih zelenih površina na građevnim česticama te udio javnih otvorenih prostora uz njihovo kvalitetno oblikovanje adekvatnim sadržajima i uređenim zelenilom.	**CKV3**
SV13	Planirati sadnju vegetacije (stabla, drvoredi, živice) uz postojeću i planiranu infrastrukturu (prometnice, pruge, energetske i vodnokomunalne građevine) te postojeće i planirane gospodarsko-poslovne zone radi njihova vizualnog zaklanjanja.	**CKV3**
SV14	Sanirati degradirane morske i riječne obalne zone (nelegalna privezišta, molove, betonirane plaže itd.) radi podizanja boravišnih i ambijentalnih kvaliteta morskih obalnih naselja i naselja uz veće rijeke.	**CKV3**
SV15	U degradiranim područjima kamenoloma osim njihove obvezne biološke sanacije nakon prestanka korištenja preporučuje se i planiranje sadržaja jer bi se inače mogle stvoriti nove degradacije – primjerice područja gospodarsko-poslovne namjene, razne infrastrukturne objekte (crpne stanice, pročišćivači) ili pak sportsko-rekreacijske sadržaje kao što su adrenalinski parkovi, motostaze itd.	**CKV3**
SV16	Ukloniti sva divlja odlagališta otpada uz prometnice, unutar naselja i u ruralnom krajobrazu, a površine sanirati tako da se vrate u prvotno stanje.	**CKV3**

4.2.
KRAJOBRAZNA REGIJA **SIVA ISTRA**

GROŽNJAN

SIVA ISTRA

KRAJOBRAZ FLIŠNOG POBRĐA

- IZGRAĐENE POVRŠINE
- POLJOPRIVREDNE POVRŠINE
- VISOKA ŠUMSKA VEGETACIJA
- NISKA ŠUMSKA VEGETACIJA
- LIVADNE I TRAVNJAČKE POVRŠINE
- STJENOVITE POVRŠINE
- VODENE POVRŠINE

0 20 km

OPIS KRAJOBRAZNOG PODRUČJA

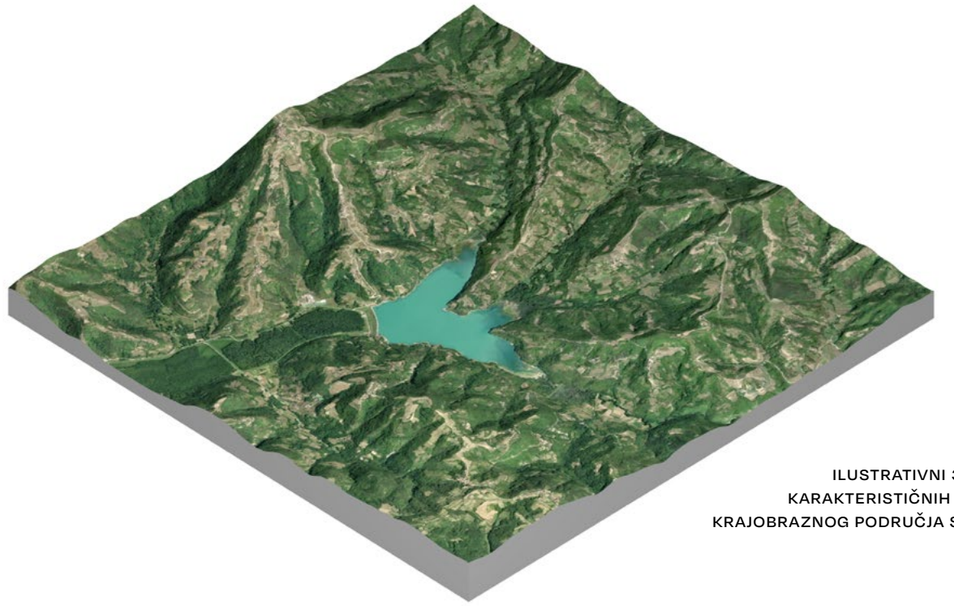
OBUHVAT/SMJEŠTAJ
Središnji dio istarskog poluotoka.

DEFINIRAJUĆI KRITERIJI:
- geologija: područje fliša;
- reljef: pobrđe umjerenih visina;
- regija: poistovjećuje se s uvriježenim fizičko-geografskim nazivom Siva Istra.

KLJUČNA OBILJEŽJA:
- flišno pobrđe rebrastog reljefa disecirano trajnim i privremenim tokovima;
- bujnost prirodne vegetacije, bogatstvo površinskih voda;
- odsutnost većih urbanih središta, odnosno dominacija malih urbanih i ruralnih naselja uokvirenih terasiranim poljoprivrednim krajobrazima niskog intenziteta;
- uske izdužene riječne doline i krška polja kao koridori važnih prometnih pravaca i mjesta razvijenije poljoprivrede.

KARAKTER KRAJOBRAZA
Flišno, šumovito pobrđe s malim, zbijenim, povijesnim naseljima na istaknutim dijelovima hrptova.

PRIRODNA OBILJEŽJA
Regija je pretežno građena od paleogenskih (eocenskih) flišnih naslaga izmjenom lapora i miješanih siliciklastično-karbonatnih pješčenjaka i siltita, a ponegdje i od gornjokrednih i paleogenskih vapnenaca. Ove su stijene na reljefno nižim područjima mjestimično pokrivene aluvijalnim sedimentima nataloženima tijekom kvartara. Zbog velika udjela gline sive boje, uvriježio se i naziv ove regije – Siva Istra. Nadalje, visok udio gline ove naslage čini vodonepropusnima te je stoga hidrografska mreža vrlo razvijena. Usto, ove su naslage podložne oblikovanju, posebice tijekom intenzivnijih oborina te u vododerinama i jarugama. Rezultat je reljef karakteristična rebrastog oblika u kojem se izmjenjuju hrptovi i jaruge, strmih padina i umjerenih visina oko 80-400 m n. v. Prisutni su i nepostojani reljefni oblici „ogoline" (lokalno tašeli, piski, pustine, dine) te klizišta (npr. klizište Brus). Nasuprot prevladavajućemu rebrastom reljefu, ističu se uske i dugačke riječne doline Mirne, Butonige, Borutsko-pazinska i Beramska vala te krška polja Boljunsko i Čepićko polje.
S obzirom na slabu propusnost fliša te uokvirenosti u padine Ćićarije i Učke, Siva Istra ima iznimno bogatu mrežu površinskih voda, a upravo su ovdje i formirane sve najvažnije istarske rijeke (Mirna, Raša, Dragonja).

ILUSTRATIVNI 3D PRIKAZ
KARAKTERISTIČNIH OBILJEŽJA
KRAJOBRAZNOG PODRUČJA SIVE ISTRE

Dominantni su pokrov šume, sa 65% udjela. Prevladavaju zajednice primorske šume i šikare hrasta medunca s crnim i bijelim grabom, u središnjem dijelu termofilne, srednjoeuropske hrastove šume, a u dolinama rijeke Mirne i Butonige rasprostiru se šume hrasta lužnjaka i običnoga graba. Zamjetan je i udio nasada crnogorice diljem regije.

ANTROPOGENA OBILJEŽJA

Reljefne karakteristike i dugačak povijesno-razvojni kontinuitet snažno su uvjetovale način korištenja i organizaciju zemljišta. Na vrhovima i zaravnjenim završecima hrptova te ekspozicijski pogodnim položajima razvila su se naselja malog mjerila, građena u kamenu, na padinama naselja poljoprivredne terase, a u dolinama polja.

Naselja su veličinom, smještajem i morfologijom prepoznatljivost ove regije. Naime, karakteristični su mali povijesni gradovi osnovani na istaknutim položajima, koji su od pretpovijesnih vremena bili strateški pogodna mjesta za utvrđivanje i naseljavanje (Draguć, Grožnjan, Motovun, Oprtalj itd.). Na ostacima gradina, utvrda i bedema naselja se razvijaju sve do danas, a svoj karakterističan izgled dobila su u srednjem vijeku. To su redovito mala naselja zbijene i organičke morfologije. Mnoštvom karakterističnih primjera moguće je pratiti njihove formacije – pretežito su to malene monocentrične, gusto građene strukture, koncentrične i čvrsto opasane rubnim građevinama i/ili obrambenim zidovima. Gotovo je uvijek snažno naglašen centralitet, najčešće s crkvom u sredini. Na tom je području posvuda smješten veći broj starih burgova, utvrda i dvoraca. Većina gradića ima visoku kulturno-povijesnu vrijednost te su zaštićene kulturno-povijesne urbane cjeline, a među njima posebno je važno istaknuti Grožnjan, Kostanjicu, Završje, Oprtalj, Motovun, Buzet, Hum, Draguć, Boljun, Beram, Pazin, Lindar, Gračišće i Pićan.

Ruralnih je pak naselja brojem više; ona također zauzimaju istaknute pozicije i prema suncu orijentirane padine. Morfološki gledano, osim što mogu biti zbijena (Zamask, Trviž, Marčenegla, Vrh) naći će se i primjeri od slabo zbijenih (Kaldir, Livade, Kožljak, Kotli) do rahlih naselja (Boljunsko Polje, Vranja, Gradinje). Prisutan je i veći broj zaselaka i/ili osamljenih gospodarstava nepravilno raštrkanih po vrhovima i padinama. Iako je sve prisutnija turistička prenamjena svih tih povijesno očuvanih naselja, osim u većim mjestima (Buzet i Pazin te njihova okolica) nije zabilježeno znatnije širenje građevinskog područja naselja, a tek je manji dio sela i zaselaka napušten. Pazin i Buzet, iako gradovi malih veličina i niskog broja stanovnika, jedina su veća urbana središta koja karakteriziraju razvijeni suvremeni dijelovi grada (jedno i višestambena izgradnja, industrijske i gospodarske zone itd.).

Razvoj naselja pratilo je terasiranje samog podnožja, ali i okolnih strmina – naselje i terase dosljedno su ugrađeni u konfiguraciju terena. Reljefne i strateške prilike bile su takve da su terase uz naselje bile primarna i dominantna poljoprivredna površina, što se povijesno manifestiralo u prisutnosti intenzivnijih kultura (vrtova, vinove loze, masline) i polikulture, dok su se udaljenije doline više koristile kao livade i oranice. Donedavno gotovo potpuno terasiran krajobraz padina hrptova, danas je sveden tek na uzak prsten oko naselja. Tek je mjestimično prisutan trend revitalizacije terasa, ali uglavnom ne na tradicionalan način. Veće površine intenzivnih terasa nalaze se na području Buja, Grožnjana i Kostanjice, i to su uglavnom vinogradi.

Iako ukupnom površinom manje zastupljena, ali većom aktivnošću i značajnošću za ukupnu proizvodnju, polja su smještena na nižim i zaravnjenim dijelovima krških polja i riječnih dolina. Uglavnom je riječ o intenzivnim okrupnjenim nasadima oranica i vinograda, uz manji udio mješovite usitnjene poljoprivrede. Takvo je značajno područje Čepićko polje, koje je nastalo isušivanjem jezera za potrebe pokretanja intenzivne poljoprivrede. Tu je i Boljunsko polje, koje karakterizira mozaičan poljoprivredni krajobraz s dominacijom oranica i mjestimičnim pašnjacima i livadama. Potom, tu su i doline rijeka; gornji tok Mirne, dolina rijeke Bračane te dolina Borutskog potoka, gdje je najzastupljenija oranična poljoprivredna proizvodnja.

Poljoprivredne površine danas zauzimaju tek 34%, nasuprot šumama koje se prostiru na 65% prostora.

Bogatstvo voda također je važno za gospodarstvo ove regije. Na spoju tokova Butonige, Dragućkog i Račičkog potoka za potrebe vodoopsrkbe sagrađeno je akumulacijsko jezero Butoniga, koje je ujedno najveće istarsko jezero. U kanjonskom tjesnacu Boljunščica sagrađena je brana Letaj i akumulacijsko jezero za potrebe proizvodnje električne energije te sprečavanje poplava u Čepićkom polju.

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNA OBILJEŽJA

Zbog reljefnih obilježja sagledivost prostora je velika, a i broj je panoramskih vizura s vrhova, ali i iz udolina, velik. Naselja su snažni prostorni akcenti i orijentiri regije, a zbog očuvanosti povijesnih elemenata i odnosa naselja, imaju i veću koncentraciju posjećivanja. Reljefu dosljedna izmjena načina korištenja (zbijena naselja, terase, polja, doline, šume, ogoline) uvjetuje koherentnost i kompleksnost krajobraza. Međutim, dojam napuštenosti, posebno terasiranih krajobraza, postaje sve važnija komponenta vizualnog doživljaja regije. Krajobraz regije nije sagledliv kao cjelina; međutim, zbog opisane prostorne organizacije (raspršenosti manjih naselja na većim udaljenostima i povezanost manjim prometnicama), prisutan je osjećaj tajnovitosti i privlačnosti za „vizualno" istraživanje. Kombinacija glavnih obilježja (brežuljkastog reljefa, istaknutih i očuvanih naselja te bujne vegetacije) tvori snažan osjećaj mjesta i vizualnu prepoznatljivost međunarodne razine.

Uz naselja, kao vizualno prepoznatljivi momenti, jezero su Butoniga i brana Letaj, ali i veći broj neobičnih ogolina. Kontrastne elemente čine uske udoline i krška polja, koja su zatvoreni ambijenti, ali s pozitivnim vizurama na okolicu. Ova su područja ujedno mjesta glavnoga prometnog usmjeravanja.

ZASELAK UKOTIĆI I JEZERO BUTONIGA

NASELJE GROŽNJAN

“DINE” KOD ŠUMBERA

ČEPIĆKO POLJE

OBRAĐENE PADINE KOD ZASELKA UKOTIĆ

VREDNOVANJE

PRIRODNE KVALITETE:
- velike površine više prirodne vegetacije (šuma i šumaraka);
- gusta mreža površinskih tokova;
- veći broj prirodno značajnih područja unutar zaštite prirode (značajni krajobrazi Pićan, Istarske toplice, Učka – sjeverni dio te Posebni rezervat Motovunska šuma) i prostorno-planske zaštite.

ANTROPOGENE KVALITETE:
- u kontekstu RH, regija s najviše očuvanih (zaštićenih i ostalih) povijesnih cjelina urbanih i ruralnih naselja smještanih na istaknutim točkama i karakteristično uklopljenih u terasirani krajobraz; očuvanost ovakve logične i dosljedne prostorne organizacije ključna je karika prostornog i kulturnog identiteta Istre;
- povijesna, uglavnom, srednjovjekovna naselja, utvrde i dvorci;
- iznimni poljoprivredni kulturni krajobrazi; aktivni terasirani krajobrazi (Mlun, Oprtalj, Draguć, okolica jezera Butoniga) te Čepićko polje.

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNE KVALITETE:
- regija velikog broja vrijednih vizura;
- urbana i ruralna naselja malog mjerila te utvrde na vrhovima kao vizualni akcenti i orijentiri;
- terase čine vizualno upečatljiv element krajobraza vidljiv u trakastoj zavijenoj parcelaciji koja prati konfiguraciju terena;
- koherentnost i kompleksnost krajobraza diljem regije koje su postignute dosljednim izmjenjivanjem načina korištenja reljefnim karakteristikama;
- karakteristični kontrastni i akcentni elementi; Brana Letaj, jezero Butoniga, ogoline;
- osjećaj plodnosti; bujnost vegetacije i poljoprivreda niskog intenziteta.

POSTOJEĆE PROMJENE:
- umjereni gubitak prostornog identiteta povijesnih naselja zbog širenja građevinskog područja (osobito u okolici Pazina (Gračišće, Lindar, Zarečje) te u zapadnim područjima prema obali (Nova Vas, Brtonigla, Buje);
- gradnja izvan građevinskih područja;
- poplave, bujice i klizišta zbog klimatskih promjena;
- kao pozitivna promjena izdvaja se uređenje pješačkih, biciklističkih i planinarskih staza;
- regulacije prirodnih tokova;
- napuštanje terasiranih krajobraza te gubitak poljoprivredne polikulture, napuštanje vinogradarske proizvodnje;
- umjereno jačanje intenzivne poljoprivrede na terasama te uklanjanje terasa ili nove tehnike (zemljane terase) – značajno je intenziviranje vinograda u Bujama;
- postavljanje samostojećih antenskih stupova;
- otpad u vodotocima, na obalama tokova te u jamama;
- odlagalište komunalnog otpada;
- pet lokacija napuštenih eksploatacijskih polja;
- širenje invazivnih biljnih vrsta.

PLANIRANI PRITISCI:

→ KORIŠTENJE I NAMJENA POVRŠINA:
- izgradnja dvaju igrališta za golf s 18 polja (do 240 ha);
- izgradnja osam zona ugostiteljsko-turističke namjene (52,3 ha).

→ INFRASTRUKTURA:

Promet:
- izgradnja četiriju državnih cesta;
- izgradnja koridora pruge visoke učinkovitosti za međunarodni promet.

Energetika:
- izgradnja jednog DV-a 2x400 kV;
- izgradnja jednoga magistralnog plinovoda i jednog plinovoda radnog tlaka 24,50 bara;
- izgradnja devet minihidroelektrana (vršnih elektrana).

→ ODLAGALIŠTA OTPADA I EKSPLOATACIJSKA POLJA:
- lokacija jednoga novog odlagališta komunalnog otpada, inertnog (građevnog) otpada te azbesta;
- sanacija jednoga odlagališta komunalnog otpada;
- otvaranje jednoga novog eksploatacijskog polja;
- sanacija pet lokacija napuštenih eksploatacijskih polja.

CILJEVI I SMJERNICE

PRIRODNE KVALITETE

BR.	SMJERNICE	CK
SP1	Očuvati prirodnu konfiguraciju terena i istaknute geomorfološke forme (grebeni, vrhovi, stijene, špilje, ogoline itd.) te planirati nove zahvate tako da se integriraju u prirodna obilježja.	CKP1
SP3	Identificirati vrijedne i iznimne prirodne krajobraze, predstaviti ih u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti te promovirati; uključiti ih u lokalne/regionalne posjetiteljske/turističke rute, itinerare itd.	CKP1
SP4	Održavati zaštitne pojaseve te rubna staništa prirodne vegetacije (npr. pojaseve zeljaste vegetacije, živica, šibljaka ili grmlja) gdje god je moguće uz bujičnjake i ceste te uz poljoprivredne površine.	CKP1
SP5	Očuvati prirodnu obalu rijeka i potoka te pripadajuću visoku vegetaciju. Izbjegavati betoniranje i nasipavanje obale i vodenih površina. Pri planiranju novih zahvata integrirati ih u prirodna obilježja obale i vodnih tijela čuvajući njihovu prirodnu morfologiju i obalnu vegetaciju, a sve nove intervencije oblikovati kao montažne i lako uklonjive.	CKP1
SP6	Jačati multifunkcionalnost zaštićenih područja prirode i značajnih prirodnih područja krajobraza uvođenjem društveno važne infrastrukture. Ponajprije se misli na zaštićena područja prirode (značajni krajobrazi Pićan, Istarske toplice, Učka – sjeverni dio te Posebni rezervat Motovunska šuma).	CKP1
SP7	Očuvati cjelovitosti područja, odnosno maksimalno izbjegavati fragmentaciju i prenamjenu zemljišta na većim, kompaktnim šumskim područjima te područjima vrijednih staništa i visoke bioraznolikosti (područja s autohtonom šumskom vegetacijom).	CKP1 CKP2
SP8	Izbjegavati gradnju i širenje građevinskih područja naselja na kompaktne i cjelovite šumske krajobraze koji su važne prirodne zelene cezure (između građevinskih područja, između urbanih i ruralnih naselja te duž riječnih obala i prometnica) radi očuvanja prirodnosti i ekoloških kvaliteta.	CKP1 CKP2
SP9	Očuvati prirodna poplavna i močvarna područja zbog njihove velike ekološko-prirodne vrijednosti i pozitivnog učinka na ublažavanje klimatskih promjena. Koristiti se prirodnim retencijama za zadržavanje poplavnih voda i njihovu odvodnju.	CKP1 CKP2
SP10	Poticati uvođenje hidrotehničkih rješenja vodotoka krajobraznim tehnikama. Nove hidrotehničke radove na vodotocima uskladiti s krajobraznim obilježjima i višenamjenskim korištenjem. Oblikovna, tehnička i biotehnička rješenja trebaju osigurati prirodno uklapanje vodnih tijela u okruženje. U oblikovanju i biotehničkim rješenjima koristiti se autohtonom vegetacijom iz uzvodnih područja.	CKP3
SP11	Ukloniti i sanirati sva divlja odlagališta otpada u prirodnom krajobrazu i površine vratiti u stanje blisko prvotnomu.	CKP3
SP12	Sanirati površinske kopove metodom biološke sanacije koja uključuje stabilizaciju terena i sadnju autohtone vegetacije. U slučaju da to nije moguće, zakloniti ih sadnjom drveća i druge grmolike vegetacije.	CKP3
SP13	Pošumljavanjem sanirati sva prirodna šumska područja uništena požarom.	CKP3

ANTROPOGENE KVALITETE (NASELJA I GRADITELJSKA BAŠTINA)		
BR.	**SMJERNICE**	**CK**
SA1	Pri budućem planiranju naselja uspostaviti uravnotežene odnose između graditeljske baštine i suvremenih graditeljskih intervencija, osobito na području zaštićenih i vrijednih povijesnih urbanih i ruralnih cjelina. Planirati razvoj naselja u skladu s prirodnim ograničenjima (konfiguracija terena, šume, vode itd.).	**CKA1** **CKA2**
SA2	Planirati prostorni razvoj ruralnih i urbanih naselja prema naslijeđenim prostornim obilježjima te odnosima između izgrađenih dijelova naselja, prirodnih i poljoprivrednih površina. Posebnu pozornost posvetiti očuvanju i održavanju povijesne (tradicionalne) ruralne matrice, a novu matricu i gradnju planirati tako da se morfologijom, volumenom, oblikovanjem i materijalima prilagodi postojećoj cjelini naselja, u skladu s prirodnim i antropogenim obilježjima krajobraza. Posebnu pozornost posvetiti očuvanju regionalno specifičnih obilježja cjelina ruralnih i urbanih naselja, posebno naselja specifična po smještaju na istaknutim točkama, malom mjerilu i zbijenosti te uokvirenosti terasiranim poljoprivrednim krajobrazom.	**CKA1** **CKA2**
SA3	Sačuvati od izgradnje, obnoviti i/ili unaprijediti prirodne, poljoprivredne i druge otvorene prostore unutar ili u okružju urbanog naselja, posebno Buzeta i Pazina, u svrhu očuvanja i jačanja prepoznatljivosti prostora, smanjenja gustoće izgrađenosti, poticanja boravka na otvorenome te povezivanja s okolnim prirodnim i ruralnim područjima. Naglasak staviti na umrežavanje takvih otvorenih prostora biciklističkim i pješačkim komunikacijama.	**CKA1**
SA5	Revidirati prostornim planovima definirana neuređena građevinska područja naselja te građevinska područja označena kao izgrađena koja u stvarnosti to nisu u svrhu očuvanja karaktera krajobraza i obilježja koja bi planiranom izgradnjom bila ugrožena.	**CKA1** **CKA3**
SA6	Smanjiti potrebe za širenjem građevinskog područja obnovom i prenamjenom neiskorištenoga ili napuštenoga graditeljskog fonda.	**CKA1** **CKA3**
SA7	Omogućiti širenje naselja, ali u područjima niske vizualne izloženosti i niskih krajobraznih kvaliteta, uvijek uz prisutnost zelene cezure između povijesnog i novog dijela naselja.	**CKA1**
SA8	Spriječiti širenje naselja ili strogo uvjetovati daljnje širenje u visokovrijednim i osjetljivim krajobraznim područjima.	**CKA1** **CKA2**
SA9	Spriječiti urbanizaciju ruralnih naselja onemogućavanjem njihova spajanja s urbanim naseljima, zadržavanjem rahlije matrice izgrađenosti te očuvanjem većih prirodnih i poljoprivrednih površina.	**CKA1**
SA10	Na područjima na kojima je prostornim planom predviđena prenamjena poljoprivrednog zemljišta u građevinsko, planirati rahlu matricu izgradnje s prevladavajućim otvorenim zelenim prostorima te uzimajući u obzir zatečenu konfiguraciju terena, strukturu krajobraza te elemente živica, suhozida, terasa, kanala itd. kao polazišta za oblikovanje.	**CKA1**
SA11	Očuvati i unaprijediti pojedinačnu graditeljsku baštinu (zaštićenu, evidentiranu i drugu vrijednu prepoznatu baštinu) važnu za regionalni krajobrazni identitet, osobito burgove, utvrde i dvorce, i to tako da se obnove i stave u funkciju obrazovanja i posjećivanja. U njihovoj okolici i kontaktnoj zoni nije prihvatljivo planirati novu gradnju, već održavati obilježja povijesno relevantnog stanja.	**CKA2**
SA12	Zaštititi (upisati u Registar kulturnih dobara RH) vrijedna ruralna i urbana naselja/cjeline te pojedinačnu graditeljsku kulturnu baštinu. Naglasak staviti na ruralna naselja.	**CKA2**
SA13	Identificirati iznimne i vrijedne krajobraze naselja te ih predstaviti u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti.	**CKA2**
SA14	Izraditi tematske atlase ruralnih i urbanih naselja u formi prilagođenoj široj javnosti.	**CKA1** **CKA2**
SA15	Sanirati i spriječiti daljnje širenje ambijentalno neukloplјenih dijelova naselja poput preizgrađenih zona (trgovačko-uslužnih, stambenih i apartmanskih) lišenih zelenila i javnih prostora, zona s predimenzioniranom i/ili stilski neprikladnom arhitekturom, neuređenih industrijskih i gospodarskih zona, luka itd.	**CKA1** **CKA3**
SA16	Sanirati i revitalizirati vrijedne ruralne i urbane cjeline, osobito napuštene i degradirane dijelove prostora.	**CKA2** **CKA3**

ANTROPOGENE KVALITETE (POLJOPRIVREDNI KRAJOBRAZI)		
BR.	**SMJERNICE**	**CK**
SA17	Revitalizirati tipični poljoprivredni krajobraz Sive Istre tako da bude multifunkcionalan i vizualno privlačan da uz poljoprivredne ima i društvene i ekološke funkcije (obrazovne, rekreacijske itd.). Naglasak staviti na očuvanje terasiranog krajobraza, mozaičnosti i usitnjenosti krajobraza.	**CKA4**
SA18	U poljoprivrednim iznimnim i osjetljivim krajobrazima poticati razvoj niskointenzivnih oblika poljoprivrede (ekološka, tradicijska itd.), koji se prilagođavaju strukturi krajobraza (konfiguraciji terena, parcelaciji) te drugim prirodnim i kulturnim elementima.	**CKA4**
SA19	Očuvati, obnoviti i revitalizirati regionalno specifične elemente poljoprivrednog krajobraza (suhozidi, lokve, terase, kanalizirani bujičnjaci itd.).	**CKA4**
SA20	Jačati multifunkcionalnost poljoprivrednih krajobraza (u kombinaciji s prirodnim krajobrazima) oko gradova u svrhu sprečavanja urbanog širenja, urbanizacije ruralnih naselja, smanjenja toplinskih otoka te stvaranja novog mjesta za posjećivanje.	**CKA4** **CKA6**
SA21	Spriječiti uspostavu velikih monokulturnih i prostorno nestrukturiranih poljoprivrednih i arborikulturnih nasada te samostojećih solarnih i agrosolarnih elektrana u iznimnim i vrijednim poljoprivrednim krajobrazima. Za uspostavu agrosolarnih elektrana posebno su osjetljivi terasirani krajobrazi. Zabraniti prenamjenu i gradnju (uključujući staklenike i plastenike) unutar iznimnih poljoprivrednih krajobraza te u njima čuvati poljoprivrednu funkciju.	**CKA4**
SA22	U manje osjetljivim krajobrazima omogućiti razvoj i intenzivne, ali okolišno održive poljoprivrede temeljene na načelima očuvanja okoliša i krajobraza. Okrupnjavanje, uvođenje novih kultura te monokulturnih nasada moguće je, ali poštujući konfiguraciju terena, mrežu tokova, uzorak parcelacije te ostale za područje karakteristične kulturne i prirodne elemente. Također, uvoditi nove strukture koje će pridonositi očuvanju okoliša i jačanju privlačnosti prostora poput ograda, živica, terasa, kanala, podzida itd. te nepoljoprivrednih elemenata poput izletišta, odmorišta itd.	**CKA5** **CKA6**
SA23	Spriječiti rigolanje i malčiranje stjenovitog terena koje rezultira stvaranjem velikih nestrukturiranih, ogoljenih i okrupnjenih poljoprivrednih površina u iznimnim, osjetljivim i vizualno izloženim krajobrazima.	**CKA4**
SA24	U intenzivnim poljoprivrednim krajobrazima lišenima prirodne vegetacije saditi živice, drvorede, šumarke i pojedina stabla, npr. na području Čepićkog polja.	**CKA6**
SA25	Spriječiti prenamjenu vrijednoga poljoprivrednog zemljišta u građevinsko i šumsko.	**CKA4**
SA26	Zaštititi najvrednije iznimne poljoprivredne krajobraze putem nacionalne i međunarodne zaštite (značajni krajobraz, regionalni park, kulturni krajolik, UNESCO-ov kulturni krajolik, FAO GIAHS) te u njima poticati poljoprivredu niskog intenziteta temeljenu na lokalnim specifičnostima krajobraza.	**CKA4**
SA27	Identificirati iznimne/vrijedne poljoprivredne i ruralne krajobraze, predstaviti ih u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti te promovirati; uključiti teme poljoprivrednih i ruralnih krajobraza u lokalne/regionalne posjetiteljske/turističke/kulturne rute, itinerare itd. Brendirati lokalne proizvode te oblike nematerijalne i materijalne baštine konceptom (vezanoga) iznimnoga poljoprivrednog/ruralnog krajobraza.	**CKA4**

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNE KVALITETE		
BR.	**SMJERNICE**	**CK**
SV1	Očuvanje vizualnog karaktera (kompleksnost, sagledivost, vrijedne vizure, prostorni identitet, vizualni akcenti, povijesni prostorni odnosi naselja, poljoprivrednih, vodenih, šumskih i ostalih površina). Poštovati mjerilo i kapacitete krajobraznih područja pri planiranju novih zahvata.	**CKV1**
SV2	Očuvati i unaprijediti regionalno specifične (povijesne) prostorne odnose unutar ruralnih i urbanih naselja, s naglaskom na odnos između izgrađenih dijelova, poljoprivrednih površina, šuma, vodotoka i ostalih prirodnih površina. U ovom slučaju to podrazumijeva čuvanje povoljnog odnosa naselja koja su povijesno malog mjerila, zbijena i smještana na uzvisinama te poljoprivrednog, najčešće terasastog okruženja, šuma i vodotoka. Također, čuvati i slijediti povijesne karakteristike raspršenijih tipova naselja, posebno zaselaka.	**CKV1**
SV3	Spriječiti uspostavu velikih monokulturnih i prostorno nestrukturiranih poljoprivrednih nasada te velikih samostojećih solarnih i agrosolarnih elektrana u iznimnim, vizualno-doživljajno vrijednim (scenskim) te vizualno izloženim krajobrazima. Posebno su osjetljive padine nagiba većeg od 12° te terasirana polja uz povijesna naselja i ruralne cjeline.	**CKV1** **CKV2**
SV4	Širenje građevinskih područja i gradnju turističkih naselja ne planirati na područjima visoke vizualne izloženosti, a posebno ne na istaknutim vrhovima, grebenima i rtovima reljefnih formacija.	**CKV1** **CKV2**
SV5	Nove građevine ne smiju izlaziti iz siluete padine brda, a svojom visinom i proporcijama moraju se integrirati u postojeće i planirano visoko zelenilo.	**CKV1** **CKV2**
SV6	Očuvati postojeće i uspostaviti nove zelene cezure, koje imaju funkciju osiguravanja kvalitetnog ambijenta i sprečavanja kontinuirane izgradnje duž prometnica.	**CKV1**
SV8	Identificirati iznimne i vizualno-doživljajno vrijedne (scenske) krajobraze, predstaviti ih u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti te promovirati; uključiti ih u lokalne/regionalne posjetiteljske/turističke rute, itinerare itd.	**CKV2**
SV9	Predstaviti vizualno-doživljajno (scenski) vrijedna krajobrazna područja i iznimne krajobraze uređenjem vidikovaca/odmorišta na vizurnim točkama važnima za njihovo panoramsko i cjelovito razgledavanje (uz prometnice ili uređene staze).	**CKV2**
SV10	Očuvati postojeće vizure na povijesna naselja s pristupnih putova te drugih točaka promatranja. Novu gradnju, ako je potrebna, planirati „u drugom planu“ čuvajući postojeće vizure na povijesna ruralna i urbana naselja i njihove prostorne rubove.	**CKV2**
SV11	Zakloniti loše vizure prema degradiranim područjima, koja narušavaju postojeće vizualno-doživljajne kvalitete, uspostavom zelenih pojasa s visokom vegetacijom.	**CKV3**
SV12	Vizualne degradacije volumenom i stilom neprimjerenih postojećih stambenih, turističkih i gospodarsko-poslovnih građevina ublažiti sadnjom visoke vegetacije. Jačati udio prirodnih zelenih površina na građevnim česticama te udio javnih otvorenih prostora uz njihovo kvalitetno oblikovanje adekvatnim sadržajima i uređenim zelenilom.	**CKV3**
SV13	Planirati sadnju vegetacije (stabla, drvoredi, živice) uz postojeću i planiranu infrastrukturu (prometnice, pruge, energetske i vodnokomunalne građevine) te postojeće i planirane gospodarsko-poslovne zone radi njihova vizualnog zaklanjanja.	**CKV3**
SV15	U degradirani područjima kamenoloma osim njihove obvezne biološke sanacije nakon prestanka korištenja preporučuje se i planiranje sadržaja jer bi se inače mogle stvoriti nove degradacije – primjerice područja gospodarsko-poslovne namjene, razne infrastrukturne objekte (crpne stanice, pročišćivači) ili pak sportsko-rekreacijske sadržaje kao što su adrenalinski parkovi, motostaze itd.	**CKV3**
SV16	Ukloniti sva divlja odlagališta otpada uz prometnice, unutar naselja i u ruralnom krajobrazu, a površine sanirati tako da se vrate u prvotno stanje.	**CKV3**

ŠIRE PODRUČJE GRADIĆA OPRTALJ

4.3. KRAJOBRAZNA REGIJA **BIJELA ISTRA**

SELO BREST POD VRHOM ŽBEVNICA NA ĆIĆARIJI

BIJELA ISTRA

KRAJOBRAZ VIŠEGA GORJA

IZGRAĐENE POVRŠINE
POLJOPRIVREDNE POVRŠINE
VISOKA ŠUMSKA VEGETACIJA
NISKA ŠUMSKA VEGETACIJA
LIVADNE I TRAVNJAČKE POVRŠINE
STJENOVITE POVRŠINE
VODENE POVRŠINE

0 15 km

OPIS KRAJOBRAZNOG PODRUČJA

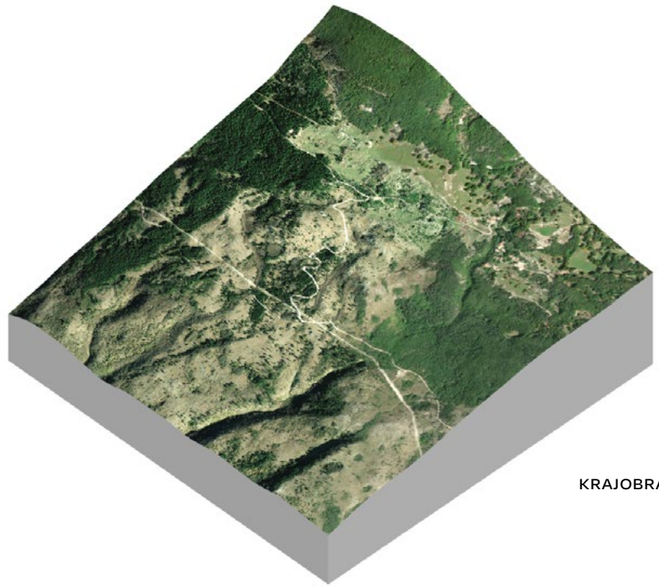
OBUHVAT/SMJEŠTAJ
Sjeveroistočni do istočni dio poluotoka Istre koji obuhvaća gorski sklop Ćićarije i kopnenih padina Učke – od visokog zaleđa Buzeta i granice sa Slovenijom na sjeveru, istarske Liburnije na sjeverozapadu i Plomina na jugu.

DEFINIRAJUĆI KRITERIJI:
- geologija: vapnenačke stijene;
- reljef: gorski sklopovi s podnožjem;
- regija: poistovjećuje se s uvriježenim fizičko-geografskim nazivom Bijela Istra;
- vizualno obilježje: orijentiranost prema unutrašnjosti.

KLJUČNA OBILJEŽJA:
- obuhvaća dva vapnenačka gorska sklopa, odnosno njihove dijelove; jedan gorski sklop s pripadajućim padinama te prema kopnu orijentirani dio drugoga gorskog sklopa;
- odsutnost površinskih voda;
- dominantni su pokrov šume, i to primorske šume i šikare hrasta medunca s crnim i bijelim grabom do 700 m n. v. te ilirske bukove i bukovo-jelove šume iznad navedene visine;
- manji udio višestruko značajnih enklava travnjaka;
- malen broj naselja, koja su površinom malena i redom ruralna, smještena na višim nadmorskim visinama.

KARAKTER KRAJOBRAZA
Krajobraz sklopa gorja i pripadajućih prema kopnu orijentiranih padina i vrhova s dominantnim šumskim pokrovom, mjestimičnim travnjacima te malobrojnim i malim brdskim naseljima.

PRIRODNA OBILJEŽJA
Područje je u geološkom smislu definirano vapnenačkim stijenama karakteristične borano-ljuskavo-navlačne i blokovske strukture oblikovane navlačenjem vapnenačkih naslaga preko flišne podloge. Reljefno je od Sive Istre ova regija jasno odvojena strmim odsjekom, od primorske strane Učkom linijom hrpta, granica je pak s istarskom Liburnijom postupna, a sjeverni krak ove krajobrazne regije završava u Sloveniji. Regiju čine dvije različite reljefne cjeline: Ćićarija, kao sklop uzastopnih udolina i uzvisina dinarskog smjera pružanja, a Učka pak kao izražen monolitni hrbat smjera pružanja okomitog na Dinaride. Najviši vrh Ćićarije jest Veliki Planik (1272 m), a razlikuju se tri glavna grebena: sjeverni široki greben, središnji greben i niži južni greben blažih nagiba padina. Zbog intenzivnog okršavanja nastale su brojne ponikve (npr. područja Trnovice, Ravna i Počivala) te mnogobrojni speleološki objekti (npr. Jama kod Rašpora, Novačka pećina, Semićka jama). Nasuprot grebenima, karakteristične su udoline ispunjene nepropusnim naslagama (Zagajski vrt, Slum, Podbrus). Na učkom se grebenu ističu vrhovi Vojak (1401 m) i Plas (1285 m) te Brgud (906 m), a tek je nekoliko manjih izduženih depresija (npr. Senožetice i Petrebišća). Najzastupljenije je smeđe tlo na vapnencu (kalkokambisol), uz koje se može naći i vapnenačko-dolomitna crnica (kalkomelanosol) ili eventualno crvenica. Podosta je zastupljena i rendzina, koja se osim na mekim vapnencima (ili na trošini vapnenaca) lokalno može pronaći i na laporu ili flišu (nerijetko antropogenizirana). U podnožjima padina koluvijalna su tla, koja prema dolinama prelaze u močvarno-glejna (nerijetko vertična).

ILUSTRATIVNI 3D PRIKAZ KARAKTERISTIČNIH OBILJEŽJA KRAJOBRAZNOG PODRUČJA BIJELE ISTRE

Propusna karbonatna podloga ove regije uvjetovala je vrlo nerazvijenu hidrološku mrežu, pri čemu dominiraju povremeni tokovi, a ističe se kanjon Vele drage.

S obzirom na više nadmorske visine, znatan je utjecaj planinske hladnije klime. Kad je riječ o pokrovu, regija je karakteristična po šumovitosti, a udio šuma je 77%. Do otprilike 700 m n. v. riječ je o primorskim šumama i šikarama hrasta medunca s crnim i bijelim grabom, a na višim visinama dominiraju šume bukve i jesenske šašike. Prisutni su i mjestimični nasadi crnogorice, a najveće je oko naselja Lanišće. Oko 17% površine zauzimaju travnjaci, a dominiraju istočnojadranski kamenjarski pašnjaci epimediteranske zone s nešto manjim udjelom travnjaka vlasastog zmijka. Navedeni su travnjaci na području RH ugrožena i/ili rijetka staništa.

S obzirom na to da je riječ o šumovitom planinskom području, Bijela Istra poznata je po zaštiti prirode i ekološkoj mreži – oko 60% regije pokriveno je vrijednim prirodnim područjima.

ANTROPOGENA OBILJEŽJA

Ovo planinsko šumovito i naizgled prirodno područje tijekom povijesti sve do recentnog doba bio je vitalan kraj. Prostor Učke i Ćićarije bilo je važno područje razgraničavanja, povezivanja, sklanjanja i naseljavanja. Tome svjedoči velik broj prapovijesnih gradina i špilja te utvrda Kožljak. Toponimija u sjevernom dijelu Učke prožeta je staroslavenskim mitskim pojmovima (Perun, Trebišća, Petrebišća) zbog čega predstavlja rijetko svjedočanstvo prvotnog naseljavanja Slavena. Današnja je pak organizacija ruralnih cjelina svjedočanstvo života vlaške zajednice koja se ovamo naselila u 16. stoljeću u vrijeme osmanskih osvajanja – pripadnici te zajednice poslije će biti poznati kao Ćići ili Istrorumunji. Oni su donijeli svoj jezik i kulturu temeljenu na pokretnom (transhumantom) stočarstvu – iako je pretpostavka je da to dominantna djelatnost zajednica koje su se izmjenjivale i miješale na ovim prostorima od prvih kultiviranja krajobraza. Ova se zajednica postupno smanjivala te do kraja Drugoga svjetskog rata doživjela i krah, a demografski pad i deagrarizacija traju do danas.

Ovo je prostor vrlo malih i rijetkih te međusobno udaljenih ruralnih naselja, uglavnom nepravilne i slabo zbijene matrice. Razvijena su uglavnom na područjima iznad 500 m n. v., s najvišim naseljem u Istri, Malom Učkom na 987 m, te na zaklonjenim i zaravnjenim položajima, u krškim depresijama i na visoravnima. Relativno su očuvane gradnje i lišena širenja, ali istodobno je zamjetno napuštanje i turistička prenamjena. Za većinu naselja može se reći da imaju relativno očuvane izvorne ambijente izgrađenog dijela, međutim poljoprivredne namjene šireg konteksta ruralne cjeline potpuno nestaju. Ponajprije je riječ o prostranim pašnjacima; oni su u svom maksimumu mogli zauzimati i više od dvije trećine ove regije, ali uglavnom su bili koncentrirani na visoravnima, u međubrdskim prostorima te u manjim dolcima. Danas su pašnjaci svedeni na manji broj lokacija. Na pašnjake su bila vezana privremena naselja/pastirski stanovi, danas uglavnom napušteni. Napuštanje stočarstva uvjetuje nestanak vrijednih travnjaka, a važno je spomenuti kako se pokretnim stočarenjem danas na ovim prostorima bavi tek jedna obitelj. Poljodjelskih je površina pak zanemarivo malo, s oko 4% udjela. Nekad mnogobrojni omeđeni i terasirani dolci te manja polja danas su gotovo potpuno napušteni – ističe se tek pokoje prostranije zaravnjenije polje u zapadnom podnožju Ćićarije, a riječ je o usitnjenim poljima mješovite namjene. Suhozidi su bili važan aspekt kultiviranja prostora te, iako lišeni prvotnih funkcija, njihova raznolikost još čini važnu komponentu krajobraza; od međašnih pašnjačkih suhozida, podzida terasa, preko uočljivih pojedinih omeđenih ponikvi, koje su bile poljodjelske oaze, do suhozidnih gospodarskih građevina.

Iako je deagrarizacija i deruralizacija već poodmakla, a prirodni procesi sve više preuzimaju prostor, različiti oblici rekreacije i posjećivanje novi su oblici društvenog korištenja.

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNA OBILJEŽJA

Područje se svojom šumovitošću i reljefnom raščlanjenošću jasno odvaja od susjednih nižih i prema moru orijentiranih područja (obilježja se regije nastavljaju u susjednoj Sloveniji). Učki hrbat zbog velikog stupnja sagledivosti čini važnu vizuru i akcent velikog mjerila iz šire međuregionalne perspektive. Sagledivost i veliki broj dugih panorama iz same regije također su karakteristika ovog prostora, a tomu pridonosi relativno dobra premreženost putovima. Bitni su akcenti i pojedini lokaliteti vizualno zanimljivih stijena. Nasuprot dugim vizurama i atraktivnim akcentima, karakteristični su i manji zatvoreni ambijenti u međubrdskom prostoru, koji su nerijetko zbog kultiviranosti otvoreni i čitljivi. Kao takvi izdvajaju se travnjaci kao najvažnija kontrastna vizualna činjenica te važan moment prostorne artikulacije, orijentacije i osjećaja mjesta. Zabačenost izgrađenog dijela ruralnih cjelina u zaklonjenim prostorima također uvjetuje izražen osjećaj mjesta te koncentraciju kretanja, ali istodobno izaziva i dojam zapuštenosti. Iako je dojam prirodnosti i prepuštenosti prirodnim procesima dominantan doživljaj, posebnost krajobraza ove regije bogatstvo je tragova donedavnoga ljudskog korištenja, što pridonosi zanimljivosti prostora i privlačnosti za posjećivanje.

GRADAC NA SISOLU S POGLEDOM NA HRBAT SISOL–UČKA

NASELJE BREST POD UČKOM

ZASELAK KAMINJANI

SENOŽETICE NA UČKOJ

PADINE UČKE IZNAD NASELJA PLOMIN

VREDNOVANJE

PRIRODNE KVALITETE:
- zakonski zaštićena priroda zajedno s ekološkom mrežom (značajni krajobrazi Učka – sjeverni dio, Učka – južni dio i Lisine, park prirode i područja Natura 2000 – Učka (Direktiva o staništima), Žbevnica (Direktiva o staništima) te Učka i Ćićarija (Direktiva o pticama) – kao i niz prostorno planskih područja zaštite prirodnih vrijednosti);
- travnjaci i lokve kao vrijedna staništa;
- velik udio šumske vegetacije;
- stijene kao geomorfološke vrijednosti.

ANTROPOGENE KVALITETE:
- veliki udio očuvanih (izgrađenih dijelova) ambijenata sela;
- nekoliko ruralnih cjelina, uključujući poljoprivredni krajobraz, može se smatrati reprezentativnima iako iznimno ugroženima napuštanjem: Žejane s gustim spletom specifičnih okruglastih obradivih pašnjačkih ponikvi – umejaka, Zvoneća s prepoznatljivim suhozidnim terasama amfiteatralnog uzorka njivama, sorta vinove loze jarbola, koja se na njima uzgaja, uključujući netipičnost vinogradarskog areala, Brest pod Učkom na zaravni s pripadajućim obradivim poljima prepoznatljiva zakrivljenog uzorka;
- izvan izgrađenog dijela sela: travnjaci kao manifestacija ugrožene tradicionalne stočarske djelatnosti te sveukupna povezanost s vrijednom nematerijalnom baštinom transhumance; izdvajaju se pašnjački krajobrazi šireg područja naselja Vele i Male Učke, zatim pokraj Bresta pod Učkom te Trstenika, Bresta, Sluma i Vodica na Ćićariji;
- povezanost ruralnih naselja (Žejane te Šušnjevica, Nova Vas izvan obuhvata regije) s rijetkim i zaštićenim vlaškim jezikom;
- velik broj ostataka prethistorijskih gradina i špilja – ističe se Gradac na Sisolu te srednjovjekovna utvrda Kožljak;
- mitski krajobraz Petrebišće;
- bogatstvo suhozidnih struktura i građevina;
- planinarske rute.

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNE KVALITETE:
- velik broj panoramskih vizura, među njima su u širem kontekstu vrlo važne (npr. Gradac na Sisolu, Vojak, Gomila, plato Bresta pod Učkom itd.);
- velika sagledivost na regiju, posebno na vrhove i hrptove;
- skriveni ambijenti pašnjaka, pastirskih stanova i sela pod i među brdskim prostorima;
- ambijentalnost ruralnih cjelina većine naselja;
- bogatstvo suhozidnih oblika.

POSTOJEĆE PROMJENE:
- uznapredovali stadij deruralizacije i deagrarizacije, napuštanje naselja, poljodjelstva i stočarstva, uključujući sukcesiju travnjačkih staništa;
- poplave, bujice, erozije tla i klizišta;
- postavljanje samostojećih antenskih stupova;
- širenje invazivnih biljnih vrsta;
- napušteno eksploatacijsko polje
- u pozitivnom smislu izdvaja se uređenje pješačkih, biciklističkih i planinarskih staza.

PLANIRANI PRITISCI:

→ KORIŠTENJE I NAMJENA POVRŠINA:
- izgradnja polivalentnog sportsko-rekreacijskog centra.

→ INFRASTRUKTURA:

Promet:
- izgradnja dvije županijskih i dviju lokalnih cesta;
- izgradnja koridora pruge visoke učinkovitosti za međunarodni promet.

Energetika:
- izgradnja jednog DV-a 2x400 kV, jednog DV-a 2x220 kV i jednog DV-a 220 kV;
- izgradnja dijela međunarodnoga magistralnog plinovoda.

→ EKSPLOATACIJSKA POLJA:
- sanacija jedne lokacije napuštenoga eksploatacijskog polja.

CILJEVI I SMJERNICE

PRIRODNE KVALITETE

BR.	SMJERNICE	CK
SP1	Očuvati prirodnu konfiguraciju terena i istaknuta geomorfološka obilježja (grebeni, vrhovi, stijene, špilje, sipari, litice itd.) te strogo u njima ograničiti planiranje novih zahvata.	**CKP1**
SP2	Očuvati šumarke, drvorede, živice i pojedina stabla koji su u funkciji omeđivanja poljoprivrednog krajobraza, ali i tradicionalne omeđene šumarke te ih maksimalno integrirati u nove zahvate.	**CKP1**
SP3	Identificirati vrijedne i iznimne prirodne krajobraze, predstaviti ih u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti te promovirati; uključiti ih u lokalne/regionalne posjetiteljske/turističke rute, itinerare itd.	**CKP1**
SP5	Očuvati i revitalizirati lokve kao važna poluprirodna vodena staništa. Izbjegavati betoniranje i nasipavanje rubova lokvi, kao i uvođenje invazivnih vrsta koje ugrožavaju ekosustav. Pri planiranju novih zahvata integrirati sva prirodna i povijesna antropogena obilježja lokvi, uključujući autohtonu vegetaciju i morfologiju obale, čuvajući njihovu sposobnost zadržavanja vode i očuvanja lokalne faune. Sve nove intervencije oblikovati kao montažne i lako uklonjive te uključiti lokalnu zajednicu u redovito praćenje i održavanje kako bi se spriječilo zagađenje i zarastanje.	**CKP1**
SP6	Jačati multifunkcionalnost zaštićenih područja prirode i značajnih prirodnih područja krajobraza uvođenjem društveno važne infrastrukture. Primarno se misli na zakonski zaštićena područja prirode te ekološku mrežu (značajni krajobrazi Učka – sjeverni dio, Učka – južni dio i Lisine, park prirode i područje Natura 2000 – Učka (Direktiva o staništima), Žbevnica (Direktiva o staništima) te Učka i Ćićarija (Direktiva o pticama) – ali i niz prostorno planskih područja zaštite prirodnih vrijednosti.	**CKP1**
SP7	Ispašom očuvati i revitalizirati travnjake/pašnjake kao visokovrijedna staništa (Natura 2000, ali i okolna područja krških pašnjaka) te izbjeći njihovo zarastanje, fragmentaciju i prenamjenu u druge oblike korištenja zemljišta. Očuvati autohtonu vegetaciju i bioraznolikosti tipične za travnjake. Sve zahvate prilagoditi ekološkim specifičnostima travnjaka i pašnjaka te poticati održivo korištenje, koje se primarno temelji na ispaši.	**CKP1** **CKP2**
SP11	Ukloniti sva divlja odlagališta otpada u prirodnom krajobrazu te površine sanirati i vratiti u stanje blisko prvotnomu.	**CKP3**
SP12	Sanirati površinske kopove i erozije metodom biološke sanacije koja uključuje stabilizaciju terena i sadnju autohtone vegetacije. U slučaju da to nije moguće, zakloniti ih sadnjom drveća i druge grmolike vegetacije.	**CKP3**

ANTROPOGENE KVALITETE (NASELJA I GRADITELJSKA BAŠTINA)		
BR.	**SMJERNICE**	**CK**
SA1	Pri planiranju naselja uspostaviti uravnotežene odnose između graditeljske baštine i suvremenih graditeljskih intervencija, osobito na području vrijednih povijesnih ruralnih cjelina. Planirati razvoj naselja u skladu s prirodnim ograničenjima (konfiguracija terena, šume, vode itd.).	**CKA1** **CKA2**
SA2	Planirati prostorni razvoj ruralnih naselja prema naslijeđenim prostornim obilježjima te odnosima između izgrađenih dijelova naselja, prirodnih i poljoprivrednih površina. Posebnu pozornost posvetiti očuvanju i održavanju povijesne (tradicionalne) ruralne matrice, a novu matricu i gradnju planirati tako da se morfologijom, volumenom, oblikovanjem i materijalima prilagodi postojećoj cjelini naselja, u skladu s prirodnim i antropogenim obilježjima krajobraza.	**CKA1** **CKA2**
SA6	Smanjiti potrebe za širenjem građevinskog područja obnovom i prenamjenom neiskorištenoga ili napuštenoga graditeljskog fonda.	**CKA1** **CKA3**
SA8	Spriječiti širenje naselja te strogo zadržavanje povijesnih gabarita i matrice naselja.	**CKA1** **CKA2**
SA11	Sačuvati i unaprijediti graditeljsku i drugu baštinu važnu za regionalni krajobrazni identitet (zaštićenu, evidentiranu i drugu vrijednu prepoznatu baštinu) tako da se obnove i stave u funkciju obrazovanja i posjećivanja. U njihovoj okolici i kontaktnoj zoni nije prihvatljivo planirati novu gradnju, već održavati obilježja povijesno relevantnog stanja i/ili usklađenog s ambijentom. Primarno se misli na utvrde, ruralne cjeline, pretpovijesne gradine i špilje te mitski krajobraz Petrebišće.	**CKA2**
SA12	Zaštititi (upisati u Registar kulturnih dobara RH) vrijedna ruralna naselja/cjeline te pojedinačnu graditeljsku kulturnu baštinu utvrda i pretpovijesnih gradina i špilja.	**CKA2**
SA13	Identificirati iznimne i vrijedne krajobraze naselja te ih predstaviti u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti.	**CKA2**
SA14	Izraditi tematske atlase ruralnih naselja u formi prilagođenoj široj javnosti.	**CKA1** **CKA2**
SA16	Sanirati i revitalizirati vrijedne ruralne cjeline, osobito napuštene i degradirane dijelove prostora.	**CKA2** **CKA3**

ANTROPOGENE KVALITETE (POLJOPRIVREDNI KRAJOBRAZI)		
BR.	**SMJERNICE**	**CK**
SA17	Revitalizirati poljoprivredne i ruralne krajobraze kako bi bili multifunkcionalni i vizualno privlačni te koji bi uz poljoprivredne imali i društvene i ekološke funkcije (obrazovne, rekreacijske itd.). Naglasak staviti na revitalizaciju pašnjaka te povezivanje s nematerijalnim dobrom transhumance.	**CKA4**
SA18	U svim poljoprivrednim (poljodjelskim i pašnjačkim) krajobrazima poticati razvoj niskointenzivnih oblika poljoprivrede (ekološka, tradicijska itd.), koji se prilagođavaju strukturi krajobraza (konfiguraciji terena, parcelaciji) te drugim prirodnim i kulturnim elementima.	**CKA4**
SA19	Očuvati, obnoviti i revitalizirati regionalno specifične elemente poljoprivrednog krajobraza, osobito suhozide, omeđene ponikve, lokve i terase.	**CKA4**
SA21	Spriječiti uspostavu velikih monokulturnih i prostorno nestrukturiranih poljoprivrednih i arborikulturnih nasada te samostojećih solarnih i agrosolarnih elektrana u iznimnim poljoprivrednim krajobrazima. Zabraniti prenamjenu i gradnju (uključujući staklenike i plastenike) unutar poljoprivrednih krajobraza te u njima čuvati poljoprivrednu funkciju.	**CKA4**
SA23	Spriječiti rigolanje i malčiranje krša koje rezultira stvaranjem velikih nestrukturiranih, ogoljenih i okrupnjenih poljoprivrednih površina u iznimnim, osjetljivim i vizualno izloženim krajobrazima.	**CKA4**
SA25	Spriječiti prenamjenu poljoprivrednog (poljodjelskog i pašnjačkog) zemljišta u građevinsko i šumsko.	**CKA4**
SA26	Zaštititi najvrednije iznimne poljoprivredne krajobraze putem nacionalne i međunarodne zaštite (značajni krajobraz, regionalni park, kulturni krajolik, UNESCO-ov kulturni krajolik, FAO GIAHS) te u njima poticati poljoprivredu niskog intenziteta temeljenu na lokalnim specifičnostima krajobraza.	**CKA4**
SA27	Identificirati iznimne i vrijedne poljoprivredne i ruralne krajobraze, predstaviti ih u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti te promovirati; uključiti teme poljoprivrednih i ruralnih krajobraza u lokalne/regionalne posjetiteljske/turističke/kulturne rute, itinerare itd. Brendirati lokalne proizvode te oblike nematerijalne i materijalne baštine konceptom (vezanoga) iznimnoga poljoprivrednog/ruralnog krajobraza.	**CKA4**

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNE KVALITETE		
BR.	**SMJERNICE**	**CK**
SV1	Sačuvati vizualnu cjelovitost i identitet krajobraznih cjelina očuvanjem njihovih ključnih krajobraznih obilježja i dominantnog karaktera poticanjem krajobrazne raznolikosti, prostornog reda i koherentnosti. Poštovati mjerilo i kapacitete krajobraznih područja pri planiranju novih zahvata.	**CKV1**
SV2	Očuvati i unaprijediti regionalno specifične (povijesne) prostorne odnose ruralnih i urbanih naselja, s naglaskom na odnos između izgrađenih dijelova, poljoprivrednih površina, šuma, vodotoka i ostalih prirodnih površina.	**CKV1**
SV3	Spriječiti uspostavu velikih monokulturnih i prostorno nestrukturiranih poljoprivrednih nasada te velikih samostojećih solarnih i agrosolarnih elektrana.	**CKV1** **CKV2**
SV5	Nove građevine ne bi smjele izlaziti iz siluete padine brda te bi se svojom visinom i proporcijama trebale integrirati u postojeće i planirano visoko zelenilo kako ne bi dominirale vizurama. To bi pridonijelo primjerenijim slikama naselja.	**CKV1** **CKV2**
SV8	Identificirati iznimne i vizualno-doživljajno vrijedne (scenske) krajobraze, predstaviti ih u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti te promovirati; uključiti ih u lokalne/regionalne posjetiteljske/turističke rute, itinerare itd.	**CKV2**
SV9	Predstaviti vizualno-doživljajno (scenski) vrijedna krajobrazna područja i iznimne krajobraze uređenjem vidikovaca/odmorišta na vizurnim točkama važnima za njihovo panoramsko i cjelovito razgledavanje (uz prometnice ili uređene staze).	**CKV2**
SV10	Očuvati postojeće vizure na povijesna naselja.	**CKV2**
SV11	Zakloniti loše vizure prema degradiranim područjima, koja narušavaju postojeće vizualno-doživljajne kvalitete, uspostavom zelenih pojasa s visokom vegetacijom.	**CKV3**
SV12	Vizualne degradacije volumenom i stilom neprimjerenih postojećih stambenih, turističkih i gospodarsko-poslovnih građevina ublažiti sadnjom visoke vegetacije. Jačati udio prirodnih zelenih površina na građevnim česticama te udio javnih otvorenih prostora uz njihovo kvalitetno oblikovanje adekvatnim sadržajima i uređenim zelenilom.	**CKV3**
SV13	Planirati sadnju vegetacije (stabla, drvoredi, živice) uz postojeću i planiranu infrastrukturu (prometnice, pruge, energetske i vodnokomunalne građevine) te postojeće i planirane gospodarsko-poslovne zone radi njihova vizualnog zaklanjanja.	**CKV3**
SV16	Sva postojeća divlja odlagališta otpada uz prometnice, unutar naselja i u ruralnom krajobrazu ukloniti, a površine sanirati tako da se vrate u prvotno stanje.	**CKV3**

4.4.A. KRAJOBRAZNA REGIJA **KVARNERSKO PRIOBALJE**

NASELJE MOŠĆENICE

KVARNERSKO PRIOBALJE

KRAJOBRAZ OBALNE PADINE, VIŠEGA GORJA I POBRĐA

IZGRAĐENE POVRŠINE
POLJOPRIVREDNE POVRŠINE
VISOKA ŠUMSKA VEGETACIJA
NISKA ŠUMSKA VEGETACIJA
LIVADNE I TRAVNJAČKE POVRŠINE
STJENOVITE POVRŠINE
VODENE POVRŠINE

0 20 km

OPIS KRAJOBRAZNOG PODRUČJA

OBUHVAT/SMJEŠTAJ
Sjeverno Hrvatsko primorje, u podnožju Učke, Ćićarije i Gorskog kotara.

DEFINIRAJUĆI KRITERIJI:
- reljef: padine, udoline i brda priobalja
- geologija: padine pod vapnenačkim i dolomitnim stijenama te udolina pod sedimentnim stijenama
- vizualno obilježje: orijentiranost prema moru.

KLJUČNA OBILJEŽJA:
- priobalne padine, udoline i brda pod primorskim šumama i šikarama hrasta medunca s crnim i bijelim grabom;
- velika gradska naselja u obalnom dijelu regije te mala povijesna i ruralna naselja u zaleđu;
- pretežito terasirane poljoprivredne površine u zarastanju;
- veće površine otvorenih krških pašnjaka na padinama u zaleđu.

KARAKTER KRAJOBRAZA
Krajobraz obalne padine pobrđa i višega gorja, urbanizirane obalne zone s povijesnim naseljima, šumovitim padinama s malim, brdskim povijesnim naseljima i kultiviranim udolinama u zaleđu priobalja.

PRIRODNA OBILJEŽJA
Kopneno kvarnersko područje čini priobalni dio regije koji se dijeli na liburnijsko i vinodolsko obalno područje, koja su odijeljena kanjonom Rječine, te udoline i brda u zaleđu pod smeđim tlima na vapnencima i dolomitu. Liburnijsko obalno područje čine strme vapnenačke padine Učke (podno vrha Vojak, 1396 m n. v.), ispresijecane jarugama i suhim dolinama kroz koje teku povremeni bujični tokovi, i sjeverna obala Riječkog zaljeva u podnožju krške Kastavske zaravni na kojoj su oblikovane manje depresije (ponikve i udoline). Vinodolsko obalno područje hrptom je odvojeno od Grobničkog polja (podno padina Platka, do 1380 m n. v.), na čijem zapadnom rubu protječe Rječina taložeći aluvijalne naslage, te od flišne Vinodolske udoline, kojom teče rijeka Dubračina (nastavak ponornice Ličanke) formirajući akumulacijsko Tribaljsko jezero. Jugoistočni rub udoline čini Ričina, uz čije su tokove mjestimično nataložene deluvijalne naslage. Obala je nerazvedena, osim u predjelu Bakarskog zaljeva, koji je oblikovan potapanjem nekadašnjih krških oblika tijekom posljednje oledbe. Regijom dominiraju šume medunca s bijelim i crnim grabom, na višim nadmorskim visinama bukove su šume i kamenjarski pašnjaci, a u zaleđu se povremeno javljaju suhi travnjaci, šikare i živice.

ANTROPOGENA OBILJEŽJA
Unutar priobalnog dijela regije dominiraju antropogena obilježja u obliku velikih urbanih područja, turističkih i gospodar-

ILUSTRATIVNI 3D PRIKAZ KARAKTERISTIČNIH OBILJEŽJA KRAJOBRAZNOG PODRUČJA KVARNERSKOG PRIOBALJA

skih (industrijskih) zona, dok se u zaleđu regije ona očituju u obliku manjih, povijesnih naselja s pripadajućim poljoprivrednim površinama. Zbog zaštićenoga geografskog položaja ovaj je prostor naseljen od prapovijesti. Uza samu obalu smještena su veća urbana naselja, razvijena kao važna povijesna turistička (Opatija, Crikvenica) i pomorska središta (Rijeka kao središte te Kraljevica i Bakar). Ostala naselja razvijena su suvremenom urbanizacijom u okolici Rijeke, koja je gravitacijsko područje regije, (Viškovo, Kastav, Matulji, Čavle) i turističkom djelatnošću duž obale (Lovran, Novi Vinodolski). Snažan procvat ovog prostora zbio se početkom 19. stoljeća kada je Rijeka postala glavna mađarska luka. Njezin je razvoj pridonio i razvoju ostalih mjesta, osobito Opatije (još zvane „zimski Beč"), koja je nastala sredinom 19. stoljeća kao prostor odmora riječke elite. To je vrijeme ostavilo i vrlo bogatu ostavštinu secesijske i historicističke arhitekture koja je snažan nositelj identiteta urbanih prostora. Osim građevinskih područja, u priobalju je razvijena prometna infrastruktura (ceste, željeznička pruga, lučka područja) te veliki industrijski pogoni (brodogradilišta, rafinerija). Cijela je regija izrazito terasirana, bilo zbog poljoprivrede bilo zbog smještaja naselja. Poljoprivredne površine danas su dominantno prepuštene zarastanju – kako one terasirane (npr. etnografska zona Bakarskih prezida – Takala, terasirani krajobraz Mošćeničke i Lovranske Drage) tako i one u poljima, ali u zaleđu Lovrana, na padinama Učke te na području Novog Vinodolskog još ima vinograda, maslinika i voćnjaka. Nažalost, veliko bogatstvo različitih suhozidnih oblika danas je gotovo nestalo i iznimno je ugroženo. Zbog zahtjevnosti terena, koji je uza sami obalni pojas ravan, te se vrlo brzo pretvara u brdoviti, strmi krajobraz, većina se naselja horizontalno proteže uz obalu te vrlo teško savladava visinske barijere kada izlazi izvan povijesnih granica.

S druge strane, velik je broj malih, povijesnih naselja zbijene strukture smještenih na uzvisinama priobalja (Brseč, Mošćenice, Veprinac, Hreljin, Ledenice, Novi Vinodolski) te uz rubove polja na području Vinodola (Bribir, Grižane, Drivenik), razvijenih zbog kontrole povijesnih putova koji su s mora vodili prema zaleđu. Potonje se područje ističe i bogatom kulturno-povijesnom baštinom (dvije zaštićene urbane cjeline, četiri zaštićene ruralne cjeline, stari gradovi kašteli, crkve, tradicijska sela s etnološkom baštinom te arheološki lokaliteti). Kao i na ostatku ovog prostora karakteristična je tradicijska gradnja u kamenu, koja se danas u velikoj mjeri isprepleće sa suvremenim, vrlo često supstandardnim oblikovnim rješenjima. U zaleđu se ističu i dva infrastrukturna elementa – akumulacijsko jezero Tribalj na rijeci Dubračini za potrebe HE Vinodol te brana i akumulacija Valići na Rječini, čije se vode koriste za vodoopskrbu šireg područja. Kao i u priobalnom dijelu, velik udio poljoprivrednih površina prepušten je zarastanju, a unutar aktivnih površina prevladavaju mozaici poljoprivrednih površina unutar polja i udolina, odnosno krški pašnjaci na padinama (Grobničko polje, podno Kamenjaka, u zaleđu Rijeke, nad Vinodolskom dolinom i dr.).

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNA OBILJEŽJA

Osnovnu strukturu regije čini izduženi priobalni volumen padina koji se sjeverno otvara u podnožju većih gorskih volumena, a južno prema prostranoj plohi mora tvoreći snažan kontrast i posljedično dinamičnu sliku prostora. Spuštanje okolnih masivnih volumena zaleđa (Učka, Ćićarija, Gorski kotar) prema moru ublaženo je prostranim plohama Kastavske zaravni i Grobničkim poljem te nešto užom Vinodolskom udolinom. Odnose navedenih ploha i volumena dodatno naglašavaju izraženi prostorni rubovi: vršni dio Učke na zapadnom rubu regije; hrbat koji se podno Klane pruža jugozapadno od kanjona Rječine prekida se na predjelu Bakarskog zaljeva i nastavlja jugozapadnim rubom Vinodola nad Crikvenicom; obalni rub kao kontinuirani potez. Uz potonji se pruža i gusto izgrađena priobalna zona naglašeno antropogenih obilježja (osim krajnjega jugozapadnog dijela regije), s Rijekom kao najsnažnijim gravitacijskim područjem. S druge strane, zaleđe regije dominantno je prirodnih obilježja, šumovito, uz veće poteze i površine antropogenih obilježja (autocesta, odlagalište otpada, automotodrom i dr.).

Regija je mjerilom velika i nesaglediva u cjelini, znatnim dijelom otvorena prema Kvarnerskom zaljevu te time vizualno izložena iz šireg područja, osobito s plovnih putova. Unutar Grobničkog polja i Vinodolske udoline vizure su definirane rubovima navedenih reljefnih formi. Vizualno, izraženim prostornim identitetom i kompleksnim međuodnosom elemenata osobito se ističu cjeline većih (Opatija, Rijeka, Crikvenica i dr.) i manjih naselja (Brseč, Veprinac, Mošćenice, naselja na uzvisinama unutar Vinodolske udoline) te istaknuti poljoprivredni krajobrazi – Takala, Praputnjak i Petrebišća. Nekadašnji prostorni red kojim je krajobraz privođen namjeni danas je umanjen izgradnjom umanjenih ambijentalnih obilježja, kao i većim infrastrukturnim (brojne ceste, čvorišta, pruge, luke) i industrijskim (brodogradilišta, rafinerija) zahvatima te zapuštanjem poljoprivrednih površina (terasirani krajobrazi). Usto, sve to umanjuje i vizualnu cjelovitost regije.

BAKARSKI ZALJEV I OKOLICA

OBALNI POJAS CRIKVENICE

OBALNE PADINE KOD BRSEČA

SUHOZIDNE TERASE KOD ZASELKA ROVINI

ZASELAK SUČIĆI NAD MOŠĆENIČKOM DRAGOM

VREDNOVANJE

PRIRODNE KVALITETE:

- prirodnost i očuvanost kompaktnih šumskih sklopova na padinama Učke, u Kastavskoj zaravni, unutar kanjona Rječine i u zaleđu Grobničkog polja i Vinodolske udoline;
- prirodnost sipara i grebena Vinodolske udoline, unutar kanjona Rječine i na obalnim padinama Velebitskog kanala;
- očuvana prirodnost obale u krajnjemu jugozapadnom (podno Učke) dijelu regije;
- posebna obilježja vegetacije ugroženih i/ili rijetkih travnjačkih staništa (istočnojadranski kamenjarski pašnjaci epimediteranske i submediteranske zone, travnjaci vlasastog zmijka) na padinama Učke, Grobničkog polja i padinama nad Crikvenicom i Novim Vinodolskim;
- zakonom zaštićena područja prirode (dio Parka prirode Učka i dio Ćićarije, značajni krajobrazi, spomenici parkovne arhitekture);
- sjeveroistočni i istočni rub regije pripada području ekološke mreže Gorski kotar i sjeverna Lika;
- vršni dijelovi istočnih padina Učke dio su područja ekološke mreže te Parka prirode Učka i dio Ćićarije.

ANTROPOGENE KVALITETE:

- povijesni značaj, posebnost uzorka, smještaja i organizacije naselja i kulturna simboličnost Vinodola, osobito kašteli na uzvisinama (Bribir, Grižane, Drivenik, Badanj);
- povijesni značaj urbanih turističkih naselja (Opatija, Crikvenica);
- povijesni značaj i kulturna simboličnost kulturno-povijesne cjeline grada Rijeke s vrijednom industrijskom, infrastrukturnom, perivojnom te bogatom i izrazito vrijednom graditeljskom baštinom;
- posebnost uzorka, smještaja i organizacije naselja, očuvanost naselja urbanih cjelina Kastva, Voloskog, Senja, Novog Vinodolskog, Bakra i Mošćeničke Drage;
- očuvanost, smještaj i organizacija Veprinca, Mošćenica, Lovrana, Kotora i Brseča sa sakralno-agrarnim krajolikom Brsečkog polja;
- posebnost poljoprivrednog korištenja zemljišta na Bakarsko-praputnjački vinogradima;
- posebnosti korištenja zemljišta na Učkarskim pašnjacima – Petrebišća.

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNE KVALITETE:

- prostorni identitet, kompleksnost, vizualna cjelovitost i sagledivost Vinodolske udoline;
- prostorni identitet i koherentnost kanjona Rječine s trsatskom gradinom;
- prostorni identitet, reprezentativnost i koherentnost Bakarsko-praputnjačkih vinograda;
- prostorni identitet, vizualna cjelovitost i koherentnost Učkarskih pašnjaka – Petrebišća;
- prostorni identitet i koherentnost malih povijesnih naselja na uzvisinama;
- reprezentativnost ostataka riječke Tarsatice.

POSTOJEĆE PROMJENE:

- izražen negativni utjecaj toplinskih otoka, osobito unutar većih urbanih područja (Rijeka, Crikvenica), gospodarskih i industrijskih zona (Bakar, Kraljevica);
- opasnost od poplavljivanja naselja – osobito izraženo u užem području grada Rijeke;
- porast razine mora u obalnim naseljima;
- klizišta i erozija na padinama većeg nagiba (kanjon Rječine, dolina Dubračine);
- promjena uzorka i intenzifikacija poljoprivrednih kultura – npr. ekoselo na području Selca;
- širenje prometne infrastrukture – izgradnja autoceste u istočnom dijelu regije;
- utjecaj postojeće pomorske infrastrukture (marine, luke, sidrišta i privezišta) na obalu i more;
- jedno nesanirano odlagalište opasnog otpada i tri nesanirana odlagališta komunalnog otpada;
- dva nesanirana/napuštena eksploatacijska polja (pritom je cijela regija, prema PP PGŽ-a, prepoznata kao potencijalna za eksploataciju sirovina, većinom za tehničko-građevni kamen);
- širenje naselja i građevinskih zona, bespravna gradnja izvan građevinskog područja;
- snažna apartmanizacija u obalnom području, ali i zaleđu – gotovo kontinuirano izgrađeni pojas od Lovrana do Novog Vinodolskog;
- nedostatak sustavnog urbanističkog planiranja stambenih naselja s usklađenom tipologijom gradnje, s dovoljno javnih sadržaja i zelenih površina;
- nasipavanje obale i gubitak prirodnih dijelova obale radi uređenja plaža;
- narušavanje slike urbanih krajobraza gradnjom čija obilježja nisu usklađena s prostorom u koja se smještaju;
- širenje invazivnih stranih vrsta.

PLANIRANI PRITISCI:

→ KORIŠTENJE I NAMJENA POVRŠINA:

- izgradnja pet igrališta za golf (maksimalno do 579 ha);
- izgradnja nove gospodarske zone (oko 135 ha) i širenje dviju postojećih gospodarskih zona (ukupno oko 448 ha).

→ INFRASTRUKTURA:

Promet:

- izgradnja dviju dionica autocesta, jedne brze ceste, triju državnih cesta, jedne županijske ceste;
- izgradnja koridora pruge visoke učinkovitosti za međunarodni promet, željezničke pruge za međunarodni promet;
- rekonstrukcija i dogradnja željezničkog čvora Rijeka.

Energetika:

- izgradnja sedam dionica DV-a 2x400 kV, pet dionica DV-a 400 kV, pet dionica 2x220 kV, triju dionica DV-a 220 kV;
- izgradnja četiriju VE-a, jednog SE-a i dvaju HE-a;
- izgradnja jedne pretovarne stanice.

CILJEVI I SMJERNICE

PRIRODNE KVALITETE

BR.	SMJERNICE	CK
SP1	Očuvati prirodnu konfiguraciju terena, istaknuta geološka, geomorfološka (brojni sipari i grebeni Vinodolske udoline, unutar kanjona Rječine i na obalnim padinama Velebitskog kanala, strme obalne padina i šljunkovite plaže podno Učke, rtovi, šljunkovite i pjeskovite plaže, špilje, jame, jezera, izvori i lokve), vegetacijska obilježja autohtonih šuma hrasta medunca s bijelim i crnim grabom, bukovih šuma te suhih travnjaka, šikara i živica. Nove zahvate planirati tako da se integriraju u njih.	CKP1
SP2	Očuvati šumsku vegetaciju u obliku manjih šuma, šumaraka, drvoreda, živica i pojedinih stabala unutar naselja (urbanih i ruralnih) i poljoprivrednog krajobraza te ih maksimalno integrirati u nove zahvate.	CKP1
SP3	Identificirati i zaštititi vrijedne i iznimne prirodne krajobraze kao što su npr. kanjon Rječine, sipari i grebeni Vinodolske udoline, prirodna i nepristupačna obala na krajnjem jugozapadnom (podno Učke) dijelu regije, padine Učke; predstaviti ih u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti te promovirati; uključiti ih u lokalne/regionalne posjetiteljske/turističke rute, itinerare itd.	CKP1
SP4	Održavati zaštitne pojaseve te rubna staništa prirodne vegetacije (npr. pojaseve zeljaste vegetacije, živica, šibljaka ili grmlja) gdje god je moguće u poljima, uz privremene vodotoke, suhozide i prometnice.	CKP1
SP5	Očuvati prirodnu morsku obalu, posebice na krajnjemu jugozapadnom (podno Učke) dijelu regije, vodna tijela (vodotoke Rječinu, Dubračinu, Ričinu, Tribaljsko jezero i povremene tokove) te pripadajuću močvarnu i visoku vegetaciju. Izbjegavati betoniranje i nasipavanje obale i vodnih tijela. Pri planiranju novih zahvata integrirati prirodna obilježja obale i vodnih tijela u rješenja, čuvajući njihovu prirodnu morfologiju i obalnu vegetaciju, a sve nove intervencije oblikovati kao montažne i lako uklonjive.	CKP1
SP6	Jačati multifunkcionalnost zaštićenih područja prirode (dio Parka prirode Učka i dio Ćićarije, značajni krajobrazi, spomenici parkovne arhitekture) uvođenjem društveno važne infrastrukture.	CKP1
SP7	Očuvati cjelovitost kompaktnih šumskih područja na padinama Učke, Kastavskoj zaravni, unutar kanjona Rječine i u zaleđu Grobničkog polja i Vinodolske udoline. Očuvati cjelovitost ugroženih i/ili rijetkih travnjačkih staništa (istočnojadranski kamenjarski pašnjaci epimediteranske i submediteranske zone, travnjaci vlasastog zmijka) na padinama Učke, na Grobničkom polju te na padinama nad Crikvenicom i Novim Vinodolskim. Maksimalno izbjegavati fragmentaciju i prenamjenu zemljišta na njima.	CKP1 CKP2
SP8	Izbjegavati gradnju i širenje građevinskih područja naselja na kompaktne i cjelovite šumske cjeline koje se nalaze između građevinskih područja i koji su važni elementi prirodne, zelene cezure. Održavati postojeće zelene cezure između urbanih i ruralnih naselja te spriječiti kontinuiranu izgradnju duž morskih obala i prometnica, koja je već izražena na potezu od Lovrana do Novog Vinodolskog, radi očuvanja prirodnosti i ekoloških kvaliteta (koridori za kretanje životinja, očuvana bioraznolikost područja).	CKP1 CKP2
SP10	Poticati preoblikovanje postojećih hidrotehničkih rješenja vodotoka krajobraznim tehnikama, posebice vodotok Rječine, dijelove vodotoka Dubračine, akumulacijska jezera (Tribalj i Valići). Propisati da novi hidrotehnički radovi na vodotocima budu usklađeni s krajobraznim obilježjima i višenamjenskim korištenjem. Oblikovna, tehnička i biotehnička rješenja trebaju osigurati prirodno uklapanje vodnih tijela u okruženje. U oblikovanju i biotehničkim rješenjima koristiti se autohtonom vegetacijom iz uzvodnih područja.	CKP3
SP11	Ukloniti i sanirati sva postojeća odlagališta opasnog i komunalnog otpada te površine vratiti u stanje blisko prvotnomu.	CKP3
SP12	Sanirati površinske kopove metodom biološke sanacije koja uključuje stabilizaciju terena i sadnju autohtone vegetacije. U slučaju da to nije moguće, zakloniti ih sadnjom drveća i druge grmolike vegetacije.	CKP3

ANTROPOGENE KVALITETE (NASELJA I GRADITELJSKA BAŠTINA)		
BR.	**SMJERNICE**	**CK**
SA1	Pri budućem planiranju naselja uspostaviti uravnotežene odnose između graditeljske baštine i suvremenih graditeljskih intervencija, osobito na području zaštićenih povijesnih urbanih (Rijeka, Opatija, Kastav, Volosko, Senj, Novi Vinodolski, Bakar i Mošćenička Draga i dr.) i ruralnih cjelina (Bribir, Grižane, Drivenik, Badanj, Veprinac, Mošćenica, Kotor i Brseč i dr.). Planirati razvoj naselja u skladu s prirodnim ograničenjima (konfiguracija terena, šume, vode, obala itd.).	**CKA1** **CKA2**
SA2	Planirati prostorni razvoj ruralnih naselja prema naslijeđenim prostornim obilježjima te odnosima između izgrađenih dijelova naselja, prirodnih i poljoprivrednih površina. Posebnu pozornost posvetiti očuvanju i održavanju povijesne (tradicionalne) ruralne matrice, a novu matricu i gradnju planirati tako da se morfologijom, volumenom, oblikovanjem i materijalima (kamen) prilagodi postojećoj cjelini naselja, u skladu s prirodnim i antropogenim obilježjima krajobraza.	**CKA1** **CKA2**
SA3	Sačuvati od izgradnje, obnoviti i/ili unaprijediti prirodne, poljoprivredne i druge otvorene prostore unutar ili u okružju urbanog naselja u svrhu očuvanja i jačanja prepoznatljivosti prostora, smanjenja gustoće izgrađenosti, poticanja boravka na otvorenome te povezivanja s okolnim prirodnim i ruralnim područjima. Naglasak staviti na umrežavanje takvih otvorenih prostora biciklističkim i pješačkim komunikacijama.	**CKA1**
SA4	Nova naselja planirati kao autentična mjesta koja nude visoku kvalitetu života uz poštovanje prirodnih i antropogenih obilježja područja.	**CKA1**
SA5	Revidirati prostornim planovima definirana neuređena građevinska područja naselja te građevinska područja označena kao izgrađena koja u stvarnosti to nisu u svrhu očuvanja karaktera krajobraza i obilježja koja bi planiranom izgradnjom bila ugrožena.	**CKA1** **CKA3**
SA6	Smanjiti potrebe za širenjem građevinskog područja obnovom i prenamjenom neiskorištenoga ili napuštenoga graditeljskog fonda.	**CKA1** **CKA3**
SA7	Omogućiti širenje naselja, ali u područjima niske vizualne izloženosti i niskih krajobraznih kvaliteta te uvijek uz prisutnost zelene cezure između povijesnog i novog dijela naselja. Prednost dati širenju naselja izvan obalnog dijela.	**CKA1**
SA8	Spriječiti širenje naselja ili strogo uvjetovati daljnje širenje u visokovrijednim i osjetljivim krajobraznim područjima, posebice obalnima.	**CKA1** **CKA2**
SA9	Spriječiti urbanizaciju ruralnih naselja onemogućavanjem njihova spajanja s urbanim naseljima, zadržavanjem rahlije matrice izgrađenosti te očuvanjem većih prirodnih i poljoprivrednih površina.	**CKA1**
SA10	Na područjima na kojima je prostornim planom predviđena prenamjena poljoprivrednog zemljišta u građevinsko, planirati rahlu matricu izgradnje s prevladavajućim otvorenim zelenim prostorima te uzimajući u obzir zatečenu konfiguraciju terena, strukturu krajobraza te elemente poput živica, suhozida, terasa, itd. kao polazišta za oblikovanje.	**CKA1**
SA11	Očuvati i unaprijediti graditeljsku baštinu važnu za regionalni krajobrazni identitet od kulturno-povijesnih ruralnih cjelina (Veprinac, Mošćenica, Kotor, Brseč i dr.) i urbanih naselja (Kastav, Volosko, Senj, Novi Vinodolski, Bakar, Mošćenička Draga i dr.), srednjovjekovnih gradova i kaštela (Bribir, Grižane, Drivenik, Badanj) te pojedinačnih kulturnih dobar, tako da se obnove i stave u funkciju obrazovanja i posjećivanja. U njihovoj okolici i kontaktnoj zoni nije prihvatljivo planirati gradnju, već održavati obilježja povijesno relevantnog stanja.	**CKA2**
SA12	Zaštititi (upisati u Registar kulturnih dobara RH) vrijedna ruralna i urbana naselja/cjeline te pojedinačnu graditeljsku kulturnu baštinu.	**CKA2**
SA13	Identificirati iznimne i vrijedne krajobraze naselja (Bribir, Grižane, Drivenik, Badanj, Veprinac, Mošćenica, Kotor i Brseča sa sakralno-agrarnim krajolikom Brsečkog polja) te ih predstaviti u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti.	**CKA2**
SA15	Sanirati i spriječiti daljnje širenje ambijentalno neukloplјenih dijelova naselja poput preizgrađenih zona (apartmanskih i trgovačko-uslužnih) lišenih zelenila i javnih prostora, zona s predimenzioniranom i/ili stilski neprikladnom arhitekturom, koje su posebno izražene u obalnom području, ali sve više i u zaleđu, osobito na području većih urbanih naselja (Crikvenica, Novi Vinodolski, Opatija), neuređenih industrijskih i gospodarskih zona, luka (Rijeka, Bakar, Kraljevica) itd.	**CKA1** **CKA3**
SA16	Sanirati i revitalizirati vrijedne ruralne i urbane cjeline, osobito napuštene i degradirane dijelove u reljefno nepristupačnim dijelovima na padinama Učke i u zaleđu.	**CKA2** **CKA3**

ANTROPOGENE KVALITETE (POLJOPRIVREDNI KRAJOBRAZI)		
BR.	**SMJERNICE**	**CK**
SA17	Uspostaviti nove i/ili revitalizirati stare poljoprivredne i ruralne krajobraze koji bi bili multifunkcionalni i vizualno privlačni te koji bi uz poljoprivredne imali i društvene i ekološke funkcije (obrazovne, rekreacijske itd.).	**CKA4**
SA18	U poljoprivrednim iznimnim i osjetljivim krajobrazima poticati razvoj niskointenzivnih oblika poljoprivrede (ekološka, tradicijska itd.), koji se prilagođavaju strukturi krajobraza (konfiguraciji terena, parcelaciji) te drugim prirodnim i kulturnim elementima.	**CKA4**
SA19	Očuvati, obnoviti i revitalizirati regionalno specifične elemente poljoprivrednog krajobraza (suhozidi, lokve, terase, itd.).	**CKA4**
SA20	Jačati multifunkcionalnost poljoprivrednih krajobraza (u kombinaciji s prirodnim krajobrazima) oko gradova u svrhu sprečavanja urbanog širenja, urbanizacije ruralnih naselja, smanjenja toplinskih otoka te stvaranja novog mjesta za posjećivanje.	**CKA4** **CKA6**
SA21	Spriječiti uspostavu velikih monokulturnih i prostorno nestrukturiranih poljoprivrednih i arborikulturnih nasada, samostojećih solarnih i agrosolarnih elektrana te vjetroelektrana u iznimnim i vrijednim poljoprivrednim krajobrazima. Za uspostavu agrosolarnih elektrana posebno su osjetljive terasirane padine uz povijesna naselja i ruralne cjeline. Zabraniti prenamjenu i gradnju (uključujući staklenike i plastenike) unutar iznimnih poljoprivrednih krajobraza te u njima čuvati poljoprivrednu funkciju.	**CKA4**
SA23	Spriječiti rigolanje i malčiranje krša koje rezultira stvaranjem velikih nestrukturiranih, ogoljenih i okrupnjenih poljoprivrednih površina u iznimnim, osjetljivim i vizualno izloženim krajobrazima.	**CKA4**
SA24	U intenzivnim poljoprivrednim krajobrazima lišenima prirodne vegetacije saditi živice, drvorede, šumarke i pojedina stabla, npr. ekoselo na području Selca.	**CKA6**
SA25	Spriječiti prenamjenu vrijednoga poljoprivrednog zemljišta u poljima i flišnim udolinama u građevinsko.	**CKA4**
SA26	Zaštititi najvrednije iznimne poljoprivredne krajobraze putem nacionalne i međunarodne zaštite (značajni krajobraz, regionalni park, kulturni krajolik, UNESCO-ov kulturni krajolik, FAO GIAHS) te u njima poticati poljoprivredu niskog intenziteta temeljenu na lokalnim specifičnostima krajobraza.	**CKA4**
SA27	Identificirati iznimne i vrijedne poljoprivredne i ruralne krajobraze (Brsečko polje, Bakarsko-praputnjački vinogradi, Učkarski pašnjaci – Petrebišća itd.), predstaviti ih u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti te promovirati; uključiti teme poljoprivrednih i ruralnih krajobraza u lokalne/regionalne posjetiteljske/turističke/kulturne rute, itinerare itd. Brendirati lokalne proizvode te oblike nematerijalne i materijalne baštine konceptom (vezanoga) iznimnoga poljoprivrednog/ruralnog krajobraza.	**CKA4**

CILJEVI I SMJERNICE – VIZUALNO-DOŽIVLJAJNE KVALITETE		
BR.	**SMJERNICE**	**CK**
SV1	Očuvati vizualnu cjelovitost i identitet obalne padine pobrđa i višega gorja, urbanizirane obalne zone s povijesnim naseljima, šumovitim padinama s malim povijesnim naseljima te kultiviranim udolinama u zaleđu priobalja poticanjem krajobrazne raznolikosti, prostornog reda i koherentnosti. Poštovati mjerilo i kapacitet krajobraznog područja pri planiranju novih zahvata.	**CKV1**
SV2	Očuvati i unaprijediti regionalno specifične (povijesne) prostorne odnose ruralnih i urbanih naselja, s naglaskom na odnos između izgrađenih dijelova, poljoprivrednih površina, šuma, vodotoka i ostalih prirodnih površina.	**CKV1**
SV3	Spriječiti uspostavu velikih monokulturnih i prostorno nestrukturiranih poljoprivrednih nasada te velikih samostojećih solarnih i agrosolarnih elektrana te vjetroelektrana u iznimnim, vizualno-doživljajno vrijednim (scenskim) te vizualno izloženim krajobrazima. obalne Posebno su osjetljive padine vidljive s kopna i mora, padine nagiba većeg od 12° te polja i terasirane padine uz povijesna naselja i ruralne cjeline.	**CKV1** **CKV2**
SV4	Širenje građevinskih područja i gradnju turističkih naselja ne planirati na područjima visoke vizualne izloženosti, a posebno ne na istaknutim vrhovima, grebenima i rtovima reljefnih formacija.	**CKV1** **CKV2**
SV5	Nove građevine ne bi smjele izlaziti iz siluete padine brda te bi se svojom visinom i proporcijama trebale integrirati u postojeće i planirano visoko zelenilo kako ne bi dominirale vizurama. To bi pridonijelo primjerenijim slikama naselja.	**CKV1** **CKV2**
SV6	Očuvati postojeće i uspostaviti nove zelene cezure, koje imaju funkciju osiguravanja kvalitetnog ambijenta i sprečavanja kontinuirane izgradnje duž morskih obala te prometnica.	**CKV1**
SV7	Očuvati zeleno zaleđe postojećih ruralnih i urbanih naselja te turističkih zona, što je važno za očuvanje krajobrazne slike i vizura.	**CKV1** **CKV2**
SV8	Identificirati iznimne i vizualno-doživljajno vrijedne (scenske) krajobraze (Vinodolska udolina, kanjon Rječine s trsatskom gradinom, povijesne jezgre malih naselja na uzvisinama, uzorci poljoprivrednog krajobraza Bakarsko-praputnjačkih vinograda; Učkarskih pašnjaka – Petrebišća, Brseča sa sakralno-agrarnim krajolikom Brsečkog polja), predstaviti ih u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti te promovirati; uključiti ih u lokalne/regionalne posjetiteljske/turističke rute, itinerare itd.	**CKV2**
SV9	Predstaviti vizualno-doživljajno (scenski) vrijedna krajobrazna područja i iznimne krajobraze uređenjem vidikovaca/odmorišta na vizurnim točkama važnima za njihovo panoramsko i cjelovito razgledavanje (uz prometnice ili uređene staze).	**CKV2**
SV10	Očuvati postojeće vizure na povijesna naselja s pristupnih i plovnih putova te drugih točaka promatranja (Trsat, Kastav, Bribir, Grižane, Drivenik, Badanj). Novu gradnju, ako je potrebna, planirati „u drugom planu“ čuvajući postojeće vizure na povijesna ruralna i urbana naselja te njihove prostorne rubove. Planirani zahvati u morskim akvatorijima koji uključuju izgradnju luka i novih privezišta nisu prihvatljivi u područjima koja izravno utječu na vizure povijesnih dijelova naselja.	**CKV2**
SV11	Zakloniti loše vizure prema degradiranim područjima koja narušavaju postojeće vizualno-doživljajne kvalitete uspostavom zelenih pojasa s visokom vegetacijom	**CKV3**
SV12	Vizualne degradacije volumenom i stilom neprimjerenih stambenih, turističkih i gospodarsko-poslovnih građevina ublažiti sadnjom visoke vegetacije. Jačati udio prirodnih zelenih površina na građevnim česticama te udio javnih otvorenih prostora uz njihovo kvalitetno oblikovanje adekvatnim sadržajima i uređenim zelenilom. Posebno je degradirano industrijsko i lučko područje grada Rijeke te obalni potez od Rijeke, preko Bakarskog zaljeva, do Kraljevice. Snažnom apartmanizacijom i urbanizacijom degradirano je i obalno područje od Selca do Senja.	**CKV3**
SV13	Planirati sadnju vegetacije (stabla, drvoredi, živice) uz postojeću i planiranu infrastrukturu (prometnice, pruge, energetske i vodnokomunalne građevine) te uz postojeće i planirane gospodarsko-poslovne zone radi njihova vizualnog zaklanjanja.	**CKV3**
SV14	Sanirati degradirane morske obalne zone (nelegalna privezišta, molovi, betonirane plaže itd.) radi podizanja boravišnih i ambijentalnih kvaliteta morskih obalnih naselja.	**CKV3**
SV15	U degradirani područjima kamenoloma osim njihove obvezne biološke sanacije nakon prestanka korištenja preporučuje se i planiranje sadržaja jer vi se inače mogle stvoriti nove degradacije –primjerice područja gospodarsko-poslovne namjene, razne infrastrukturne objekte (crpne stanice, pročišćivači) ili pak sportsko-rekreacijske sadržaje kao što su adrenalinski parkovi, motostaze itd.	**CKV3**
SV16	Ukloniti sva divlja i nesanirana odlagališta otpada uz prometnice, unutar naselja i u ruralnom krajobrazu, a površine sanirati tako da se vrate u prvotno stanje.	**CKV3**

GRAD RIJEKA

4.4.B. KRAJOBRAZNA REGIJA **PRIOBALJE SREDNJE DALMACIJE**

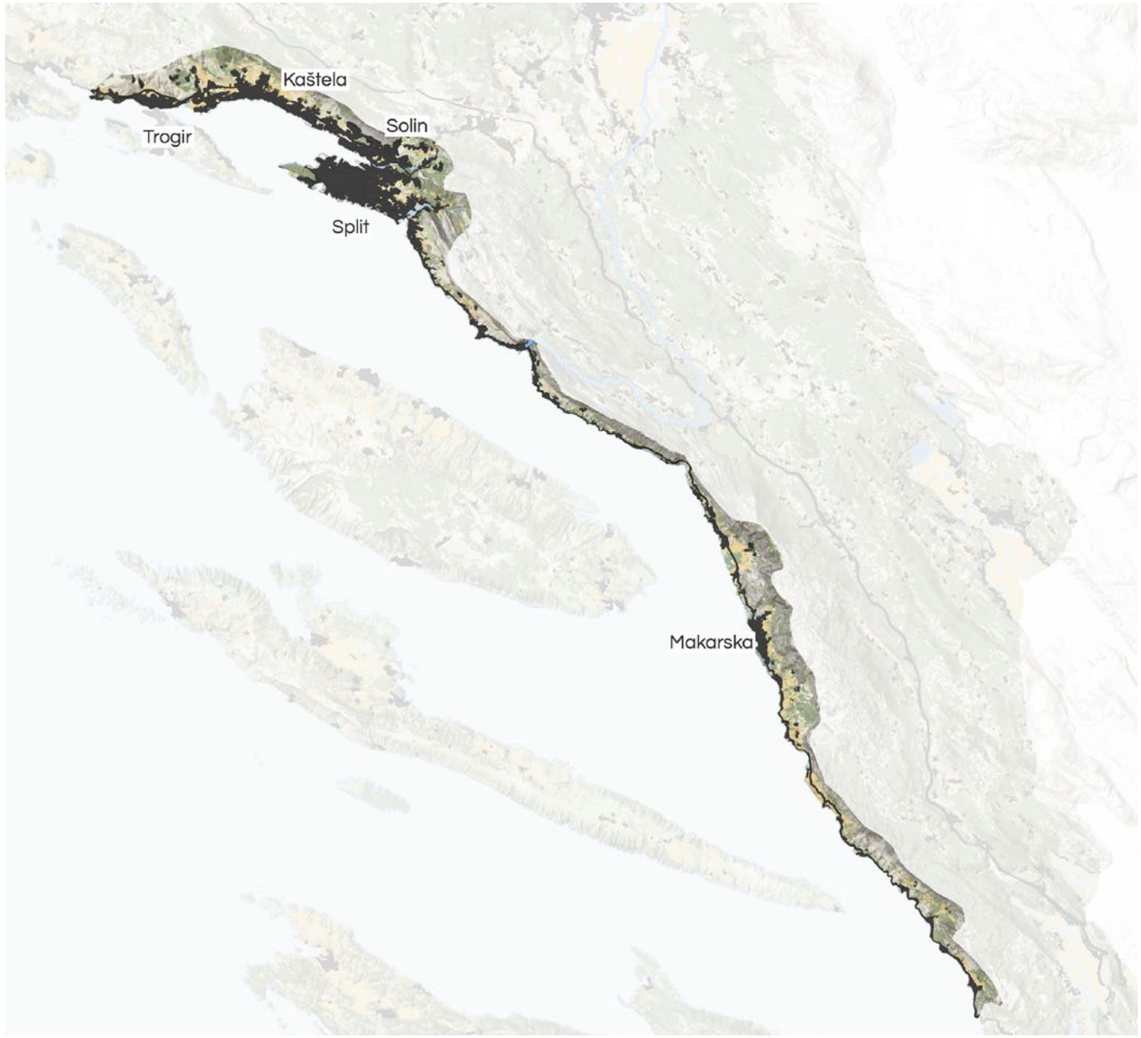

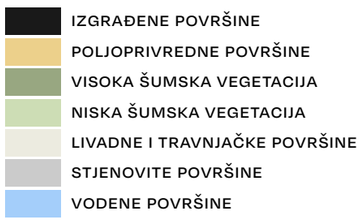
PRIOBALJE OMIŠKE RIVIJERE S PADINAMA OMIŠKE DINARE, ROGOZNICE I BIOKOVA

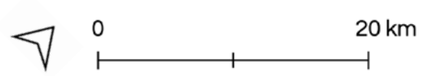
PRIOBALJE SREDNJE DALMACIJE

KRAJOBRAZ OBALNE PADINE, VIŠEGA GORJA I POBRĐA

OPIS KRAJOBRAZNOG PODRUČJA

OBUHVAT/SMJEŠTAJ
Priobalje srednje Dalmacije od Trogira do Gradca

DEFINIRAJUĆI KRITERIJI:
- geologija: karbonatne padine i flišna obalna zona;
- reljef: strme padine, udoline i brda priobalja;
- način korištenja zemljišta: dominantno izgrađeno područje.

KLJUČNA OBILJEŽJA:
- reljefna formacija priobalne padine podijeljena na tri zone te razvijena na karbonatnoj podlozi (strmija zona na višim nadmorskim visinama);
- strmi reljef uvjetovan ujednačenim poprečnim presjekom primorske strme padine i predgorske stepenice u obalnoj zoni s izmjenama vapnenačke (na višim nadmorskim visinama) i flišne (na nižim predjelima) geološke podloge podijeljen na tri istaknute zone: najniža obalna zona s izraženim antropogenim utjecajem različite gustoće, poljoprivredno zaleđe u zoni srednjih nadmorskih visina na sjevernom dijelu regije te zona najviših, strmijih neobraslih padina;
- velika urbana aglomeracija od središnjeg do krajnjeg sjeverozapadnog dijela regije s istaknutim povijesnim slojevima;
- naselja u obalnom dijelu s naglašenom turističkom djelatnošću;
- rjeđa ruralna naselja na padinama, niskog stupnja očuvanosti te s poljoprivrednim krajobrazom raznolikih uzoraka razvijenih na blažim nagibima, koji čine zaleđe duž cijele regije;
- prirodna vegetacija kamenjara s oskudnom vegetacijom te vegetacijom primorske šume crnike, alepskog bora, dalmatinskog bora i hrasta medunca s crnim i bijelim grabom na višim predjelima.

KARAKTER KRAJOBRAZA
Krajobraz je to obalne padine, višega gorja i pobrđa, urbanizirane obalne zone s povijesnim naseljima, terasiranih padina pod poljoprivrednim površinama i šumskom vegetacijom, s rijetkim i malim brdskim naseljima te ogoljelih vršnih dijelova gorja.

PRIRODNA OBILJEŽJA
Priobalje Srednje Dalmacije čini obalni i neposredno priobalni prostor Kaštelanskog zaljeva, splitskog područja, užeg obalnog pojasa od Stobreča do Omiša te obale od Omiša do Gradca. Obalno područje čine izduženi gorski hrptovi, čiji je smjer pružanja usporedan s Dinaridima, te povremeno prisutni gorski hrptovi i pobrđa na sjevernom dijelu regije (Kozjak, s najvišim vrhom na 780 m n. v., i Mosor, s najvišim vrhom na 1339 m n. v.). U južnom dijelu regije obalni prostor zatvaraju vrlo strme padine Biokova s izraženim visinskim pojasima od 1200 do 1800 m n. v. (najviši vrh Sv. Jure, 1764 m n. v.).
Padine su pri obalnoj liniji zaravnane stvarajući predgorsku stepenicu, uvjetovanu procesima trošenja karbonatnih stijena na padinama pa je obala stjenovita, s uvučenim uvalama u kojima je često nataložen šljunčani materijal. Mjestimična prisutnost flišne podloge na obali definirala je hidrološka obilježja u obliku brojnih jaruga i kraćih vodotoka, najprisutnijih na području Kaštela. Dominantne vodene pojave su rijeka Jadro, koja se usijeca u Solinsko polje, rijeka Žrnovnica, koja prolazi kroz područje Blata u Stobreču, rijeka Cetina, koja svojim ušćem definira prostor Omiša, te vodotoci privremenog karaktera u južnoj zoni regije (Blato, Ratac, Gospin potok, Suhi potok i drugi).

Prisutnost padinskih erodibilnih procesa uvjetovala je stvaranje površinskog pokrova pa se na dubljim tlima na nižim nadmorskim visinama javlja zona primorske šumske vegetacije (crnika, alepski bor i dalmatinski bor te hrast medunac s crnim

ILUSTRATIVNI 3D PRIKAZ KARAKTERISTIČNIH OBILJEŽJA KRAJOBRAZNOG PODRUČJA PRIOBALJA SREDNJE DALMACIJE

i bijelim grabom na višim predjelima). Šumske se površine u zonama većeg nagiba i uz prisutnost tanjih slojeva tla pretvaraju u degradirane oblike, šikare i garige, dok se na najstrmijim dijelovima zbog velikih nagiba javlja ogoljela vapnenačka podloga s kamenjarskim staništima i oskudnom vegetacijom.

Uz obalu mora uglavnom su antropogena tla, nastala od različitih automorfnih tala na flišu, koluviju ili kršu. Dalje od obale, s porastom nadmorske visine, nalaze se koluviji s prevagom detritusa stijena, a potom i kamenjari, rendzine, crvenice te crnice i smeđa tla na vapnencu i dolomitu.

Najvažnija zaštićena prirodna područja koja odražavaju regionalna obilježja su primorski dio Parka prirode Biokovo, park-šuma Marjan, posebni rezervati Jadro – gornji tok i Pantan, značajni krajobraz Brela te geomorfološki spomenik prirode Ruskamen. Ona se vežu uz ključna prirodna obilježja regije: strme vapnenačke padine, krške i obalne geomorfološke oblike, izvorišta i vodotoke, obalna močvarna staništa te očuvane šumske sklopove u priobalju. Velik dio regije obuhvaćen je i područjima ekološke mreže, osobito vezanima uz Biokovo i Rilić, Mosor, Kozjak i Trogirsku zagoru, Cetinu, Jadro, Podbiokovlje, Zaleđe Trogira, Pantan te pojedine obalne uvale, stijene, špilje i ušća.

ANTROPOGENA OBILJEŽJA

Unutar priobalnog dijela regije, obilježenog slojevitim povijesnim kontinuitetom naseljavanja od prapovijesti i antike do danas, prevladavaju antropogene cjeline u obliku velikih urbanih područja, primarno na sjevernom dijelu regije, sa zonama turističkih i gospodarskih (industrijskih) djelatnosti nastalih tijekom 20. stoljeća, dok se u zaleđu regije ona očituju u obliku manjih, povijesnih naselja s pripadajućim poljoprivrednim površinama različite povijesne datacije. Uz samu obalu smještena su sva veća urbana naselja, danas razvijena kao važna turistička središta. Najvažnije je povijesno-turističko središte Split, kao glavni gravitacijski i gospodarski centar šireg makroregionalnog značaja, potom Trogir i Omiš s istaknutom povijesno-turističkom važnosti, dok je na južnom dijelu regije najveće urbano središte Makarska s dominantno turističkom djelatnosti. Osobito se ističu kulturno-povijesne cjeline Splita i Trogira, koje su upisane na UNESCO-ovu Listu svjetske baštine, te arheološki slojevi Solina/Salone s pripadajućim antičkim i ranosrednjovjekovnim lokalitetima.

Od ostalih manjih primorskih naselja posebno se izdvaja neprekinuta, kontinuirana zona naselja od Trogira do Splita s različitim urbano morfološkim odlikama, ali s izraženom turističkom djelatnosti od sredine 20. stoljeća (Divulje, Kaštel Štafilić, Kaštel Novi, Kaštel Stari, Kaštel Lukšić, Kaštel Kambelovac, Kaštel Gomilica, Kaštel Sućurac, Solin). U prostoru Kaštelanskog zaljeva posebno je izražen niz povijesnih kaštela, ljetnikovaca i zaštićenih urbanističkih cjelina, koji čine jedan od prepoznatljivih kulturno-povijesnih uzoraka regije. Ostala manja priobalna naselja manje su razvijene sredine koje se odlikuju nešto očuvanijim povijesnim tkivom i postojanjem krajobraznih cezura između njih. Smještena su između Splita i Omiša (Stobreč, Podstrana, Jesenice, Dugi Rat) te na makarskom području (Baška Voda, Tučepi, Živogošće, Drvenik, Podgora, Zaostrog, Gradac). Urbana naselja regije najčešće su se razvijala širenjem urbanog tkiva oko povijesnog perimetra stare urbane, ruralne ili pak ladanjske strukture. Najstariji dijelovi naselja najčešće su definirani antičkim, srednjovjekovnim, fortifikacijskim, sakralnim i ladanjskim slojevima, a ne isključivo jedinstvenim tipom središnje jezgre. Stoga ih odlikuje nepravilno organsko tkivo koje je rezultat višestoljetnih prekrajanja urbanog tkiva. No, unatoč istaknutom kulturno-povijesnom naslijeđu brojni su i degradacijski oblici urbane morfologije, pretežno u novijim dijelovima.

Na višim su nadmorskim visinama smještena ruralna naselja raspršena po prostoru, najčešće okupljene/zbijene morfologije čija se pojavnost uvelike proriježuje na južnom dijelu. Ruralne prostore osim naselja definiraju i njihove organske veze s poljoprivrednim površinama, najčešće mozaične strukture, koje su raspršene po cijeloj regiji – u sjevernom dijelu nalaze se u zoni zaleđa urbane aglomeracije od Trogira do Splita, a na južnijem dijelu smještene su na terasiranim padinama. Dominantne su uzgojne kulture maslina, mozaik kultiviranih površina, voćnjaka i vinograda. Zapuštene poljoprivredne površine nalaze se na strmijim terenima u obliku terasiranih i pašnjačkih struktura.

Važnost naselja ili njihovih dijelova prepoznata je i velikim brojem zaštićenih urbanih (kulturno-povijesne i urbane cjeline te dijelovi ili pak pojedinačni elementi naselja) i ruralnih naselja (ruralne cjeline).

Osim građevinskih područja u regiji je razvijena i prometna infrastruktura (ceste, željeznička pruga, lučka područja) te veliki industrijski pogoni (brodogradnja, industrija cementa, prehrambenih proizvoda, tekstilna industrija).

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNA OBILJEŽJA

Strukturna obilježja regije čine priobalni volumeni padina i gorskih hrptova, koji se od viših i strmijih zona spuštaju prema brdovitim predjelima, predgorskim stepenicama i niskim obalnim zonama. Ovakve obalne forme stvaraju vrlo jaku dinamiku prostora u vertikalnom presjeku, osobito u odnosu između mora, izgrađenog obalnog pojasa i strmih padina Kozjaka, Mosora i Biokova. Horizontalna razvedenost obale ujednačenija je od vertikalne dinamike, ali se duž obalnog pojasa izmjenjuju izgrađeni potezi, stjenovite i šljunčane obale, uvale, turistički uređeni dijelovi i preostale prirodnije dionice. Regija je u cjelini djelomično sagledliva s mora, prema kojem se otvara, zbog čega je izrazito vizualno izložena iz šireg područja, osobito s plovnih putova.

Regija nije vizualno homogena, nego se doživljava kao niz različitih vizualnih cjelina. Sjeverni dio, osobito splitsko-kaštelansko-solinska aglomeracija, obilježen je gotovo kontinuiranim izgrađenim obalnim pojasom, prometnom infrastrukturom, industrijskim i gospodarskim zonama te smanjenim udjelom zelenih cezura. Taj je prostor ujedno jedno od najurbaniziranijih i najizgrađenijih obalnih područja u Hrvatskoj. Središnji i južniji dijelovi regije imaju izraženiji odnos naselja, terasiranih poljoprivrednih površina i prirodnih padina, dok se na Makarskom primorju javlja snažan kontrast uskog izgrađenog obalnog pojasa i vrlo strmih padina Biokova.

PODRUČJE KLISA

KAMENOLOM KOD SEGETA DONJEG

OBALNI POJAS SEGETA DONJEG

ZASELAK BARADIĆI NAD SEGETOM DONJIM

BAŠKA VODA I BIOKOVO

Jedno od ključnih vizualno-doživljajnih obilježja regije jest stalna izmjena i sudaranje snažnih prirodnih, zelenih i antropogenih elemenata: strmih prirodnih padina Kozjaka, Mosora i Biokova s intenzivno izgrađenim obalnim pojasom; zelenog poluotoka Marjana s kompaktnim urbanim tkivom Splita; ušća Cetine i omiškog kanjonskog prostora s okolnom izgradnjom; preostalih poljoprivrednih i zelenih cezura s prometnim, industrijskim, lučkim i turističkim zonama. Zbog toga se regija doživljava kao vizualno izrazito dinamičan, ali i nekonzistentan krajobraz, u kojem se visokovrijedni prirodni i kulturni motivi često neposredno dodiruju s velikim urbanim, infrastrukturnim i gospodarskim zahvatima.

Vizualno se osobito ističu povijesne jezgre i kulturno-povijesni sklopovi Splita, Trogira, Omiša, Makarske i kaštelanskih naselja, s kaštelima, zvonicima, sakralnim objektima, fortifikacijama i ladanjskim sklopovima kao važnim akcentima obalnog pojasa. U ruralnijim i brdskim dijelovima regije naselja su češće točkasto raspoređena i povezana s poljoprivrednim površinama, osobito terasiranim padinama, maslinicima, vinogradima i zapuštenim pašnjačkim strukturama. Uzorci naselja i poljoprivrednih površina mjestimice su još organski povezani te čine vrijedne strukturne elemente prostora.

Smjer pružanja reljefnih uzvišenja usmjerava prometne i vizualne pravce duž obale, pa se s kopnenih komunikacija nižu dinamične izmjene pogleda na reljefne formacije, more, naselja, poljoprivredne površine i prirodni pokrov. Istodobno, veliki prometni sustavi, lučka i gospodarska područja, industrijski pogoni te eksploatacijska polja stvaraju snažne vizualne prekide i degradacije, osobito u sjevernom dijelu regije i na vizualno izloženim padinama. U južnom dijelu regije količina i tipologija novije turističke izgradnje mjestimice preuzima karakter prostora i stvara urbanizirani turistički krajobraz slabijeg vizualnog identiteta.

VREDNOVANJE

PRIRODNE KVALITETE:

- prirodnost i očuvanost šumskih sklopova u zaleđu naselja Kaštelanskog zaljeva te na padinama zaleđa od Splita do Omiša, posebice autoita do Omihtonih vrsta (šuma crnike i oštrike, crnike s divljom maslinom i rogačem, dalmatinskog bora s klečicom te šuma hrasta medunca s crnim i bijelim grabom), kao i prirodnost šumskog prostora Marjana kao dijela urbanog tkiva grada Splita;
- prirodnost sipara, grebena, vapnenačkih stijena i točila na padinama Kozjaka, Mosora i Biokova;
- očuvanost stjenovite obale na dijelovima južnoga obalnog pojasa regije;
- očuvanost ušća i donjeg toka Cetine kao važnog vodnog, geomorfološkog i ekološkog elementa prostora Omiša, uključujući rubni dio značajnog krajobraza Kanjon Cetine koji malim dijelom ulazi u regiju;
- očuvanost vodenih tokova rijeka Jadro i Žrnovnica te povremenih i/ili kratkih vodotoka i jaruga kao važnih ekoloških veza zaleđa i mora;
- očuvanost rijetkih i/ili ugroženih staništa stijena i točila, osobito tirensko-jadranskih vapnenačkih stijena i ilirsko-jadranskih primorskih točila;
- vrijednost zaštićenih prirodnih područja koja odražavaju regionalna obilježja, osobito primorskog dijela Parka prirode Biokovo, Park-šume Marjan, posebnih rezervata Jadro – gornji tok i Pantan, značajnog krajobraza Brela, geomorfološkog spomenika prirode Ruskamen te rubnog dijela značajnog krajobraza Kanjon Cetine;
- očuvanost prirodnih plaža, posebice na južnom dijelu regije na prostoru Makarskog primorja.
- vrijednost područja ekološke mreže koja zauzimaju velik udio regije i obuhvaćaju ključna šumska, travnjačka, stijenska, speleološka, vodena i obalna staništa Biokova, Mosora, Kozjaka, Cetine, Jadra, Podbiokovlja, Zaleđa Trogira, Pantana te prirodnijih dijelova obalnog pojasa

ANTROPOGENE KVALITETE:

- povijesni značaj i važnost kulturne baštine Povijesnog kompleksa Splita s Dioklecijanovom palačom, upisanog na UNESCO-ovu Listu svjetske baštine, s graditeljskom baštinom od antike do 21. stoljeća te većim brojem pojedinačnih sakralnih kompleksa unutar gradskog tkiva;
- povijesni značaj i kulturna simboličnost kulturno-povijesne cjeline grada Trogira, upisane na UNESCO-ovu Listu svjetske baštine, s graditeljskom baštinom i pojedinačnim sakralnim sklopovima;
- povijesni značaj i kulturna simboličnost kulturno-povijesne cjeline grada Omiša s graditeljskom baštinom i pojedinačnim sakralnim sklopovima;
- povijesni značaj kulturne baštine antičke Salone;
- povijesni značaj i važnost kulturne baštine povijesne jezgre Stobreča;
- povijesni i kulturni značaj urbanističkih cjelina kaštelanskih naselja (Kaštel Novi, Kaštel Stari, Kaštel Nehaj, Kaštel Štafilić, Kaštel Kambelovac, Kaštel Lukšić, Kaštel Sućurac, Kaštel Gomilica);
- povijesni značaj i važnost kulturne baštine kulturno-povijesne cjeline grada Makarske te kulturno-povijesnih cjelina na području Brela;
- značaj kulturnog krajolika poluotoka Marjana;
- važnost kulturno-povijesne cjeline naselja Meje u Splitu kao paradigme urbanističkog i arhitektonskog Splita 20. stoljeća;
- povijesni značaj parkovnih površina Park Garagnin-Fanfogna u Trogiru, Park Vitturi u Kaštel Lukšiću te povijesne perivojne baštine urbane sredine Splita;
- povijesni značaj memorijalnih prostora groblja u Stupima te područja nekadašnjega groblja Sustipan u Splitu;
- točkasti elementi zaštićenih prostora (npr. sakralni kompleks Živogošće i memorijalna obilježja i mjesta);
- povijesni značaj, posebnost uzorka, smještaja i organizacije ruralnih cjelina zbog morfoloških, tipoloških, strukturalnih i funkcionalnih osobina tradicionalnog uređenja ruralnog prostora: Gorica, Mijanovići (Mihanovići), Lolići, Zeljovići, Duće, Krug, Gornje Jesenice, Krvavica, Staro selo Drvenik, Podaca, Kričak Bekavci i Drašnice;
- posebnost sakralnih objekata na vrhovima brda;
- posebnost poljoprivrednih krajobraza maslinika na južnim padinama brda Trećanica, sjevernim padinama Gradac brda i na južnim padinama Mošnice i Omiške Dinare;
- posebnost mozaičnih uzoraka različitog korištenja u kontaktnim zonama s naseljima Kaštelanskog zaljeva te područja od Splita do Omiša;
- relativno dobro očuvan terasiran poljoprivredni krajobraz sa suhozidnim strukturama, najčešće u različitim stadijima zarastanja.

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNE KVALITETE:

- prostorni identitet prirodnih dijelova padinskog reljefa s vrijednim vegetacijskim pokrovom šuma, makije, gariga i travnjaka;
- prostorni identitet i kompleksnost kontrastnog odnosa izgrađenog priobalnog pojasa, poljoprivrednih krajobraza u zaleđu i prirodnih padina gorskih masiva;
- izraženi kontrasti krških bila, strmih padina i priobalne zone u južnom dijelu regije;
- prostorni identitet zelenog poluotoka Marjana kao kontrastnog prirodno-kulturnog elementa unutar splitskog urbanog prostora;
- prostorni identitet, kompleksnost, vizualna cjelovitost i sagledivost povijesne jezgre Splita s Dioklecijanovom palačom;
- prostorni identitet, kompleksnost i koherentnost povijesne jezgre Trogira;
- prostorni identitet i kompleksnost urbane cjeline Omiša, osobito zbog kontrastnog odnosa ušća Cetine, kanjonskog prostora, povijesne jezgre i okolnih padina;
- prostorni identitet povijesnih jezgri naselja Kaštelanskog zaljeva te pojedinih naselja između Splita i Omiša;
- prostorni identitet i koherentnost malih povijesnih ruralnih naselja i okolnoga poljoprivrednog krajobraza;
- prostorni identitet i kulturna slojevitost antičkih i ranosrednjovjekovnih lokaliteta i sklopova, osobito Salone, Tragurion a i Dioklecijanove palače;
- očuvan osjećaj cjelovitosti naselja i djelomično očuvan identitet mjesta u zoni podno Biokova;
- umjereno očuvan odnos povijesnoga poljoprivrednog korištenja usklađenog s fizičko-geografskim obilježjima krajobraza;
- velika sagledivost prostora i visoka vizualna izloženost regije, osobito iz morskih vizura i s glavnih prometnih pravaca;
- izraženi prostorni identitet primorskih padina Biokova.

POSTOJEĆE PROMJENE:

- poplave, posebno izražene kad je riječ o starim gradskim jezgrama, toplinski otoci, porast razine mora, bujice, erozija, klizišta;
- zapuštanje poljoprivrednih površina na strmijim padinama duž cijele regije;
- širenje prometne infrastrukture (plovni putovi, luke, sidrišta i privezišta, zračna luka, helidrom, žičara);
- gospodarenje otpadom;
- širenje industrijskih zona i eksploatacijskih polja;
- promjena karaktera krajobraza naselja; izražen trend izgradnje u obalnom pojasu, promjena morfologije ruralnih naselja te tipologije i materijala izgradnje;
- razvoj poslovnih zona, posebice u zoni Split – Trogir;
- ugostiteljsko-turističke i sportsko-rekreacijske zone (igrališta za golf);
- narušavanje slike urbanih i ruralnih krajobraza neprimjerenom gradnjom;
- narušenost identiteta prostora širenjem građevinskog područja, posebice u dijelovima regije s turističkim razvojem stvaranjem prostornih elemenata neprimjerene tipologije i volumena;
- gubitak zelenih površina u gradovima, posebice u Splitu;
- širenje invazivnih stranih vrsta.

PLANIRANI PRITISCI:

→ KORIŠTENJE I NAMJENA POVRŠINA:

- izgradnja jednog igrališta za golf (42 ha) i šest sportsko-rekreacijskih zona (68,60 ha);
- izgradnja 16 ugostiteljsko-turističkih zona (190,37 ha);
- izgradnja triju zona proizvodne i proizvodno-poslovne namjene (126,3 ha).

→ INFRASTRUKTURA:

Promet:

- izgradnja pet državnih cesti, rekonstrukcija i izgradnja dviju državnih cesta te rekonstrukcija i izgradnja državnih cesta na području grada Splita;
- izgradnja jednog čvorišta;
- izgradnja triju spojnih cesta (državnih);
- dogradnja jedne zračne luke – međunarodnog aerodroma i izgradnja triju helidroma;
- dogradnja jedne međunarodne luke;
- izgradnja triju luka za potrebe državnih tijela, devet luka nautičkog turizma i jedne ribarske luke;
- izgradnja dviju žičara.

Energetika:

- izgradnja triju DV-a 220 kV;
- izgradnja jednoga međunarodnog plinovoda i državnog plinovoda, dvaju visokotlačnih plinovoda i jedne mjerno-redukcijske stanice;
- izgradnja dvaju skladišta nafte;
- izgradnja triju hidroelektrana.

ODLAGALIŠTA OTPADA I EKSPLOATACIJSKA POLJA:

- izgradnja jednog objekta za privremeno skladištenje opasnog otpada, jednog odlagališta građevinskog otpada i triju pretovarnih stanica;
- 13 istražnih prostora/eksploatacijskih polja.

CILJEVI KVALITETA I SMJERNICE

PRIRODNE KVALITETE

BR.	SMJERNICE	CK
SP1	Očuvati prirodnu konfiguraciju terena i istaknuta geomorfološka obilježja planinsko-brdskih lanaca Kozjaka, Mosora i Biokova te djelomično prisutne predgorske stepenice u njihovu podnožju (grebeni, vrhovi, stijene, špilje, sipari, klifovi, prirodne plaže, rtovi, ušća) te planirati nove zahvate tako da se integriraju u prirodna obilježja.	**CKP1**
SP2	Očuvati šumsku vegetaciju u obliku šumskih poteza na nižim nadmorskim visinama (od Omiša do južnog ruba Makarske rivijere), ali i Park-šumu Marjan u Splitu te ih maksimalno integrirati u nove zahvate.	**CKP1**
SP3	Identificirati vrijedne i iznimne prirodne krajobraze, predstaviti ih u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti te promovirati; uključiti ih u lokalne/regionalne posjetiteljske/turističke rute, itinerare itd.	**CPK1**
SP4	Održavati zaštitne pojase te rubna staništa prirodne vegetacije (npr. pojase zeljaste vegetacije, živica, šibljaka ili grmlja) gdje god je moguće uz bujičnjake, ceste te oko poljoprivrednih površina.	**CKP1**
SP5	Očuvati prirodnu morsku i riječnu obalu duž cijelog područja, a posebice Makarske rivijere, vodna tijela rijeka Jadro, Žrnovnice i Cetine (izvori, potoci, rijeke, jezera, bare) te pripadajuću visoku vegetaciju. Izbjegavati betoniranje i nasipavanje obale i vodenih površina. Pri planiranju novih zahvata integrirati prirodna obilježja obale i vodnih tijela (stjenovita obala, plaže, prudovi, meandri, potoci, bujičnjaci itd.) u rješenja čuvajući njihovu prirodnu morfologiju i obalnu vegetaciju, a sve nove intervencije oblikovati kao montažne i lako uklonjive.	**CKP1**
SP6	Jačati multifunkcionalnost zaštićenih područja prirode, područja ekološke mreže i drugih značajnih prirodnih područja krajobraza, osobito primorskog dijela PP-a Biokovo, Park-šume Marjan, posebnih rezervata Jadro – gornji tok i Pantan, značajnog krajobraza Brela, Ruskamena, rubnog dijela značajnog krajobraza Kanjon Cetine te većih Natura 2000 područja Biokova, Mosora, Kozjaka i Cetine, uvođenjem malih, krajobrazno uklopljenih posjetiteljskih, edukativnih i interpretacijskih sadržaja.	**CKP1**
SP7	I. Očuvati cjelovitosti područja, odnosno maksimalno izbjegavati fragmentaciju i prenamjenu zemljišta na većim i kompaktnim šumskim područjima (posebno kompleksi šuma crnike i oštrike te crnike s divljom maslinom i rogačem, dalmatinskog bora s klečicom, šume hrasta medunca s crnim i bijelim grabom) te područjima vrijednih staništa i visoke bioraznolikosti (područja s autohtonom šumskom vegetacijom). II. Ispašom očuvati i revitalizirati travnjake/pašnjake kao visokovrijednih staništa (Natura 2000, ali i okolna područja krških pašnjaka) te izbjeći njihovo zarastanje, fragmentaciju i prenamjenu u druge oblike korištenja zemljišta. Očuvati autohtonu vegetaciju i bioraznolikosti tipične za travnjake. Sve zahvate prilagoditi ekološkim specifičnostima travnjaka i pašnjaka te poticati održivo korištenje, koje se primarno temelji na ispaši.	**CKP1** **CKP2**
SP8	Izbjegavati gradnju i širenje građevinskih područja naselja na kompaktne i cjelovite šumske krajobraze koji su važne prirodne zelene cezure (između građevinskih područja, između urbanih i ruralnih naselja te duž morskih i riječnih obala te prometnica) radi očuvanja prirodnosti i ekoloških kvaliteta.	**CKP1,** **CKP2**
SP9	Očuvati prirodna poplavna i močvarna područja, osobito uz Jadro, Žrnovnicu, Cetinu i Pantan, zbog njihove ekološko-prirodne vrijednosti i pozitivnog učinka na ublažavanje klimatskih promjena. Koristiti prirodne retencije za zadržavanje poplavnih voda i njihovu odvodnju	**CKP1** **CKP2**
SP10	Pri uređenju postojećih i planiranih zahvata na vodotocima, bujičnjacima i jarugama primjenjivati krajobrazne i biotehničke tehnike. Nove hidrotehničke radove uskladiti s krajobraznim obilježjima i višenamjenskim korištenjem prostora, uz prirodno uklapanje vodnih tijela u okruženje i korištenje autohtone vegetacije.	**CKP3**
SP11	Ukloniti i sanirati sva divlja odlagališta otpada u prirodnom krajobrazu i površine vratiti u stanje blisko prvotnomu.	**CKP3**
SP12	Sanirati manje površinske kopove metodom biološke sanacije koja uključuje stabilizaciju terena i sadnju autohtone vegetacije. U slučaju da to nije moguće, zakloniti ih sadnjom drveća i druge grmolike vegetacije.	**CKP3**
SP13	Pošumljavanjem sanirati sva požarom narušena i uništena prirodna šumska područja.	**CKP3**

ANTROPOGENE KVALITETE (NASELJA I GRADITELJSKA BAŠTINA)

BR.	SMJERNICE	CK
SA1	Pri planiranju urbanog središta Splita te naselja Trogira, Omiša, Makarske i manjih naselja područja uspostaviti uravnotežene odnose između graditeljske baštine i suvremenih graditeljskih intervencija, osobito na području zaštićenih povijesnih urbanih i ruralnih cjelina te prostora UNESCO-ove svjetske baštine u Splitu i Trogiru. Planirati razvoj naselja u skladu s prirodnim ograničenjima (konfiguracija terena, šume, vode itd.)	**CKA1** **CKA2**
SA2	Planirati prostorni razvoj ruralnih naselja (zaleđe Splita i Makarske) prema naslijeđenim prostornim obilježjima te odnosima između izgrađenih dijelova naselja, prirodnih i poljoprivrednih površina. Posebnu pozornost posvetiti očuvanju i održavanju povijesne (tradicionalne) ruralne matrice, a novu matricu i gradnju planirati tako da se morfologijom, volumenom, oblikovanjem i materijalima prilagodi postojećoj cjelini naselja, u skladu s prirodnim i antropogenim obilježjima krajobraza.	**CKA1** **CKA2**
SA3	Sačuvati od izgradnje, obnoviti i/ili unaprijediti prirodne, poljoprivredne i druge otvorene prostore unutar ili u okružju urbanih i apartmanskih naselja u svrhu očuvanja i jačanja prepoznatljivosti prostora, smanjenja gustoće izgrađenosti, poticanja boravka na otvorenome te povezivanja s okolnim prirodnim i ruralnim područjima. Naglasak staviti na umrežavanje takvih otvorenih prostora biciklističkim i pješačkim komunikacijama.	**CKA1**
SA4	Nova naselja planirati kao autentična mjesta koja nude visoku kvalitetu života, uz poštovanje prirodnih i antropogenih obilježja područja.	**CKA1**
SA5	Revidirati prostornim planovima definirana neuređena građevinska područja naselja te građevinska područja označena kao izgrađena koja to u stvarnosti nisu u svrhu očuvanja karaktera krajobraza i obilježja koja bi planiranom izgradnjom bila ugrožena.	**CKA1** **CKA3**
SA6	Smanjiti potrebe za širenjem građevinskog područja obnovom i prenamjenom neiskorištenoga ili napuštenoga graditeljskog fonda.	**CKA1** **CKA3**
SA7	Omogućiti širenje naselja, ali u područjima niske vizualne izloženosti i niskih krajobraznih kvaliteta te uvijek uz prisutnost zelene cezure između povijesnog i novog dijela naselja.	**CKA1**
SA8	Spriječiti širenje naselja ili strogo uvjetovati daljnje širenje u visokovrijednim i osjetljivim krajobraznim područjima, osobito na obalnim padinama, u kontaktu s vrijednim povijesnim jezgrama i ruralnim cjelinama te na područjima koja još zadržavaju povijesnu matricu. U širokom obalnom području daljnje širenje građevinskih područja potrebno je strogo ograničiti i uvjetovati očuvanjem krajobraznih vrijednosti, zelenih cezura i vizura.	**CKA1** **CKA2**
SA9	Spriječiti urbanizaciju i apartmanizaciju ruralnih naselja onemogućavanjem njihova spajanja s urbanim naseljima, zadržavanjem rahlije matrice izgrađenosti te očuvanjem većih prirodnih i poljoprivrednih površina.	**CKA1**
SA10	Na područjima na kojima je prostornim planom predviđena prenamjena poljoprivrednog zemljišta u građevinsko planirati rahlu matricu izgradnje s prevladavajućim otvorenim zelenim prostorima, uzimajući u obzir zatečenu konfiguraciju terena, strukturu krajobraza te elemente suhozida, terasa i kanala kao polazišta za oblikovanje	**CKA1**
SA11	Očuvati i unaprijediti graditeljsku baštinu važnu za regionalni krajobrazni identitet (zaštićenu, evidentiranu i drugu vrijednu prepoznatu baštinu) tako da se obnovi i stavi u funkciju obrazovanja i posjećivanja. U kontaktnoj zoni i okolici izdvojenih lokaliteta graditeljske baštine nije prihvatljivo planirati novu gradnju, već održavati obilježja povijesno relevantnog stanja.	**CKA2**
SA12	Zaštititi (upisati u Registar kulturnih dobara RH) vrijedna naselja/cjeline te pojedinačnu graditeljsku kulturnu baštinu. Naglasak dati na ruralna naselja i zaselke zaleđa.	**CKA2**
SA13	Identificirati iznimne i vrijedne krajobraze naselja te ih predstaviti u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti.	**CKA2**
SA14	Izraditi tematske atlase ruralnih i urbanih naselja u formi prilagođenoj široj javnosti.	**CKA1** **CKA2**
SA15	Sanirati i spriječiti daljnje širenje ambijentalno neuklopljenih naselja ili njihovih dijelova lišenih zelenila i javnih prostora, koje karakterizira predimenzionirana ili stilski neprikladna arhitektura, osobito preizgrađenih trgovačko-uslužnih, stambenih, gospodarskih i lučkih zona grada Splita, naselja od Trogira do Splita te apartmanskih i stambenih zona Makarskog primorja.	**CKA1** **CKA3**
SA16	Sanirati i revitalizirati vrijedne ruralne i urbane cjeline, osobito napuštene i degradirane dijelove prostora.	**CKA2** **CKA3**

ANTROPOGENE KVALITETE (POLJOPRIVREDNI KRAJOBRAZI)		
BR.	**SMJERNICE**	**CK**
SA17	Revitalizirati tipične poljoprivredne krajobraze priobalja srednje Dalmacije kao multifunkcionalne i vizualno privlačne prostore koji, uz poljoprivrednu, imaju i društvenu, edukativnu, rekreacijsku i ekološku funkciju. Naglasak staviti na očuvanje terasiranog krajobraza, mozaičnosti, usitnjene parcelacije i suhozidnih struktura.	**CKA4**
SA18	U poljoprivrednim iznimnim i osjetljivim krajobrazima poticati razvoj niskointenzivnih oblika poljoprivrede (ekološka, tradicijska itd.), koji se prilagođavaju strukturi krajobraza (konfiguraciji terena, parcelaciji) te drugim prirodnim i kulturnim elementima.	**CKA4**
SA19	Očuvati, obnoviti i revitalizirati regionalno specifične elemente poljoprivrednog krajobraza zaleđa Makarskog primorja, Omiša te zone od Splita do Trogira (suhozidi, živice, lokve, terase, kanali itd.).	**CKA4**
SA20	Jačati multifunkcionalnost poljoprivrednih krajobraza, u kombinaciji s prirodnim krajobrazima, oko gradova i naselja radi sprečavanja urbanog širenja, urbanizacije ruralnih naselja, smanjenja toplinskih otoka te stvaranja novih posjetiteljskih i rekreacijskih prostora.	**CKA4** **CKA6**
SA21	Spriječiti uspostavu velikih monokulturnih i prostorno nestrukturiranih poljoprivrednih i arborikulturnih nasada te samostojećih solarnih i agrosolarnih elektrana u iznimnim poljoprivrednim krajobrazima. Zabraniti prenamjenu i gradnju (uključujući staklenike i plastenike) unutar iznimnih poljoprivrednih krajobraza te u njima čuvati poljoprivrednu funkciju.	**CKA4**
SA22	U manje osjetljivim krajobrazima omogućiti razvoj intenzivnije, ali okolišno održive poljoprivrede temeljene na načelima očuvanja okoliša i krajobraza. Okrupnjavanje, uvođenje novih kultura i monokulturnih nasada moguće je samo uz poštivanje konfiguracije terena, mreže vodotoka, uzorka parcelacije te za područje karakterističnih kulturnih i prirodnih elemenata. Također, uvoditi strukture koje pridonose očuvanju okoliša i jačanju privlačnosti prostora, poput ograda, živica, terasa, kanala, podzida itd. te nepoljoprivrednih elemenata poput izletišta, odmorišta itd.	**CKA5** **CKA6**
SA23	Spriječiti rigolanje i malčiranje stjenovitog terena koje rezultira stvaranjem velikih nestrukturiranih, ogoljenih i okrupnjenih poljoprivrednih površina u iznimnim, osjetljivim i vizualno izloženim krajobrazima.	**CKA4**
SA24	U intenzivnim poljoprivrednim krajobrazima lišenima prirodne vegetacije saditi živice, drvorede, šumarke i pojedina stabla.	**CKA6**
SA25	Spriječiti prenamjenu vrijednoga poljoprivrednog zemljišta u građevinsko, kao i plansko pošumljavanje ili druge oblike prenamjene kojima se gube vrijedni poljoprivredni uzorci.	**CKA4**
SA26	Za najvrednije poljoprivredne krajobraze razmotriti odgovarajuće oblike nacionalne ili lokalne zaštite i upravljanja, osobito kroz kategorije kulturnog krajolika, značajnog krajobraza ili prostorno-planske zaštite, te u njima poticati poljoprivredu niskog intenziteta temeljenu na lokalnim specifičnostima krajobraza	**CKA4**
SA27	Identificirati iznimne/vrijedne poljoprivredne i ruralne krajobraze, predstaviti ih u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti te promovirati; uključiti teme poljoprivrednih i ruralnih krajobraza u lokalne/regionalne posjetiteljske/turističke/kulturne rute, itinerare itd. Brendirati lokalne proizvode te oblike nematerijalne i materijalne baštine konceptom (vezanoga) iznimnoga poljoprivrednog/ruralnog krajobraza.	**CKA4**

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNE KVALITETE		
BR.	**SMJERNICE**	**CK**
SV1	Očuvati vizualnu cjelovitost i identitet prepoznatljivih krajobraznih cjelina regije, osobito povijesnih jezgri i njihovih prostornih rubova, odnosa Splita i Marjana, odnosa Trogira s obalnim i otočnim okruženjem, odnosa Omiša s ušćem Cetine i okolnim padinama te odnosa naselja Makarskog primorja sa strmim padinama Biokova. Pri planiranju novih zahvata poštovati mjerilo, vizualni kapacitet, siluete i dominantni karakter pojedinih krajobraznih cjelina.	**CKV1**
SV2	Očuvati i unaprijediti preostale čitljive regionalno specifične, povijesno uvjetovane prostorne odnose ruralnih naselja i urbanizirane obale, osobito u zoni od Trogira do Splita, omiškom arealu i Makarskom primorju. Naglasak staviti na odnos između izgrađenih dijelova, poljoprivrednih površina, šuma, vodotoka, obale, padina i ostalih prirodnih površina, posebno ondje gdje ti odnosi još nisu potpuno prekinuti kontinuiranom urbanizacijom.	**CKV1**
SV3	Spriječiti uspostavu velikih monokulturnih i prostorno nestrukturiranih poljoprivrednih nasada te velikih samostojećih solarnih i agrosolarnih elektrana u iznimnim, vizualno-doživljajno vrijednim (scenskim) te vizualno izloženim krajobrazima. Posebno su osjetljive obalne padine i padine nagiba većeg od 12°.	**CKV1** **CKV2**
SV4	Širenje građevinskih područja i gradnju turističkih naselja ne planirati na područjima visoke vizualne izloženosti (padinski reljef Mosora, Kozjaka i Biokova).	**CKV1** **CKV2**
SV5	Nove građevine ne smiju izlaziti iz siluete padine brda, a visinom i proporcijama moraju se integrirati u postojeće i planirano visoko zelenilo.	**CKV1** **CKV2**
SV6	Očuvati postojeće i uspostavljati nove zelene cezure između naselja, osobito u gotovo kontinuirano izgrađenom pojasu od Trogira do Splita, radi sprečavanja daljnje kontinuirane izgradnje duž morske obale, obalnih strana, riječnih obala i prometnica te očuvanja ambijentalne kvalitete i vizualne čitljivosti prostora.	**CKV1**
SV7	Sačuvati zeleno zaleđe Kaštela, Splita, Omiša i Makarske te većih turističkih zona Makarskog primorja, osobito prirodne padine, šumske sklopove i preostale poljoprivredne površine važne za očuvanje krajobrazne slike i vizura.	**CKV1** **CKV2**
SV8	Identificirati iznimne i vizualno-doživljajno vrijedne (scenske) krajobraze, predstaviti ih u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti te promovirati; uključiti ih u lokalne/regionalne posjetiteljske/turističke rute, itinerare itd.	**CKV2**
SV9	Predstaviti vizualno-doživljajno (scenski) vrijedna krajobrazna područja i iznimne krajobraze uređenjem vidikovaca/odmorišta na vizurnim točkama važnima za njihovo panoramsko i cjelovito razgledavanje (uz prometnice ili uređene staze).	**CKV2**
SV10	Očuvati postojeće vizure na povijesna naselja, povijesne jezgre i istaknute kulturno-povijesne sklopove s pristupnih putova, obalnih prometnica, morskih vizura i drugih točaka promatranja. Novu gradnju, ako je potrebna, planirati u drugom planu, čuvajući postojeće vizure na povijesna ruralna i urbana naselja i njihove prostorne rubove.	**CKV2**
SV11	Zakloniti loše vizure prema degradiranim industrijskim, lučkim, infrastrukturnim i gospodarskim područjima Splita i okolnih naselja, osobito Solina i Kaštela, uspostavom zelenih pojasa s visokom vegetacijom gdje je to prostorno izvediv.	**CKV3**
SV12	Vizualne degradacije postojećih stambenih, turističkih, gospodarsko-poslovnih i apartmanskih građevina neprimjerenih volumenom, mjerilom ili oblikovanjem, osobito u Splitu, zoni od Splita do Trogira i obalnom pojasu Makarskog primorja, ublažiti sadnjom visoke vegetacije. Jačati udio prirodnih zelenih površina na građevnim česticama te udio javnih otvorenih prostora uz kvalitetno oblikovanje i ozelenjivanje.	**CKV3**
SV13	Planirati sadnju vegetacije (stabla, drvoredi, živice) uz postojeću i planiranu infrastrukturu (prometnice, energetske i vodnokomunalne građevine) te postojeće i planirane gospodarsko-poslovne zone radi njihova vizualnog zaklanjanja (posebice u gradu Splitu), ali uz njihovo povezivanje u cjelovit sustav s ostalim zelenim površinama grada (zelena infrastruktura).	**CKV3**
SV14	Sanirati degradirane morske i riječne obalne zone u Splitu, naseljima Kaštelanskog zaljeva, Omišu, Makarskoj i naseljima Makarskog primorja, osobito nelegalna privezišta, molove, betonirane plaže i druge neprimjerene obalne intervencije, radi podizanja boravišnih, ambijentalnih i vizualno-doživljajnih kvaliteta obalnih naselja.	**CKV3**
SV15	Sanirati degradirana područja kamenoloma i drugih površinskih eksploatacijskih zahvata nakon prestanka korištenja, prvenstveno biološkom sanacijom, stabilizacijom terena i krajobraznim uklapanjem. Eventualne nove sadržaje planirati samo ako ne stvaraju dodatne vizualne degradacije i ako su usklađeni s mjerilom i karakterom krajobraza.	**CKV3**
SV16	Ukloniti i sanirati sva divlja odlagališta otpada uz prometnice, unutar naselja i u ruralnom krajobrazu te površine vratiti u prvotno stanje.	**CKV3**

4.5. KRAJOBRAZNA REGIJA **VELEBITSKO PODGORJE**

PADINE VELEBITA NA POTEZU JABLANAC - STARIGRAD

VELEBITSKO PODGORJE

KRAJOBRAZ OBALNE PADINE VIŠEGA GORJA

IZGRAĐENE POVRŠINE
POLJOPRIVREDNE POVRŠINE
VISOKA ŠUMSKA VEGETACIJA
NISKA ŠUMSKA VEGETACIJA
LIVADNE I TRAVNJAČKE POVRŠINE
STJENOVITE POVRŠINE
VODENE POVRŠINE

0 400 km

OPIS KRAJOBRAZNOG PODRUČJA

OBUHVAT/SMJEŠTAJ

Priobalna padina velebitskoga planinskog masiva koja se pruža duž obale Jadranskog mora (Velebitski kanal) od uvale Žrnovica na sjeverozapadu do Rovanjske na jugu te rijeke Krupe na jugoistoku.

DEFINIRAJUĆI KRITERIJI:

- geologija: vapnenačke stijene i breče;
- reljef: planinski masiv;
- regija: dijelom se poistovjećuje s toponimom Velebit;
- vizualno obilježje: orijentiranost prema moru.

KLJUČNA OBILJEŽJA:

- dominantno krški reljef izrazito strme vapnenačke priobalne padine s brojnim vrhovima i glavicama te raščlanjenom obalom (brojne jaruge, suhe doline s povremenim potocima te malim uvalama);
- oskudnost plodnog tla koje se nalazi većinom u vrtačama i docima te naplavinama uz obalu;
- dominacija prirodnog pokrova, i to degradacijskih stadija šuma hrasta medunca te oskudne i grmolike vegetacije na kamenjaru i stijenama;
- linearno raspršena naselja, uglavnom uz obalu, većinom manja, neka pak nastala oko povijesnih jezgri, sa značajnim recentnim širenjem linearno uz obalu;
- na zaravnjenim, višim dijelovima padina raspršeni zaseoci s manjim poljoprivrednim površinama omeđenima suhozidima, danas uglavnom napuštene (ostaci i svjedoci transhumance);
- prirodnost i očuvanost područja s brojnim zaštićenim područjima prirode te staništima.

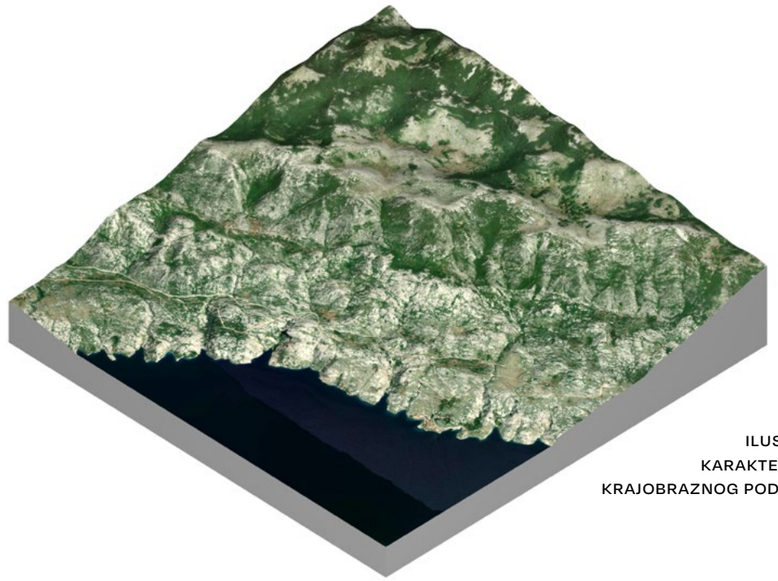
KARAKTER KRAJOBRAZA

Krajobraz ogoljene, strme obalne padine višega gorja s usječenim suhim dragama te razvedene obalne linije s rijetkim i malim naseljima.

PRIRODNA OBILJEŽJA

Monolitna primorska padina najvećega, najduljega te jednoga od najviših planinskih masiva u Hrvatskoj pruža se lučno od SZ prema JI mijenjajući smjer od S-J u SZ-JI i ZSZ-IJI duž obale Jadranskog mora s najvišim vrhom na 1757 m (Vaganski vrh). Vapnenački sastav, južna ekspozicija i padinski položaj rezultirali su stubastim strmim liticama koje se izmjenjuju s krškim goletima blažih nagiba s brojnim, izraženim i raznovrsnim krškim oblicima (zaravni, udoline, dolci, ponikve, japage i dulibe, speleološki objekti). U krškom reljefu padine Velebita posebice se ističu Tulove grede, krški greben dužine oko kilometar s izrazito strmim kukovima, stupovima, žljebovima, točilima i drugim krškim oblicima. Više dijelove padine karakteriziraju brojni vrhovi, kukovi, krški grebeni i glavice, dok je strma obalna zona ispresijecana jarugama, dragama, uvalama te kanjonima i suhim dolinama s povremenim bujičnim vodotocima. Neki od njih formiraju slikovite kanjone okomitih litica i do 700 metara visine (Velike Paklenice, Male Paklenice). Zbog izrazitih ljetnih suša i učinaka snažne bure na padinama visokih nagiba te poniranjem voda u kršu, vode se pojavljuju sporadično u obliku povremenih vodotoka, vrulja, lokvi, izvora. Najveći vodotoci, Velika i Mala Paklenica, aktivni su tijekom cijeloga kišnog razdoblja, a na njihovu ušću u more formiran je zaravnjeni fluvijalni reljef s naplavinama. Tla regije rijetka su i slabo razvijena, uglavnom kao smeđa tla na vapnencima i rendzine, znatnim dijelom antropogenizirana.

U višim dijelovima padine prevladavaju primorske šume i šikare hrasta medunca s crnim i bijelim grabom, a na najvećim visinama bukove šume. Na sjevernom dijelu Velebita nalaze se i šume crnog bora i crnoga graba, dok su uz obalni pojas kamenjari ljekovite kadulje i kovilja. O ogoljenosti priobalne padine govori udio od jedne trećine neobraslih i slabo obraslih površina (ugroženih i/ili rijetkih staništa RH, podjednako zastupljenih vapnenačkih stijena i primorskih točila) te gotovo 18% površina pod travnjacima (dominantno Istočnoja-

ILUSTRATIVNI 3D PRIKAZ KARAKTERISTIČNIH OBILJEŽJA KRAJOBRAZNOG PODRUČJA VELEBITSKOG PODGORJA

dranski kamenjarski pašnjaci). Površine šikara te izgrađenih i industrijskih područja tek su ponegdje prisutne, a poljoprivredne su površine rijetke.

S obzirom na izrazitu prirodnost obilježja reljefa, voda i vegetacije, veliki dijelovi teritorija zauzimaju područja četiri zaštićena područja prirode: Park prirode Velebit, nacionalni parkovi Sjeverni Velebit i Paklenica te značajni krajobraz Zavratnica. Dio bukovih šuma u Nacionalnom parku Paklenica dio je transnacionalnog UNESCO dobra „Iskonske bukove šume Karpata i drugih regija Europe

ANTROPOGENA OBILJEŽJA

Oskudni uvjeti za život ljudi koji proizlaze iz prirodne osnove utjecali su, uz ostale čimbenike, na isprekidanu naseljenost još od prapovijesnih vremena. Antička polikultura, stočarstvo i prva masovna eksploatacija šumske vegetacije bili su pokretači snažnih promjena u krajobrazu, stvaranja manjih kultiviranih površina i nepreglednih goleti krškog krajobraza. Dolaskom Slavena područje je intenzivnije naseljavano te se, prilagođavajući se nedostatku plodnog zemljišta i vode, razvilo tradicionalno gospodarstvo oko raspršenih velebitskih zaselaka. Specifičnost regije suhozidni je omeđeni krajobraz i tradicionalne ruralne cjeline koje je stvorila transhumanca, kombinirano korištenje nižih dijelova podgorja za zimsko i viših za ljetno korištenje. Stočarska kolonizacija potkraj 17. stoljeća potaknula je razvoj naselja te stvorila vrijedan i jedinstven tip planinskih naselja. Strukturiraju ga nepravilno raspoređene i međusobno potpuno odvojene pastirske naseobine smještene u planinskim udolinama (otvorena plodna područja livada dubljeg sloja tla) i na terasama. Karakteristike ovoga povijesnog krajobraznog uzorka su: travnjačke čistine obrubljene šumom, kameni pastirski stanovi s vrtovima, uglavnom na sjevernim rubovima padina, suhozidi, strukture za napajanje – bunari, lokve, snježnice, kapljice. Međusobno su bile povezane s pastirskim rutama, koje danas opstaju kao planinarske staze. Uzorak transhumance se pojavljuje u tri pojasa, najniži podi (350-700 m) ,gdje se boravi zimi, nadgorju (800-1200 m), u kojem se obrađuju vrtovi i prikuplja sijeno, i vrhgorju (1300-1600 m), gdje su ljeti boravili pastiri u oskudnijim stanovima kao prenoćištima. Obrazac polunomadskog stočarenja snažno je – zbog naglog naseljavanja, uz intenzivnu eksploataciju šuma i jačanje erozije – doprinio stvaranju goleti. Sječa i prijevoz drva dobili su naglašeno značenje i utjecali na razvoj većih obalnih naselja (Senj, Sveti Juraj, Karlobag, Lukovo Šugarje). Uz nekadašnje pastirske i pogrebne putove vezana su i mirila, odnosno počivala, dok su vezani posmrtni običaji, karakteristični za između ostaloga i za velebitsku primorsku padinu, zaštićeni kao nematerijalno kulturno dobro Republike Hrvatske.

Važnu ulogu u povezivanju ličkog zaleđa i primorja imale su povijesne velebitske ceste, među kojima se ističu Terezijana preko Oštarijskih vrata prema Karlobagu te Majstorska cesta preko Malog Alana, odnosno povijesna prometnica Sv. Rok – Mali Alan – Obrovac – Zadar, otvorena 1832. godine kao prvi suvremeni cestovni spoj Dalmacije i kopnene Hrvatske. Njihove trase, potporni zidovi, serpentine i odvodni sustavi svjedoče o visokoj razini graditeljskog umijeća i prilagodbi cestogradnje izrazito zahtjevnom krškom i planinskom terenu. Deagrarizacijom između Prvoga i Drugoga svjetskog rata nestala su mala raštrkana naselja u krškim oazama, minijaturnim krškim udolinama s tlima branjenim kamenim ogradama, zamrlo je i stočarstvo, kozarstvo i ovčarstvo kao glavni izvor prihoda, a stanovništvo se uglavnom koncentriralo na obali. Utjecaj poljoprivrede u oblikovanju krajobraza slabi, bilježi se značajan povratak vegetacije pošumljavanjem, što transformira tradicionalni poljoprivredni krajobraz. Prijevoz drva, a potom i gradnja prometnica (Jadranska magistrala i Jadransko-jonska autocesta) uvjetovali su novu snažnu usmjerenost na razvoj turizma te sve intenzivniju izgradnju na užoj obalnoj zoni.

Povijesna i manja izdvojena naselja tijekom 20. stoljeća širila su se ponajprije linearno uz obalu, ispod i iznad Jadranske magistrale, ali i na niže dijelove padina te u uvale. Riječ je uglavnom o izgradnji većih apartmanskih objekata koji odstupaju od arhitektonskih obilježja tog kraja. Na zaravnjenim terenima i šljunčanim naplavinama na obali razvila su se danas jedina veća naselja: Karlobag i Starigrad-Paklenica (antički Vegium i Argyruntum), Rovanjska te Senj (antičko naselje Senia, povijesni grad stoljetne tradicije). U zaleđu Senja ističe se vjetroelektrana Vrataruša. Ono malo poljoprivrednih površina koje se nalaze u obalnim dijelovima većinom su maslinici (okolica Starigrada i Selina), manjim dijelom mozaici kultiviranih površina te zapuštene poljoprivredne površine. Rastuću izgrađenost uske obalne zone prate i sve veće promjene prirodnih dijelova obale, koji se u naseljenim dijelovima koriste kao plaže i luke/lučice. Prometnu važnost imaju trajektne luke Stinica i Žigljen, koje povezuju kopno s otocima Rabom i Pagom, a nekoliko jakih izvora glavno je izvorište za njihovu vodoopskrbu. Za potrebe HE Senj tunelom Gusić polje – Hrmotine dovode se vode Like i Gacke te osigurava voda i električna energija za okolna područje.

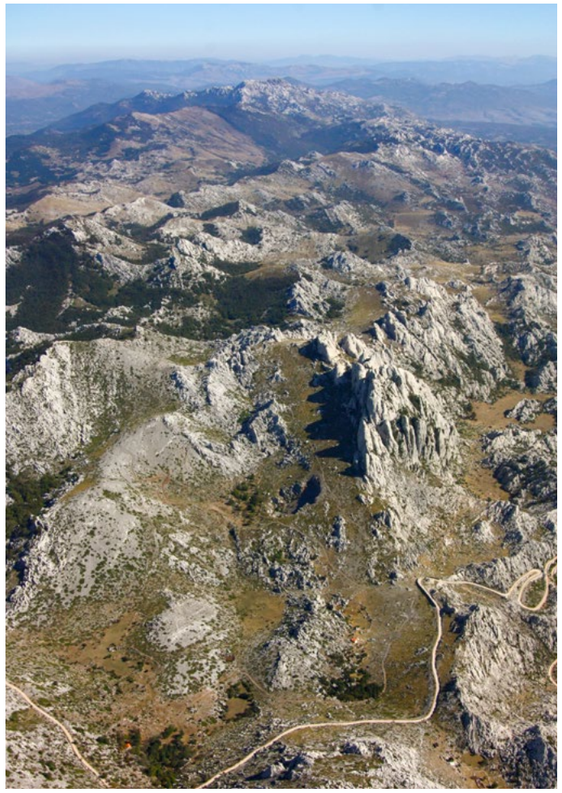
VIZUALNO-DOŽIVLJAJNA OBILJEŽJA

Reljefno jedna od najsloženijih i izgledom najimpozantnijih planina u Hrvatskoj, brojnih vrhova viših od 1600 m n. v., izdiže se izravno od morske razine, što pridonosi dojmu njezine visine i veličine. Osnovu vizualnog karaktera i prostorni identitet regije strukturira kontrastni odnos nadmorskih visina, visoke i strme planinske padine neposredno uz more. Monolitan oblik, velike visine i lučno pružanje planine stvaraju dojam cjelovitosti i utječu na vrlo veliku vizualnu izloženost njezine priobalne padine, koja se sagledava s udaljenih područja mora, otoka i susjednih dijelova kopna te tvori dojmljivu vizualnu sliku te vizualno dominira širim područjem Kvarnerskog otočja i sjeverne Dalmacije. Smjer pružanja padine usmjerava vizure na nizove širokih panoramskih pogleda, a kretanjem krivudavom Jadranskom magistralom otvara se niz užih panoramskih, sekvencijalnih doživljaja mora, otoka i susjednih dijelova kopna. S viših gorskih vrhova pružaju se izvanredni panoramski pogledi na otoke i more Kvarnerskog i Sjevernodalmatinskog otočja.

U vizualnom smislu karakterističan je i snažan kontrast boja mora i padine te kontrast boja pokrova padine, dominantno bijeli, ogoljeli niži dijelovi padine i tamniji, šumoviti viši dijelovi. Akcentni elementi nizovi su istaknutih vrhova i glavica sre-

PADINE JUŽNOG VELEBITA I ZASELAK VULIĆI U NASELJU GOLUBIĆ

ŠIRE PODRUČJE TULOVIH GREDA

NASELJE JABLANAC

OBALNA PADINA KOD JABLANCA

dišnjeg dijela padine. U regiji prevladavaju prirodni krajobrazni uzorci (gole i šumovite padine) koje u vizualnom smislu raščlanjuju točkasti uzorci raspršenih tradicionalnih poljoprivrednih krajobraza dolaca i vrtača, snažnih kontrastnih i akcentnih elemenata.

Primorska padina Velebita doživljava se kao koherentan, harmoničan krajobraz visokog stupnja prilagođenosti antropogenih prostornih uzoraka prirodnim obilježjima. Zbog svojih dimenzija i harmoničnih odnosa prirodnih i kulturnih obilježja prepoznatljiva je i stvara snažan scenski dojam u širemu obalnom području te je stoga snažan nositelj prostornog identiteta. Recentni procesi zapuštanja planinskih poljoprivrednih krajobraza te intenzifikacija neprikladne izgradnje obalnog dijela padine umanjuju prepoznatljivost regije i njezinu cjelovitost.

VREDNOVANJE

PRIRODNE KVALITETE:

- prirodnost strme krške padine i razvedenost obale brojnim uvalama;
- prirodnost i specifičnost Tulovih greda, krškoga grebena s izrazito strmim kukovima, stupovima, žljebovima, točilima i drugim krškim oblicima;
- očuvanost većih površina primorske šume hrasta medunca i bukove šume te manjih crnog bora i crnoga graba u višim dijelovima;
- očuvanost većih površina krških travnjaka na padinama iznad rijeke Krupe, na Šuičinu polju, u brdima Kunovac i Jagodnik te na padinama Tremzine;
- prirodnost i posebnost dubokih kanjona Velike i Male Paklenice;
- zaštićena područja prirode: Nacionalni park Sjeverni Velebit, Nacionalni park Paklenica, Park prirode Velebit, Značajni krajobraz Zavratnica; uključujući manji dio posebnog botaničkog rezervata Visibaba

ANTROPOGENE KVALITETE:

- kulturno-simbolični značaj planine Velebit za RH;
- prisutnost lokalnih praksi povezanih s transhumantnim načinom života, osobito sezonske seobe stoke i posmrtnih običaja vezanih uz mirila ili počivala, pri čemu je transhumanca upisana na UNESCO-ovu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva, a posmrtni običaji vezani uz mirila ili počivala zaštićeni su kao nematerijalno kulturno dobro;
- posebnost i očuvanost reliktnih poljoprivrednih i stočarskih krajobraznih uzoraka nastalih nekadašnjim ekstenzivnim stočarsko-ratarskim korištenjem, sezonskim korištenjem podgorja, nadgorja i vrhgorja te suhozidnom gradnjom, uključujući mozaičan suhozidno omeđen krajobraz, pastirske stanove i tradicionalna planinska naselja;brojnost i povijesni značaj arheoloških nalazišta te fortifikacijskih i obrambenih građevina, uključujući Većku kulu, Gradinu – stari Vidovgrad, stari grad Forticu i tvrđavu Nehaj; povijesni značaj i očuvanost kulturno-povijesnih cjelina, osobito urbane cjeline grada Senja i ruralne cjeline Marasovići;
- povijesni i graditeljski značaj velebitskih prometnica i putova Terezijane i Majstorske ceste

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNE KVALITETE:

- kompleksnost i vizualna cjelovitost, visok stupanj sagledivosti i velika vizualna izloženost svih dijelova padine iz šireg područja čine ju osnovom nacionalne prepoznatljivosti i identiteta;
- brojnost i raznolikost panoramskih vizura;
- raznolikost kontrastnih odnosa boja reljefa i površinskog pokrova (golih stijena i šumskih površina);
- brojnost i raznolikost vizualnih akcenata vrhova, malih naselja i zaselaka u dolcima, terasa na padinama;
- prostorni identitet, reprezentativnost i povijesni značaj Tulovih greda;
- prostorni identitet i povijesni značaj utvrde Nehaj;
- prostorni identitet, reprezentativnost i slikovitost kanjona Velike i Male Paklenice;
- narušena prirodnost obale i obalnog ruba turističkom izgradnjom.

POSTOJEĆE PROMJENE:

- zbog klimatskih promjena slabi utjecaj bure i jača jugo, koji mijenja obalnu liniju (Senj);
- porast razine mora u obalnim naseljima;
- klizišta i erozija na padinama većeg nagiba;
- napuštanje stočarstva i povijesnih naselja na padinama;
- linearno širenje izgradnje uz obalni rub te raspršeno na nižim dijelovima padina uz naselja i Jadransku magistralu;
- širenje turističkih zona i objekata većih gabarita, različite tipologije i materijala izgradnje;
- tri aktivna odlagališta otpada
- širenje cestovne, pomorske i energetske infrastrukture.

PLANIRANI PRITISCI:

→ KORIŠTENJE I NAMJENA POVRŠINA:

- izgradnja 18 ugostiteljsko-turističkih zona (oko 144 ha).

→ INFRASTRUKTURA:

Promet:

- izgradnja Jadranske autoceste Rijeka – Žuta Lokva: spajanje s trasom autoceste Zagreb – Split u čvoru Žuta Lokva
- izgradnja državnih cesta;
- izgradnja panoramske žičare;
- izgradnja sedam luka nautičkog turizma.

Energetika:

- izgradnja jednog DV-a 400 kV;
- izgradnja dviju lokaciju postrojenja za isparavanje plina;
- izgradnja jednog VE-a i jednog HE-a.

→ ODLAGALIŠTA OTPADA I EKSPLOATACIJSKA POLJA:

- izgradnja sabirališta opasnog otpada i centralne zone za gospodarenje otpadom:
- tri lokacije odlagališta predviđaju se za zatvaranje i sanaciju;
- jedna je zona moguća za eksploataciju sirovina (kamena).

CILJEVI I SMJERNICE

PRIRODNE KVALITETE

BR.	SMJERNICE	CK
SP1	Očuvati prirodnu konfiguraciju terena krške padine Velebita i istaknuta geomorfološka obilježja, posebice grebene (Tulove grede), vrhove, stijene, špilje, sipare, prirodne plaže, rtove, ušća i sl. te planirati nove zahvate tako da se integriraju u prirodna obilježja.	CKP1
SP2	Očuvati šumsku i drvenastu vegetaciju u obliku manjih šuma, šumaraka, drvoreda, živica i pojedinačnih stabala unutar naselja i rijetkih poljoprivrednih površina primorske padine Velebita te ih maksimalno integrirati u nove zahvate.	CKP1
SP3	Identificirati vrijedne i iznimne prirodne krajobraze, predstaviti ih u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti te promovirati; uključiti ih u lokalne/regionalne posjetiteljske/turističke rute, itinerare itd.	CKP1
SP4	Održavati zaštitne pojaseve te rubna staništa prirodne vegetacije (npr. pojaseve zeljaste vegetacije, živica, šibljaka ili grmlja) gdje god je moguće uz bujičnjake i ceste te za omeđivanje poljoprivrednih površina.	CKP1
SP5	Očuvati prirodnu morsku i riječnu obalu, vodna tijela (izvori, potoci) te pripadajuću visoku vegetaciju, posebice prirodnost i posebnost dubokih kanjona vodotoka Velike i Male Paklenice. Izbjegavati betoniranje i nasipavanje obale i vodenih površina. Pri planiranju novih zahvata integrirati prirodna obilježja obale i vodnih tijela (stjenovita obala, plaže, potoci, bujičnjaci itd.) u rješenja čuvajući njihovu prirodnu morfologiju i obalnu vegetaciju, a sve nove intervencije oblikovati kao montažne i lako uklonjive.	CKP1
SP6	Jačati multifunkcionalnost zaštićenih područja prirode Nacionalnog parka Sjeverni Velebit, Nacionalnog parka Paklenica, Parka prirode Velebit, značajnog krajobraza Zavratnica, botaničkih, geomorfološko-botaničkih i šumskih rezervata te značajnih prirodnih područja krajobraza uvođenjem primjereno oblikovane posjetiteljske, edukacijske i interpretacijske infrastrukture.	CKP1
SP7	Očuvati cjelovitost većih, kompaktnih šumskih područja, osobito primorskih šuma hrasta medunca, bukovih šuma te površina crnog bora i crnoga graba u višim dijelovima, uz maksimalno izbjegavanje fragmentacije i prenamjene zemljišta na područjima vrijednih staništa i visoke bioraznolikosti.	CKP1 CKP2
SP8	Izbjegavati gradnju i širenje građevinskih područja naselja na šumske krajobraze koji se nalaze između građevinskih područja i koji su važni elementi prirodne, zelene cezure. Održavati postojeće zelene cezure između naselja te spriječiti kontinuiranu izgradnju duž morske obale i prometnica radi očuvanja prirodnosti i ekoloških kvaliteta (koridori za kretanje životinja, očuvana bioraznolikost područja).	CKP1 CKP2
SP9	Poticati preoblikovanje postojećih hidrotehničkih rješenja vodotoka i bujičnjaka krajobraznim tehnikama. Novi hidrotehnički radovi trebaju biti usklađeni s krajobraznim obilježjima, prirodnom morfologijom vodotoka i bujičnih korita te višenamjenskim korištenjem prostora. U oblikovnim i biotehničkim rješenjima koristiti autohtonu vegetaciju iz uzvodnih područja.	CKP3
SP10	Ukloniti i sanirati sva postojeća divlja odlagališta otpada u prirodnom krajobrazu i površine vratiti u stanje blisko prvotnomu.	CKP3
SP11	Obnovom šumske vegetacije, a prema potrebi i pošumljavanjem autohtonim vrstama, sanirati prirodna šumska područja narušena ili uništena požarom.	CKP3
SP12	Pošumljavanjem sanirati sva prirodna šumska područja narušena i uništena požarom.	CKP3

ANTROPOGENE KVALITETE (NASELJA I GRADITELJSKA BAŠTINA)		
BR.	**SMJERNICE**	**CK**
SA1	Pri planiranju naselja uspostaviti uravnotežene odnose između graditeljske baštine i suvremenih graditeljskih intervencija, osobito na području zaštićenih kulturno-povijesnih cjelina te u kontaktnim zonama povijesnih prometnica, uključujući urbanu cjelinu grada Senja, ruralnu cjelinu Marasovići te trase Terezijane i Majstorske ceste. Planirati razvoj naselja u skladu s prirodnim ograničenjima (konfiguracija terena, šume, vode itd.).	**CKA1** **CKA2**
SA2	Planirati prostorni razvoj ruralnih naselja prema naslijeđenim prostornim obilježjima te odnosima između izgrađenih dijelova naselja, prirodnih i poljoprivrednih površina. Posebnu pozornost posvetiti očuvanju i održavanju povijesne (tradicionalne) ruralne matrice, a novu matricu i gradnju planirati tako da se morfologijom, volumenom, oblikovanjem i materijalima prilagodi postojećoj cjelini naselja, u skladu s prirodnim i antropogenim obilježjima krajobraza.	**CKA1** **CKA2**
SA3	Očuvati od izgradnje, obnoviti i/ili unaprijediti prirodne, poljoprivredne i druge otvorene prostore unutar ili u okružju urbanog naselja u svrhu očuvanja i jačanja prepoznatljivosti prostora, smanjenja gustoće izgrađenosti, poticanja boravka na otvorenome te povezivanja s okolnim prirodnim i ruralnim područjima. Naglasak staviti na umrežavanje takvih otvorenih prostora biciklističkim i pješačkim komunikacijama.	**CKA1**
SA4	Nove dijelove naselja planirati kao autentična mjesta koja nude visoku kvalitetu života uz poštovanje prirodnih i antropogenih obilježja područja.	**CKA1**
SA5	Revidirati prostornim planovima definirana neuređena građevinska područja naselja te područja označena kao izgrađena koja to u stvarnosti nisu, radi očuvanja karaktera krajobraza i obilježja koja bi planiranom izgradnjom bila ugrožena.	**CKA1** **CKA3**
SA6	Smanjiti potrebe za širenjem građevinskog područja obnovom i prenamjenom neiskorištenoga ili napuštenoga graditeljskog fonda.	**CKA1** **CKA3**
SA7	Omogućiti širenje naselja, ali u područjima niske vizualne izloženosti i niskih krajobraznih kvaliteta, i to uz prisutnost zelene cezure između povijesnog i novog dijela naselja.	**CKA1**
SA8	Spriječiti širenje naselja ili strogo uvjetovati daljnje širenje u visokovrijednim i osjetljivim ili vizualno izloženim krajobraznim područjima.	**CKA1** **CKA2**
SA9	Spriječiti urbanizaciju ruralnih naselja onemogućavanjem njihova spajanja s urbanim naseljima, zadržavanjem rahlije matrice izgrađenosti te očuvanjem većih prirodnih i poljoprivrednih površina.	**CKA1**
SA10	Na područjima na kojima je prostornim planom predviđena prenamjena poljoprivrednog zemljišta u građevinsko, planirati rahlu matricu izgradnje s prevladavajućim otvorenim zelenim prostorima te uzimajući u obzir zatečenu konfiguraciju terena, strukturu krajobraza te elemente poput, suhozida, terasa, kanala itd. kao polazišta za oblikovanje.	**CKA1**
SA11	Očuvati i unaprijediti graditeljsku baštinu važnu za regionalni krajobrazni identitet (zaštićenu, evidentiranu i drugu vrijednu prepoznatu baštinu), osobito arheološka nalazišta te fortifikacijske i obrambene građevine poput Većke kule, Gradine – starog Vidovgrada, starog grada Fortice i tvrđave Nehaj, tako da se obnove i stave u funkciju obrazovanja i posjećivanja. U njihovoj okolici i kontaktnoj zoni nije prihvatljivo planirati novu gradnju, već održavati obilježja povijesno relevantnog stanja.	**CKA2**
SA12	Zaštititi (upisati u Registar kulturnih dobara RH) vrijedna ruralna i urbana naselja/cjeline te pojedinačnu graditeljsku kulturnu baštinu.	**CKA2**
SA13	Identificirati iznimne i vrijedne krajobraze naselja te ih predstaviti u formi atlasa prilagođenog široj javnosti.	**CKA2**
SA14	Izraditi tematske atlase ruralnih i urbanih naselja u formi prilagođenoj široj javnosti.	**CKA1** **CKA2**
SA15	Sanirati i spriječiti daljnje širenje ambijentalno neukloplјenih dijelova naselja u obalnom dijelu poput prezigrađenih zona (trgovačko-uslužnih, stambenih i apartmanskih) lišenih zelenila i javnih prostora, zona s predimenzioniranom i/ili stilski neprikladnom arhitekturom, neuređenih industrijskih i gospodarskih zona, luka itd.	**CKA1** **CKA3**
SA16	Sanirati i revitalizirati vrijedne ruralne i urbane cjeline, uključujući zaštićene, evidentirane i druge prepoznate vrijedne cjeline, osobito napuštene i degradirane dijelove prostora.	**CKA2** **CKA3**

ANTROPOGENE KVALITETE (POLJOPRIVREDNI KRAJOBRAZI)		
BR.	**SMJERNICE**	**CK**
SA17	Uspostaviti nove i/ili revitalizirati stare poljoprivredne i ruralne krajobraze koji bi bili multifunkcionalni i vizualno privlačni te koji bi uz poljoprivredne imali i društvene i ekološke funkcije (obrazovne, rekreacijske itd.).	**CKA4**
SA18	U vrijednim i osjetljivim poljoprivrednim krajobrazima, osobito na krškim pašnjacima, suhozidno omeđenim površinama, obalnim maslinicima i manjim mozaicima kultiviranih površina, poticati niskointenzivne oblike korištenja, poput ekstenzivne ispaše, ekološke i tradicijske poljoprivrede, prilagođene konfiguraciji terena, parcelaciji te prirodnim i kulturnim elementima krajobraza.	**CKA4**
SA19	Očuvati čitljivost i uzoraka nekadašnjeg poljoprivrednog i stočarskog krajobraza, osobito suhozidno omeđenih pašnjaka i obradivih površina, pastirskih stanova, lokvi, terasa i drugih pratećih elemenata. Gdje postoje realni društveni i gospodarski preduvjeti, poticati suvremene niskointenzivne oblike korištenja, osobito ekstenzivnu ispašu i održavanje elemenata povezanih s transhumantnim načinom života.	**CKA4**
SA20	Jačati multifunkcionalnost postojećih, zapuštenih i planiranih poljoprivrednih te drugih otvorenih površina u okružju obalnih naselja, osobito radi sprječavanja kontinuirane izgradnje, očuvanja zelenih cezura, smanjenja učinka toplinskih otoka, rekreacijskog korištenja i očuvanja prepoznatljivosti podvelebitskog krajobraza.	**CKA4** **CKA6**
SA21	Spriječiti uspostavu velikih monokulturnih i prostorno nestrukturiranih poljoprivrednih i arborikulturnih nasada, samostojećih solarnih i agrosolarnih elektrana te vjetroelektrana u iznimnim i vrijednim poljoprivrednim krajobrazima. Za uspostavu agrosolarnih elektrana posebno su osjetljivi krški pašnjaci omeđeni suhozidima i poljoprivredne površine u dolcima i manjim poljima. Zabraniti prenamjenu i gradnju (uključujući staklenike i plastenike) unutar iznimnih poljoprivrednih krajobraza te u njima čuvati poljoprivrednu funkciju.	**CKA4**
SA22	U manje osjetljivim krajobrazima omogućiti razvoj i intenzivne, ali okolišno održive poljoprivrede temeljene na načelima očuvanja okoliša i krajobraza. Okrupnjavanje, uvođenje novih kultura te monokulturnih nasada moguće je, ali poštujući konfiguraciju terena, mrežu tokova, uzorak parcelacije te ostale za područje karakteristične kulturne i prirodne elemente. Također, uvoditi nove strukture koje će pridonositi očuvanju okoliša i jačanju privlačnosti prostora poput ograda, živica, terasa, kanala, podzida itd. te nepoljoprivrednih elemenata poput izletišta, odmorišta itd.	**CKA5** **CKA6**
SA23	Spriječiti rigolanje i malčiranje krša koje rezultira stvaranjem velikih nestrukturiranih, ogoljenih i okrupnjenih poljoprivrednih površina u iznimnim, osjetljivim i vizualno izloženim krajobrazima.	**CKA4**
SA24	U intenzivnim poljoprivrednim krajobrazima lišenima prirodne vegetacije saditi živice, drvorede, šumarke i pojedina stabla.	**CKA6**
SA25	Spriječiti prenamjenu vrijednoga poljoprivrednog zemljišta u građevinsko.	**CKA4**
SA26	Zaštititi najvrednije iznimne poljoprivredne krajobraze putem nacionalne i međunarodne zaštite (značajni krajobraz, regionalni park, kulturni krajolik, UNESCO-ov kulturni krajolik, FAO GIAHS) te u njima poticati poljoprivredu niskog intenziteta temeljenu na lokalnim specifičnostima krajobraza.	**CKA4**
SA27	Identificirati iznimne i vrijedne poljoprivredne i ruralne krajobraze, predstaviti ih u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti te promovirati; uključiti teme poljoprivrednih i ruralnih krajobraza u lokalne/regionalne posjetiteljske/turističke/kulturne rute, itinerare itd. Brendirati lokalne proizvode te oblike nematerijalne i materijalne baštine konceptom (vezanoga) iznimnoga poljoprivrednog/ruralnog krajobraza.	**CKA4**

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNE KVALITETE		
BR.	**SMJERNICE**	**CK**
SV1	Očuvati prostorni identitet, kompleksnost i vizualnu cjelovitost, visok stupanj sagledivosti, koji uz veliku vizualnu izloženost svih dijelova padine iz šireg područja, planinu Velebit čine prepoznatljivim i simbolički značajnim elementom identiteta RH. Očuvati njegova ključna krajobrazna obilježja, posebno brojnost i raznolikost panoramskih vizura i vizualnih akcenata vrhova, malih naselja i zaselaka u dolcima, terasa na padinama te dominantni karakter poticanjem specifične krajobrazne raznolikosti, prostornog reda i koherentnosti. Poštovati mjerilo i kapacitete krajobraznih područja pri planiranju novih zahvata.	**CKV1**
SV2	Očuvati i unaprijediti regionalno specifične (povijesne) prostorne odnose ruralnih i urbanih naselja, s naglaskom na odnos između izgrađenih dijelova, poljoprivrednih površina, šuma, vodotoka i ostalih prirodnih površina.	**CKV1**
SV3	Spriječiti uspostavu velikih monokulturnih i prostorno nestrukturiranih poljoprivrednih nasada te velikih samostojećih solarnih i agrosolarnih elektrana te vjetroelektrana u iznimnim, vizualno-doživljajno vrijednim (scenskim) te vizualno izloženim krajobrazima. Posebno su osjetljivi ogoljeli kamenjarski pašnjaci, obalne padine i one nagiba većeg od 12° te polja i dolci uz povijesna naselja i ruralne cjeline.	**CKV1** **CKV2**
SV4	Širenje građevinskih područja i gradnju turističkih naselja ne planirati na područjima visoke vizualne izloženosti, a posebno ne na istaknutim vrhovima, grebenima i rtovima reljefnih formacija.	**CKV1** **CKV2**
SV5	Nove građevine ne bi smjele izlaziti iz siluete padina brda te bi se svojom visinom i proporcijama trebale integrirati u postojeće i planirano visoko zelenilo kako ne bi dominirale vizurama. To bi pridonijelo primjerenijim slikama naselja.	**CKV1** **CKV2**
SV6	Očuvati postojeće i uspostaviti nove zelene cezure, koje imaju funkciju osiguravanja kvalitetnog ambijenta i sprečavanja kontinuirane izgradnje duž morske obale te prometnica.	**CKV1**
SV7	Očuvati zeleno zaleđe postojećih ruralnih i urbanih naselja te većih turističkih zona važno za očuvanje krajobrazne slike i vizura.	**CKV1** **CKV2**
SV8	Identificirati iznimne i vizualno-doživljajno vrijedne (scenske) krajobraze, posebice Tulove grede, utvrdu Nehaj, slikovite kanjone Velike i Male Paklenice, uvalu Zavratnicu, predstaviti ih u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti te promovirati; uključiti ih u lokalne/regionalne posjetiteljske/turističke rute, itinerare itd.	**CKV2**
SV9	Predstaviti vizualno-doživljajno (scenski) vrijedna krajobrazna područja i iznimne krajobraze uređenjem vidikovaca/odmorišta na vizurnim točkama važnima za njihovo panoramsko i cjelovito razgledavanje (uz prometnice ili uređene staze).	**CKV2**
SV10	Očuvati postojeće vizure na povijesna naselja s pristupnih i plovnih putova te drugih točaka promatranja. Novu gradnju, ako je potrebna, planirati „u drugom planu" čuvajući postojeće vizure na povijesna ruralna i urbana naselja i njihove prostorne rubove. Planirani zahvati u morskim akvatorijima koji uključuju izgradnju luka i novih privezišta nisu prihvatljivi u područjima koja izravno utječu na vizure povijesnih dijelova naselja.	**CKV2**
SV11	Zakloniti loše vizure prema degradiranim područjima te dijelovima narušene prirodnosti obale i obalnog ruba turističkom izgradnjom, koja narušavaju postojeće vizualno-doživljajne kvalitete, uspostavom zelenih pojasa s visokom vegetacijom.	**CKV3**
SV12	Vizualne degradacije volumenom i stilom neprimjerenih postojećih stambenih, turističkih i gospodarsko-poslovnih građevina ublažiti sadnjom visoke vegetacije. Jačati udio prirodnih zelenih površina na građevnim česticama te udio javnih otvorenih prostora uz njihovo kvalitetno oblikovanje adekvatnim sadržajima i uređenim zelenilom.	**CKV3**
SV13	Planirati sadnju vegetacije (stabla, drvoredi, živice) uz postojeću i planiranu infrastrukturu (prometnice, pruge, energetske i vodnokomunalne građevine) te postojeće i planirane gospodarsko-poslovne zone radi njihova vizualnog zaklanjanja.	**CKV3**
SV14	Sanirati degradirane morske obalne zone (nelegalna privezišta, molove, betonirane plaže, itd.) radi podizanja boravišnih i ambijentalnih kvaliteta morskih obalnih naselja i naselja uz veće rijeke.	**CKV3**
SV15	U degradiranim područjima kamenoloma osim njihove obvezne biološke sanacije nakon prestanka korištenja preporučuje se i planiranje sadržaja jer bi se inače mogle stvoriti nove degradacije –primjerice područja gospodarsko-poslovne namjene, razne infrastrukturne objekte (crpne stanice, pročišćivači) ili pak sportsko-rekreacijske sadržaje kao što su adrenalinski parkovi, motostaze itd.	**CKV3**
SV16	Ukloniti sva divlja odlagališta otpada uz prometnice, unutar naselja i u ruralnom krajobrazu, sanirati ih te površine vratiti u prvotno stanje.	**CKV3**

4.6.
KRAJOBRAZNA REGIJA **SJEVERNODALMATINSKA ZARAVAN I BUKOVICA**

RIJEKA KRKA NA PODRUČJU MANOJLOVCA I BRLJANA

SJEVERNODALMATINSKA ZARAVAN I BUKOVICA

KRAJOBRAZ ZARAVNI I POBRĐA S RIJEČNIM KANJONIMA

- IZGRAĐENE POVRŠINE
- POLJOPRIVREDNE POVRŠINE
- VISOKA ŠUMSKA VEGETACIJA
- NISKA ŠUMSKA VEGETACIJA
- LIVADNE I TRAVNJAČKE POVRŠINE
- STJENOVITE POVRŠINE
- VODENE POVRŠINE

OPIS KRAJOBRAZNOG PODRUČJA

OBUHVAT/SMJEŠTAJ

Zaravni i pobrđa sjeverne Dalmacije; od južnog Velebita, grada Knina i planine Promine na sjeveru do Novigradskog mora, Ravnih kotara i grada Šibenika na jugu.

DEFINIRAJUĆI KRITERIJI:

- geologija: karbonatne stijene;
- reljef: zaravan i niže pobrđe s duboko usječenim riječnim tokovima;
- regija: poistovjećuje se s uvriježenim regijama Bukovicom i Sjevernodalmatinskom zaravni.

KLJUČNA OBILJEŽJA:

- ravna do blago naborana krška zaravan prosječnih visinskih odnosa oko 20 m te krško pobrđe visinskih odnosa oko 400 m;
- područjem je obuhvaćen veći dio dužine glavnih dalmatinskih rijeka; redom su duboko usječene, dominantno kanjonskog toka, manje s proširenjima;
- oskudnost tla, prirodne vegetacije i površinskih voda (izvan rijeka);
- dominacija prirodnog pokrova, i to degradacijskih stadija šuma te oskudne i grmolike vegetacije;
- prevladavajuće ruralno i rijetko naseljeno područje koje čini tek jedno manje gradsko naselje te malen broj međusobno raspršenih manjih sela i zaselaka smještanih u dolcima i udolinama, okruženih gustim spletom suhozidnih ograda;
- slabo razvijeno i zapušteno poljodjelstvo te dominacija ekstenzivnog stočarstva.

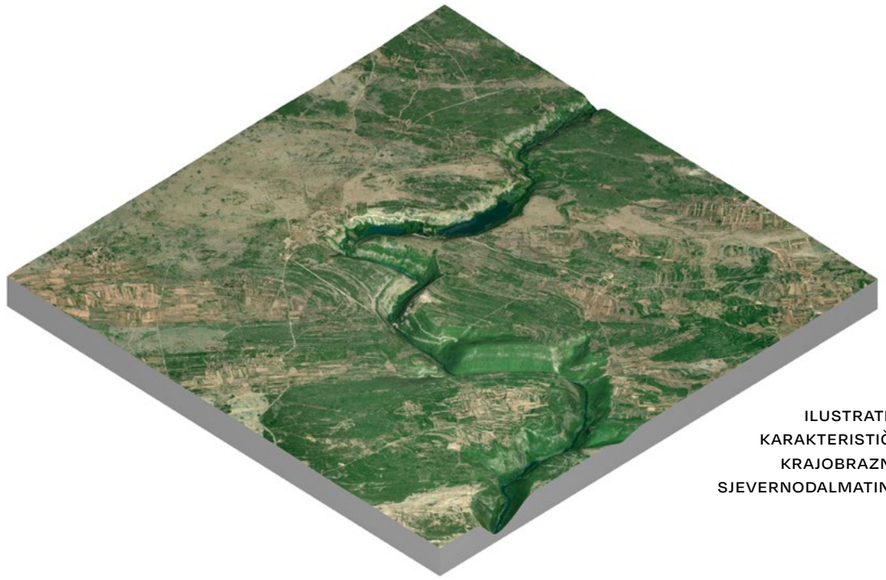
KARAKTER KRAJOBRAZA

Krajobraz ravne do blago naborane zaravni i pobrđa, s duboko usječenim riječnim kanjonima i raštrkanim malim naseljima u dolcima.

PRIRODNA OBILJEŽJA

Krajobraznu regiju u geološkom smislu grade prominske naslage te paleogenski i gornjokredni vapnenci, dok je u sjevernom bukovičkom dijelu znatan i udio karbonatnih breča. U reljefnom smislu područje čine dvije cjeline, pobrđe Bukovice i Sjevernodalmatinska zaravan. Pobrđe Bukovice morfološki je raščlanjeno izmjenom hrptova i brojnih manjih depresija dinarskog smjera pružanja, a visinskih odnosa oko 400 m. Od hrptova se ističu Orljak s vrhovima Vršina (566 m), Stražbenica (628 m), Jurišinka (674 m) i Kunovac (640 m) te disecirani greben na sjeveroistoku. Sjevernodalmatinska zaravan tipična je krška zaravan slabe reljefne dinamike, koja se očituje u izmjeni vrlo plitkih reljefnih formi, od ponikvi različitih veličina, preko izduženih udolina, suhih dolina i jaruga, do manjih depresija – visinski odnosi 20-ak m. Dinamika zaravni nije konstantna; sjeverni je dio zaravnjeniji, južni blago raščlanjen.

Karakteristična je oskudnost tla i površinskih voda, ali i bogatstvo podzemnih voda i speleoloških objekata. Značajan je broj lokvi, koje su većinom kultivirane formirajući vrijedna i rijetka poluprirodna staništa. Nasuprot oskudnosti površinske vode, ovo područje obuhvaća veći dio dužine glavnih dalmatinskih rijeka: Krka, Čikola, Zrmanja i Krupa. Dok su Krka i Čikola okomite na dinarski pravac pružanja, Zrmanja su i Krupa usporedne. Rijeke svojim morfološkim obilježjima čine glavne reljefne kontraste okolnom pobrđu i zaravni jer uglavnom imaju kanjonski oblik; duboko su urezani, strmih, stjenovitih i ogoljelih padina. Kanjoni se tek mjestimično otvaraju i čine pristupačnija proširenja, a značajnija su takva Žegarsko, Erveničko i Mokro polje na Zrmanji, Carigradska draga, Carigrad, Liver i Roška drag na Krki te Manastirske luke na Krupi. Rijeke su okosnica prirodnih iznimnosti regije – prisutnost vode te bogatstvo hidrogeoloških posebnosti (slapovi, brzaci, sedrene barijere, riječne lokve, podzemni tokovi, kanjonske stijene) uvjetuju znatan površinski udio zaštićenih područja prirode (Nacional-

ILUSTRATIVNI 3D PRIKAZ KARAKTERISTIČNIH OBILJEŽJA KRAJOBRAZNOG PODRUČJA SJEVERNODALMATINSKE ZARAVNI I BUKOVICE

ni park Krka, Park prirode Velebit te značajni krajobrazi Čikola i Zrmanja), ali i područja Natura 2000. Kad je riječ o tlima, ova regija njima oskudijeva, a uglavnom su akumulirana u malobrojnim krškim depresijama. S obzirom na karbonatni matični supstrat, dominiraju smeđa tla na vapnencima i dolomitima, crvenice i rendzine, vapneno-dolomitne crnice i kamenjari, a ponegdje i lesivirana tla. Dio je krških tala antropogeniziran. Uz vodene površine i tokove, odnosno na aluvijalnim nanosima, nalazimo i hidromorfna tla, ponajprije močvarno-glejna (djelomično hidromeliorirana) i aluvijalna. Lokalno se pojavljuju i koluvijalna tla.

Krajobraznom regijom dominira prirodna vegetacija, i to degradacijskih stadija šuma te oskudna i grmolika vegetacija. Oko 40% ukupne površine je pod šumama i šikarama hrasta medunca s crnim i bijelim grabom. Karakteristični su kontrasti u navedenoj vegetaciji; nasuprot oskudnoj vegetaciji šmrike ili graba, velik je broj šumaraka medunca, graba i jasena koje omeđuju plitke depresije. Značajan je udio travnjačke vegetacije, oko 30% ukupne površine, koji su ujedno ugrožena i/ili rijetka staništa RH. Riječ je uglavnom o istočnojadranskim kamenjarskim pašnjacima (sub i epimediteranski travnjaci). Unutar kanjona javljaju se pak primorske, termofilne šume i šikare medunca.

ANTROPOGENA OBILJEŽJA

Zbog škrtih prirodnih uvjeta, naselja su mala i malobrojna, uz sveukupnu ekstenzivnost korištenja prostora. Pritom su reljefne depresije svih veličina bile oaze i gravitacijske točke za razvoj naselja i privremeni boravak, obrađivanje zemlje, čuvanje šuma i sl. Krševitiji zaravnjeniji i uzdignutiji dijelovi dugoročno su pak bili obilježeni stočarstvom. Tokovi rijeka unutar ove krajobrazne regije uglavnom su kanjonskog tipa i teško pristupačni, zbog čega (osim u iznimkama) nisu mogla biti mjestom stalnih naselja. Međutim, istaknute točke kanjona, kanjonska proširenja i doline, sedrene barijere, aluvijalne ravni, čak i strme padine bili su i djelomično još jesu predmet različitih oblika korištenja. Ponajprije u obliku poljodjelstva i stočarstva, ali i za smještaj utvrda, samostana, mostova, a zbog hidropotencijala, i mlinica i kanala.

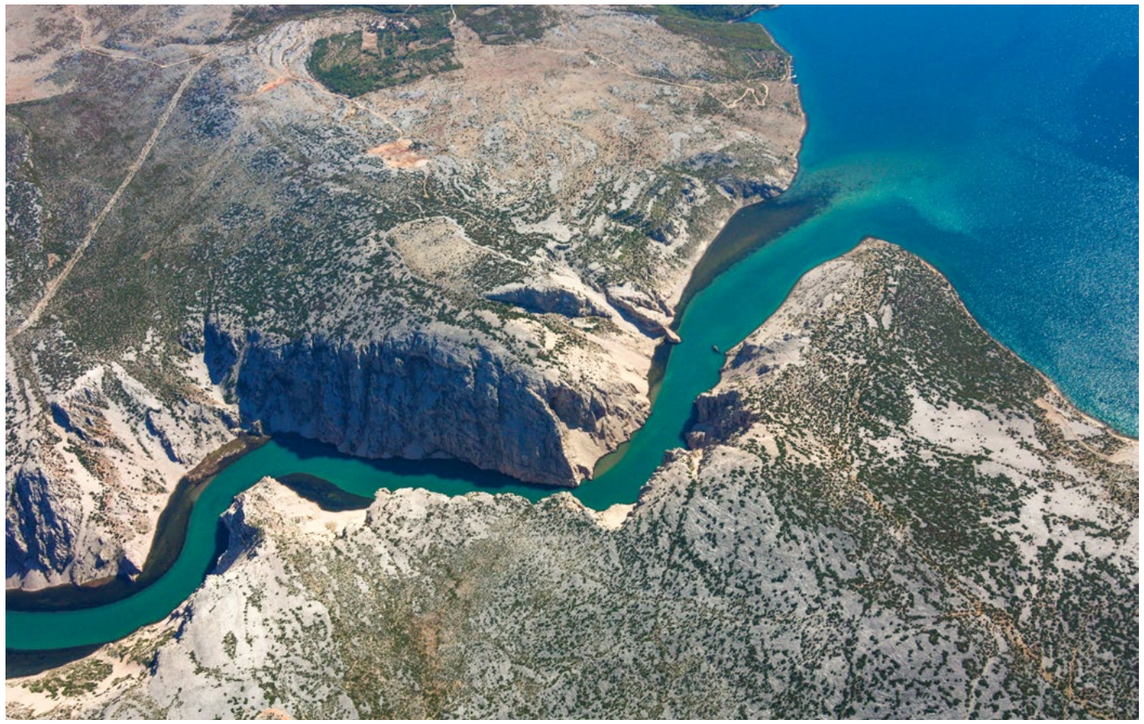
Iako male gustoće naselja, u kulturno-povijesnom smislu, ovo je bio važan prostor, posebno uz rijeke te na povišenim kotama, na kojima je tijekom povijesti bila najveća koncentracija ljudske djelatnosti. Stoga je na tom području niz prapovijesnih lokaliteta: gomile i gradine nad rijekama i na povišenim kotama te specifičan masivni suhozid na dugom potezu od Zrmanje do Krke (vjerojatno vojno-obrambenog karaktera iz vremena liburnsko-delmatskih sukoba). Ovo je i za Rimljane bilo važno područje, što se vidi u lokalitetu Burnum, koji je bio rimski vojni logor i naselje. Za njega su vezani i drugi lokaliteti: ostaci rimskih kastela u Bjelobrcima i Ivoševcima, Hadra kod Krupe, važni rimski prometni pravci, riječni prijelazi te akvedukt. Zanimljiv je i prapovijesni i antički lokalitet Corinium pokraj Karina, na kojem su Rimljani sagradili amfiteatar. Za kasni srednji vijek karakteristične su utvrde, uglavnom koncentrirane na rubovima kanjona: Nečven, Trošenj i Bogočin na Krki, Klisina, Keglević, Stari Obrovac te Kurjaković na Zrmanji, Babingrad na Krupi te izvan kanjona Zelengrad i Corinium.

Utvrde su bile točke nadgledanja i kontrole rijeka te vezanih posjeda, a nesumnjivo su utjecale na razvoj okolnih naselja. Upravo je takav primjer grad Obrovac, koji je nastao kao suburbium srednjovjekovne utvrde. Dojmljiv trag ostavilo je razdoblje osmanskih prodora, nakon kojih je nastupilo vrijeme nestabilnosti, a cijeli je taj prostor postao višegraničje između Osmanskog Carstva, Habsburške Monarhije i Mletačke Republike. To doba obilježavaju ratovi, iseljavanja i doseljavanja stanovništva te perifernost u odnosu na središnje vlasti. To je pogodovalo razvoju specifične stočarske pokretne transhumantne kulture, koja je na tom prostoru prevladavala sve do početka modernog doba te time zacrtala izrazito ekstenzivan način korištenja prostora.

Upravo je period stabilizacije sela koji je slijedio postavio temelje današnje organizacije prostora, koja u novije doba nije doživjela znatnijih promjena. Stoga na sjevernom dijelu, koji je krševitiji, prevladavaju ruralne cjeline međusobno raspršenih i morfološki nepravilnih zaselaka te osamljenih gospodarstava. Takav je zaselak redovito organiziran unutar plitke reljefne depresije, dolca, kojim je okupljeno i omeđeno zemljište poljodjelske, pašnjačke i šumske namjene. Ruralna cjelina ujedinjuje i prostore izvan „matičnog" dolca, ponajprije pašnjake i gajeve/šume na lošijim, ali prostranim zaravnjenim zemljištima te na većim udaljenostima raspršene pojedine male ograde različitih namjena. Ekstenzivnost poljoprivredne djelatnosti uvjetovala je gotovo potpunu kultiviranost ovoga naizgled prirodnog krajobraza, što se danas osim u velikoj raznolikosti ograda očituje i u spomenutim degradacijskim stadijima prirodnog pokrova. I danas je na ovim prostorima stočarstvo dominantna poljoprivredna djelatnost, pri čemu prevladavaju prostrani krški pašnjaci. Poljodjelstvo je u sjevernom krševitom dijelu, danas još prisutno, ali u malom udjelu – uglavnom je riječ o mozaičnim mediteranskim poljoprivrednim kulturama. Udio poljodjelskih površina raste u južnom dijelu, gdje je reljef raščlanjeniji, što je preduvjet za razvijenije i povezanije linijske matrice ruralnih naselja okruženih većim omeđenim poljoprivrednim površinama. Također, kanjonska proširenja, odnosno aluvijalni nanosi i tlom pokrivene padine pogodovale su nešto izraženijem poljoprivrednom korištenju. Uz danas još mjestimično aktivne poljodjelske terase na padinama te polja u dnu kanjona, prisutni su i ostaci nekadašnjih livada.

Zbog brojnih svjedočanstva kontinuiteta života na ovim prostorima kao kulturni krajolik zaštićen je širi pojas rijeke Krupe, kojem pripadaju manastir Krupa, mostovi kod Manastira, Kudin most s ostacima mlina, Donji most i mlin u Kaštelu Žegarskom, ostaci utvrde i isposnice na Babinu gradu i Paninom kuku, gradina Smokovac (rimskodobna Hadra) i liburnska gradina na ušću Orovače u Krupu, gradina nad Krnjezom i gradina na Kosi, mlinovi, sedrene barijere i pragovi sa slapovima, luke i pećine.

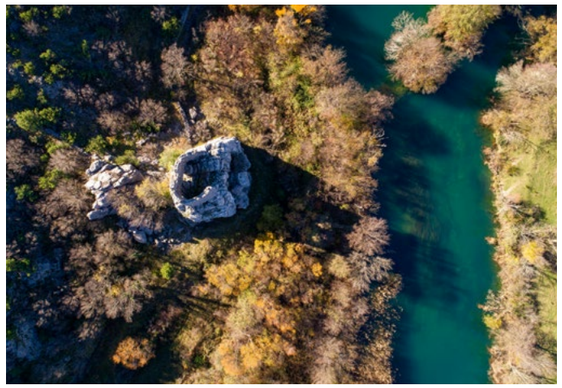
Jedino je gradsko naselje mali grad Obrovac, kojem gravitira bukovički dio područja. Zanimljiva i slikovita smještaja u kanjonskom proširenju Zrmanje, a osim utvrde iz koje je nastao, ima i očuvane zgrade u glavnoj ulici uglavnom iz 18. i 19. stoljeća. Zbog navedenoga dio naselja zaštićen je kao kulturno-povijesna cjelina. U morfološkom smislu, zbog izostanka suvre-

UŠĆE RIJEKE ZRMANJE

SEDRENE BARIJERE NA KRKI NA ROŠKOM SLAPU

UTVRDA KLISINA NA ZRMANJI

SELO ČUČEVO

GRAD OBROVAC

menih procesa, većina naselja u novije doba nije doživjela znatnije širenje pa su mjestimično očuvana i reprezentativna, ali su, zbog izraženih procesa depopulacije, ujedno zapuštena (među njima je i grad Obrovac te niz napuštenih industrijskih građevina). U pojedinim selima sve su češće prostorno neprikladne, obnove i nadogradnje kuća za potrebe stanovanja, ali i privremenog boravka (turizam). Prisutna su i recentnija neartikulirana širenja naselja, posebno u južnom dijelu i uza Zrmanju. U tomu se ističu Kistanje, Oklaj i Đevrske, a sve je prisutnije i širenje u obliku apartmanizacije, pri čemu se ističu naselja Kruševo, dijelovi doline Zrmanje Kaštel Žegarski te Nadvode, Berbri i Parovinja Dolac.

Iako je riječ o regiji kojoj je glavno obilježje nerazvijenost i depopulacija, posljednjih se desetljeća uz apartmanizaciju zamjećuje i niz negativnih i uočljivih zahvata. Ponajprije su to vjetroelektrane, zatim hidroelektrana Velebit s akumulacijskim jezerom, tvornice, znatan broj eksploatacijskih polja te neprikladnih odlagališta otpada.

Zbog atraktivnosti rijeka te brojne prirodne i kulturne baštine, sve je prisutnije antropogeno korištenje, primjerice posjećivanje, uglavnom atraktivnih, ali prostorno malenih područja. No pritom nije dovoljno razvijena potrebna infrastruktura koja bi rasteretila takav pritisak, npr. pješačke i biciklističke rute, odmorišta, posjetiteljski sadržaji u zaselcima itd.

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNA OBILJEŽJA

Iako se reljefno jasno mogu razlikovati zaravnjački i brežuljkasti dio, prijelaz među njima je postupan, bez jasne vizualne granice. U oba prevladava vizualno obilježje od zaravnjenosti do blage valovitosti, a ovisno o količini više vegetacije, izmjenjuju se sagledivost i nesagledivost. Važno pak vizualno obilježje ovih prostora jest monotona slika krša i oskudne vegetacije, što utječe na specifičan osjećaj mjesta. Osjećaj mjesta dodatno je naglašen jakim kontrastnim elementima. Ponajprije su to dolci u kojima su smještani zaselci, poljoprivreda, šumarci i lokve, a koji djeluju kao svojevrsne oaze u krškoj goleti. Jednako tako kontrastno djeluju kanjoni i tokovi, koji svojom atraktivnošću predstavljaju jednu od najprepoznatljivijih vizura jadranske Hrvatske. Karakterističan je i velik broj različitih tipova vizura: panoramskih vizura (na dijelove kanjona), vizura na akcente (stijene, utvrde, samostani itd.) te ambijenti malog mjerila (vodeni elementi, slapovi, mlinice, mostovi itd.). Rubovi kanjona ujedno su mjesta visokog stupnja sagledivosti izvankanjonskih dijelova, što također doprinosi osjećaju mjesta (npr. panoramske vizure preko zaravni na okolne planine Prominu, Dinaru, Kom i južni Velebit).

Općenito se za bukovičko pobrđe te zaravan može reći da je za taj kraj prevladavajući dojam napuštanja, međutim ono ima dvojaku ulogu: s jedne strane arhaičnost, očuvanost i na trenutke reprezentativnost ruralnih cjelina i njihovih elemenata (kamenih kuća, okućnica, suhozidnih ograda, lokvi itd.), a s druge strane derutnost i zapuštanje. U takvom odnosu nova širenja naselja i tipologija arhitekture dodatno utječu na gubitak osjećaja mjesta i nedefiniranost prostornog identiteta. Usto, znatan negativni vizualni efekt imaju napuštene tvornice, površinski kopovi, odlagališta otpada, nasipi autoceste, umjetno jezero, solarne i vjetroelektrane, koji su dodatno naglašeni zbog velike vizualne izloženosti. U tom smislu posebno se ističe vjetroelektrana Pađene, kojom je narušen specifičan zaravnjački prostorni identitet.

VREDNOVANJE

PRIRODNE KVALITETE:

- tokovi i kanjoni rijeka kao okosnica višestrukih prirodnih vrijednosti (slapovi, brzaci, sedrene barijere, riječne lokve, podzemni tokovi, kanjonske strane), zbog čega su znatan udio površina zaštićena područja prirode, s cijelim ili većim dijelom obuhvata: Nacionalni park Krka, Značajni krajobraz Kanjon Zrmanje, Značajni krajobraz Čikola te djelomično Park prirode Velebit;
- vrijedni speleološki objekti;
- znatan broj lokvi kao vrijednih očuvanih poluprirodnih staništa;
- znatan površinski udio očuvanih travnjačkih staništa/pašnjaka, a najveća je koncentracija na platoima oko rijeka Krke, Čikole, Krupe i Zrmanje;
- prepoznatljivi omeđeni šumarci medunca, jasena i graba kao vrijedna poluprirodna vegetacija.

ANTROPOGENE KVALITETE:

- jedinstven i prepoznatljiv tip bukovičkih i zaravnjačkih ruralnih cjelina (raspršenih zaselaka s kompleksnim sustavom suhozidnih ograda), među kojima je određeni broj očuvane morfologije i izgradnje u kamenu (npr. Čučevo, Nečven i Burza);
- znatnija koncentracija kućerica/čemera (lažno svođenih suhozidnih građevine), posebno u zaselcima Konjevrata;
- vrijedna poluprirodna staništa travnjaka, lokvi i šumaraka, koji su ujedno elementi vrijednoga pašnjačkog kulturnog krajobraza te svjedočanstvo transhumantne kulture;
- očuvanost urbane cjeline Obrovca (kulturno-povijesna cjelina);
- rijetki načini poljoprivrednog korištenja zemljišta u kanjonu – polja na aluvijalnom nanosu Krke (Liver, Vukša i Carigrad), maslinici na padinama Roške drage na Krki te polje Manastirske luke na Krupi;
- velika koncentracija specifičnih kulturno-povijesnih elemenata u zoni kanjona (mlinice, kanali, utvrde, prahistorijske gradine, antički lokaliteti, samostani, mostovi), u tom smislu se ističe zona kulturnog krajolika rijeke Krupe.

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNE KVALITETE:

- vizualni kontrasti kao važno obilježje prostora (kontrasti kanjona i zaravni, dolaca/udolina i goleti itd.);
- znatan udio vizualno izloženih i sagledivih područja;
- vizualna monotonost i izražen osjećaj mjesta goleti na zaravni;
- velik broj nacionalno i regionalno prepoznatljivih panoramskih i kratkih vizura na kanjone i unutar kanjona (tokovi, ujezerenja, zatim samostani, utvrde i ostali arheološki lokaliteti, slapovi, sedra, mozaične poljoprivredne površine, močvarna vegetacija, mostovi, mlinice itd.);
- veći broj kultiviranih dolaca različitih namjena kao snažni vizualni akcenti i orijentiri; to uključuje i zaselke kao akcente većeg mjerila;
- odsutnost suvremenih procesa mjestimično se manifestira u arhaičnosti/prostornom identitetu ambijenata u ruralnom i poljoprivrednom krajobrazu.

POSTOJEĆE PROMJENE:

- devastirana ruralna naselja (npr. Nos Kalik, Dupori) te zapuštenost dijelova ruralnih naselja i kamenih kuća – sveukupno nedovoljno istražena i valorizirana ruralna naselja;
- recentna širenja naselja uvjetuju gubitak prostornog identiteta;
- izgradnja turističkih objekata s bazenima i objekata većih gabarita, različite tipologije i materijala izgradnje, što uvjetuje gubitak prostornog identiteta;
- napuštanje poljoprivrede, koja neposredno utječe i na nesagledivost prostora;
- izgradnja energetskih objekata (dalekovoda, plinovoda, vjetroelektrana, solarnih elektrana) te cestovne infrastrukture;
- vizualne kvalitete narušene napuštenim industrijskim objektima;
- dva neusklađena odlagališta otpada i jedno za opasni otpad;
- znatan broj napuštenih eksploatacijskih polja.

PLANIRANI PRITISCI:

→ KORIŠTENJE I NAMJENA POVRŠINA:

- izgradnja devet zona ugostiteljsko-turističke namjene (60,3 ha);
- izgradnja igrališta za golf (140 ha) i jedne veće sportsko-rekreacijske zone (104 ha).

→ INFRASTRUKTURA:

Promet:

- izgradnja triju državnih cesta i dviju brzih državnih cesta
- izgradnja kraćeg koridora županijske ceste;
- izgradnja potencijalnog koridora pruge velike propusne moći i koridora pruge za međunarodni promet;
- izgradnja dijela koridora panoramske žičare.

Energetika:

- izgradnja četiriju DV-a 2x400 kV, jednog DV-a 2x220 kV;
- izgradnja četiriju TS-a;
- izgradnja lokalnog plinovoda;
- izgradnja šest VE-a (9447 ha), dvaju SE-a, šest HE-a i jednog TE-a.

→ ODLAGALIŠTA OTPADA I EKSPLOATACIJSKA POLJA:

- dva neusklađena odlagališta otpada (predviđena sanacija);
- jedno sabirno mjesto za opasni otpad;
- jedna zona mogućeg smještaja istražnog prostora/eksploatacijskog polja.

CILJEVI I SMJERNICE

PRIRODNE KVALITETE		
BR.	**SMJERNICE**	**CK**
SP1	Očuvati prirodnu konfiguraciju terena i istaknuta geomorfološka obilježja (grebeni, vrhovi, stijene, špilje, sipari, rtovi, prudovi, meandri, slapišta, ušća i sl.) te planirati nove zahvate tako da se integriraju u prirodna obilježja.	**CKP1**
SP2	Očuvati šumsku vegetaciju u obliku šumaraka hrasta medunca, živica i pojedinih stabala unutar naselja (urbanih i ruralnih) i poljoprivrednog krajobraza te ih maksimalno integrirati u nove zahvate. Naglasak staviti na očuvanje suhozidno omeđenih šumaraka medunca, jasena i graba kao vrijedne poluprirodne vegetacije.	**CKP1**
SP3	Identificirati vrijedne i iznimne prirodne krajobraze, predstaviti ih u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti te promovirati; uključiti ih u lokalne/regionalne posjetiteljske/turističke rute, itinerare itd.	**CKP1**
SP4	Održavati zaštitne pojase te rubna staništa prirodne vegetacije (npr. pojase zeljaste vegetacije, živica, šibljaka ili grmlja) gdje god je moguće uz bujičnjake i ceste te za omeđivanje poljoprivrednih površina.	**CKP1**
SP5	I. Očuvati vodna tijela (izvore, potoke, rijeke, lokve, jezera, bare s posebnim naglaskom na slapove, brzake, sedrene barijere, riječne lokve, podzemne tokove i kanjonske strane) te pripadajuću visoku vegetaciju. Izbjegavati betoniranje i nasipavanje obale i vodenih površina. Pri planiranju novih zahvata integrirati prirodna obilježja obale i vodnih tijela (stjenovitu obalu, plaže, prudove, meandre, potoke, bujičnjake itd.) u rješenja čuvajući njihovu prirodnu morfologiju i obalnu vegetaciju, a sve nove intervencije oblikovati kao montažne i lako uklonjive. II. Očuvati i revitalizirati lokve kao važna poluprirodna vodena staništa. Izbjegavati betoniranje i nasipavanje rubova lokvi, kao i uvođenje invazivnih vrsta koje ugrožavaju ekosustav. Pri planiranju novih zahvata integrirati sva prirodna i povijesna antropogena obilježja lokvi, uključujući autohtonu vegetaciju i morfologiju obale, čuvajući njihovu sposobnost zadržavanja vode i podržavanja lokalne faune. Sve nove intervencije oblikovati kao montažne i lako uklonjive te uključiti lokalnu zajednicu u redovito praćenje i održavanje kako bi se spriječilo zagađenje i zarastanje.	**CKP1**
SP6	Jačati multifunkcionalnost zaštićenih područja prirode i značajnih prirodnih područja krajobraza (Nacionalni park Krka, značajni krajobraz Kanjon Zrmanje, značajni krajobraz Čikola te Park prirode Velebit) uvođenjem društveno važne infrastrukture. Cilj je mjere također utjecati na smanjenje pritiska najposjećenijih prostora, odnosno na ekstenzivnije raspršivanje posjetitelja.	**CKP1**
SP7	I Očuvati cjelovitost područja, odnosno maksimalno izbjegavati fragmentaciju i prenamjenu zemljišta na većim, kompaktnim šumskim područjima (bjelogorične, crnogorične i mješovite šume, makija i šikara) te područjima vrijednih staništa i visoke bioraznolikosti (područja s autohtonom šumskom vegetacijom). II Ispašom očuvati i revitalizirati travnjake/pašnjake kao integralna područja visokovrijednih staništa (područja Natura 2000 i ostale kompaktnije pašnjačke površine) te izbjeći njihovo zarastanje, fragmentaciju i prenamjenu u druge oblike korištenja zemljišta. Osigurati zaštitu autohtone vegetacije i visoke bioraznolikosti tipične za travnjake. Sve zahvate prilagoditi ekološkim specifičnostima travnjaka i pašnjaka te poticati održivo korištenje, koje se primarno temelji na ispaši. III Očuvati suhozidno omeđene šumarke hrasta medunca, jasena i graba kao vrijednu poluprirodnu vegetaciju.	**CKP1** **CKP2**
SP8	Izbjegavati gradnju i širenje građevinskih područja naselja na kompaktne i cjelovite šumske krajobraze. Zadržati postojeće zelene cezure i time spriječiti kontinuiranu izgradnju duž riječnih obala te prometnica radi očuvanja prirodnosti i ekoloških kvaliteta (koridori za kretanje životinja, očuvana bioraznolikost područja).	**CKP1** **CKP2**
SP10	Poticati preoblikovanje postojećih hidrotehničkih rješenja vodotoka krajobraznim tehnikama. Propisati da novi hidrotehnički radovi na vodotocima budu usklađeni s krajobraznim obilježjima i višenamjenskim korištenjem. Oblikovna, tehnička i biotehnička rješenja trebaju osigurati prirodno uklapanje vodnih tijela u okruženje. U oblikovanju i biotehničkim rješenjima koristiti se autohtonom vegetacijom iz uzvodnih područja.	**CKP3**
SP11	Ukloniti i sanirati sva postojeća divlja odlagališta otpada u prirodnom krajobrazu i površine vratiti u stanje blisko prvotnomu.	**CKP3**
SP12	Sanirati površinske kopove metodom biološke sanacije koja uključuje stabilizaciju terena i sadnju autohtone vegetacije. U slučaju da to nije moguće, zakloniti ih sadnjom drveća i druge grmolike vegetacije.	**CKP3**
SP13	Pošumljavanjem sanirati sva prirodna šumska područja narušena i uništena požarom.	**CKP3**

ANTROPOGENE KVALITETE (NASELJA I GRADITELJSKA BAŠTINA)		
BR.	**SMJERNICE**	**CK**
SA1	Pri planiranju naselja uspostaviti uravnotežene odnose između graditeljske baštine i suvremenih graditeljskih intervencija, osobito na području zaštićenih i ostalih vrijednih urbanih i ruralnih cjelina. Planirati razvoj naselja u skladu s prirodnim ograničenjima (konfiguracija terena, šume, vode itd.).	**CKA1** **CKA2**
SA2	Planirati prostorni razvoj ruralnih naselja prema naslijeđenim prostornim obilježjima te odnosima između izgrađenih dijelova naselja, prirodnih i poljoprivrednih površina. Posebnu pozornost posvetiti očuvanju i održavanju povijesne (tradicionalne) ruralne matrice, a novu matricu i gradnju planirati tako da se morfologijom, volumenom, oblikovanjem i materijalima prilagodi postojećoj cjelini naselja, u skladu s prirodnim i antropogenim obilježjima krajobraza.	**CKA1** **CKA2**
SA3	Sačuvati od izgradnje, obnoviti i/ili unaprijediti prirodne, poljoprivredne i druge otvorene prostore unutar ili u okružju Obrovca u svrhu očuvanja i jačanja prepoznatljivosti prostora, poticanja boravka na otvorenome te povezivanja s okolnim prirodnim i ruralnim područjima. Naglasak staviti na umrežavanje takvih otvorenih prostora biciklističkim i pješačkim komunikacijama.	**CKA1**
SA5	Revidirati prostornim planovima definirana neuređena građevinska područja naselja te građevinska područja označena kao izgrađena iako u stvarnosti to nisu u svrhu očuvanja karaktera krajobraza i obilježja koja bi planiranom izgradnjom bila ugrožena.	**CKA1** **CKA3**
SA6	Smanjiti potrebe za širenjem građevinskog područja obnovom i prenamjenom neiskorištenoga ili napuštenoga graditeljskog fonda.	**CKA1** **CKA3**
SA7	Omogućiti širenje naselja, ali u područjima niske vizualne izloženosti i niskih krajobraznih kvaliteta, uvijek uz prisutnost zelene cezure između povijesnog i novog dijela naselja.	**CKA1**
SA8	Spriječiti širenje naselja ili strogo uvjetovati daljnje širenje u visokovrijednim i osjetljivim krajobraznim područjima, posebice unutar i u okolici zaštićenih područja prirode.	**CKA1** **CKA2**
SA9	Spriječiti urbanizaciju (apartmanizaciju) ruralnih naselja, zadržati rahliju matricu izgrađenosti uz očuvanje većih prirodnih i poljoprivrednih površina.	**CKA1**
SA10	Na područjima na kojima je prostornim planom predviđena prenamjena poljoprivrednog zemljišta u građevinsko, planirati rahlu matricu izgradnje s prevladavajućim otvorenim zelenim prostorima te uzimajući u obzir zatečenu konfiguraciju terena, strukturu krajobraza te elemente poput živica, suhozida, terasa, kanala itd. kao polazišta za oblikovanje.	**CKA1**
SA11	Očuvati i unaprijediti graditeljsku baštinu važnu za regionalni krajobrazni identitet (zaštićenu, evidentiranu i drugu vrijednu prepoznatu baštinu) tako da se obnove i stave u funkciju obrazovanja i posjećivanja. U njihovoj okolici i kontaktnoj zoni nije prihvatljivo planirati novu gradnju, već održavati obilježja povijesno relevantnog stanja. Ponajprije se tu misli na kulturno-povijesnu cjelinu Obrovca, zatim ruralne cjeline, kućerice/čemere te mlinice, kanale, utvrde, prapovijesne gradine, antičke lokalitete, samostane, mostove itd.	**CKA2**
SA12	Zaštititi (upisati u Registar kulturnih dobara RH) vrijedna ruralna naselja/cjeline te pojedinačnu graditeljsku kulturnu baštinu.	**CKA2**
SA13	Identificirati iznimne i vrijedne krajobraze naselja te ih predstaviti u formi atlasa prilagođenog široj javnosti.	**CKA2**
SA14	Izraditi tematske atlase ruralnih i urbanih naselja u formi prilagođenoj široj javnosti.	**CKA1** **CKA2**
SA15	Sanirati i spriječiti daljnje širenje ambijentalno neuklopljenih dijelova naselja poput preizgrađenih zona (trgovačko-uslužnih, stambenih i apartmanskih) lišenih zelenila i javnih prostora, zona s predimenzioniranom i/ili stilski neprikladnom arhitekturom, neuređenih industrijskih i gospodarskih zona, luka itd.	**CKA1** **CKA3**
SA16	Sanirati i revitalizirati vrijedne ruralne i urbane cjeline, osobito napuštene i degradirane dijelove prostora.	**CKA2** **CKA3**

ANTROPOGENE KVALITETE (POLJOPRIVREDNI KRAJOBRAZI)		
BR.	**SMJERNICE**	**CK**
SA17	Revitalizirati postojeće povijesno karakteristične poljoprivredne i ruralne krajobraze tako da budu multifunkcionalni i vizualno privlačni te da uz poljoprivredne imaju i društvene i ekološke funkcije (obrazovne, rekreacijske itd.). Naglasak je na tipičnim bukovičkim i zaravnjačkim ruralnim cjelinama (raspršeni zaselci s kompleksnim sustavom suhozidnih ograda), među kojima je i određeni broj naselja očuvane morfologije i izgradnje u kamenu (npr. Čučevo, Nečven i Burza), rijetkim načinima poljoprivrednog korištenja zemljišta u kanjonu – polja na aluvijalnom nanosu Krke (Liver, Vukša i Carigrad), maslinici na padinama Roške drage na Krki, polje Manastirske luke na Krupi te krški pašnjaci.	**CKA4**
SA18	U poljoprivrednim iznimnim i osjetljivim krajobrazima poticati razvoj niskointenzivnih oblika poljoprivrede (ekološka, tradicijska itd.), koji se prilagođavaju strukturi krajobraza (konfiguraciji terena, parcelaciji) te drugim prirodnim i kulturnim elementima.	**CKA4**
SA19	Očuvati, obnoviti i revitalizirati regionalno specifične elemente poljoprivrednog krajobraza (suhozidi, živice, suhozidne kućice/čemeri, ograde raznih agro-silvo-pastoralnih namjena, lokve, terase, kanali itd.).	**CKA4**
SA21	Spriječiti uspostavu velikih monokulturnih i prostorno nestrukturiranih poljoprivrednih i arborikulturnih nasada, samostojećih solarnih i agrosolarnih elektrana te vjetroelektrana u iznimnim i vrijednim poljoprivrednim krajobrazima. Za uspostavu agrosolarnih elektrana posebno su osjetljivi krški pašnjaci omeđeni suhozidima i poljoprivredne površine u dolcima i manjim poljima. Zabraniti prenamjenu i gradnju (uključujući staklenike i plastenike) unutar iznimnih poljoprivrednih krajobraza te u njima čuvati poljoprivrednu funkciju.	**CKA4**
SA22	U manje osjetljivim krajobrazima te izvan zaštićenih područja i kulturnih dobara omogućiti razvoj i intenzivne, ali okolišno održive poljoprivrede temeljene na načelima očuvanja okoliša i krajobraza. Okrupnjavanje, uvođenje novih kultura te monokulturnih nasada moguće je, ali poštujući konfiguraciju terena, mrežu tokova, uzorak parcelacije te ostale za područje karakteristične kulturne i prirodne elemente. Također, uvesti nove strukture koje će pridonositi očuvanju okoliša i jačanju privlačnosti prostora poput ograda, živica, terasa, kanala, podzida itd. te nepoljoprivrednih elemenata poput izletišta, odmorišta itd.	**CKA5** **CKA6**
SA23	Spriječiti rigolanje i malčiranje krša zbog kojeg nastaju velike nestrukturirane, ogoljene okrupnjene poljoprivredne površine u iznimnim, osjetljivim i vizualno izloženim krajobrazima.	**CKA4**
SA24	U intenzivnim poljoprivrednim krajobrazima lišenima prirodne vegetacije saditi živice, drvorede, šumarke i pojedina stabla.	**CKA6**
SA25	Spriječiti prenamjenu vrijednoga poljoprivrednog zemljišta u građevinsko.	**CKA4**
SA26	Zaštititi najvrednije iznimne poljoprivredne krajobraze putem nacionalne i međunarodne zaštite (značajni krajobraz, regionalni park, kulturni krajolik, UNESCO-ov kulturni krajolik, FAO GIAHS) te u njima poticati poljoprivredu niskog intenziteta temeljenu na lokalnim specifičnostima krajobraza.	**CKA4**
SA27	Identificirati iznimne i vrijedne poljoprivredne i ruralne krajobraze, predstaviti ih u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti te promovirati; uključiti teme poljoprivrednih i ruralnih krajobraza u lokalne/regionalne posjetiteljske/turističke/kulturne rute, itinerare itd. Brendirati lokalne proizvode te oblike nematerijalne i materijalne baštine konceptom (vezanoga) iznimnoga poljoprivrednog/ruralnog krajobraza.	**CKA4**

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNE KVALITETE		
BR.	**SMJERNICE**	**CK**
SV1	Očuvati vizualni karakter (vizualni kontrasti, akcenti i orijentiri, prostorni identitet, sagledivost, vrijedne vizure, koherentnost, arhaičnost) regionalno specifičnih prostornih odnosa ruralnih i urbanih naselja, poljoprivrednih, šumskih i vodenih površina, s naglaskom na očuvanje (1) tipičnoga bukovačkog i zaravnjačkog krajobraza ruralnih cjelina te kanjonskog tipa krajobraza.	**CKV1**
SV2	Očuvati i unaprijediti regionalno specifične (povijesne) prostorne odnose ruralnih i urbanih naselja, s naglaskom na odnos između izgrađenih dijelova, poljoprivrednih površina, šuma, vodotoka i ostalih prirodnih površina.	**CKV1**
SV3	Spriječiti uspostavu velikih monokulturnih i prostorno nestrukturiranih poljoprivrednih nasada, velikih samostojećih solarnih i agrosolarnih elektrana te vjetroelektrana u iznimnim, vizualno-doživljajno vrijednim (scenskim) te vizualno izloženim krajobrazima. Posebno su osjetljiva kontaktna područja uz riječne kanjone, padine nagiba većeg od 12° (za solare), ogoljeli kamenjarski pašnjaci te polja i dolci uz ruralne cjeline.	**CKV1** **CKV2**
SV4	Širenje građevinskih područja i gradnju turističkih naselja ne planirati na područjima visoke vizualne izloženosti, a posebno ne na istaknutim vrhovima, grebenima i sl.	**CKV1** **CKV2**
SV5	Nove građevine ne bi smjele izlaziti iz siluete padine brda te bi se svojom visinom i proporcijama trebale integrirati u postojeće i planirano visoko zelenilo kako ne bi dominirale vizurama. To bi priodonijelo primjerenijim slikama naselja.	**CKV1** **CKV2**
SV6	Očuvati postojeće i uspostaviti nove zelene cezure, koje imaju funkciju osiguravanja kvalitetnog ambijenta i sprečavanja kontinuirane izgradnje duž riječnih obala te prometnica.	**CKV1**
SV8	Identificirati iznimne i vizualno-doživljajno vrijedne (scenske) krajobraze te ih predstaviti u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti i promovirati; uključiti ih u lokalne/regionalne posjetiteljske/turističke rute, itinerare itd.	**CKV2**
SV9	Predstaviti vizualno-doživljajno (scenski) vrijedna krajobrazna područja i iznimne krajobraze uređenjem vidikovaca/odmorišta na vizurnim točkama važnima za njihovo panoramsko i cjelovito razgledavanje (uz prometnice ili uređene staze).	**CKV2**
SV10	Očuvati postojeće vizure na vrijedna naselja s pristupnih putova te drugih točaka promatranja. Novu gradnju, ako je potrebna, planirati „u drugom planu“ čuvajući postojeće vizure na povijesna ruralna i urbana naselja te njihove prostorne rubove.	**CKV2**
SV11	Zakloniti loše vizure prema degradiranim područjima koja narušavaju postojeće vizualno-doživljajne kvalitete, uspostavom zelenih pojasa s visokom vegetacijom.	**CKV3**
SV12	Vizualne degradacije volumenom i stilom neprimjerenih postojećih stambenih, turističkih i gospodarsko-poslovnih građevina ublažiti sadnjom visoke vegetacije. Jačati udio prirodnih zelenih površina na građevnim česticama te udio javnih otvorenih prostora, uz njihovo kvalitetno oblikovanje adekvatnim sadržajima i uređenim zelenilom.	**CKV3**
SV13	Planirati sadnju vegetacije (stabla, drvoredi, živice) uz postojeću i planiranu infrastrukturu (prometnice, pruge, energetske i vodnokomunalne građevine) te postojeće i planirane gospodarsko-poslovne zone radi njihova vizualnog zaklanjanja.	**CKV3**
SV14	Sanirati degradirane riječne obalne zone (nelegalna privezišta, molove, betonirane obale itd.) radi podizanja boravišnih i ambijentalnih kvaliteta morskih obalnih naselja i naselja uz veće rijeke.	**CKV3**
SV15	U degradiranim područjima kamenoloma osim njihove obvezne biološke sanacije nakon prestanka korištenja preporučuje se i planiranje sadržaja jer bi se inače mogle stvoriti nove degradacije – primjerice područja gospodarsko-poslovne namjene, razne infrastrukturne objekte (crpne stanice, pročišćivači) ili pak sportsko-rekreacijske sadržaje kao što su adrenalinski parkovi, motostaze itd.	**CKV3**
SV16	Ukloniti sva postojeća divlja odlagališta otpada uz prometnice, unutar naselja i u ruralnom krajobrazu, sanirati površine tako da se vrate u prvotno stanje.	**CKV3**

4.7.
KRAJOBRAZNA REGIJA
ZADARSKO I ŠIBENSKO PODRUČJE

SELO BUDAK

ZADARSKO I ŠIBENSKO PODRUČJE

KRAJOBRAZ OBALE I POBRĐA S JEZERIMA

- IZGRAĐENE POVRŠINE
- POLJOPRIVREDNE POVRŠINE
- VISOKA ŠUMSKA VEGETACIJA
- NISKA ŠUMSKA VEGETACIJA
- LIVADNE I TRAVNJAČKE POVRŠINE
- STJENOVITE POVRŠINE
- VODENE POVRŠINE

OPIS KRAJOBRAZNOG PODRUČJA

OBUHVAT/SMJEŠTAJ

Sjeverna Dalmacija; između Ljubačkog i Ninskog zaljeva na zapadu, Bukovice i kistanjskog područja na sjeveru, zadarskog otočja na jugu te područja Konjevrata i planine Boraja na istoku.

DEFINIRAJUĆI KRITERIJI:

- geologija: vapnenačka bila i flišne udoline.
- reljef: niže pobrđe s obalom i jezerima;

KLJUČNA OBILJEŽJA:

- blago gibajući reljef uvjetovan izmjenom uskih hrptova i udolina;
- duboko usječen, ali i proširen i otvoren tok rijeke Krke;
- velika jezera i ujezerenja (morska i riječna);
- niska dominantno stjenovita obala;
- u obalnoj zoni prirodna vegetacija eumediteranskih šuma crnike i makije, a u zaleđu prevladava submediteranska vegetacija s dominacijom šikara hrasta medunca s grabom;
- bogatstvo tla i voda uvjetuje poljoprivredno pogodno područje i znatan udio poljoprivrednih načina korištenja zemljišta dominantno niskog intenziteta;
- velika gustoća ruralnih naselja u zaleđu, ali niskog stupnja očuvanosti;
- izraženo širenje naselja u obalnom pojasu.

KARAKTER KRAJOBRAZA

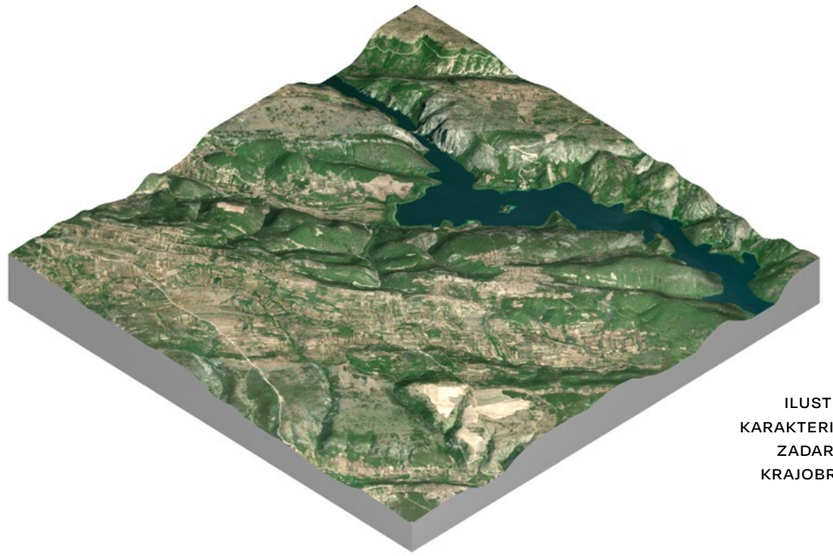
Krajobraz niske i urbanizirane obalne zone s povijesnim naseljima te nižega flišnog pobrđa s kultiviranim udolinama i linijski razvijenim naseljima te jezerima.

PRIRODNA OBILJEŽJA

Glavno je geomorfološko obilježje izmjena karbonatnih hrptova i flišnih udolina, što se očituje u blago brežuljkastom gibajućem reljefu, malih visinskih odnosa 100-150 m. Hrptovi i udoline serijski se izmjenjuju u izduženim formama u smjeru pružanja Dinarida. Izmjena udolina i uzvisina uglavnom je uvjetovana otpornošću stijena na trošenje, pri čemu karbonati grade uzvisine, a fliševi udoline. Ima i obrnutih slučajeva, što je posljedica tektonskih procesa. Vapnenački dijelovi imaju tipičan krški karakter: oskudijevaju tlom, imaju razvijene male reljefne forme (škrape i ponikve), a padine prekriva degradirana šumska vegetacija, dok same vrhove prekriva oskudna vegetacija na kamenjarima i stijenama. Sasvim su drukčije flišne udoline koje su laporovite i pješčenjačke (s dominantno smeđim antropogenim tlima). One su mjestimično proširene ili prekrivene aluvijalnim nanosima, a uz rijeke i blata ima i močvarnih glejnih tala. Ova je regija specifična po bogatstvu voda (rijeka, jezera i ujezerenja), a posebno flišni dijelovi u kojima je veći broj privremenih tokova, izvora i lokvi. Tako su zastupljena jezera i ujezerenja (Vransko jezero, Prokljansko jezero, Novigradsko more, Karinsko more, estuarij Krke te više jezera pokraj Šibenika, od kojih su najveće Velika i Mala Solina).

Utjecaj strukturnih i litoloških obilježja vidljiv je na promjeni karaktera toka rijeke Krke u odnosu na njezin uzvodni dio (od Visovačkog jezera do ušća u more), gdje se kanjon proširuje, otvara i spaja s prostranim bočnim udolinama.

Obala je ove regije niska i pretežito stjenovita, osim u sjeverozapadnom, razvedenijem dijelu (Ljubački i Ninski zaljev) koji karakteriziraju uvučene, plitke i pjeskovite uvale. Uz usku obalnu zonu razvijena je eumediteranska vegetacija šuma crnike i makije, a prema unutrašnjosti nastavlja se submediteranska

ILUSTRATIVNI 3D PRIKAZ KARAKTERISTIČNIH OBILJEŽJA ZADARSKOG I ŠIBENSKOG KRAJOBRAZNOG PODRUČJA

vegetacija s dominacijom šikara hrasta medunca s grabom. Sporadično se u obalnoj zoni javljaju i primorske šume bora. Posebnost i brojnost različitih prirodnih vrijednosti uvjetuje gotovo potpunu pokrivenost područja zaštićenim područjima prirode te brojnim područjima Natura 2000 kao u rijetko kojoj krajobraznog regiji RH.

ANTROPOGENA OBILJEŽJA

Plodnost područja i vodno bogatstvo važno je obilježje flišnih udolina. Za razliku od okolnih prevladavajuće krških regija, Ravni kotari imaju izražen poljoprivredni potencijal pa su tijekom povijesti bili poljoprivredna oaza cijele jadranske regije i čimbenik razvoja okolnih gradova. Navedeno se očituje u činjenici da ovaj prostor danas ima najgušću mrežu naselja u Jadranskoj Hrvatskoj.

Povijesno se ovdje nisu razvila veća naselja osim Zadra i Šibenika. Zadar, smješten na niskoj obali, današnju matricu temelji na slojevima antičkog ladera, od 15. stoljeća bio je središte Mletačke Dalmacije. Brojni su povijesni slojevi vrlo dobro očuvani i predstavljeni, kao što je spomenuti antički raster, na koji se nadovezuje ranokršćanski episkopalni kompleks, opasan srednjovjekovnim zidinama. Unutar zidina očuvani su i romanički, gotički, renesansni slojevi koji završavaju vrijednom modernom arhitekturom, koja je pak sagrađena na dijelovima grada koji su razrušeni u Drugome svjetskom ratu. Zadarski obrambeni sustav, kao dio mletačkih obrambenih sustava 16. i 17. stoljeća, upisan je na UNESCO-ovu Listu svjetske baštine. Šibenik, smješten na ušću rijeke Krke, zaklonjen od mora uskim riječnim kanalom, veće je urbano naselje razvijeno kao nekadašnje industrijsko i vojno središte koje se u posljednjim desetljećima transformiralo u grad s turističkom djelatnosti, zadržavši industrijske funkcije. Šibenik je primjer srednjovjekovne urbanizacije na jadranskom području, s očuvanim brojnim stilskim slojevima od romanike, gotike, renesanse, baroka pa sve do suvremene arhitekture 20. stoljeća. Važan dio njegova kulturno-povijesnog identiteta čini i fortifikacijski sklop, osobito tvrđava sv. Nikole na ulazu u kanal sv. Ante, koja je također upisana na UNESCO-ovu Listu svjetske baštine kao dio mletačkih obrambenih sustava 16. i 17. stoljeća. U samom gradu je zaštićeno pet sakralnih kompleksa, od kojih je šibenska katedrala upisana na UNESCO-ovu Listu svjetske baštine.

U regiji se nalaze i povijesno važni mali gradovi (Nin, Biograd, Skradin itd.). Njima su obuhvaćene vrijedne kulturno-povijesne urbane cjeline Skradina (antička Scardona), Vodica, Novigrada, Benkovca, Biograda na Moru, Svetog Filipa i Jakova, Dikla i Nina (antička Aenona). Kulturno-povijesnu slojevitost zaleđa potvrđuju i važna arheološka nalazišta Ravnih kotara i šibenskog zaleđa, osobito Asseria kod Podgrađa i Bribirska glavica kod Bribira.

Tek u recentno doba, zbog jačanja turizma, urbanizacija uskog dijela obale ostavila je snažni pečat te je gotovo 70% obale izgrađeno. Mnoga ruralna obalna naselja izgubila su obilježja ruralnosti te su urbanizirana/apartmanizirana. U unutrašnjosti je antropogeni utjecaj najizraženiji izgradnjom prometne (autocesta A1) i energetske infrastrukture (VE Korlat i sunčane elektrane) te eksploatacijskim poljima građevnog kamena (Benkovac, Polača).

Osim obalnih naselja zaleđe Ravnih kotara dominantno je ruralni krajobraz specifičnog tipa. Naime, kontakti fliša i krša, posebno južne padine hrptova, pogodovali su smještaju naselja, i to uglavnom uzdužno na hrptu, uz glavnu prometnicu i rub polja. Povijesno je bio razvijen tip raspršenih zaselaka, ali koja su zbog povoljnih prirodnih i ekonomskih uvjeta nastavila genezu tvoreći isprva linijsku, ali danas sve više i nepravilnu i nepovezanu matricu. I ova ruralna naselja, kao i obalna, gube prepoznatljivost tako što u znatnoj mjeri nestaju njihova povijesna morfološka, ali i graditeljska obilježja.

Same udoline bile su povoljne za razvoj ratarske, povrtlarske i voćarske proizvodnje. Tu je danas razvijen sustav otvorenog i poluomeđenog krajobraza polja, prepoznatljiv po mozaiku tipičnih mediteranskih voćnih i povrtnih uzgojnih kultura i mjestimičnom omeđivanju živim ogradama. U poljima su sve češći maslinici, koji su prije bili tipični za padine. Dokultivirani potezi prirodne vegetacije, u smislu živih ograda, drvoreda (jablana) ili šumaraka, tipičan su element ovoga poljoprivrednog krajobraza. Spomenuto bogatstvo vode flišnih udolina manifestira se u velikom broju uređenih izvora i lokvi. Određeni dijelovi udolina bili su predmetom komasacije poljoprivrednog zemljišta u 20. stoljeću pa su, nasuprot dominantnome tradicijskom usitnjenom, vidljivi i veliki pravilni uzorci parcelacije. Nasuprot udolinama, povišeni krški predjeli više su pogodovali stočarstvu, o čemu svjedoče suhozidne pašnjačke ograde i degradirana prirodna vegetacija. Danas se aktivna poljoprivreda prakticira na gotovo 50% područja, a 20% površina zapuštena su poljoprivreda područja.

Ovdje pak od suvremenih intervencija vrijedi izdvojiti malčiranje krša uglavnom za potrebe poljoprivredne proizvodnje, ali i veći broj kamenoloma. Kao specifičan način korištenja zemljišta (mora) izdvaja se ninska solana, čijem su razvoju, zajedno s gradom, pogodovali zaklonjenost uvale i plitko more.

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNA OBILJEŽJA

Blago gibajući reljef, odnosno izmjena niskih volumena hrptova i zaobljenih ploha udolina čini temelj vizualnog karaktera unutrašnjosti ove regije. Visinske razlike te morska i riječna ujezerenja omogućuju dobru sagledivost prostora, a to što se visine izmjenjuju uzastopno i bez većih skokova stvara vizualno umirujući dojam. Upravo smjerovi pružanja reljefnih uzvišenja usmjeravaju komunikacijske pravce, pa i vizure, koncentrirajući ih uglavnom na zatvorene cjeline udolina i pripadajuća naselja. Nadalje, karakterističan je dojam plodnosti (velika količina tla, voda, prirodne vegetacije i poljoprivrednih površina). Iako su udoline površinski dominantan element, karakterističan je kontrast s vapnenačkim dijelovima u kojem se vizualni karakter potpuno mijenja zbog korištenja i vegetacije. Još su jedan važan kontrastni i akcentni element jezera i ujezerenja.

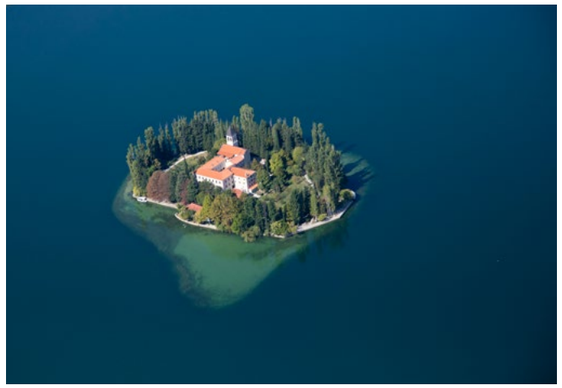
Naselja u unutrašnjosti svojim pak specifičnim uzdužnim smještajem na rubu udolina i padinama hrptova čine prepo-

ZADARSKO PODRUČJE

OBALA NASELJA TURANJ

SAMOSTAN VISOVAC NA RIJECI KRKI

MODRAVE I VRANSKO JEZERO

VRANSKO POLJE

znatljivost prostora; međutim, njihov recentni razvoj donio je gradnju neusklađenu s ambijentom, koja se nerijetko neorganizirano i raspršeno širi izvan povijesnih gabarita naselja. Tek je manji udio relativno očuvanih naselja, ali u kojima je pak vidljivo napuštanje te ratom oštećene i neobnovljene kuće.
Obalni dio tvori sasvim suprotni ambijent. Prvo, vizualno je orijentiran prema moru. Drugo, količina i tipologija izgradnje potpuno preuzima karakter prostora i stvara novi urbanizirani turistički krajobraz niskog stupnja vizualnog identiteta. Važni su akcenti kulturno-povijesne cjeline pritom naselja uz obalu i rijeku Krku.

VREDNOVANJE

PRIRODNE KVALITETE:
- bogatstvo tla i voda, prirodna bujnost vegetacije;
- veći očuvani kompleksi šuma hrasta medunca;
- solane kao vrijedno poluprirodno stanište;
- znatan udio prirodne vegetacije unutar poljoprivrednog krajobraza;
- lokve i izvori;
- pješčane plaže;
- posebnost i brojnost različitih prirodnih vrijednosti razlog je gotovo potpune pokrivenosti područja zaštićenim područjima prirode (cijelim ili većim dijelom obuhvata: Park prirode Vransko jezero, Značajni krajobraz Kanal – Luka, Značajni krajobraz Krka – donji tok; manjim dijelom obuhvata: Nacionalni park Krka te brojna područja Natura 2000) kao u rijetko kojoj krajobraznoj regiji RH.

ANTROPOGENE KVALITETE:
- veći broj očuvanih kulturno-povijesnih urbanih i ruralnih cjelina, osobito Zadra, Šibenika, Nina, Biograda na Moru, Skradina te pojedinih ruralnih cjelina, značajnih po očuvanosti naselja, posebnosti uzorka smještaja i organizacije naselja te povijesnom i kulturno-simboličkom značaju;
- povijesni značaj i posebnost krajobraznog uzorka povijesnih solana ninskog i šibensko-zablaćkog prostora;
- brojnost i povijesni značaj arheoloških lokaliteta prapovijesnih, liburnskih, rimskih i srednjovjekovnih slojeva, osobito Asserije, Bribirske glavice, Nadina (Nedinum), Ljubljane i Kose, Gradine Trojan, Gradine kod Vukšića i Samograda;
- posebnost suhozidnih krajobraza Modrava, Srime i polja Njive na Vranskom jezeru posebnost i relativna očuvanost poljoprivrednog uzorka u kojem se izmjenjuju mozaična polja u flišnim udolinama te pašnjaci i suhozidni krajobrazi na vapnenačkim hrptovima;
- očuvanost manjeg broja ruralnih naselja i ruralnih cjelina koje zadržavaju povijesna morfološka i graditeljska obilježja, od kojih su neke zaštićene kao kulturno-povijesne ruralne cjeline;

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNE KVALITETE:
- dobra sagledivost prostora;
- reprezentativnost ostataka povijesnih krajobraza solana;
- umjereno očuvan odnos povijesnoga poljoprivrednog korištenja usklađenog s fizičko-geografskim karakteristikama krajobraza;
- kompleksnost krajobraza uvjetovana izmjenom i kontrastom plodnih udolina, krških bila i vodenih površina;
- lokve, živice, drvoredi kao pozitivni vizualni akcenti i artikulacija poljoprivrednog krajobraza;
- izraženi prostorni identitet i regionalno prepoznatljive vizure: područja jezera (Vransko jezero) i ujezerenja (Karinsko i Novigradsko more, Prukljansko jezero), područje od Ljubačkih vrata do Ninskog zaljeva, donji dijelovi kanjona rijeke Krke i dio unutar NP-a Krka.

POSTOJEĆE PROMJENE:
- gubitak identiteta prostora promjenom karaktera krajobraza naselja; izražen trend izgradnje u obalnom pojasu (vikend-naselja i turistička naselja), promjena morfologije ruralnih naselja u unutrašnjosti te tipologije i materijala izgradnje, srušeni i neobnovljeni dijelovi naselja;
- zapuštanje poljoprivrednih površina u poljima, sve veća prisutnost maslinika u poljima, malčiranje krša na vapnenačkim bilima;
- otvaranje kamenoloma;
- 24 napuštena eksploatacijska polja;
- intenzivna gradnja vjetroelektrana i sunčanih elektrana;
- prometna infrastruktura (cestovna i željeznička).

PLANIRANI PRITISCI:

→ KORIŠTENJE I NAMJENA POVRŠINA:
- izgradnja 15 novih igrališta za golf;
- izgradnja 76 novih ugostiteljsko-turističkih zona.

→ INFRASTRUKTURA:

Promet:
- izgradnja 11 novih državnih i triju županijskih cesta;
- rekonstrukcija osam državnih i jedne županijske ceste;
- izgradnja četiriju novih željezničkih pruga, premještanje jedne željezničke pruge i smještaj jednoga alternativnog koridora jadranske željeznice;
- izgradnja jednog aerodroma.

Energetika:
- izgradnja jednog DV-a 2x400 kV;
- izgradnja 12 novih trafostanica;
- izgradnja pet vjetroelektrana.

→ ODLAGALIŠTA OTPADA I EKSPLOATACIJSKA POLJA:
- izgradnja jednoga županijskog centra za gospodarenje otpadom.

CILJEVI KVALITETA I SMJERNICE

PRIRODNE KVALITETE

BR.	SMJERNICE	CK
SP1	Očuvati prirodnu konfiguraciju terena te istaknute geomorfološke oblike, osobito prirodne plaže, rtove, istaknute krške grebene, vrhove i stijene, sipare, špilje, klifove i ušća te planirati nove zahvate tako da se integriraju u prirodna obilježja.	CKP1
SP2	Očuvati šumsku vegetaciju šuma, šumaraka, drvoreda, živica i pojedinih stabala unutar i oko (urbanih i ruralnih) naselja.	CKP1
SP3	Identificirati vrijedne i iznimne prirodne krajobraze, predstaviti ih u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti te promovirati; uključiti ih u lokalne/regionalne posjetiteljske/turističke rute, itinerare itd.	CKP1
SP4	Održavati zaštitne pojaseve te rubna staništa prirodne vegetacije (npr. pojaseve zeljaste vegetacije, živica, šibljaka ili grmlja) gdje god je moguće uz bujičnjake, ceste te oko poljoprivrednih površina.	CKP1
SP5	Očuvati prirodnu morsku, riječnu i jezersku obalu i vodna tijela (izvori, potoci, rijeke, jezera, bare, lokve) te pripadajuću visoku vegetaciju. Izbjegavati betoniranje i nasipavanje obale i vodenih površina. Zahvate planirati tako da se integriraju u prirodna obilježja obale i vodnih tijela čuvajući prirodnu konfiguraciju terena i vegetaciju, a sve nove intervencije oblikovati kao montažne i lako uklonjive.	CKP1
SP6	Jačati multifunkcionalnost zaštićenih područja prirode i značajnih prirodnih područja krajobraza uvođenjem društveno važne infrastrukture. Primarno se to odnosi na zaštićenu prirodu Park prirode Vransko jezero, Značajni krajobraz Kanal – Luka, Značajni krajobraz Krka – donji tok, Nacionalni park Krka te sva područja Natura 2000.	CKP1
SP7	I. Očuvati cjelovitost područja, odnosno maksimalno izbjegavati fragmentaciju i prenamjenu zemljišta na većim i kompaktnim šumskim područjima (posebno u kompleksima šuma hrasta medunca) te područjima vrijednih staništa i visoke bioraznolikosti (područja s autohtonom šumskom vegetacijom). II. Ispašom očuvati i revitalizirati travnjake/pašnjake kao visokovrijedna staništa (Natura 2000, ali i okolna područja krških pašnjaka) te izbjeći njihovo zarastanje, fragmentaciju i prenamjenu u druge oblike korištenja zemljišta. Očuvati autohtonu vegetaciju i bioraznolikosti tipične za travnjake. Sve zahvate prilagoditi ekološkim specifičnostima travnjaka i pašnjaka te poticati održivo korištenje, koje se primarno temelji na ispaši.	CKP1 CKP2
SP8	Izbjegavati gradnju i širenje građevinskih područja naselja na kompaktne i cjelovite šumske krajobraze koji su važne prirodne zelene cezure (između građevinskih područja, između urbanih i ruralnih naselja te duž morskih i riječnih obala te prometnica) radi očuvanja prirodnosti i ekoloških kvaliteta.	CKP1 CKP2
SP9	Očuvati prirodna poplavna i močvarna područja zbog velike ekološko-prirodne vrijednosti i pozitivnog učinka na ublažavanje klimatskih promjena. Koristiti se prirodnim retencijama za zadržavanje poplavnih voda i njihovu odvodnju.	CKP1 CKP2
SP10	Poticati uvođenje hidrotehničkih rješenja vodotoka krajobraznim tehnikama. Nove hidrotehničke radove na vodotocima uskladiti s krajobraznim obilježjima i višenamjenskim korištenjem. Oblikovna, tehnička i biotehnička rješenja trebaju osigurati prirodno uklapanje vodnih tijela u okruženje. U oblikovanju i biotehničkim rješenjima koristiti se autohtonom vegetacijom iz uzvodnih područja.	CKP3
SP11	Ukloniti i sanirati sva divlja odlagališta otpada u prirodnom krajobrazu i površine vratiti u stanje blisko prvotnomu.	CKP3
SP12	Sanirati manje površinske kopove metodom biološke sanacije koja uključuje stabilizaciju terena i sadnju autohtone vegetacije. U slučaju da to nije moguće, zakloniti ih sadnjom drveća i druge grmolike vegetacije.	CKP3
SP13	Pošumljavanjem sanirati sva prirodna šumska područja narušena ili uništena požarom.	CKP3

ANTROPOGENE KVALITETE (NASELJA I GRADITELJSKA BAŠTINA)		
BR.	**SMJERNICE**	**CK**
SA1	Pri budućem planiranju naselja uspostaviti uravnotežene odnose između graditeljske baštine i suvremenih graditeljskih intervencija, osobito na području zaštićenih i vrijednih povijesnih urbanih i ruralnih cjelina. Planirati razvoj naselja u skladu s prirodnim ograničenjima (konfiguracija terena, šume, vode itd.).	**CKA1** **CKA2**
SA2	Planirati prostorni razvoj ruralnih naselja prema naslijeđenim prostornim obilježjima te odnosima između izgrađenih dijelova naselja, prirodnih i poljoprivrednih površina. Posebnu pozornost posvetiti očuvanju i održavanju povijesne (tradicionalne) ruralne matrice, a novu matricu i gradnju planirati tako da se morfologijom, volumenom, oblikovanjem i materijalima prilagodi postojećoj cjelini naselja, u skladu s prirodnim i antropogenim obilježjima krajobraza.	**CKA1** **CKA2**
SA3	Sačuvati od izgradnje, obnoviti i/ili unaprijediti prirodne, poljoprivredne i druge otvorene prostore unutar ili u okružju urbanih i apartmanskih naselja u svrhu očuvanja i jačanja prepoznatljivosti prostora, smanjenja gustoće izgrađenosti, poticanja boravka na otvorenome te povezivanja s okolnim prirodnim i ruralnim područjima. Naglasak staviti na umrežavanje takvih otvorenih prostora biciklističkim i pješačkim komunikacijama.	**CKA1**
SA4	Nova naselja planirati kao autentična mjesta koja nude visoku kvalitetu života, uz poštovanje prirodnih i antropogenih obilježja područja.	**CKA1**
SA5	Revidirati prostornim planovima definirana neuređena građevinska područja naselja te građevinska područja označena kao izgrađena iako u stvarnosti to nisu u svrhu očuvanja karaktera krajobraza i obilježja koja bi planiranom izgradnjom bila ugrožena.	**CKA1** **CKA3**
SA6	Smanjiti potrebe za širenjem građevinskog područja obnovom i prenamjenom neiskorištenoga ili napuštenoga graditeljskog fonda.	**CKA1** **CKA3**
SA7	Omogućiti širenje naselja, ali u područjima niske vizualne izloženosti i niskih krajobraznih kvaliteta, uz prisutnost zelene cezure između povijesnog i novog dijela naselja.	**CKA1**
SA8	Spriječiti širenje naselja ili strogo uvjetovati daljnje širenje u visokovrijednim i osjetljivim krajobraznim područjima te u vrijednim naseljima koja još zadržavaju povijesnu matricu i nisu nedavno proširena. Strogo zabraniti širenje građevinskog područja u širokome obalnom području.	**CKA1** **CKA2**
SA9	Spriječiti urbanizaciju i apartmanizaciju ruralnih naselja onemogućavanjem njihova spajanja s urbanim naseljima, zadržavanjem rahlije matrice izgrađenosti te očuvanjem većih prirodnih i poljoprivrednih površina.	**CKA1**
SA10	Na područjima na kojima je prostornim planom predviđena prenamjena poljoprivrednog zemljišta u građevinsko, planirati rahlu matricu izgradnje s prevladavajućim otvorenim zelenim prostorima te uzimajući u obzir zatečenu konfiguraciju terena, strukturu krajobraza suhozida, terasa, kanala kao polazišta za oblikovanje.	**CKA1**
SA11	Očuvati i unaprijediti graditeljsku baštinu važnu za regionalni krajobrazni identitet (zaštićenu, evidentiranu i drugu vrijednu prepoznatu baštinu) tako da se obnovi i stavi u funkciju obrazovanja i posjećivanja. U kontaktnoj zoni i okolici izdvojenih lokaliteta graditeljske baštine nije prihvatljivo planirati novu gradnju, već održavati obilježja povijesno relevantnog stanja.	**CKA2**
SA12	Zaštititi (upisati u Registar kulturnih dobara RH) vrijedna naselja/cjeline te pojedinačnu graditeljsku kulturnu baštinu. Naglasak staviti na ruralna naselja i zaselke zaleđa.	**CKA2**
SA13	Identificirati iznimne i vrijedne krajobraze naselja te ih predstaviti u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti.	**CKA2**
SA14	Izraditi tematske atlase ruralnih i urbanih naselja u formi prilagođenoj široj javnosti.	**CKA1** **CKA2**
SA15	Sanirati i spriječiti daljnje širenje ambijentalno neuklopljenih dijelova naselja poput preizgrađenih zona (trgovačko-uslužnih, stambenih i apartmanskih) lišenih zelenila i javnih prostora, zona s predimenzioniranom i/ili stilski neprikladnom arhitekturom, neuređenih industrijskih i gospodarskih zona, luka itd.	**CKA1** **CKA3**
SA16	Sanirati i revitalizirati vrijedne ruralne i urbane cjeline, osobito napuštene i degradirane dijelove prostora.	**CKA2** **CKA3**

ANTROPOGENE KVALITETE (POLJOPRIVREDNI KRAJOBRAZI)		
BR.	**SMJERNICE**	**CK**
SA17	Revitalizirati poljoprivredne i ruralne krajobraze tako da budu multifunkcionalni i vizualno privlačni te da uz poljoprivredne imaju i društvene i ekološke funkcije (obrazovne, rekreacijske itd.). Naglasak staviti na očuvanje tipičnoga ravnokotarskog poljoprivrednog krajobraza karakterističnog po izmjeni mozaičnih polja u flišnim dolinama te pašnjaka i suhozidnih krajobraza na vapnenačkim hrptovima.	**CKA4**
SA18	U poljoprivrednim iznimnim i osjetljivim krajobrazima poticati razvoj nisko intenzivnih oblika poljoprivrede (ekološka, tradicijska itd.), koji se prilagođavaju strukturi krajobraza (konfiguraciji terena, parcelaciji) te drugim prirodnim i kulturnim elementima.	**CKA4**
SA19	Očuvati, obnoviti i revitalizirati regionalno specifične elemente poljoprivrednog krajobraza (suhozidi, živice, lokve, terase, kanali, bunje itd.).	**CKA4**
SA20	Jačati multifunkcionalnost poljoprivrednih krajobraza (u kombinaciji s prirodnim krajobrazima) oko gradova i apartmanskih naselja u svrhu sprečavanja urbanog širenja, urbanizacije ruralnih naselja, smanjenja toplinskih otoka te stvaranja novog mjesta za posjećivanje.	**CKA4** **CKA6**
SA21	Spriječiti uspostavu velikih monokulturnih i prostorno nestrukturiranih poljoprivrednih i arborikulturnih nasada, samostojećih solarnih i agrosolarnih elektrana te vjetroelektrana u iznimnim i vrijednim poljoprivrednim krajobrazima. Za uspostavu agrosolarnih elektrana posebno su osjetljivi krški pašnjaci omeđeni suhozidima i poljoprivredne površine u dolcima i manjim poljima. Zabraniti prenamjenu i gradnju (uključujući staklenike i plastenike) unutar iznimnih poljoprivrednih krajobraza te u njima čuvati poljoprivrednu funkciju.	**CKA4**
SA22	U manje osjetljivim krajobrazima omogućiti razvoj i intenzivne, ali okolišno održive poljoprivrede temeljene na načelima očuvanja okoliša i krajobraza. Okrupnjavanje, uvođenje novih kultura te monokulturnih nasada moguće je, ali poštujući konfiguraciju terena, mrežu tokova, uzorak parcelacije te ostale za područje karakteristične kulturne i prirodne elemente. Također, uvesti nove strukture koje će pridonositi očuvanju okoliša i jačanju privlačnosti prostora poput ograda, živica, terasa, kanala, podzida itd. te nepoljoprivrednih elemenata poput izletišta, odmorišta itd.	**CKA5** **CKA6**
SA23	Spriječiti rigolanje i malčiranje krša koje rezultira stvaranjem velikih nestrukturiranih, ogoljenih i okrupnjenih poljoprivrednih površina u iznimnim, vrijednim, osjetljivim i vizualno izloženim krajobrazima.	**CKA4**
SA24	U intenzivnim poljoprivrednim krajobrazima lišenima prirodne vegetacije saditi živice, drvorede, šumarke i pojedina stabla.	**CKA6**
SA25	Spriječiti prenamjenu vrijednoga poljoprivrednog zemljišta u građevinsko i šumsko.	**CKA4**
SA26	Zaštititi najvrednije iznimne poljoprivredne krajobraze putem nacionalne i međunarodne zaštite (značajni krajobraz, regionalni park, kulturni krajolik, UNESCO-ov kulturni krajolik, FAO GIAHS) te u njima poticati poljoprivredu niskog intenziteta koja se temelji na lokalnim specifičnostima krajobraza.	**CKA4**
SA27	Identificirati iznimne i vrijedne poljoprivredne i ruralne krajobraze, predstaviti ih u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti te promovirati; uključiti teme poljoprivrednih i ruralnih krajobraza u lokalne/regionalne posjetiteljske/turističke/kulturne rute, itinerare itd. Brendirati lokalne proizvode te oblike nematerijalne i materijalne baštine konceptom (vezanoga) iznimnoga poljoprivrednog/ruralnog krajobraza.	**CKA4**

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNE KVALITETE		
BR.	**SMJERNICE**	**CK**
SV1	Očuvanje vizualnog karaktera (kompleksnost, sagledivost, vrijedne vizure, prostorni identitet, vizualni akcenti, povijesni prostorni odnosi naselja, poljoprivrednih, vodenih, šumskih i ostalih površina). Poštovati mjerilo i kapacitete krajobraznih područja pri planiranju novih zahvata.	**CKV1**
SV2	Očuvati i unaprijediti regionalno specifične (povijesne) prostorne odnose ruralnih i urbanih naselja, s naglaskom na odnos između izgrađenih dijelova, poljoprivrednih površina, šuma, vodotoka i ostalih prirodnih površina. To podrazumijeva čuvanje povoljnog odnosa polja u flišnim dolinama, šuma i pašnjaka na karbonatnim grebenima te naselja na njihovu prijelazu, ali umjerenih gabarita, bez širenja u polja, pašnjake i šume.	**CKV1**
SV3	Spriječiti uspostavu velikih monokulturnih i prostorno nestrukturiranih poljoprivrednih nasada, velikih samostojećih solarnih i agrosolarnih elektrana te vjetroelektrana u iznimnim, vizualno-doživljajno vrijednim (scenskim) te vizualno izloženim krajobrazima. Posebno su osjetljive obalne padine i padine nagiba većeg od 12° (za solare) te polja i dolci uz ruralne cjeline.	**CKV1** **CKV2**
SV4	Širenje građevinskih područja i gradnju turističkih naselja ne planirati na područjima visoke vizualne izloženosti, a posebno ne na istaknutim vrhovima, grebenima i rtovima reljefnih formacija.	**CKV1** **CKV2**
SV5	Nove građevine ne smiju izlaziti iz siluete padine brda, a svojom se visinom i proporcijama moraju integrirati u postojeće i planirano visoko zelenilo.	**CKV1** **CKV2**
SV6	Očuvati postojeće i uspostaviti nove zelene cezure, koje imaju funkciju osiguravanja kvalitetnog ambijenta i sprečavanja kontinuirane izgradnje duž morskih i riječnih obala te prometnica.	**CKV1**
SV7	Očuvati zeleno zaleđe postojećih ruralnih i urbanih naselja te većih turističkih zona važnih za očuvanje krajobrazne slike i vizura.	**CKV1** **CKV2**
SV8	Identificirati iznimne i vizualno-doživljajno vrijedne (scenske) krajobraze, predstaviti ih u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti te promovirati; uključiti ih u lokalne/regionalne posjetiteljske/turističke rute, itinerare itd.	**CKV2**
SV9	Predstaviti vizualno-doživljajno (scenski) vrijedna krajobrazna područja i iznimne krajobraze uređenjem vidikovaca/odmorišta na vizurnim točkama važnima za njihovo panoramsko i cjelovito razgledavanje (uz prometnice ili uređene staze).	**CKV2**
SV10	Očuvati postojeće vizure na povijesna naselja s pristupnih i plovnih putova te drugih točaka promatranja. Novu gradnju, ako je potrebna, planirati „u drugom planu“ čuvajući postojeće vizure na povijesna ruralna i urbana naselja i njihove prostorne rubove. Planirani zahvati u morskim akvatorijima koji uključuju izgradnju luka i novih privezišta nisu prihvatljivi u područjima koja izravno utječu na vizure povijesnih dijelova naselja.	**CKV2**
SV11	Zakloniti loše vizure prema degradiranim područjima koja narušavaju postojeće vizualno-doživljajne kvalitete uspostavom zelenih pojasa s visokom vegetacijom.	**CKV3**
SV12	Vizualne degradacije volumenom i stilom neprimjerenih postojećih stambenih, turističkih i gospodarsko-poslovnih građevina ublažiti sadnjom visoke vegetacije. Jačati udio prirodnih zelenih površina na građevnim česticama te udio javnih otvorenih prostora uz njihovo kvalitetno oblikovanje adekvatnim sadržajima i uređenim zelenilom.	**CKV3**
SV13	Planirati sadnju vegetacije (stabla, drvoredi, živice) uz postojeću i planiranu infrastrukturu (prometnice, pruge, energetske i vodnokomunalne građevine) te postojeće i planirane gospodarsko-poslovne zone radi njihova vizualnog zaklanjanja.	**CKV3**
SV14	Sanirati degradirane morske i riječne obalne zone (nelegalna privezišta, molove, betonirane plaže, itd.) radi podizanja boravišnih i ambijentalnih kvaliteta morskih obalnih naselja i naselja uz veće rijeke.	**CKV3**
SV15	U degradirani područjima kamenoloma osim njihove obvezne biološke sanacije nakon prestanka korištenja preporučuje se i planiranje sadržaja jer bi se inače mogle stvoriti nove degradacije – primjerice područja gospodarsko-poslovne namjene, razne infrastrukturne objekte (crpne stanice, pročišćivači) ili pak sportsko-rekreacijske sadržaje kao što su adrenalinski parkovi, motostaze itd.	**CKV3**
SV16	Ukloniti sva divlja odlagališta otpada uz prometnice, unutar naselja i u ruralnom krajobrazu, sanirati ih tako da se površine vrate u prvotno stanje.	**CKV3**

4.8.
KRAJOBRAZNA REGIJA

MASIV DINARE I SVILAJE SA SJEVERNODALMATINSKIM GORJEM

KAMEŠNICA

MASIV DINARE I SVILAJE SA SJEVERNODALMATINSKIM GORJEM

KRAJOBRAZ VIŠEGA GORJA S RIJEČNIM DOLINAMA

- IZGRAĐENE POVRŠINE
- POLJOPRIVREDNE POVRŠINE
- VISOKA ŠUMSKA VEGETACIJA
- NISKA ŠUMSKA VEGETACIJA
- LIVADNE I TRAVNJAČKE POVRŠINE
- STJENOVITE POVRŠINE
- VODENE POVRŠINE

OPIS KRAJOBRAZNOG PODRUČJA

OBUHVAT/SMJEŠTAJ
Središnji dio Dinarskoga gorja i masiva Svilaje u zaleđu sjeverne i srednje Dalmacije.

DEFINIRAJUĆI KRITERIJI:
- geologija: uglavnom karbonatno, no litološki heterogeno područje;
- reljef: gorja, krška polja i riječne doline.

KLJUČNA OBILJEŽJA:
- krški reljef gorja i prostranih plodnih krških polja, s brojnim ponikvama/vrtačama, škrapama, špiljama, jamama, manjim izvorima – tzv. boginjavi krš;
- bogatstvo raznolikoga šumskog pokrova na gotovo polovici površine regije;
- znatan broj vodnih tijela/vodotoka;
- samo jedno gradsko naselje nasuprot velikom broju malih, međusobno raspršenih ruralnih naselja;
- poljoprivreda niskog intenziteta u obliku mozaika poljoprivrednih namjena, ali s trendom zapuštanja.

KARAKTER KRAJOBRAZA
Krajobraz višega gorja s izraženom izmjenom visoke šumske vegetacije i prostranih travnjaka, između kojih se pružaju manje i veće kultivirane udoline s naseljima, jezerima i vodotocima.

PRIRODNA OBILJEŽJA
Glavninu regije Dinare i Svilaje grade kredni vapnenci s proslojcima dolomita. Regiju karakterizira/definira izrazito razveden reljef, odnosno međusobno usporedno, linearno izdužena, djelomično lučno izvijena planinska uzvišenja/hrptovi (JZ dio Dinare – najviši vrh Hrvatske Sinjal ili Dinara, 1831 m) s jugozapadnim dijelom skupine Troglav (s vrhom Lišan, 1793 m, kao najvišim vrhom u hrvatskom dijelu), a hrptovi Svilaje, Kozjaka i Promine definiraju njezine rubove. Odjeljuje ih dolina Cetine s Vrličkim i Paškim poljem te Peruć̆kim jezerom. Navedene strukture ponajprije prate dinarski smjer pružanja. Jugozapadni dio Dinare karakteriziraju strme padine s kukovima i gredama, manjim zaravnima i ponikvama, ispresijecanima točilima. Pritom su padine Dinare prema dolini Cetine (JZ/HR strana) općenito mnogo strmije od sjeveroistočnih. Reljef je hrvatskog dijela skupine Troglava sličan; karakterizira ga izmjena vrhova, kukova i točila te manjih depresija. Gorski hrbat Promine izdiže se na zapadnom rubu regije, a smjer pružanja (SSZ-JJI) blago mu odstupa od onoga dinarskog. Karakteriziraju ga mjestimično istaknute strme padine s točilima, a u vršnim dijelovima javljaju se i ponikve. Osim navedenih makroreljefnih formi, u prostoru su česta i manja krška polja i zavale te mnogobrojne mikroreljefne forme, odnosno ponikve i škrape, pa je izražen i tzv. boginjavi krš. Površinski tokovi teku ponajprije poljima i zaravnima, a često i poniru u podzemlje. Glavni su tokovi u regiji rijeke Cetina i Krka, no prirodno meandrira-

ILUSTRATIVNI 3D PRIKAZ KARAKTERISTIČNIH OBILJEŽJA KRAJOBRAZNOG PODRUČJA MASIVA DINARE I SVILAJE SA SJEVERNODALMATINSKIM GORJEM

ju tek manjim dijelom površine regije s obzirom na to da se glavnina njihova toka nalazi u susjednoj regiji. Pridružuju im se i vodotoci Krčić, koji zbog snažna i brza toka protječe kanjonom, potom Kosovčica, Butižnica, Vrba, koji većinom prirodno meandriraju ovim krškim područjem. U planinskom području regije vodotoka nema. Osim navedenih tekućica na području regije ima i stajaćica (umjetno jezero Peruća, Golubičko jezero, Šarena jezera), a sporadično se u prostoru javljaju i lokve te rjeđe izvori vode u kršu – najpoznatiji je izvor rijeke Cetine. Također, izdvaja se nekoliko područja podložnih plavljenju – Kninsko polje, Petrovo polje (dijelom unutar regije), Cetinsko polje, Paško polje, Vrličko polje i dolina Kosovčice.

S obzirom na litologiju, i pedološki je ovo heterogeno područje; prevladavaju vapneno-dolomitna crnica, smeđa na vapnencu, crvenica te rendzina na dolomitu i vapnencu, odnosno na njihovoj trošini, a mogu se naravno pronaći i kamenjari te koluviji. Dio rendzina razvio se i na laporima ili flišu te šljuncima. Dio je navedenih automorfnih tala antropogeniziran. Uz vodene površine u nižim dijelovima reljefa formirana su močvarno-glejna tla, djelomično hidromeliorirana.

S obzirom na navedene geomorfološke karakteristike prostora te posljedično slabiju naseljenost/nenaseljenost, na teže pristupačnim predjelima reljefnih uzvišenja, očuvana su prirodna obilježja: vrhove i više padine prekriva šumska vegetacija, dok su niži predjeli prekriveni prirodnim travnjacima. Zaravni, odnosno platoi, kao i niži dijelovi padina okolnih brda većinom su prekriveni grmolikom vegetacijom i šikarom, koja se izmjenjuje s niskim travnjacima. Šumske površine pritom zauzimaju 47% površine, a oko 42% površine prekrivaju travnjaci/kamenjarski pašnjaci. Od šumske vegetacije prevladavaju šuma hrasta medunca i bijeloga graba, mješovite šume i šikare hrasta medunca i crnoga graba te primorske šume i šikare hrasta medunca s crnim i bijelim grabom zajedno sa svojim degradacijskim stadijima (šikare i šibljaci). Na manjem području, u višim dijelovima regije, javljaju se bukove i bukovo-jelove šume. Na predjelu između vrhova rasprostiru se šume crnog bora i crnoga graba te šume crnog i običnog bora, dok se oko samog vrha Dinare nalaze dinarske sastojine bora krivulja s alpskom pljuskavicom. Veće površine nasada crnog bora nalaze se u sjevernom dijelu regije. Pritom je znatan dio regije i zaštićen zbog svojih prirodnih karakteristika, a riječ je o površinom velikom predjelu Parka prirode Dinara te Značajnom krajobrazu gornjeg dijela toka rijeke Krke. Iako manji površinom, također se ističu kao prostorni, odnosno prirodni fenomeni regije – Spomenik prirode Vrela rijeke Cetine.

ANTROPOGENA OBILJEŽJA

Prostor regije bio je vrlo aktivan od prapovijesti do danas, o čemu danas svjedoče brojna arheološka nalazišta. Ipak, teži uvjeti života i nepristupačan teren s jedne strane te povoljna klima ljeti za razvoj pašnjaka visoke kvalitete pridonijeli su tomu da ovaj prostor regije ostane većinom očuvan od intenzivnoga antropogenog utjecaja, a ipak je u velikoj mjeri oblikovan dugogodišnjim stočarenjem, tradicijskom djelatnošću stanovništva ovog kraja.

Na prostoru regije vidljiv je stoga nedostatak urbanih središta; riječ je ponajprije o području slabije naseljenosti, koje karakteriziraju manja naselja. Manja, pretežito ruralna naselja razmještena su uz rubove polja i niže dijelove padina uzvišenja (Vrlika, D. i G. Ogorje, Potravlje, Rumin, Dobranje, Aržano i dr.) te uz postojeće prometnice regije. Riječ je o trima prevladavajućim tipovima naselja – okupljenom, linijskom većinom raštrkanom i tipičnom nepravilnom, koja se gotovo naizmjence nižu u prostoru. Iako je većina manjih naselja određena ponajprije stambenim objektima tradicionalne obiteljske izgradnje, primjećuju se i objekti novije gradnje iako u veoma malom broju pa zato znatnije ne narušavaju tradicionalnu sliku ovih naseljenih područja. Naselja zbog svoje prostorne raspršenosti nisu osobito dojmljiva ni dominantna u prostoru. Oko navedenih je naselja formirana mreža manjih zaselaka, čiji je razmještaj u prostoru ponajprije sporadičan i raštrkan. Kako bi se očuvalo obradivo tlo, koje je u uvjetima ovakvih krških predjela veoma vrijedno, naselja i većina prometne infrastrukture građeni su uz rub polja, odnosno na kontaktnom području s okolnim padinama. Prostori pojedinih krških polja zbog zaravnjena terena i akumuliranoga plodnog tla znatno su izmijenjeni pod utjecajem ljudske djelatnosti; prekriveni su mozaicima poljoprivrednih površina, a uočava se i udio prirodne vegetacije koja omeđuje, ali i obrasta pojedine poljoprivredne površine čineći tako ponajprije zatvoren, omeđen tip polja. Ipak, uočavaju se i otvorena polja usitnjene parcelacije. Poljoprivredna proizvodnja u obliku oranica, maslinika, voćnjaka i vinograda u toj je regiji oskudna – poljoprivredne površine zauzimaju tek 6% prostora regije. Mozaične kultivirane površine koncentrirane su na nekoliko lokacija, a to su Kosovo polje okruženo krškim visoravnima te plodna polja koja okružuju Peručko jezero (Paško polje). Poljoprivreda se zasniva na stočarstvu, stoga su najzastupljenije pašnjačke površine, odnosno krški pašnjaci na zaravnima i blagim padinama te s manjim udjelom livada.

Kao pojedinačne elemente osobite vrijednosti potrebno je istaknuti tradicionalne oblike poljoprivrednih površina, pritom ponajprije brojne dolce (obradive ponikve) omeđene suhozidima i vegetacijom, različitih veličina, što navodi na zaključak da je riječ o dugotrajnijoj naseljenosti ovog prostora te njegovim nekadašnjim drukčijim obilježjima. O povijesti ovog kraja, odnosno same regije, govore i toponimi, koji također upućuju na nekadašnji način života (Rosića staje, Bodrožića staje, Vučenovića staje, Marčetića staje, Krajinove staje, Kodžomanove staje, Čovića staje, Ursića staje te mnoge druge unutar cijele regije, danas gotovo potpuno zapuštene/napuštene). Usto, tu je i velik broj zaštićene kulturne baštine u obliku seoskih povijesnih cjelina, mlinica, starih kamenih mostova i sl. Od većih naselja unutar regije ističe se jedino grad Knin, kao centar regije, koji je ujedno vrijedna kulturno-povijesna cjelina. Razvio se u podnožju tvrđave iz 14. stoljeća na brdu Spas uz rijeku Krku, a prvi tragovi naseljavanja sežu u pretpovijesno doba. Iako je za Domovinskog rata grad Knin, ali i cijela regija, koja je ponajprije ruralnog karaktera, bila znatno pogođena ratnim zbivanjima te je vidljiv nedostatak ostalih urbanih središta, zbog povoljnih uvjeta smještaja danas se u njoj znatno ističu tehnogeni linijski i točkasti elementi izgrađenih VE Voštane i

VRLIKA, VRLIČKO POLJE I DINARA

SELO POLAČA

SELO POTRAVLJE

PERUČKO JEZERO

DOLAC NA PODRUČJU GORNJEG OGORJA

VE Plane, kao i nekoliko poligona otvorenih površinskih kopova nastalih zbog eksploatacije mineralnih sirovina. Od značajnijih antropogenih elemenata valja spomenuti i HE Peruća na rijeci Cetini te istoimenu akumulaciju, potom HE Golubić na rijeci Butižnici s pripadajućim akumulacijskim jezerom, a ističe se i gospodarska zona grada Knina.

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNA OBILJEŽJA

Glavno vizualno i strukturno obilježje regiji daje prostorna izmjena snažnih prirodnih, planinskih volumena (Dinara, Svilaja, Kozjak, Promina), koji čine granicu i rubove ove regije, s poljoprivrednim krškim poljima (Kninsko, Kosovo, Paško, Vrličko, Petrovo, Veliko i Malo suho polje) i zaravnima (Podi, Vlake, Gaj, Dubrave). Prostorom snažno dominira i element umjetnog jezera Peruća u sjevernom, središnjem dijelu te kanjon rijeke Krčić na sjeveru regije. Navedene zone pritom čine prepoznatljive vizualne cjeline unutar regije. Iako su u prostoru smješteni kao manji/točkasti lokaliteti, Šarena jezera u Kosovu polju i izvor rijeke Cetine ističu se kao specifična vizualno-doživljajna obilježja regije, kao i veća područja, cjelina grada Knina s Kninskim poljem i kninskom tvrđavom iznad njega. Regija je mjerilom velika i nesagledliva u cijelosti. Vizure na regiju, što sa zapada, s mora te s istoka ponajprije su definirane i onemogućene rubnim planinskim masivima i potezima (Dinara, Svilaja, Kozjak, Promina), no s navedenih uzvišenja pružaju se značajne panoramske vizure na cijelo šire i uže područje regije. Sklad prirodnih i tradicionalnih poljoprivrednih krških polja danas djelomično narušava napuštanje i zapuštanje dolaca, odnosno općenito poljoprivrednih površina, te izgradnja većih zahvata energetske infrastrukture, ali i nesanirani otvoreni kopovi mineralnih sirovina.

VREDNOVANJE

PRIRODNE KVALITETE

Sačuvana šumska područja unutar ove krške regije, pri čemu navedena očuvanost/prirodnost šumovitih predjela te prostorne specifičnosti uvjetuju prisutnost prirodnih vrijednosti te ponešto veći površinski udio prostora zaštićene prirode (Park prirode Dinara, značajni krajobraz Krka- gornji tok, spomenik prirode Vrela Cetine), ali i značajan površinski udio područja Natura 2000:

- značajan broj vodotoka (njihova prirodnost i posebna obilježja – meandriranje) s obzirom na poroznost i karakteristike ove krške regije;
- kanjon rijeke Krčić, usječen u jugozapadne padine Dinare, dubok i do 450 metara;
- izvor rijeke Cetine i Šarena jezera u Kosovu polju;
- posebna obilježja vegetacije ugroženih i/ili rijetkih travnjačkih staništa (kamenjarski pašnjaci);
- mjestimično živice/potezi više vegetacije uz poljoprivredne površine.

ANTROPOGENE KVALITETE:

- posebnost uzorka, smještaja i organizacije ruralnih naselja i sela u regiji – nekoliko tipova naselja (okupljeno, linijsko većinom raštrkano, nepravilno) uokvirenih u mozaične poljoprivredne površine niskog intenziteta;
- kulturno-povijesni značaj i očuvanost grada Knina unutar Kninskog polja, s kninskom tvrđavom iznad polja;
- kulturno-povijesni značaj i očuvanost manjih tradicionalnih naselja i sela (manje ruralne cjeline) te u njima očuvana tradicionalna arhitektura (materijal: kamen);
- posebnost očuvanih manjih obradivih dolaca – plodne vrtače omeđene suhozidima i višom vegetacijom;
- povijesni značaj i očuvanost velikog broja kulturne baštine regije koji svjedoče o povijesnom razvoju regije (npr. seoske povijesne cjeline, mlinice, stari kameni mostovi);
- živice/potezi više vegetacije uz poljoprivredne površine.

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNE KVALITETE:

- područje izraženoga prostornog identiteta i kontrasta – jaki planinski volumeni, izraženi hrptovi, strme i svijetle padine, jaružne padine, tradicionalne poljoprivredne površine;
- naglašen fenomen „boginjava krša“;
- prostorni identitet izrazito dubokog kanjona rijeke Krčić, usječenog u okolni prostor;
- izvor rijeke Cetine kao istaknuto vizualno obilježje regije;
- panoramske vizure s vršnih dijelova uzvišenja na šire i uže područje regije.

POSTOJEĆE PROMJENE:

- ugroženost okoliša zbog klimatskih promjena u obliku opasnosti od erozija i nastanka klizišta na padinama većeg nagiba (kanjon rijeke Krčić, planinski masivi Dinare i Svilaje) te suša i požara;
- ugroženost okoliša zbog klimatskih promjena u obliku opasnosti od poplava (nekoliko područja podložnih plavljenju – Kninsko polje, Petrovo polje (dijelom unutar regije), Cetinsko polje, Paško polje, Vrličko polje i dolina Kosovčice);
- negativan utjecaj toplinskog otoka unutar većega urbanog područja (Knin);
- širenje građevinskog područja naselja te djelomično neadekvatna gradnja na području grada Knina;
- napuštanje (tradicionalnog) bavljenja poljoprivrednim djelatnostima;
- napuštanje i zapuštanje dolaca;
- mjestimični intenzivniji poljoprivredni nasadi;,
- gradovi i sela s nedovoljno razvijenom infrastrukturom otvorenih prostora (biciklističkom, pješačkom, rekreacijskom/boravišnom);
- proširenje postojeće cestovne, zračne i energetske infrastrukture;
- tehnogeni linijski i točkasti elementi VE Voštane i VE Plane te nekoliko poligona otvorenih površinskih kopova, nastalih zbog eksploatacije mineralnih sirovina;
- neadekvatno gospodarenje otpadom te ilegalna odlagališta otpada, nerijetko i unutar preostalih prirodnih šumskih područja.

PLANIRANI PRITISCI:

→ INFRASTRUKTURA:

Promet:

- izgradnja dviju brzih državnih cesta, triju državnih cesta i jednog čvora;
- izgradnja jednog aerodroma.

Energetika:

- izgradnja 12 VE-a, devet SE-a, jednog HE-a, dvaju RHE-a, jednog MHE-a;
- izgradnja 5 DV 400 kV, 3 DV 220 kV i 2 TS 400/220/110;
- izgradnja dvaju EVP-a;
- izgradnja RS Vrlika.

→ ODLAGALIŠTA OTPADA I EKSPLOATACIJSKA POLJA:

- dvije moguće zone za smještaj istražnih prostora/eksploatacijskih polja sirovina.

CILJEVI KVALITETA I SMJERNICE

PRIRODNE KVALITETE

BR.	SMJERNICE	CK
SP1	Očuvati prirodnu konfiguraciju terena, istaknuta geološka, geomorfološka (kukovi, grede, ponikve, škrape, točila, grebeni na Dinari, Svilaji i Promini, kanjoni (kanjon rijeke Krčić), pećine, jame, ponori, jezera (Golubičko jezero, Šarena jezera), izvori (izvor Cetine), meandri i lokve), vegetacijska obilježja autohtonih šuma (hrasta medunca i bijeloga graba, mješovite šume i šikare hrasta medunca i crnoga graba te primorske šume i šikare hrasta medunca s crnim i bijelim grabom) te travnjake, šikare i živice. Nove zahvate planirati tako da se integriraju u njih.	CKP1
SP2	Očuvati šumsku vegetaciju u obliku manjih šuma, šumaraka, drvoreda, živica i pojedinih stabala unutar naselja (Knin i ostala manja naselja) i poljoprivrednog krajobraza krških polja (Kninsko polje, Petrovo polje, Cetinsko polje, Paško polje, Vrličko polje i dolina Kosovčice) te ih maksimalno integrirati u nove zahvate.	CKP1
SP3	Identificirati vrijedne i iznimne prirodne krajobraze kao što su npr. kanjon rijeke Krčić i izvor Cetine, predstaviti ih u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti te promovirati; uključiti ih u lokalne/regionalne posjetiteljske/turističke rute, itinerare itd.	CKP1
SP5	Očuvati vodna tijela (vodotoke Cetinu, Krku, Krčić, Kosovčica, Butižnica, Vrba, umjetno jezero Peruća, Golubičko jezero, Šarena jezera, lokve, izvori vode u kršu, a najpoznatiji je izvor rijeke Cetine) te pripadajuću močvarnu i visoku vegetaciju uz njih. Izbjegavati betoniranje i nasipavanje obala jezera i rijeka. Pri planiranju novih zahvata integrirati prirodna obilježja obale i vodnih tijela u rješenja čuvajući njihovu prirodnu morfologiju i obalnu vegetaciju, a sve nove intervencije oblikovati kao montažne i lako uklonjive.	CKP1
SP6	Jačati multifunkcionalnost zaštićenih područja prirode (Parka prirode Dinara, značajni krajobrazi (Krka – gornji tok, Ruda, Sutina), spomenici prirode, rezervati šumske vegetacije) uvođenjem društveno važne infrastrukture.	CKP1
SP7	Očuvati cjelovitost kompaktnih šumskih područja, posebice na padinama Dinare i Svilaje. Očuvati cjelovitost ugroženih i/ili rijetkih travnjačkih staništa (istočnojadranski kamenjarski pašnjaci epimediteranske i submediteranske zone, ilirsko-dinarske planinske rudine uskolisne šašike) na padinama gorskih predjela. Maksimalno izbjegavati fragmentaciju i prenamjenu zemljišta na njima.	CKP1 CKP2
SP8	Izbjegavati gradnju i širenje građevinskih područja naselja na kompaktne i cjelovite šumske cjeline koje se nalaze između građevinskih područja te su važni elementi prirodne, zelene cezure. Održavati postojeće zelene cezure između ruralnih naselja te spriječiti kontinuiranu izgradnju duž prometnica radi očuvanja prirodnosti i ekoloških kvaliteta (koridori za kretanje životinja, očuvana bioraznolikost područja).	CKP1 CKP2
SP10	Poticati preoblikovanje postojećih hidrotehničkih rješenja vodotoka i jezera krajobraznim tehnikama, posebice akumulacijskog jezera Peruća, dijelove vodotoka oko HE-a Peruća i Golubić, betonizirane dijelove vodotoka koji prolaze kroz naselja. Propisati da novi hidrotehnički radovi na vodotocima budu usklađeni s krajobraznim obilježjima i višenamjenskim korištenjem. Oblikovna, tehnička i biotehnička rješenja trebaju osigurati prirodno uklapanje vodnih tijela u okruženje. U oblikovanju i biotehničkim rješenjima koristiti se autohtonom vegetacijom iz uzvodnih područja.	CKP3
SP11	Ukloniti i sanirati sva nelegalna odlagališta otpada unutar šumskih površina te ih vratiti u stanje blisko prvotnomu.	CKP3

ANTROPOGENE KVALITETE (NASELJA I GRADITELJSKA BAŠTINA)

BR.	SMJERNICE	CK
SA1	Pri planiranju naselja uspostaviti uravnotežene odnose između graditeljske baštine i suvremenih graditeljskih intervencija, osobito na području zaštićenih povijesnih urbanih (Knin, izvor Česme (Vrilo) i njezina okolica) i ruralnih cjelina (Vuletića staje, Grubišići, Golubić itd.). Planirati razvoj naselja u skladu s prirodnim ograničenjima (konfiguracija terena, šume, poplavne zone, vode itd.).	CKA1 CKA2
SA2	Planirati prostorni razvoj ruralnih naselja prema naslijeđenim prostornim obilježjima te odnosima između izgrađenih dijelova naselja, prirodnih i poljoprivrednih površina (nekoliko tipova naselja (okupljeno, linijsko većinom raštrkano, nepravilno) uokvirene mozaičnim poljoprivrednim površinama niskog intenziteta). Posebnu pozornost posvetiti očuvanju i održavanju povijesne (tradicionalne) ruralne matrice, a novu matricu i gradnju planirati tako da se morfologijom, volumenom, oblikovanjem i materijalima (kamen) prilagodi postojećoj cjelini naselja, u skladu s prirodnim i antropogenim obilježjima krajobraza.	CKA1 CKA2
SA11	Očuvati i unaprijediti graditeljsku baštinu važnu za regionalni krajobrazni identitet, od kulturno-povijesnih urbanih naselja (Knin s kninskom tvrđavom), brojnih seoskih povijesnih cjelina do pojedinačnih kulturnih dobara kao što su mlinice, stari kameni mostovi i pojedinačne građevine, tako da se obnove i stave u funkciju obrazovanja i posjećivanja. U njihovoj okolici i kontaktnoj zoni nije prihvatljivo planirati novu gradnju, već održavati obilježja povijesno relevantnog stanja.	CKA2
SA13	Identificirati iznimne i vrijedne krajobraze naselja (Knin s kninskom tvrđavom, mlinice, mostovi itd.) te ih predstaviti u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti.	CKA2
SA15	Sanirati i spriječiti daljnje širenje ambijentalno neukopljenih dijelova naselja poput preizgrađenih zona (stambenih i trgovačko-uslužnih) lišenih zelenila i javnih prostora, zona s predimenzioniranom i/ili stilski neprikladnom arhitekturom, neuređenih industrijskih i gospodarskih zona itd.	CKA1 CKA3
SA16	Sanirati i revitalizirati vrijedne ruralne i urbane cjeline, osobito napuštene i degradirane dijelove u reljefno nepristupačnim gorskim dijelovima (Dinara, Svilaja).	CKA2 CKA3

ANTROPOGENE KVALITETE (POLJOPRIVREDNI KRAJOBRAZI)

BR.	SMJERNICE	CK
SA18	U poljoprivrednim iznimnim i osjetljivim krajobrazima (npr. Kosovo polje, plodna polja oko Perućkog jezera (Paško polje), brojni dolci omeđeni suhozidima i vegetacijom)) poticati razvoj niskointenzivnih oblika poljoprivrede (ekološka, tradicijska itd.), koji se prilagođavaju strukturi krajobraza (konfiguraciji terena, parcelaciji) te drugim prirodnim i kulturnim elementima.	CKA4
SA19	Očuvati, obnoviti i revitalizirati regionalno specifične elemente poljoprivrednog krajobraza (suhozidi, lokve, dolci omeđeni suhozidima, itd.).	CKA4
SA21	Spriječiti uspostavu velikih monokulturnih i prostorno nestrukturiranih poljoprivrednih i arborikulturnih nasada, samostojećih solarnih i agrosolarnih elektrana te vjetroelektrana u iznimnim i vrijednim poljoprivrednim krajobrazima kao što su zaravni s dolcima, mozaične kultivirane površine u poljima. Zabraniti prenamjenu i gradnju (uključujući staklenike i plastenike) unutar iznimnih poljoprivrednih krajobraza te u njima čuvati poljoprivrednu funkciju.	CKA4
SA23	Spriječiti rigolanje i malčiranje krša zbog kojeg nastaju velike nestrukturirane, ogoljenih i okrupnjene poljoprivredne površine u iznimnim, osjetljivim i vizualno izloženim krajobrazima.	CKA4
SA24	U intenzivnim poljoprivrednim krajobrazima, velikim krškim poljima (Kninsko polje, Petrovo polje, Cetinsko polje, Vrličko polje.) lišenima prirodne vegetacije saditi živice, drvorede, šumarke i pojedina stabla.	CKA6
SA25	Spriječiti prenamjenu vrijednoga poljoprivrednog zemljišta u krškim poljima u građevinsko.	CKA4

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNE KVALITETE		
BR.	**SMJERNICE**	**CK**
SV1	Očuvati vizualnu cjelovitost i identitet nižega i višega gorja s izraženom izmjenom visoke šumske vegetacije i prostranih travnjaka između kojih se pružaju manje i veće kultivirane udoline s naseljima, jezerima i vodotocima poticanjem krajobrazne raznolikosti, prostornog reda i koherentnosti. Poštovati mjerilo i kapacitet krajobraznog područja pri planiranju novih zahvata.	**CKV1**
SV3	Spriječiti uspostavu velikih monokulturnih i prostorno nestrukturiranih poljoprivrednih nasada, velikih samostojećih solarnih i agrosolarnih elektrana te vjetroelektrana u iznimnim, vizualno-doživljajno vrijednim (scenskim) te vizualno izloženim krajobrazima. Za smještaj solarnih elektrana posebno su osjetljive padine nagiba većeg od 12° koje okružuju krška polja.	**CKV1** **CKV2**
SV6	Očuvati postojeće i uspostaviti nove zelene cezure, koje imaju funkciju osiguravanja kvalitetnog ambijenta i sprečavanja kontinuirane izgradnje duž prometnica.	**CKV1**
SV8	Identificirati iznimne i vizualno-doživljajno vrijedne (scenske) krajobraze (kanjon rijeke Krčić, izvor rijeke Cetine, Šarena jezera, cjelina grada Knina s Kninskim poljem i kninskom tvrđavom iznad polja, meandrirani dijelovi rijeka, područja boginjava krša, manje ruralne cjeline (Vuletića staje, izvor Česme i njezina okolica, Grubišići, Stari Popovići itd.), predstaviti ih u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti te promovirati; uključiti ih u lokalne/regionalne posjetiteljske/turističke rute, itinerare itd.	**CKV2**
SV10	Očuvati postojeće vizure na povijesna naselja s pristupnih putova te drugih točaka promatranja (kninska tvrđava). Novu gradnju, ako je potrebna, planirati „u drugom planu" čuvajući postojeće vizure na povijesna naselja i njihove prostorne rubove.	**CKV2**
SV11	Zakloniti loše vizure prema degradiranim područjima koja narušavaju postojeće vizualno-doživljajne kvalitete, uspostavom zelenih pojasa s visokom vegetacijom (gospodarska zona grada Knina, područja oko energetskih građevina).	**CKV3**
SV12	Vizualne degradacije volumenom i stilom neprimjerenih postojećih stambenih i gospodarsko-poslovnih građevina na području grada Knina ublažiti sadnjom visoke vegetacije. Jačati udio prirodnih zelenih površina na građevnim česticama te udio javnih otvorenih prostora uz njihovo kvalitetno oblikovanje adekvatnim sadržajima i uređenim zelenilom. Najviše je degradirano područje grada Knina, njegove stambene i gospodarsko-poslovne zone.	**CKV3**
SV15	U degradirani područjima površinskih kopova, nastalih zbog eksploatacije mineralnih sirovina osim njihove obvezne biološke sanacije nakon prestanka korištenja preporučuje se i planiranje sadržaja jer bi se inače mogle stvoriti nove degradacije – primjerice područja gospodarsko-poslovne namjene, razne infrastrukturne objekte (crpne stanice, pročišćivači) ili pak sportsko-rekreacijske sadržaje kao što su adrenalinski parkovi, motostaze itd.	**CKV3**
SV16	Ukloniti i sanirati sva divlja odlagališta otpada uz prometnice, unutar naselja i šumskim područjima te površine vratiti u prvotno stanje.	**CKV3**

ŠIRE PODRUČJE GRADA STARIGRAD

4.9. KRAJOBRAZNA REGIJA **DALMATINSKO ZALEĐE**

POLJIČKI PROSTOR DOLINE CETINE

DALMATINSKO ZALEĐE

KRAJOBRAZ VIŠEG GORJA I POBRĐA S KRŠKIM POLJIMA

- IZGRAĐENE POVRŠINE
- POLJOPRIVREDNE POVRŠINE
- VISOKA ŠUMSKA VEGETACIJA
- NISKA ŠUMSKA VEGETACIJA
- LIVADNE I TRAVNJAČKE POVRŠINE
- STJENOVITE POVRŠINE
- VODENE POVRŠINE

OPIS KRAJOBRAZNOG PODRUČJA

OBUHVAT/SMJEŠTAJ

Zaleđe sjeverne i srednje Dalmacije, odnosno Šibenika, Trogira, Splita i Makarske.

DEFINIRAJUĆI KRITERIJI:

- geologija: karbonatno, no litološki heterogeno područje.
- reljef: izmjena višeg gorja, brda i udolina (krških polja) u zaleđu priobalja

KLJUČNA OBILJEŽJA:

- reljef planinskih masiva i (većih i manjih) krških polja između njih; krški reljef s izraženim makro i mikrooblicima reljefa (planinski nizovi, prostrana i plodna krška polja, zaravni, ponikve/vrtače, škrape, špilje, jame, manji izvori; tzv. boginjavi krš);
- šumski pokrov koji se zadržao na gotovo polovici površine regije;
- znatan broj bitnih vodnih tijela/vodotoka s obzirom na karakterističnu kršku regiju;
- manji broj manjih gradova nasuprot velikom broju malih, međusobno raspršenih ruralnih naselja i cjelina;
- poljoprivreda niskog intenziteta s tradicionalnim poljoprivrednim uzorcima prilagođena prirodnoj morfologiji krškog terena (ograđeni dolci, manja polja, ograđeni krški pašnjaci, gumna) omeđenima brojnim suhozidima, no s trendom zapuštanja;
- mozaične poljoprivredne površine u velikim i neomeđenim krškim poljima.

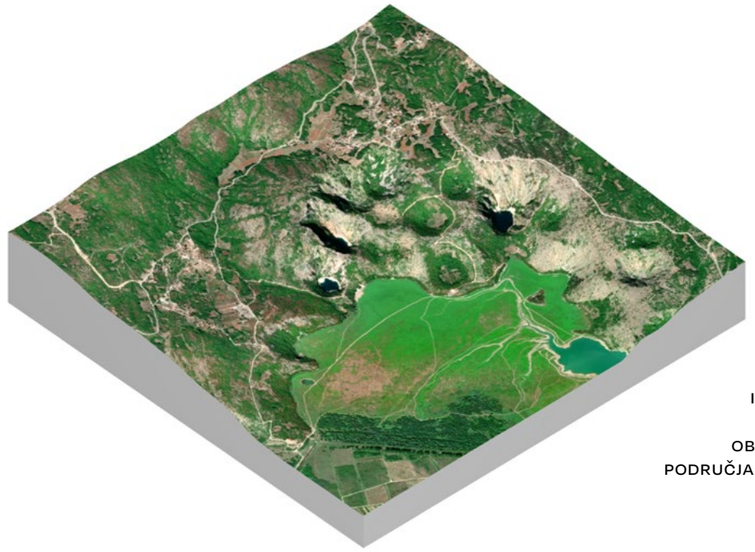
KARAKTER KRAJOBRAZA

Krajobraz velikih, kultiviranih krških polja i šumovitih padina višega gorja i pobrđa s manjim brdskim naseljima i linijski razvijenim naseljima u poljima te s brojnim vodotocima koji poniru na kontaktu propusnih i nepropusnih stijena.

PRIRODNA OBILJEŽJA

Glavno je obilježje regije izrazito heterogen, odnosno raščlanjen reljef međusobno usporednih, linearno izduženih planinskih uzvišenja koji je dijeli od primorskih, obalnih dijelova Hrvatske. Strukture prate dinarski smjer pružanja iako na jugozapadnom dijelu regije blago odstupaju prema smjeru ZSZ-IJI. Riječ je o planinskom nizu Kozjaka (780 m), Mosora (1339 m), Biokova (1762 m) i Rilića (1160 m). Karakterizira ih valovit reljef koji čine usporedne uzvisine, odvojene manjim udolinama, docima i poljima. Morfološki se pritom ističu gorski hrbat Mosora i planinski masiv Biokova, strmo nagnutih jugozapadnih padina ispresijecanih brojnim točilima. Područje uglavnom grade karbonatne stijene, vapnenci i naslage fliša, dok su reljefno niži dijelovi, odnosno polja, ispunjeni pretežito aluvijalnim, deluvijalnim i proluvijalnim sedimentima.

Velik utjecaj na oblikovanje ovog područja imala je i rijeka Cetina, kao glavna rijeka ove regije koja je, meandrirajući, svojim brzim i snažnim tokom usijecala svoje korito u karbonatnu podlogu i oblikovala duboki krški kanjon te navedenim aluvijalnim sedimentima ispunila manja dolinska proširenja kojima protječe. Nakon istjecanja iz Perućkog jezera, Cetina teče kroz Hrvatačko i Sinjsko polje. U Sinjskom polju u Cetinu se ulijeva nekoliko pritoka, od kojih se veličinom izdvajaju tekućice Rumin, Sutina i Ruda. Cetina kod grada Trilja napušta Sinjsko polje i ulazi u svoj kanjonski dio toka te teče prema jugu do ušća u Omišu. Osim rijeke Cetine na sjeveru regije, rubno uz granicu, teče rijeka Čikola kroz Petrovo polje. Osim navedenih tekućica, izdvaja se i nekoliko važnih lokaliteta voda stajaćica: Modro i Crveno jezero kao krški fenomeni potopljenih urušenih jama (Crveno jezero najdublje je jezero u RH, 287 m dubine), Zeleno jezero ili Ričice nalazi se u blizini sela Ričice na sjeverozapadu Imotske krajine; napajaju ga rijeke Vrbica i Ričina, a koristi se u svrhu sprečavanja poplava te za hidromelioraciju, Prološko blato na zapadu Imotskog polja, te tri ma-

ILUSTRATIVNI 3D PRIKAZ KARAKTERISTIČNIH OBILJEŽJA KRAJOBRAZNOG PODRUČJADALMATINSKOG ZALEĐA

nje lokve – Galipovac te Knezovića i Mamića jezero. Pritom su krška polja zbog nepropusne kvartarne podloge potencijalna opasnost od poplavljivanja.

Najviše tala formirano je na karbonatnim stijenama – uglavnom su to kalkokambisol, kalkomelanosol i crvenica. Dio rendzina nalazi se na dolomitu ili vapnencu i njegovoj trošini, a dio na šljuncima ili laporu/flišu. U podnožjima brojnih padina formirana su koluvijalna tla. Dio je nabrojenih automorfnih tala na kršu, flišu ili koluviju antropogeniziran. Uz granicu s BiH, uglavnom u sjevernim dijelovima ove regije, nalaze se i veće površine hidromorfnih tala, dijelom hidromeliorirane. S obzirom na navedene geomorfološke karakteristike prostora te posljedično slabiju, odnosno raspršeniju naseljenost/nenaseljenost, na teže pristupačnim predjelima reljefnih uzvišenja zadržala su se prirodna obilježja – vrhove i više padine prekriva šumska vegetacija, dok su niži predjeli prekriveni prirodnim travnjacima. Zaravni, odnosno platoi, kao i niži dijelovi padina okolnih brda pritom su većinom prekriveni grmolikom vegetacijom i šikarom, koja se izmjenjuje s niskim travnjacima. Pod šumama je 58%, a travnjaci zauzimaju oko 23% površine regije (najzastupljeniji su kamenjarski pašnjaci); travnjačka su staništa međutim ugrožena i/ili rijetka staništa na području RH. Od visoke šumske vegetacije prevladavaju primorske šume i šikare hrasta medunca s crnim i bijelim grabom, zajedno sa svojim degradacijskim stadijima (šikare i šibljaci). U zaleđu Šibenika te na području Boraje nalaze se šume alepskog bora, šume i makije hrasta crnike, divlje masline, rogača i drugih vrsta te šume hrasta crnike i crnog jasena. Šume hrasta crnike i crnog jasena nalaze se na predjelu Crna ljut te na samom jugu regije. U zaleđu Brela u predjelu Štrbina i Nevistinih stina rasprostiru se šume dalmatinskoga crnog i običnog bora, a na predjelu Biokova najveći udio imaju bukove šume, a manjim se dijelom ovdje javljaju i bukovo-jelove šume te jelove šume s crnim grabom. U predjelu omiške Dinare pa prema Cetini spuštaju se šuma hrasta medunca („duba“) i crnog jasena.

Dio spomenutih šumskih područja pritom je zbog svoje prirodne posebnosti, odnosno prirodnih karakteristika te prostornih značajki zaštićen, pri čemu se ponajprije ističu Park prirode Biokovo te Značajni krajobraz Kanjon Cetine, koji zauzimaju veće površine na jugu, odnosno na JI regije, te manjom površinom i Park prirode Dinara, koji je ipak većim dijelom obuhvata u susjednoj regiji. Također, zbog svoje posebnosti može se izdvojiti Značajni krajobraz Imotska jezera – Gaj (ujedno pojedinačno zaštićeni kao spomenici prirode – Crveno i Modro jezero).

ANTROPOGENA OBILJEŽJA

Nepovoljan geografski smještaj odredio je razvoj ove regije te pretežito ruralne karakteristike naseljenih područja, zbog čega je vidljiv nedostatak većeg broja jačih urbanih središta. Međutim, postoje tragovi razvoja ovog područja od davnih vremena, o čemu svjedoči znatan broj arheoloških nalazišta i ostalih pojedinačnih kulturnih dobara. Riječ je ponajprije o području slabije/raspršene naseljenosti, koju karakteriziraju manja naselja, sela i zaseoci, smještena uz postojeće prometnice, stoga su većinom linearnog, nepravilnog, ali i djelomično raštrkanog tipa, no primjećuju se i ona okupljena, odnosno zbijena. Locirana su najvećim dijelom uz rubove polja, ali i na nižim dijelovima padina uzvišenja (Dugopolje, Brnaze, Hrvace, Katuni, Lovreć, Zagvozd, D. Preložac). Pritom je većinom riječ o naseljenim predjelima koja i danas u određenoj mjeri imaju očuvane tradicionalne karakteristike (načini i materijali gradnje, način života i sl.).

Veća su naseljena područja/gradovi Sinj, Drniš, Imotski i Vrgorac, koji su smješteni na rubovima plodnih polja. Ta su naseljena područja većinom nepravilnijeg rastera, mješovite izgradnje tradicionalnih objekata i onih novije izgradnje (jednostambeni i višestambeni objekti). Postojeća industrijska proizvodnja vezana je za nekoliko navedenih gradova ove regije (značajno antropogenizirana polja na području općina Dugopolje, Dicmo, Sinj, Trilj, a riječ je ponajprije o gospodarskim zonama koje u novije vrijeme pridonose osnaživanju gospodarskog razvoja regije). Navedene su zone najvećim dijelom smještene izvan, odnosno uz naseljena područja, koja se pružaju uz bitnije državne, prometne pravce, na koje se nadovezuje mreža ostalih prometnih pravaca slabijeg intenziteta koja veće gradove povezuje s manjim naseljima. Ti su gradovi pritom prostori vrlo dobro očuvane i bogate povijesti te kulturne baštine pa su danas zbog svoje posebnosti zaštićeni kao kulturno-povijesne cjeline. Sinj je postojao u ilirskom i antičkom razdoblju, a u srednjem vijeku bio je sjedište županija. Iz 17. i 18. stoljeća, vremena procvata izgradnje, potječu samostan, utvrda Kamičak, kvartiri, alkarsko trkalište, gradski trg i ulice prema Splitu, Livnu i Vrlici. U 19. stoljeću grade se neostilske građevine, a Sinj postaje jedan od najzelenijih gradova u unutrašnjosti Dalmacije. Povijesna gradska jezgra današnjeg Drniša svoje obrise dobila je u 18. stoljeću za mletačke vlasti, a malobrojne sačuvane građevine toga razdoblja nose barokne stilske karakteristike. Jačanje gospodarstva u 19. i početkom 20. stoljeća Drnišu je donijelo urbanizaciju, tada su oblikovani ulični potezi i stilski definirani građevni sklopovi. Kao i Drniš, Imotski je ubrzani razvitak doživio tijekom 19. i početkom 20. stoljeća kada je urbanistički oblikovan. Urbanističku strukturu čine dvije uzdužne ulice u smjeru istok-zapad, dva trga i niz vertikalnih, stepenastih komunikacija. Uz reprezentativne kuće, od kojih neke imaju obilježja neostilova i secesije, nositelji su specifičnog karaktera povijesne jezgre i objekti skromnije graditeljske vrijednosti građeni u tradiciji lokalne pučke gradnje. Unatoč pojedinim devastacijama, cjelina ima očuvanu povijesnu strukturu. U Vrgorcu većina danas sačuvanih građevina pripada vremenu od kraja 17. do početka 20. stoljeća. Predstavlja rijetku cjelinu očuvane arhitekture u kojoj se miješa turski, bosanski i primorski način gradnje. Javni prostor čine uske, strme ulice ili staze, popločene grubo obrađenim kamenom ili bez ikakva popločenja.

S obzirom na ponajprije nepristupačan teren te slabiju naseljenost, poljoprivredne su površine prisutne u većim krškim poljima i manjim dolcima, a od poljoprivrednog načina kori-

SELO MEDOV DOLAC

PROLOŠKO BLATO I IMOTSKO POLJE

VRH SV. MIHOVIL NA PODRUČJU VRGORSKOG GORJA

DONJI MUĆ

PASIKA KOD PODGRAĐA (POLJICA)

štenja dominiraju mozaici poljoprivrednih površina, s manjim udjelom maslinika i vinograda. Riječ je o manjim, usitnjenim, pravilnim parcelama, otvorenog tipa polja, koje sugeriraju poljoprivredu niskog intenziteta. Mozaična poljoprivredna proizvodnja pritom je koncentrirana ponajprije na području (većih) plodnih krških polja: Petrovo, Sinjsko, Imotsko te polja Bunina i Rastok u okolici Vrgorca. Kad je riječ o klasičnim primorskim kulturama, vinova loza najviše se uzgaja na području Imotskog polja, dok se maslinici nalaze u zaleđu Šibenika. Manje parcele voćnjaka sporadično su raspršene na cijelom području, no veće se površine nalaze u okolici Šestanovca, na polju Rastok u okolici Vrgorca te na sjevernim padinama brda Mošnica. U reljefnim depresijama srednjih dimenzija prisutna su također mozaična polja, karakteristična po plitkom terasiranju koje je bilo nužno za niveliranje terena i očuvanje tla. Karakteristični su i dolci (kultivirane ponikve), najmanji oblik obrađene krške depresije. Po pravilu su omeđeni suhozidima, a danas ih često obrubljuje i prirodna vegetacija. Svjedoče o vremenu kada se, u oskudici tla, svaka i najmanja prirodna nakupina bila obrađivala. Osim uzgoja kultura poljoprivrednu površinu čine i krški pašnjaci koji se nalaze na zaravnima i blagim padinama uzvisina i planina. Zbog trenda iseljavanja, sve starijeg stanovništva i napuštanja bavljenja poljoprivredom, danas su ove površine većinom zapuštene i/ili napuštene.

Iako je u ovoj ponajprije ruralnoj regiji vidljiv nedostatak većih urbanih središta, zbog povoljnih uvjeta smještaja danas se u njoj ističu tehnogeni linijski i točkasti elementi mnogobrojnih VE-a (Glunča, Trtar, Orlice, Crno brdo, Velika Glava, Bubrig, Pometeno brdo, Njivice, Lukovac, Kostanje i Katuni), možda i najveće koncentracije u odnosu na područje cijele RH te četiriju HE-a (Đale, Prančevići, Kraljevac i Zakučac) u kanjonskom dijelu toka rijeke Cetine, a na rijeci Rudi je i HE Orlovac, do koje se dovodi voda iz Buškog jezera (BiH) hidrotehničkim tunelom ispod Kamešnice. Tu su i poligoni sve brojnijih solarnih elektrana i otvorenih površinskih kopova, nastalih radi eksploatacije mineralnih sirovina.

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNA OBILJEŽJA

Prostorno se izmjenjuju snažni prirodni, planinski volumeni (Biokovo, Mosor, Kozjak, Boraja, Rilić), koji čine rubne dijelove i vizualne barijere ove regije, s većim krškim poljima (Sinjsko, dio Petrova, Imotsko, Bunina, Vrgoračko), zaravnima te jezerima (Ričice, Prološko blato). Prostorom snažno dominira kanjonski tok rijeke Cetine na jugu regije te Crveno i Modro jezero kod Imotskog i niz drugih većih urušenih jama i lokava (Galipovac, Knezovića i Mamića jezero) koji su također bitno vizualno-doživljajno obilježje regije te istaknuti prirodni akcenti. Kao snažan prostorni identitet ističu se veća plodna krška polja (Sinjsko, Imotski, Vrgoračko), ali i u novije vrijeme izgrađene gospodarske zone u poljima, koje su ujedno snažan kontrast tamnim površinama šumske vegetacije i njezinim očuvanim prirodnim karakteristikama (te negativni vizualni akcenti). Karakterističan je i kontrast navedenih tamnih i šumskom vegetacijom prekrivenih padina okrenutih prema unutrašnjosti te svijetlih i strmih padina okrenutih prema moru. Navedene karakteristike ovaj prostor izražene reljefne dinamike stoga čine izrazito kompleksnim.

Regija je prostrana, mjerilom velika te stoga nesagledliva u cijelosti. Vizure s mora definirane su i onemogućene planinskim masivima i potezima Biokova, Mosora, Kozjaka, koji određuju rubove regije, no s navedenih uzvišenja pružaju se vrijedne i kvalitetne panoramske vizure na cijelo šire i uže područje regije. Vizualnu cjelovitost sklada prirodnih i karakterističnih tradicionalnih krških polja danas djelomično narušavaju izgradnja unutar gospodarskih zona (doduše djelomično vizualno odvojenih okolnim nižim uzvišenjima), napuštanje i zapuštanje dolaca, ali i općenito poljoprivrednih površina, te izgradnja ponajprije energetske infrastrukture (znatan broj VE-a, što je možda i najveća koncentracija na teritoriju RH) te točkasti, ali iznimno degradirajući otvoreni kopovi mineralnih sirovina.

VREDNOVANJE

PRIRODNE KVALITETE:

- sačuvana šumska područja unutar ove krške regije, pri čemu navedena očuvanost/prirodnost šumovitih predjela te prostorne specifičnosti uvjetuju prisutnost prirodnih vrijednosti te udio prostora zaštićene prirode (parkovi prirode Biokovo i dio Dinare, Značajni krajobraz Kanjon rijeke Cetine, Značajni krajobraz Imotska jezera – Gaj, spomenici prirode), ali i značajan udio područja Natura 2000;
- snažno meandrirajući tok rijeke Cetine kojim je oblikovan i duboko usječen kanjon navedene rijeke;
- prirodni fenomeni urušenih i potopljenih jama – Crveno i Modro jezero;
- brojne lokve i bunari;
- posebna obilježja vegetacije ugroženih i/ili rijetkih travnjačkih staništa (kamenjarski pašnjaci);
- živice/potezi više vegetacije uz poljoprivredne površine.

ANTROPOGENE KVALITETE:

- posebnost uzorka, smještaja i organizacije ruralnih cjelina – nekoliko tipova naselja (okupljeno, linijsko većinom raštrkano, nepravilno) uokvirenih mozaičnim poljoprivrednim površinama niskog intenziteta (dolci, manja polja, ograđeni pašnjaci, gumna);
- kulturno-povijesni značaj i očuvanost manjih naselja (manje ruralne cjeline) te u njima očuvana tradicionalna arhitektura (materijal: kamen);
- kulturno-povijesni značaj i očuvanost gradova Sinj, Drniš, Imotski, Vrgorac;
- prostrana i mozaična krška polja (Sinjsko, Imotsko, Petrovo polje);
- posebnost očuvanih manjih obradivih dolaca – plodne vrtače omeđene suhozidima i višom vegetacijom (izraženo u brdskom zaleđu od Šibenika do Splita, posebno se ističe područje Lečevice);
- povijesni značaj i očuvanost velikog broja kulturne baštine regije, koja svjedoči o povijesnom razvoju regije i nekadašnjem načinu života na ovom području (npr. seoske povijesne cjeline, ruralne cjeline, mlinice, stećci (na UNESCO-om Popisu svjetske baštine), industrijski i gospodarski objekti, arheološke zone i lokaliteti).

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNE KVALITETE:

- područje izraženoga prostornog identiteta i dinamike – jaki planinski volumeni, izraženi hrptovi, padine, prostrana kultivirana krška polja;
- naglašen odnos volumena (planinski masivi) i ploha (zaravni, platoi, polja);
- izražen prostorni identitet meandrirajućeg toka rijeke Cetine i njezina dubokog kanjona;
- prostorni identitet točkastih lokaliteta manjih jezera, urušenih jama, bara, lokava (Zeleno jezero / Ričice/, urušene i potopljene jame – Crveno i Modro jezero, Prološko blato, tri lokve – Galipovac, Knezovića i Mamića jezero);
- prostorni identitet manjih ruralnih cjelina na području Lečevice, Zabiokovlja, Boraje itd.;
- značajne panoramske vizure s vršnih dijelova uzvišenja na šire i uže područje regije.

POSTOJEĆE PROMJENE:

- ugroženost okoliša zbog klimatskih promjena u obliku opasnosti od erozija i nastanka klizišta na padinama većeg nagiba (Kozjak, Mosor, Biokovo, Rilić) te požara i suša;
- negativan utjecaj toplinskih otoka unutar urbanih područja (Sinj, Drniš, Imotski, Vrgorac) te znatnog broja industrijskih zona (na području općina Dugopolje, Dicmo, Sinj, Trilj);
- napuštanje bavljenja poljoprivrednim djelatnostima; napuštanje i zapuštanje dolaca;
- mjestimični intenzivniji poljoprivredni nasadi (veće parcele u okolici Šestanovca, na polju Rastok u okolici Vrgorca te na sjevernim padinama brda Mošnica);
- tehnogeni linijski i točkasti elementi mnogobrojnih VE-a (Glunača, Trtar, Orlice, Crno brdo, Velika Glava, Bubrig, Pometeno brdo, Njivice, Lukovac, Kostanje i Katuni) te četiriju HE-a (Đale, Prančevići, Kraljevac i Zakučac) u kanjonskom dijelu toka rijeke Cetine, potom HE Orlovac na rijeci Rudi, kao i poligoni otvorenih površinskih kopova, nastalih radi eksploatacije mineralnih sirovina;
- širenje građevinskih područja i industrijskih zona, djelomično neadekvatna gradnja na području gradova Sinj, Drniš, Imotski i Vrgorac;
- gradovi i sela s nedovoljno razvijenom infrastrukturom otvorenih prostora (biciklističkom, pješačkom, rekreacijskom/boravišnom);
- proširenje postojeće cestovne, željezničke, zračne i energetske infrastrukture;
- neadekvatno gospodarenje otpadom te stvaranje ilegalnih odlagališta otpada, nerijetko unutar prirodnih šumskih područja.

PLANIRANI PRITISCI:

→ KORIŠTENJE I NAMJENA POVRŠINA:

- izgradnja dvaju igrališta za golf (površine 219 ha);
- izgradnja 30 sportsko-rekreacijskih zona (ukupne površine 279,39 ha);
- izgradnja 31 ugostiteljsko-turističke zone (ukupne površine 160,63 ha);
- izgradnja 29 zona proizvodne i proizvodno-poslovne namjene (ukupne površine 2390,56 ha).

→ INFRASTRUKTURA:

Promet:

- izgradnja osam državnih cesti;
- izgradnja triju obilaznica;
- izgradnja dviju brzih državnih cesta;
- rekonstrukcija četiriju državnih cesta;
- izgradnja dvaju čvorova na autocesti A1;
- izgradnja dviju spojnih cesta (državne);
- izgradnja koridora duž jadranske željezničke pruge i koridora ▪ željezničke pruge za međunarodni promet, jednoga kraćeg koridora industrijskog kolosijeka;
- izgradnja jedne zračne luke – međunarodni aerodrom, tri sportska aerodroma, sedam helidroma.

Energetika:

- izgradnja četiriju HE-a, 18 VE i 17 SE;
- izgradnja pet DV-a 400 kV, četrnaest DV-a 220 kV i petnaest DV-a 110 kV;
- izgradnja šest TS-a 110/35;
- izgradnja jednoga međunarodnog plinovoda i jednoga visokotlačnog plinovoda.

→ ODLAGALIŠTA OTPADA I EKSPLOATACIJSKA POLJA:

- izgradnja dvaju centra za gospodarenje otpadom i triju pretovarnih stanica;
- 47 istražnih prostora/eksploatacijskih polja.

CILJEVI I SMJERNICE

PRIRODNE KVALITETE		
BR.	**SMJERNICE**	**CK**
SP1	Očuvati prirodnu konfiguraciju terena, istaknuta geološka, geomorfološka obilježja (grede, ponikve, točila, grebeni na Mosoru i Biokovu, kanjoni (kanjon rijeke Cetine), pećine, jame, ponori, jezera (Modro i Crveno jezero, Zeleno jezero, Ričice), blata (Prološko blato), izvori i brojne lokve), zatim vegetacijska obilježja autohtonih šuma (hrasta medunca s crnim i bijelim grabom, šume i makije hrasta crnike, divlje masline, rogača, alepskog bora i drugih vrsta te šume hrasta crnike i crnog jasen, šume dalmatinskog crnog i običnog bora, bukove šume, šuma hrasta medunca („duba“) i crnog jasena) te travnjake, šikare i živice. Nove zahvate planirati tako da se integriraju u njih.	**CKP1**
SP2	Očuvati šumsku vegetaciju u obliku manjih šuma, šumaraka, drvoreda, živica i pojedinih stabala unutar naselja (Drniš, Sinj, Imotski, Vrgorac) i poljoprivrednog krajobraza krških polja (Petrovo polje, Sinjsko polje, Imotsko polje, Vrgoračko polje) te ih maksimalno integrirati u nove zahvate.	**CKP1**
SP3	Identificirati vrijedne i iznimne prirodne krajobraze kao što su npr. kanjon rijeke Cetine, Modro i Crveno jezero, Zeleno jezero ili Ričice, Prološko blato, prirodne padine gorskih masiva (Biokovo), brojne lokve, predstaviti ih u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti te promovirati; uključiti ih u lokalne/regionalne posjetiteljske/turističke rute, itinerare itd.	**CKP1**
SP5	Očuvati vodna tijela (vodotoci Cetine, Rumina, Sutine i Rude, Čikole, Vrbice i Ričine, potom Modro i Crveno jezero, Zeleno jezero ili Ričice, Prološko blato te brojne lokve i bunari) te pripadajuću močvarnu i visoku vegetaciju uz njih. Izbjegavati betoniranje i nasipavanje obala jezera i rijeka. Pri planiranju novih zahvata integrirati prirodna obilježja obale i vodnih tijela u rješenja čuvajući njihovu prirodnu morfologiju i obalnu vegetaciju, a sve nove intervencije oblikovati kao montažne i lako uklonjive.	**CKP1**
SP6	Jačati multifunkcionalnost zaštićenih područja prirode (parkovi prirode Biokovo i Dinara, značajni krajobrazi (kanjon Cetine, jezera – Gaj), spomenici prirode (Crveno i Modro jezero i dr.), rezervati šumske vegetacije) uvođenjem društveno važne infrastrukture.	**CKP1**
SP7	Očuvati cjelovitost kompaktnih šumskih područja, posebice na padinama gorskih predjela Biokova, Mosora, Kozjaka, Opora, Dinare, Rilića i dr. te ugroženih i/ili rijetkih travnjačkih staništa (kamenjarski pašnjaci). Maksimalno izbjegavati fragmentaciju i prenamjenu zemljišta na njima.	**CKP1** **CKP2**
SP8	Izbjegavati gradnju i širenje građevinskih područja naselja na kompaktne i cjelovite šumske cjeline koje se nalaze između građevinskih područja i koje su važni elementi prirodne, zelene cezure. Održavati postojeće zelene cezure između ruralnih naselja te spriječiti kontinuiranu izgradnju duž prometnica radi očuvanja prirodnosti i ekoloških kvaliteta (koridori za kretanje životinja, očuvana bioraznolikost područja).	**CKP1** **CKP2**
SP10	Poticati preoblikovanje postojećih hidrotehničkih rješenja vodotoka i jezera krajobraznim tehnikama, posebice akumulacijskih jezera uz hidrocentrale, betonizirane dijelove vodotoka koji prolaze kroz naselja i u velikim krškim poljima. Propisati da novi hidrotehnički radovi na vodotocima budu usklađeni s krajobraznim obilježjima i višenamjenskim korištenjem. Oblikovna, tehnička i biotehnička rješenja trebaju osigurati prirodno uklapanje vodnih tijela u okruženje. U oblikovanju i biotehničkim rješenjima koristiti se autohtonom vegetacijom iz uzvodnih područja.	**CKP3**
SP11	Ukloniti i sanirati sva nelegalna odlagališta otpada unutar šumskih površina, ponikava, jama te površine vratiti u stanje blisko prvotnomu.	**CKP3**

ANTROPOGENE KVALITETE (NASELJA I GRADITELJSKA BAŠTINA)		
BR.	**SMJERNICE**	**CK**
SA1	Pri planiranju naselja uspostaviti uravnotežene odnose između graditeljske baštine i suvremenih graditeljskih intervencija, osobito na području zaštićenih povijesnih urbanih (Sinj, Drniš, Imotski, Vrgorac) i ruralnih cjelina. Planirati razvoj naselja u skladu s prirodnim ograničenjima (konfiguracija terena, šume, poplavne zone, vode itd.).	**CKA1** **CKA2**
SA2	Planirati prostorni razvoj ruralnih naselja prema naslijeđenim prostornim obilježjima te odnosima između izgrađenih dijelova naselja, prirodnih i poljoprivrednih površina (nekoliko tipova naselja (okupljeno, linijsko većinom raštrkano, nepravilno) uokvirenih u mozaične poljoprivredne površine niskog intenziteta). Posebnu pozornost posvetiti očuvanju i održavanju povijesne (tradicionalne) ruralne matrice, a novu matricu i gradnju planirati tako da se morfologijom, volumenom, oblikovanjem i materijalima (kamen) prilagodi postojećoj cjelini naselja, a u skladu s prirodnim i antropogenim obilježjima krajobraza.	**CKA1** **CKA2**
SA11	Očuvati i unaprijediti graditeljsku baštinu važnu za regionalni krajobrazni identitet, od kulturno-povijesnih urbanih naselja (Sinj, Drniš, Imotski, Vrgorac), brojnih ruralnih povijesnih cjelina do pojedinačnih kulturnih dobara kao što su mlinice, crkve, bunari i pojedinačne građevine, i to tako da se obnove i stave u funkciju obrazovanja i posjećivanja. U njihovoj okolici i kontaktnoj zoni nije prihvatljivo planirati novu gradnju, već održavati obilježja povijesno relevantnog stanja.	**CKA2**
SA13	Identificirati iznimne i vrijedne krajobraze naselja (Imotski, Vrgorac, ruralne cjeline, mlinice, crkve itd.) te ih predstaviti u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti.	**CKA2**
SA15	Sanirati i spriječiti daljnje širenje ambijentalno neuklopljenih dijelova naselja poput preizgrađenih zona (stambenih i trgovačko-uslužnih) lišenih zelenila i javnih prostora, zona s predimenzioniranom i/ili stilski neprikladnom arhitekturom, neuređenih industrijskih i gospodarskih zona uz veća urbana naselja i područja (Dugopolje).	**CKA1** **CKA3**
SA16	Sanirati i revitalizirati vrijedne ruralne i urbane cjeline, osobito napuštene i degradirane dijelove u reljefno nepristupačnim brdskim dijelovima (zaleđe Opora, Kozjaka, Mosora, Bikova, Rilića).	**CKA2** **CKA3**
ANTROPOGENE KVALITETE (POLJOPRIVREDNI KRAJOBRAZI)		
BR.	**SMJERNICE**	**CK**
SA18	U poljoprivrednim iznimnim i osjetljivim krajobrazima (npr. dolci omeđeni suhozidima i vegetacijom) poticati razvoj niskointenzivnih oblika poljoprivrede (ekološka, tradicijska itd.), koji se prilagođavaju strukturi krajobraza (konfiguraciji terena, parcelaciji) te drugim prirodnim i kulturnim elementima.	**CKA4**
SA19	Očuvati, obnoviti i revitalizirati regionalno specifične elemente poljoprivrednog krajobraza (suhozidi, lokve, bunari, dolci omeđeni suhozidima itd.).	**CKA4**
SA21	Spriječiti uspostavu velikih monokulturnih i prostorno nestrukturiranih poljoprivrednih nasada, samostojećih solarnih i agrosolarnih elektrana te vjetroelektrana u iznimnim i vrijednim poljoprivrednim krajobrazima kao što su zaravni s dolcima i mozaične kultivirane površine u poljima. Zabraniti prenamjenu i gradnju (uključujući staklenike i plastenike) unutar iznimnih poljoprivrednih krajobraza te u njima čuvati poljoprivrednu funkciju.	**CKA4**
SA23	Spriječiti rigolanje i malčiranje krša zbog kojeg nastaju velike nestrukturirane, ogoljene i okrupnjene poljoprivredne površine u iznimnim, osjetljivim i vizualno izloženim krajobrazima.	
SA24	U intenzivnim poljoprivrednim krajobrazima, velikim krškim poljima (Petrovo polje, Sinjsko polje, Imotsko polje i Vrgoračko polje) lišenima prirodne vegetacije saditi živice, drvorede, šumarke i pojedina stabla.	**CKA6**
SA25	Spriječiti prenamjenu vrijednoga poljoprivrednog zemljišta u krškim poljima i dolcima u građevinsko.	**CKA4**

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNE KVALITETE		
BR.	**SMJERNICE**	**CK**
SV1	Očuvati vizualnu cjelovitost i identitet velikih, kultiviranih krških polja i šumovitih padina pobrđa i višega gorja s manjim brdskim ruralnim cjelinama i linijski razvijenim naseljima u poljima te s brojnim vodotocima koji poniru na kontaktu propusnih i nepropusnih stijena. Poštovati mjerilo i kapacitet krajobraznog područja pri planiranju novih zahvata.	**CKV1**
SV3	Spriječiti uspostavu velikih monokulturnih i prostorno nestrukturiranih poljoprivrednih nasada u velikim krškim poljima (Sinjsko, Imotsko, Vrgoračko), velikih samostojećih solarnih i agrosolarnih elektrana te vjetroelektrana u iznimnim, vizualno-doživljajno vrijednim (scenskim) te vizualno izloženim krajobrazima. Za smještaj solarnih elektrana posebno su osjetljive padine nagiba većeg od 12° koje okružuju krška polja.	**CKV1** **CKV2**
SV6	Očuvati postojeće i uspostaviti nove zelene cezure, koje imaju funkciju osiguravanja kvalitetnog ambijenta i sprečavanja kontinuirane izgradnje duž prometnica, posebice u većim krškim poljima.	**CKV1**
SV8	Identificirati iznimne i vizualno-doživljajno vrijedne (scenske) krajobraze (kanjon rijeke Cetine, lokaliteti s lokvama i bunarima (Galipovac, bunari Zagore, itd.), jezera (Zeleno jezero / Ričice, urušene i potopljene jame – Crveno i Modro jezero, Prološko blato, Knezovića i Mamića jezero), šumovite gorske padine(Biokovo, Dinara), cjeline gradova Imotskog i Vrgorca na vrhu padina iznad prostranih polja, manje ruralne cjeline (na području Lečevice i dr.)), predstaviti ih u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti te promovirati; uključiti ih u lokalne/regionalne posjetiteljske/turističke rute, itinerare itd.	**CKV 2**
SV10	Očuvati postojeće vizure na povijesna naselja s pristupnih putova te drugih točaka promatranja (Imotski, Vrgorac, tvrđava u Drnišu). Novu gradnju, ako je potrebna, planirati „u drugom planu“ čuvajući postojeće vizure na povijesna naselja i njihove prostorne rubove.	**CKV2**
SV11	Zakloniti loše vizure prema degradiranim područjima, koja narušavaju postojeće vizualno-doživljajne kvalitete, uspostavom zelenih pojasa s visokom vegetacijom (gospodarske zone na području gradova Sinj, Drniš, Imotski i Vrgorac te područja Dugopolja, područja oko energetskih građevina, posebice solarnih elektrana).	**CKV3**
SV12	Vizualne degradacije volumenom i stilom neprimjerenih postojećih stambenih i gospodarsko-poslovnih građevina na području gradova Drniša, Sinja, Imotskog i Vrgorca te područja Dugopolja ublažiti sadnjom visoke vegetacije. Jačati dio prirodnih zelenih površina na građevnim česticama te udio javnih otvorenih prostora uz njihovo kvalitetno oblikovanje adekvatnim sadržajima i uređenim zelenilom. Najviše je degradirano područje Dugopolja, koje je gospodarsko-poslovna zona garda Splita.	**CKV3**
SP15	U degradirani područjima površinskih kopova (kamenoloma), nastalih radi eksploatacije mineralnih sirovina, osim njihove obvezne biološke sanacije nakon prestanka korištenja preporučuje se i planiranje sadržaja jer bi se inače mogle stvoriti nove degradacije –primjerice područja gospodarsko-poslovne namjene, razne infrastrukturne objekte (crpne stanice, pročišćivači) ili pak sportsko-rekreacijske sadržaje kao što su adrenalinski parkovi, motostaze itd.).	**CKV3**
SP16	Ukloniti i sanirati sva divlja odlagališta otpada uz prometnice, unutar naselja i šumskim područjima te površine vratiti u stanje blisko prvotnomu.	**CKV3**

ZASELAK GORNJI BOŽIĆI U NASELJU ČVRLJEVO

4.10. KRAJOBRAZNA REGIJA **HILEJSKI POLUOTOK**

BRODARICA I ŠIRE PODRUČJE ZALEĐA

HILEJSKI POLUOTOK

KRAJOBRAZ OBALNE PADINE, VIŠEG GORJA I POBRĐA

- IZGRAĐENE POVRŠINE
- POLJOPRIVREDNE POVRŠINE
- VISOKA ŠUMSKA VEGETACIJA
- NISKA ŠUMSKA VEGETACIJA
- LIVADNE I TRAVNJAČKE POVRŠINE
- STJENOVITE POVRŠINE
- VODENE POVRŠINE

0 10 km

OPIS KRAJOBRAZNOG PODRUČJA

OBUHVAT/SMJEŠTAJ

Područje Dalmacije između Šibenika i Trogira, od Grebaštice do Seget Vranjica.

DEFINIRAJUĆI KRITERIJI:

- geologija: karbonatno, no litološki heterogeno područje.
- reljef: pobrđa i viša gorja priobalja

KLJUČNA OBILJEŽJA:

- nisko do umjereno raščlanjen krški reljef poluotoka, s razvedenom obalnom linijom uvala, rtova i manjih poluotoka te unutrašnjim nizovima nižih hrptova, udolina, zaravni, ponikvi i kamenjarskih površina;
- mozaik mediteranske vegetacije, makije, gariga, kamenjarskih travnjaka i manjih šumskih sklopova;
- izrazito razvijen suhozidni poljoprivredni krajobraz na krškoj podlozi, s velikom gustoćom aktivnih, usitnjenih i suhozidom omeđenih parcela, među kojima se osobito ističu pravilne vlačice i tirade;
- obalna naselja s čitljivim povijesnim jezgrama i snažnim pritiskom recentne turističko-apartmanske izgradnje;
- manja ruralna naselja i zaseoci u unutrašnjosti, prostorno povezani s pripadajućim poljoprivrednim površinama i suhozidnim uzorcima.

KARAKTER KRAJOBRAZA

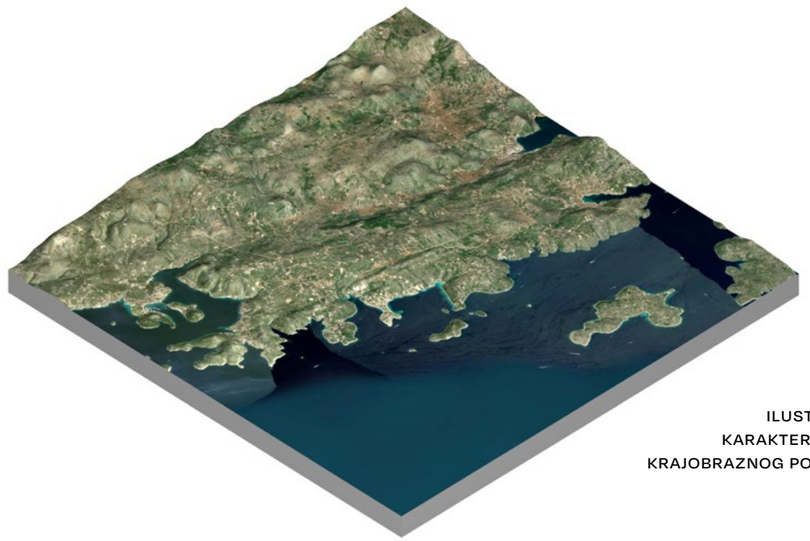
Krajobraz obalne padine, višeg gorja i pobrđa, razvedene obalne linije i urbanizirane obalne zone s povijesnim naseljima, padinama pod poljoprivrednim površinama i šumskom vegetacijom s rijetkim i malim brdskim naseljima te kultiviranim udolinama u zaleđu priobalja.

PRIRODNA OBILJEŽJA

Prirodnu osnovu regije čini nisko do umjereno raščlanjen krški reljef Hilejskog poluotoka, koji se od razine mora postupno uzdiže prema unutrašnjosti, s najvišim dijelovima na sjeveroistočnom rubu regije. Obalna linija izrazito je razvedena, s izmjenom uvala, zaljeva, rtova i manjih poluotoka, dok unutrašnji dio regije oblikuju niži hrptovi, glavice, udoline i krška uzvišenja. U obalnom pojasu mjestimično su očuvani prirodniji dijelovi stjenovite obale, morskih uvala i plaža, osobito na reljefno izloženijim i slabije izgrađenim dijelovima obale.

Vegetacijski pokrov čine šumski, makijski, garižni, travnjački i kamenjarski sklopovi. U dijelovima regije s razvijenijom dubinom tla razvile su se šume crnike, često u izmjeni s degradacijskim oblicima makije i gariga. Mjestimično se javljaju i manje površine šuma hrasta medunca s crnim i bijelim grabom, dok su na otvorenijim i plićim tlima prisutna ugrožena i/ili rijetka travnjačka staništa, osobito eumediteranski i stenomediteranski kamenjarski pašnjaci raščice.

Prirodna obilježja regije potvrđuju i područja ekološke mreže HR1000027, HR2001363 i HR2000526, kojima su obuhvaćeni dijelovi važni za očuvanje bioraznolikosti, staništa i vrsta. Prostornim planom evidentirani su i lokaliteti predloženi za zaštitu: park-šume Jelinak i Kopara, značajni krajobraz poluotok Oštrica te hidrogeološki spomenik prirode Zmajevo oko. Ti lokaliteti dodatno potvrđuju vrijednost očuvanijih šumskih i makijskih sklopova, prirodnijih dijelova razvedene obale te specifičnih hidrogeoloških pojava u regiji.

ILUSTRATIVNI 3D PRIKAZ KARAKTERISTIČNIH OBILJEŽJA KRAJOBRAZNOG PODRUČJA HILEJSKOG POLUOTOKA

ANTROPOGENA OBILJEŽJA

U priobalnom dijelu regije prevladavaju antropogena obilježja u obliku većih i manjih naselja heterogene morfologije, ali s dominantnim aglomeriranim karakterom s tendencijom širenja uz obalnu liniju zbog razvoja turističke djelatnosti (Grebaštica, Primošten, Rogoznica, Vinišće) ili pak nautičke luke (Marina). Naselja uz obalu imaju strukturu s još jasno vidljivim najstarijim dijelom, osobito istaknutu kod Primoštena, Rogoznice i Marine. Neka od njih zaštićena su kao kulturno-povijesne cjeline, a u Marini se posebno ističe fortifikacijsko-graditeljski sklop kule i ostataka Citadele. U zaleđu regije antropogena se obilježja očituju u obliku manjih, okupljenih ruralnih povijesnih naselja s pripadajućim poljoprivrednim površinama nastalima u različitim povijesnim razdobljima ili pak u obliku onih koja su se zbog recentnijeg širenja morfološki razvila u razgranatu strukturu. Velik broj navedenih naselja još ima očuvanu povijesnu ruralnu strukturu, pri čemu je dio ruralnih i etnoloških lokaliteta evidentiran u prostorno-planskoj dokumentaciji kao vrijedan ili predložen za zaštitu, a pojedini graditeljski sklopovi zaštićeni su i kao kulturna dobra. Prostorna povezanost ruralnih naselja, usitnjene parcelacije i poljoprivrednih površina još je čitljiva u krajobrazu.

Posebnost je ove regije i to što je jedna od najrazvijenijih poljoprivrednih regija Jadrana, posebice među područjima na stjenovitoj podlozi izvan sustava većih polja. To se ponajprije očituje u vrlo velikoj gustoći (vjerojatno i najvećoj u primorskoj Hrvatskoj) aktivnih poljoprivrednih parcela oblikovanih suhozidima. Među različitim suhozidnim formama i uzorcima, poput podzida terasa, međa oko ponikvi i suhozidnih lažno svođenih poljskih kućica, osobito se ističu pravilne, usitnjene, suhozidom omeđene i plitko terasirane krčevine, lokalno zvane vlačice, koje u nizovima oblikuju tirade. One se koriste raznoliko, ali danas pretežno kao maslinici, dok se mjestimično javljaju i mozaici maslinika, oranica, vinograda i pašnjaka. Bucavac predstavlja planski oblikovanu i simbolički najprepoznatljiviju manifestaciju toga uzorka, s pravilnim rasterom vlačica i tirada pod vinogradima sorte babić, zaštićen kao kulturno dobro u kategoriji kulturnog krajolika. U recentnijem razvoju javilo se okrupnjavanje poljoprivrednih površina rigolanjem krša s posljedičnim degradiranjem prostora. No, iako su prisutne suvremene tehnike u poljoprivrednim krajobrazima (rigolanje krša, malčiranje unutar suhozidnih međa), prisutno je i očuvano iznimno veliko bogatstvo suhozidnih oblika, koji su u dobroj mjeri aktivni i danas.

Kompleksnost antropogenih slojeva vidljiva je i prisutnošću arheoloških lokaliteta uz naselje Rogoznica te šireg obalnog i unutarnjeg prostora regije. Osim izgrađenih područja, u priobalju se kao izrazit antropogeni element ističe prometna infrastruktura, ponajprije Jadranska magistrala i pripadajuće lokalne prometnice.

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNA OBILJEŽJA

Vizualni karakter regije određuje nisko do umjereno raščlanjen krški obalni reljef, s razvedenom obalnom linijom uvala, zaljeva, rtova i manjih poluotoka te nizom nižih hrptova i udolina koji ograničavaju i usmjeravaju vizure. Obalni prostor doživljava se kao slijed manjih prostornih jedinica, u kojima se izmjenjuju zaklonjene uvale, izbočeni rtovi, naselja i otvoreniji pogledi prema moru. Zbog takve morfologije regija se teško sagledava u cjelini, ali se doživljava kroz niz sekvencijalnih prizora, osobito s obalnih prometnica, viših točaka i s mora.

U priobalju su vizure često skraćene rubovima uvala, jaruga, nižih hrptova i izgrađenih dijelova naselja, dok se s istaknutijih položaja otvaraju širi pogledi prema moru, otocima i poljoprivrednom zaleđu. U obalnom krajobrazu još se jasno čitaju povijesne jezgre Primoštena, Rogoznice i Marine, koje zbog smještaja na istaknutim obalnim položajima i zbijene strukture imaju ulogu važnih vizualnih akcenata. Istodobno je obalni pojas regije dobrim dijelom snažno obilježen recentnom, pretežno turističko-apartmanskom izgradnjom. Ona je osobito izražena oko Primoštena, Rogoznice, Sevida na Moru, Vinišća, Ražnja i Stivašnice, a na pojedinim potezima, primjerice istočno od Rogoznice prema Stivašnici, poprima obilježja gotovo kontinuiranog izgrađenog obalnog pojasa. Strmiji i reljefno izloženiji dijelovi obale još su slabije izgrađeni te zadržavaju izraženiju prirodnost i kontinuitet krajobraza obalnog pojasa.

U unutrašnjim dijelovima regije vizualnu osnovu čini sitno strukturiran mozaik suhozidom omeđenih poljoprivrednih površina, maslinika, vinograda, pašnjaka i manjih ruralnih naselja. Najprepoznatljiviji vizualni motiv regije jest velika gustoća suhozidnih poljoprivrednih uzoraka, osobito pravilnih, usitnjenih vlačica i tirada, koje stvaraju prepoznatljivu strukturu. Taj se uzorak najjasnije i simbolički najsnažnije očituje na Bucavcu, gdje pravilni raster vinogradarskih čestica čini jedan od najdojmljivijih prizora poljoprivrednog mediteranskog krajobraza. Prepoznatljivost poljoprivrednog dijela regije umanjuju okrupnjavanje i rigolanje krša te zarastanje napuštenih poljoprivrednih površina.

UŠĆE RIJEKE ZRMANJE

PRIMOŠTEN

ZASELAK PALASOVA KOTELJA NA PODRUČJU ROGOZNICE

VLAKE U BRISTIVICI

MASLINICI U BRISTIVICI

VREDNOVANJE

PRIRODNE KVALITETE:

- prirodnost i očuvanost slabije izgrađenih dijelova razvedene krške obale, osobito stjenovitih dijelova obale, uvala, zaljeva, rtova, manjih poluotoka i plaža;
- posebna obilježja mediteranske vegetacije, osobito šuma crnike, makije i gariga te manjih sklopova šuma hrasta medunca s crnim i bijelim grabom;
- očuvanost vegetacije ugroženih i/ili rijetkih travnjačkih staništa, osobito eumediteranskih i stenomediteranskih kamenjarskih pašnjaka raščice;
- bioraznolikost i ekološka važnost područja ekološke mreže HR1000027, HR2001363 i HR2000526;
- posebna obilježja voda i hidrogeoloških pojava, osobito Zmajeva oka i drugih krških vodnih pojava;
- prirodnost prostorno-planski evidentiranih lokaliteta predloženih za zaštitu, osobito park-šuma Jelinak i Kopara te poluotoka Oštrica;
- vrijednost područja ekološke mreže, osobito područja Mosor, Kozjak i Trogirska zagora, Zaleđe Trogira te Otok Smokvica, koja upućuju na važnost očuvanih krških, kamenjarskih, travnjačkih, šumskih, obalnih i otočnih staništa.

ANTROPOGENE KVALITETE:

- povijesni značaj i očuvanost kulturno-povijesnih cjelina i manjih obalnih naselja, osobito Marine, Rogoznice i Primoštena, s pripadajućom graditeljskom baštinom i sakralnim sklopovima;
- posebnost poljoprivrednog krajobraznog uzorka velike gustoće aktivnih suhozidom oblikovanih parcela diljem područja, osobito pravilnih, usitnjenih, suhozidom omeđenih i plitko terasiranih vlačica i tirada;
- posebnost uzorka te kulturna simboličnost i asocijativni značaj kulturnog krajolika Bucavac kao planski oblikovanog vinogradarskog krajobraza vlačica i tirada pod sortom babić, povezanog s lokalnom praksom uzgoja i proizvodnje primoštenskog babića;
- povijesni značaj, očuvanost i posebnost uzorka smještaja i organizacije manjih ruralnih naselja, zaselaka i pripadajućih poljoprivrednih površina, osobito (Kruševo, Široke, Vadalj, Vezac, Stavor, Ložnice, Prhovo, Stupljak, Krčulj, Huljevi, Gašperovi, Šermudovi, Jurinovi, Harambašini, Draga, Kalina, Podgreben);
- povijesni značaj arheoloških lokaliteta obalnog i unutarnjeg dijela regije, osobito rogozničkog prostora, rta Ploča, uvale Stari Trogir, Sumpetra kod Poljica i područja Segeta Gornjeg.

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNE KVALITETE:

- prostorni identitet, kompleksnost i djelomična vizualna cjelovitost razvedenog krškog obalnog krajobraza, oblikovanog slijedom uvala, zaljeva, rtova, manjih poluotoka, nižih hrptova, slabije izgrađenih strmijih dijelova obale i sekvencijalnih vizura prema moru;
- prostorni identitet prirodnijih dijelova regije s očuvanijim šumskim, makijskim, travnjačkim i kamenjarskim površinama;
- vizualna istaknutost i prepoznatljivost povijesnih jezgri Primoštena, Rogoznice i Marine kao akcenata u obalnom krajobrazu;
- koherentnost i prostorni identitet ruralnih cjelina naselja i poljopriuvrednih površina;
- koherentnost i prostorni identitet sitno strukturiranog suhozidnog poljoprivrednog krajobraza u unutrašnjim dijelovima regije;
- prostorni identitet, koherentnost i visoka vizualna izloženost Bucavca kao najprepoznatljivije vizualne manifestacije pravilnog rastera vlačica i tirada;

POSTOJEĆE PROMJENE:

- poplave, toplinski otoci, porast razine mora, bujice, erozija, klizišta;
- napuštanje i promjena uzorka poljoprivrednog zemljišta;
- širenje naselja i građevinskih zona, bespravna gradnja izvan građevinskog područja;
- ugostiteljsko-turističke zone;
- narušavanje slike urbanih i ruralnih krajobraza neprimjerenom gradnjom;
- širenje invazivnih stranih vrsta.

PLANIRANI PRITISCI:

→ KORIŠTENJE I NAMJENA POVRŠINA:

- izgradnja novih ugostiteljsko-turističkih zona.

→ INFRASTRUKTURA:

Promet:

- izgradnja dviju državnih cesta i jedne županijske ceste;
- izgradnja jedne luke nautičkog turizma (Vinišće pokraj Marine).

Energetika:

- izgradnja jednog DV-a 400 kV.

→ EKSPLOATACIJSKA POLJA:

- više istražnih zona za eksploataciju mineralne sirovine.

CILJEVI KVALITETA I SMJERNICE

PRIRODNE KVALITETE

BR.	SMJERNICE	CK
SP1	Očuvati prirodnu konfiguraciju krškog terena i istaknuta geomorfološka obilježja, osobito stjenovitu obalu, prirodne plaže, potopljene doline, poluotok Oštrica te hidrogeološku specifičnost Zmajeva oka; nove zahvate planirati tako da se prilagode prirodnoj morfologiji terena i obale.	CKP1
SP2	Očuvati šumsku i makijsku vegetaciju u obliku manjih šuma, šumaraka i pojedinih stabala unutar naselja, poljoprivrednog krajobraza i obalnih padina, osobito na području Jelinaka, Kopare i očuvanijih strmijih obalnih dijelova, te ih maksimalno integrirati u nove zahvate.	CKP1
SP3	Identificirati vrijedne i iznimne prirodne krajobraze (npr. primoštenski maslinici lokaliteta Bucavac), predstaviti ih u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti te promovirati; uključiti ih u lokalne/regionalne posjetiteljske/turističke rute, itinerare itd.	CKP1
SP4	Održavati zaštitne pojaseve i rubna staništa prirodne vegetacije, osobito uz ceste, bujičnjake i rubove poljoprivrednih površina, radi očuvanja bioraznolikosti, smanjenja erozije i očuvanja sitne krajobrazne strukture.	CKP1
SP5	Očuvati prirodnu morsku obalu, osobito stjenovite dijelove obale, prirodne plaže, uvale, rtove i manje poluotoke; izbjegavati betoniranje i nasipavanje obale, a nove intervencije oblikovati kao prostorno suzdržane, montažne i lako uklonjive.	CKP1
SP6	U područjima ekološke mreže te na lokalitetima predloženima za zaštitu, osobito Jelinak, Kopara, poluotok Oštrica i Zmajevo oko, omogućiti isključivo posjetiteljsku, edukativnu i interpretacijsku infrastrukturu malog mjerila, usklađenu s prirodnim obilježjima i osjetljivošću staništa.	CKP1
SP7	I. Očuvati cjelovitost rjeđih kompaktnih šumskih i makijskih sklopova, osobito oko Rogoznice, Kopare i Jelinaka, te izbjegavati njihovu fragmentaciju, prenamjenu i krčenje. II. Ispašom i drugim ekstenzivnim oblicima održavanja očuvati i revitalizirati travnjake i kamenjarske pašnjake, osobito u područjima ekološke mreže i okolnim krškim pašnjacima, te spriječiti njihovo zarastanje, fragmentaciju i prenamjenu.	CKP1 CKP2
SP8	Izbjegavati gradnju i širenje građevinskih područja naselja na kompaktne i cjelovite šumske i makijske krajobraze, koji su na ovom području rjeđi i zato posebno značajni. Održavati postojeće zelene cezure između naselja te spriječiti kontinuiranu izgradnju duž morske obale i prometnica radi očuvanja prirodnosti, ekološke povezanosti i bioraznolikosti područja.).	CKP1 CKP2
SP9	Ukloniti i sanirati divlja odlagališta otpada u prirodnom i poljoprivrednom krajobrazu te površine vratiti u stanje blisko prvotnomu.	CKP3
SP10	Sanirati postojeće manje površinske kopove, ako su prisutni, metodom biološke sanacije sa stabilizacijom terena i sadnjom autohtone vegetacije; gdje to nije moguće, vizualno ih zakloniti drvećem i grmolikom vegetacijom.	CKP3
SP11	Pošumljavanjem i prirodnom obnovom sanirati šumska i makijska područja narušena ili uništena požarom, uz korištenje autohtonih vrsta i izbjegavanje monokulturnih nasada.	CKP3

ANTROPOGENE KVALITETE (NASELJA I GRADITELJSKA BAŠTINA)		
BR.	**SMJERNICE**	**CK**
SA1	U planiranju naselja uspostaviti uravnotežene odnose između graditeljske baštine i suvremenih graditeljskih intervencija, osobito na području zaštićenih kulturno-povijesnih cjelina Marine, Primoštena i Rogoznice te vrijednih ruralnih naselja i zaselaka. Planirati razvoj naselja u skladu s prirodnim ograničenjima, osobito konfiguracijom terena, šumskom i makijskom vegetacijom, obalom i vrijednim poljoprivrednim površinama.	**CKA1** **CKA2**
SA2	Planirati prostorni razvoj ruralnih naselja i zaselaka Kruševo, Široke, Vadalj, Vezac, Stavor, Ložnice, Prhovo, Stupljak, Krčulj, Huljevi, Gašperovi, Šermudovi, Jurinovi, Harambašini, Draga, Kalina i Podgreben prema naslijeđenim prostornim obilježjima te odnosima između izgrađenih dijelova naselja, prirodnih i poljoprivrednih površina. Novu matricu i gradnju planirati tako da se morfologijom, volumenom, oblikovanjem i materijalima prilagodi postojećoj cjelini naselja i krajobraznim obilježjima područja.	**CKA1** **CKA2**
SA3	Očuvati od izgradnje, obnoviti i/ili unaprijediti prirodne, poljoprivredne i druge otvorene prostore unutar ili u okružju naselja, osobito u obalnim i ruralnim naseljima izloženima pritisku širenja izgradnje, radi očuvanja prepoznatljivosti prostora, smanjenja gustoće izgrađenosti, poticanja boravka na otvorenome te povezivanja s okolnim prirodnim i ruralnim područjima. Naglasak staviti na umrežavanje takvih otvorenih prostora biciklističkim i pješačkim komunikacijama.	**CKA1**
SA4	Nova naselja planirati kao autentična mjesta koja nude visoku kvalitetu života uz poštovanje prirodnih i antropogenih obilježja područja.	**CKA1**
SA5	Revidirati prostornim planovima definirana neuređena građevinska područja naselja te građevinska područja označena kao izgrađena koja u stvarnosti to nisu, radi očuvanja krajobraznih obilježja koja bi planiranom izgradnjom bila ugrožena, osobito u obalnoj zoni, na vizualno izloženim padinama i u kontaktu s vrijednim poljoprivrednim površinama.	**CKA1** **CKA3**
SA6	Smanjiti potrebe za širenjem građevinskog područja obnovom i prenamjenom neiskorištenoga ili napuštenoga graditeljskog fonda.	**CKA1** **CKA3**
SA7	Širenje naselja, ako je nužno, planirati u područjima niže vizualne izloženosti i nižih krajobraznih kvaliteta, uz očuvanje zelene cezure između povijesnog i novog dijela naselja.	**CKA1**
SA8	Spriječiti širenje naselja ili strogo uvjetovati daljnje širenje u visokovrijednim i osjetljivim krajobraznim područjima, osobito u obalnoj zoni, na vizualno izloženim padinama, rtovima i u kontaktu s vrijednim poljoprivrednim krajobrazima.	**CKA1** **CKA2**
SA9	Spriječiti urbanizaciju ruralnih naselja onemogućavanjem njihova spajanja s urbanim i obalnim naseljima, poticanjem rahle matrice izgrađenosti te očuvanjem većih prirodnih i poljoprivrednih površina.	**CKA1**
SA10	Na područjima na kojima je prostornim planom predviđena prenamjena poljoprivrednog zemljišta u građevinsko planirati rahlu matricu izgradnje s prevladavajućim otvorenim zelenim prostorima te uzimajući u obzir zatečenu konfiguraciju terena, strukturu krajobraza te elemente suhozida, terasa itd. kao polazišta za oblikovanje.	**CKA1**
SA11	Očuvati i unaprijediti pojedinačnu graditeljsku baštinu važnu za regionalni krajobrazni identitet (zaštićenu, evidentiranu i drugu vrijednu prepoznatu baštinu) tako da se obnovi i stavi u funkciju obrazovanja i posjećivanja. U njihovoj okolici i kontaktnoj zoni nije prihvatljivo planirati novu gradnju, već održavati obilježja povijesno relevantnog stanja.	**CKA2**
SA12	Zaštititi (upisati u Registar kulturnih dobara RH) vrijedna ruralna i urbana naselja/cjeline te pojedinačnu graditeljsku kulturnu baštinu. Naglasak staviti na zaštitu ruralnih cjelina i poljoprivrednih površina raznolikih uzoraka.	**CKA2**
SA13	Identificirati iznimne i vrijedne krajobraze naselja te ih predstaviti u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti.	**CKA2**
SA14	Izraditi tematske atlase ruralnih i urbanih naselja u formi prilagođenoj široj javnosti.	**CKA1** **CKA2**
SA15	Sanirati i spriječiti daljnje širenje ambijentalno neuklopljenih dijelova naselja poput preizgrađenih zona (stambenih i apartmanskih) lišenih zelenila i javnih prostora, zona s predimenzioniranom i/ili stilski neprikladnom arhitekturom itd.	**CKA1** **CKA3**
SA16	Sanirati i revitalizirati vrijedne ruralne i urbane cjeline, osobito napuštene i degradirane dijelove prostora.	**CKA2** **CKA3**

ANTROPOGENE KVALITETE (POLJOPRIVREDNI KRAJOBRAZI)		
BR.	**SMJERNICE**	**CK**
SA17	Revitalizirati poljoprivredne i ruralne krajobraze regije kao multifunkcionalne prostore koji, uz poljoprivrednu, imaju i društvenu, edukativnu, rekreacijsku i ekološku funkciju. Naglasak staviti na očuvanje i aktivno korištenje regionalno specifičnih suhozidnih oblika i uzoraka, posebno vlačica i tirada.	**CKA4**
SA18	U iznimnim i osjetljivim poljoprivrednim krajobrazima, osobito u područjima velike gustoće suhozidno omeđenih parcela poticati niskointenzivne oblike poljoprivrede koji se prilagođavaju konfiguraciji terena, usitnjenoj parcelaciji, suhozidnoj strukturi te drugim prirodnim i kulturnim elementima krajobraza.	**CKA4**
SA19	Očuvati, obnoviti i revitalizirati regionalno specifične elemente poljoprivrednog krajobraza, osobito podzide terasa, omeđene krčevine, omeđene ponikve, vlačice, tirade i suhozidne poljske kućice.	**CKA4**
SA20	Jačati multifunkcionalnost poljoprivrednih krajobraza oko naselja, u kombinaciji s prirodnim krajobrazima, radi sprečavanja širenja izgradnje i urbanizacije ruralnih naselja, smanjenja toplinskih otoka te stvaranja novih posjetiteljskih i edukativnih točaka.	**CKA4** **CKA6**
SA21	Spriječiti uspostavu velikih monokulturnih i prostorno nestrukturiranih poljoprivrednih i arborikulturnih nasada te samostojećih solarnih i agrosolarnih elektrana u iznimnim i vrijednim poljoprivrednim krajobrazima. Unutar iznimnih poljoprivrednih krajobraza spriječiti prenamjenu i gradnju, uključujući staklenike i plastenike, te očuvati poljoprivrednu funkciju	**CKA4**
SA22	U manje osjetljivim krajobrazima omogućiti razvoj i intenzivne, ali okolišno održive poljoprivrede temeljene na načelima očuvanja okoliša i krajobraza. Okrupnjavanje, uvođenje novih kultura te monokulturnih nasada moguće je, ali poštujući konfiguraciju terena, uzorak parcelacije te ostale za područje karakteristične kulturne i prirodne elemente. Također, uvesti nove strukture koje će pridonositi očuvanju okoliša i jačanju privlačnosti prostora poput ograda, živica, terasa, kanala, podzida itd. te nepoljoprivrednih elemenata poput izletišta, odmorišta itd.	**CKA5** **CKA6**
SA23	Spriječiti rigolanje i malčiranje krša koje rezultira stvaranjem velikih, nestrukturiranih, ogoljenih i okrupnjenih poljoprivrednih površina u iznimnim, osjetljivim i vizualno izloženim krajobrazima.	**CKA4**
SA24	U intenzivnim poljoprivrednim krajobrazima lišenima prirodne vegetacije saditi živice, drvorede, šumarke i pojedina stabla.	**CKA6**
SA25	Spriječiti prenamjenu vrijednoga poljoprivrednog zemljišta u građevinsko.	**CKA4**
SA26	Zaštititi najvrednije iznimne poljoprivredne krajobraze putem nacionalne i međunarodne zaštite (značajni krajobraz, regionalni park, kulturni krajolik, UNESCO-ov kulturni krajolik, FAO GIAHS) te u njima poticati poljoprivredu niskog intenziteta koja se temelji na lokalnim specifičnostima krajobraza.	**CKA4**
SA27	Identificirati regiju kao jednu od poljoprivredno najrazvijenijih jadranskih regija na krškoj podlozi, te identificirati iznimne i vrijedne poljoprivredne i ruralne krajobraze, predstaviti ih u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti i uključiti ih u lokalne/regionalne posjetiteljske, turističke i kulturne rute. Brendirati regiju, lokalne proizvode te oblike materijalne i nematerijalne baštine konceptom iznimnoga poljoprivrednog/ruralnog krajobraza.	**CKA4**

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNE KVALITETE		
BR.	**SMJERNICE**	**CK**
SV1	Sačuvati vizualnu cjelovitost i identitet krajobraznih cjelina obalnih naselja, osobito Primoštena, Rogoznice i Marine, očuvanjem njihovih ključnih krajobraznih obilježja, prostornog reda, mjerila i koherentnosti. Pri planiranju novih zahvata poštovati vizualni kapacitet krajobraza i ne narušavati prepoznatljive siluete, povijesne jezgre i prostorne rubove naselja.	**CKV1**
SV2	Očuvati i unaprijediti regionalno specifične prostorne odnose između izgrađenih dijelova naselja, poljoprivrednih površina, šumaraka i ostalih prirodnih površina, osobito u područjima gdje su još čitljivi odnosi ruralnih naselja i zaselaka prema okolnom poljoprivrednom krajobrazu.	**CKV1**
SV3	Spriječiti uspostavu velikih monokulturnih i prostorno nestrukturiranih poljoprivrednih nasada te velikih samostojećih solarnih i agrosolarnih elektrana u iznimnim, vizualno-doživljajno vrijednim i vizualno izloženim krajobrazima. Posebno su osjetljive obalne padine te padine nagiba većeg od 12°(za solare).	**CKV1** **CKV2**
SV4	Širenje građevinskih područja i gradnju turističkih naselja ne planirati na područjima visoke vizualne izloženosti, a posebno ne na uzvišenjima, rtovima i drugim reljefnim formacijama.	**CKV1** **CKV2**
SV5	Nove građevine ne smiju izlaziti iz siluete padina i uzvišenja, a visinom, volumenom i proporcijama moraju se prilagoditi reljefu, postojećoj izgradnji i planiranom visokom zelenilu.	**CKV1** **CKV2**
SV6	Očuvati postojeće i uspostavljati nove zelene cezure radi sprečavanja kontinuirane izgradnje duž morske obale i prometnica te očuvanja ambijentalne kvalitete, vizualne čitljivosti i prostornog reda.	**CKV1**
SV7	Očuvati zeleno zaleđe postojećih ruralnih i urbanih naselja te većih turističkih zona, osobito ondje gdje je važno za očuvanje krajobrazne slike, vizura i prostornog odnosa naselja prema okolnom krajobrazu.	**CKV1** **CKV2**
SV8	Identificirati iznimne i vizualno-doživljajno vrijedne (scenske) krajobraze, predstaviti ih u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti te promovirati povijesne strukture; uključiti ih u lokalne/regionalne posjetiteljske/turističke rute, itinerare itd.	**CKV2**
SV9	Predstaviti vizualno-doživljajnu, scensku i povijesnu vrijednost suhozidnog poljoprivrednog krajobraza regije kao jedne od najrazvijenijih poljoprivrednih regija Jadrana na stjenovitoj podlozi. Urediti vidikovce i odmorišta na vizurno važnim točkama, osobito uz obalne prometnice, magistralu i uređene staze, radi panoramskog sagledavanja Bucavca, suhozidnih uzoraka, ruralnih naselja i šireg obalno-poljoprivrednog krajobraza.	**CKV2**
SV10	Očuvati postojeće vizure na povijesna naselja s pristupnih i plovnih putova te drugih točaka promatranja. Novu gradnju, ako je potrebna, planirati „u drugom planu“ čuvajući postojeće vizure na povijesna ruralna i urbana naselja i njihove prostorne rubove. Planirani zahvati u morskim akvatorijima koji uključuju izgradnju luka i novih privezišta nisu prihvatljivi u područjima koja izravno utječu na vizure povijesnih dijelova naselja.	**CKV2**
SV11	Zakloniti loše vizure prema degradiranim područjima, koja narušavaju postojeće vizualno-doživljajne kvalitete, uspostavom zelenih pojasa s visokom vegetacijom.	**CKV3**
SV12	Vizualne degradacije volumenom i stilom neprimjerenih postojećih stambenih, turističkih i gospodarsko-poslovnih građevina ublažiti sadnjom visoke vegetacije. Jačati udio prirodnih zelenih površina na građevnim česticama te udio javnih otvorenih prostora, uz njihovo kvalitetno oblikovanje adekvatnim sadržajima i uređenim zelenilom.	**CKV3**
SV13	Planirati sadnju vegetacije, osobito stabala, drvoreda i živica, uz postojeću i planiranu prometnu, energetsku i vodnokomunalnu infrastrukturu te uz gospodarsko-poslovne zone radi njihova vizualnog ublažavanja i uklapanja u krajobraz.	**CKV3**
SV14	Sanirati degradirane morske i riječne obalne zone (nelegalna privezišta, molove, betonirane plaže itd.) radi podizanja boravišnih i ambijentalnih kvaliteta morskih obalnih naselja.	**CKV3**
SV15	U degradirani područjima kamenoloma osim njihove obvezne biološke sanacije nakon prestanka korištenja preporučuje se i planiranje sadržaja jer bi se inače mogle stvoriti nove degradacije – primjerice područja gospodarsko-poslovne namjene, razne infrastrukturne objekte (crpne stanice, pročišćivači) ili pak sportsko-rekreacijske sadržaje kao što su adrenalinski parkovi, motostaze itd.	**CKV3**
SV16	Ukloniti i sanirati sva divlja odlagališta otpada uz prometnice, unutar naselja i u ruralnom krajobrazu te površine vratiti u prvotno stanje.	**CKV3**

OBALA I ZALEĐE ISTOČNOG DIJELA NASELJA VINIŠĆE

4.11.
KRAJOBRAZNA REGIJA **NERETVANSKO PODRUČJE**

DOLINA I UŠĆE NERETVE

NERETVANSKO PODRUČJE

KRAJOBRAZ RIJEČNE NIZINE I POBRĐA

IZGRAĐENE POVRŠINE
POLJOPRIVREDNE POVRŠINE
VISOKA ŠUMSKA VEGETACIJA
NISKA ŠUMSKA VEGETACIJA
LIVADNE I TRAVNJAČKE POVRŠINE
STJENOVITE POVRŠINE
VODENE POVRŠINE

0 10 km

OPIS KRAJOBRAZNOG PODRUČJA

OBUHVAT/SMJEŠTAJ
Južna Dalmacija; područje istočno od Biokova i Rilića i sjeverno od Neuma uz granicu s Bosnom i Hercegovinom.

DEFINIRAJUĆI KRITERIJI:
- geologija: vapnenci i dolomiti, u nižim područjima prekriveni kvartarnim naslagama.
- reljef: riječna nizina okružena padinama pobrđa i nižih gorja
- hidrologija: bogata hidrografska mreža

KLJUČNA OBILJEŽJA:
- aluvijalno polje s prirodnim močvarama i jezerima;
- brdovit reljef i strmi nagibi terena na kojima prevladava površinski pokrov šuma i šikara hrasta medunca s crnim i bijelim grabom te šuma i makije hrasta crnike;
- bogatstvo voda i plodnog tla;
- poljoprivredne površine visokog intenziteta korištenja;
- jendečki krajobrazi.

KARAKTER KRAJOBRAZA
Krajobraz riječne nizine s brojnim vodotocima, jezerima, močvarnim i poljoprivrednim površinama te linijski razvijenim naseljima, okružena šumovitim padinama pobrđa s rijetkim i malim brdskim naseljima.

PRIRODNA OBILJEŽJA
Neretvansko područje uglavnom grade kredni vapnenci i dolomiti, uslojeni vapnenci s lećama breča te fliš (pješčenjaci, vapnenci, lapori). Ove su stijene u morfološki nižim područjima prekrivene kvartarnim naslagama. Na području Jezera (kroz koje protječe Matica) i u Baćinskim jezerima nataloženi su jezerski sedimenti (uglavnom jezerska kreda i glina), dok su se na područjima koja je poplavljivala Neretva uglavnom taložili organogeno-barski sedimenti (koji su naknadno meliorirani). Sedimente područja ušća Neretve u Jadransko more obilježava zamršen kompleks morskih, slatkovodno-bočatih i lagunskih naslaga. Kao i ostatak šireg područja, i ovu regiju karakterizira dinarski smjer pružanja struktura, što je najočitije na sjeverozapadnom dijelu gdje kredni kompleksi grade niz paralelnih uzvisina (usporednih s grebenom Rujnicom). Teren građen od karbonatnih stijena izrazito je okršen te su između manjih glavica oblikovane brojne ponikve i doci (npr. Duboki dolac, Ledinov dočić i drugi). Sama dolina kroz koju protječe Neretva izrazito je antropogeno izmijenjena. Jendečenjem i posebno suvremenim zahvatima nekad močvarni prostori danas su isušeni, a teren je kultiviran u parcele "kasetnog" oblika. Diljem ovog područja prevladavaju asocijacije sa smeđim tlom na vapnencu kao dominantnim članom. Uza nj se na karbonatnim stijenama pojavljuju, kao i obično, crvenice, vapneno-dolomitne crnice te rendzine. Međutim, u samoj dolini Ne-

ILUSTRATIVNI 3D PRIKAZ KARAKTERISTIČNIH OBILJEŽJA NERETVANSKOG KRAJOBRAZNOG PODRUČJA

retve prisutni su uglavnom aluvijalni (do aluvijalno-koluvijalni) matični supstrati, na kojima su formirana hidromorfna, pa čak i halomorfna (zaslanjena) tla, velikim dijelom hidromeliorirana. Osim močvarno-glejnih i aluvijalnih tala u dolini Neretve se, kao raritetno tlo na području Hrvatske, u značajnoj mjeri pojavljuje i treset.

U dolini rijeke Neretve zadržava se podzemna i površinska voda. Istraživanja su pokazala da je riječ o uslojenom tipu tečenja slatke vode iznad klina slane vode (mora), koji se uvlači duboko uzvodno u korito rijeke. Stoga je cijela dolina Neretve podložna plavljenju. Na lijevoj obali rijeke nalazi se veliko hidromeliorirano područje s gustom mrežom kanala, od kojih se veličinom izdvaja kanal Male Neretve. I velika Neretva i Mala Neretva kanalizirane su cijelim dijelom ovoga krajobraznog područja. Obale su izgrađene te je u većini urbanih područja nestalo trščaka koji su rasli na rubovima. U dolini Neretve izdvaja se veći broj lokvi, bara, mrtvaja i ostalih stajaćih vodnih tijela, od kojih se veličinom izdvaja jezero Kuti, koje vodu dobiva iz nekoliko vrela na istočnoj obali te je vodnim putovima povezano s Neretvom. U podnožju krškog hrpta kod naselja Prud nalazi se izvor i kratka tekućica Norin, koja uz Neretvu oblikuje barsko područje u Neretvanskoj dolini. Baćinska jezera na desnoj obali Neretve krške su kriptodepresije sastavljene od šest jezera. Osim Neretve tu se nalaze i rijeke Norin i Pologoša. Unutar regije smješteno je i Vrgoračko polje (Jezera). U polju se nalazi izvor Butina i kratka tekućica Matica, koja ponire na kraju polja. Vode iz Vrgoračkog polja podzemnim putem dolaze do Neretvanske doline.

Šumske površine zauzimaju 48% površine ove regije, a prevladavaju šume i šikare hrasta medunca s bijelim i crnim grabom te šume i šikare hrasta crnike. Površinske kopnene vode te močvarna staništa zauzimaju 13% površine, a dominiraju trščaci, rogozici, visoki šiljevi i visoki šaševi, koji su ugrožena i/ili rijetka staništa na području RH. Ujedno cijelo područje delte Neretve od 2014. godine pripada POP i POVS područjima prema Direktivi o pticama i Direktivi o staništima.

U obalnom pojasu regije, oko SZ dijela polja Jezero, kao i u središnjem dijelu regije, rastu i šume hrasta crnike i crnoga jasena, šume i makije hrasta crnike ili oštrike, odnosno zajednica zajedno sa svojim degradacijskim stadijima (makija i garig). Zajednici su primiješane i šume alepskog bora i hrasta crnike. U sjevernom, istočnom i južnom dijelu regije iznad šuma hrasta crnike i crnog jasena pridolaze šume hrasta medunca i bijeloga graba.

Unutar regije nalazi se ukupno osam zaštićenih područja prirode, od kojih je sedam cijelom svojom površinom unutar regije (posebni ornitološki rezervati Pod Gredom, Prud, Orepak, Kuti, Modro oko i jezero Desne, Značajni krajobraz Predolac-Šibenica te Posebni rezervat ornitološko-ihtiološki Ušće Neretve), dok se Posebni rezervat u moru Malostonski zaljev djelomično nalazi i u susjednoj regiji koja je u neposrednoj blizini.

ANTROPOGENA OBILJEŽJA

Šire područje delte Neretve naseljeno je od prapovijesti, a njegov povijesni razvoj obilježen je ilirskim, antičkim i kasnijim kulturnim slojevima. Zbog močvarnih uvjeta i opasnosti od zaraznih bolesti, osobito malarije, naselja su se dugo razvijala ponajprije na krškim uzvisinama i rubovima doline. Nekadašnja Neretva oblikovala je svoju razgranatu deltu s karakterističnim prirodnim obilježjima koja su definirala način života ljudi. Neretva je povijesno važan prometni koridor iz jadranskoga obalnog prostora prema unutrašnjosti Bosne i Hercegovine te dalje prema srednjoj Europi, a svjedoči o brojnim povijesnim epohama.

Usporedno s povijesnim promjenama odvijao se svakodnevni život u ruralnim prostorima. Prekogranične migracije potaknule su naseljavanje i razvoj ruralnih naselja koja su se stopila s okolnim krajobrazom, uglavnom brdskim i oskudnim obradivim zemljištem. Danas su ostaci starih kamenih kuća i zaselaka svjedoci suživota s prirodnim okolišem, ali i teških životnih uvjeta koji su ograničavali razvoj. Još su u 19. stoljeću glad i močvarna područja bili ograničavajući uvjeti za život, i to ponajprije zbog zaraznih bolesti povezanih s močvarom koje su harale tim krajem. Melioracijski zahvati i suvremene poljoprivredne metode tijekom 20. stoljeća drastično su promijenili izgled neretvanskog krajobraza – isušeno je veliko jezero u zaleđu Ploča i stvoreno plodno vrgoračko-neretvansko polje. U samoj delti na velikim poljoprivrednim površinama nasadi su agruma, dok je isušivanjem močvarnih područja stvorena pogodna sredina za život na rubu doline. Sve je to potaknulo napuštanje seoskih naselja u brdskim područjima te masovne migracije stanovništva prema naseljima u dolini i na rubu plodnih polja. Naselja koja se javljaju pretežito su manja, linijskog oblika i prate tok rijeka.

Delta Neretve doživjela je najintenzivniju transformaciju u posljednjih 30 godina. Nekada su močvarna područja određivala ovo područje, s hidrofilnom vegetacijom, raznolikim vrstama ptica i riba, oblikujući „jendečki" krajobraz (krajobraz s prokopanim kanalima). Danas je to područje isušenih močvarnih prostora, obrađenog zemljišta u „kasetnom" obliku, s modernim, komercijalnim kulturama.

Ovo je također prostor na kojem se susreću glavne cestovne prometnice, željeznica i pomorski promet. Najistaknutija je autocesta koja prolazi neposredno uz Vrgoračko polje, na koju se nastavlja državna cesta prema Pločama, koje imaju funkciju prometnog čvorišta zbog preklapanja cestovne, željezničke i pomorske infrastrukture. Iako građevine linijski prate obalu, za razliku od ostalih naselja, grad se nije razvijao linijski, a specifičan je po kombinaciji izgradnje iz socijalističkog doba. Primjetno je pojačanje turističke aktivnosti koja se razlikuje svojom ponudom od ostatka hrvatske obale. Ipak, ljudske intervencije dovele su do negativnih promjena u hidrografiji i biljno-životinjskom svijetu, uz ispuštanje onečišćivača u tlo i vode, što utječe na kvalitetu života. Iako su najznačajnije antropogeno obilježje ove regije poljoprivredni krajobrazi, sve je uočljiviji i razvoj turizma, koji nije povezan samo s kanalima i

BAĆINSKA JEZERA

INTENZIVNI POLJOPRIVREDNI NASADI

JENDECI KOD VELIKOG PIŽNOVCA

NASELJE TUŠTEVAC

UŠĆE NERETVE

gastroturizmom u dolini već i s aktivnostima na moru koje se javljaju na području ušća Neretve. Razvoj rekreativnih ponuda povećao je promet, proširili su se postojeći kampovi i ugostiteljski objekti, ali gradili novi ilegalni kampovi (uz kanal velike Neretve) kako bi se zadovoljile sve veće potrebe korisnika. S druge strane, u vezi s turističkom ponudom javila se potreba za postavljanjem promatračnica za ptice s obzirom na to da taj prostor privlači turiste koji dolinu Neretve posjećuju zbog prirodnih vrijednosti.

Danas je dominantan uzgoj voćki, odnosno agruma, koji je najzastupljeniji u dolini Neretve, a manje površine nalaze se i na području polja Jezero u okolici Vrgorca. Osim voćnjaka, zastupljeni su maslinici i vinogradi, koji se nalaze na padinama uzvisina Šijeme, Vjeternik, Pozvizd i Osoje. Nasadi vinove loze osim na spomenutim padinama nalaze se i na području polja Jezero u okolici Vrgorca. Također su prisutne i veće pašnjačke površine koje se nalaze na južnim padinama planine Mala žaba.

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNA OBILJEŽJA

Neretvansko područje nije u cijelosti sagledivo, već ga je moguće podijeliti na šest vizualnih cjelina koje su odvojene strmim krškim padinama. Razlika između krškoga brdskog i aluvijalnoga ravnog područja riječne doline veoma je jasna jer su granice čvrste i prepoznatljive. Sjeverno je to područje Jezera (Vrgoračkog polja) s dominacijom poljoprivrednih površina pravilnih izduženih parcela i rijeke Matice koja, meandrirajući, prolazi cijelim poljem, koje je okruženo brdima Radović na sjevernom, Zveč i Šubir na istočnom, a Rilić na južnom dijelu. Drugu cjelinu čine Baćinska jezera sagledive s pojedinih lokacija na magistrali, izrazito naglašene vizualne cjelovitosti i prirodnosti te okružena trakastim poljoprivrednim površinama koje se lepezasto šire prateći granicu jezera. Iduću cjelinu tvore prirodno jezero Parila te jezero Vlaška, zajedno s kanalom velike Neretve, koji se ulijeva u more i sjeverno Modro oko te jezero Desne. Osim močvarnih područja i vodenih površina koje ovom prostoru daju prirodni dojam na samom južnom dijelu nalazi se luka Ploče, koja ima industrijski karakter i stvara kontrast u odnosu na prevladavajuća prirodna, ali i poljoprivredna obilježja prostora. Kanal velike Neretve neposredno uz Luku Ploče (uz terminal tekućih tereta i skladišta za ukapljeni plin) jasna je vizualna granica od iduće cjeline, prostora ušća Neretve, koji uključuje opuzensko i kominsko ušće. Tu je veoma izražena sagledivost prostora sve do ušća Male Neretve u more. Kao akcent u prostoru na području opuzenskog ušća pojavljuju se drvoredi čempresa, dok se na području kominskog ušća ističu pješčani prudovi te kontrasti između pijeska i sredozemnih grmastih slanjača dominantno crvene boje. Cijelu vizualnu cjelinu s jugoistočne strane uokviruju otoci i pobrđa na obalnoj strani, dok se pogledi proširuju preko mora sve do poluotoka Pelješca. Osim vizualne cjelovitosti, prostor se doživljava veoma prirodnim.

Dominantna cjelina Neretvanskog područja jest opuzensko područje aluvijalne ravni s jendečkim uzorcima poljoprivrednog korištenja. Uzorak jendeka karakterističan je po izmjenjivanju vodenih kanala i nepravilnih pravokutnih poljoprivrednih parcela čiji se smjerovi i dimenzije mijenjaju ovisno o fizičkim karakteristikama prostora te tehnici jendečenja. Toj cjelini pripadaju i naselja Buk Vlaka, Podgradina, Trnovo, Pošta i Grgurueša, koja su karakteristična po linijskoj strukturi izgrađenosti uz rijeku Malu Neretvu. Područje je djelomično otvoreno prema ušću, a djelomično zatvoreno od mora strmim padinama brda Šibenik. Od nizinske pretežito močvarne cjeline s više mjestimičnih zona poljoprivrednog korištenja na metkovskom području dijele je pobrđa Glavice, koja pripadaju području naselja Slivno Ravno. Dominantni element te cjeline jest jezero Kuti, s izraženim kontrastima boja i tekstura vodene površine, trstika i strmih stijena brda Vijenac, koje zatvaraju vizure prema istoku. Brdo Vijenac dio je metkovskog pobrđa koje predstavlja čvrstu i jasnu granicu ove regije, što naglašava vizualnu cjelovitost ovog područja. Južno od brda Šibenik, od Dube do Komarne, paralelno s obalom, mogu se uočiti novi nasadi vinograda, krupne parcelacije i visokog intenziteta, što je u kontrastu s parcelacijom na dolinskom dijelu i može se smatrati degradacijom u prostoru. Sa sjeverne strane nalaze se polja s pravilnim poljoprivrednim uzorcima, nakon toga urbano područje grada Metkovića te na samom sjeveru ispod brda Podrujnica močvarna područja Prud, Podgrede i Orepak prekrivena trščacima kao zadnja vizualna cjelina ove regije.

VREDNOVANJE

PRIRODNE KVALITETE:

- prirodnost i očuvanost močvarnih područja Orepak, Pod Gredom, Parila i Prud s naglašenom vegetacijom trstike;
- prirodnost jezera Kuti s očuvanom vegetacijom trstika;
- izražen osjećaj prirodnosti Baćinskih jezera;
- zakonom zaštićena područja prirode (posebni ornitološki rezervati Prud, Pod Gredom, Modro oko i jezero Desne, Orepak i Kuti, Posebni ihtiološko-ornitološki rezervat Ušće Neretve te Značajni krajobraz Predolac-Šibanica) i područja zaštićena/evidentirana prostornoplanskom dokumentacijom.

ANTROPOGENE KVALITETE:

- posebnost poljoprivrednog korištenja zemljišta i lokalnih praksi isušivanja močvara – jendečki krajobrazi
- posebnost organizacije naselja uz obale rijeka i rubove poljoprivredne doline;
- povijesni značaj i kulturna simboličnost arheološke zone i kulturno-povijesne cjeline Narona – Vid;
- povijesni značaj utvrda i obrambenih položaja povezanih s kontrolom neretvanskog prostora;
- očuvanost i povijesni značaj pojedinih ruralnih cjelina na rubovima polja, osobito ruralne cjeline Mihaljevići.

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNE KVALITETE:

- prostorni identitet, koherentnost, reprezentativnost, vizualna cjelovitost i kompleksnost opuzenskoga poljoprivrednog područja u dolini Neretve;
- koherentnost, vizualna cjelovitost, kompleksnost i prostorni identitet cjeline jezera Kuti s okolnim padinama;
- vizualna cjelovitost, izraženi prostorni identitet i koherentnost područja ušća Neretve;
- kompleksnost, koherentnost i prostorni identitet Baćinskih jezera;
- vizualna cjelovitost, kompleksnost i koherentnost područja Vrgoračkog polja.

POSTOJEĆE PROMJENE:

- plavljenje i podizanje razine mora (zaslanjivanje);
- poljoprivredna djelatnost (isušivanje močvara, nekontrolirano korištenje zaštitnih sredstava, podizanje plastenika);
- transformacija uzoraka prepoznatljivoga poljoprivrednog krajobraza nekontroliranom izgradnjom i neprimjerenom arhitekturom;
- kampovi i adrenalinski parkovi izvan zona predviđenih za rekreaciju;
- projekt Gornji Horizonti (hidroenergetski projekt kompleksnih i velikih zahvata u slijevu rijeke Trebišnjice – problem zbog prebacivanja vode iz slijeva Neretve u slijev Trebišnjice).

PLANIRANI PRITISCI:

→ KORIŠTENJE I NAMJENA POVRŠINA:

- izgradnja 14 sportsko-rekreacijskih zona (316,29 ha) i proširenje jedne sportsko-rekreacijske zone (2,51 ha);
- izgradnja jedne ugostiteljsko-turističke zone (12 ha) i proširenje jedne ugostiteljsko-turističke zone (1 ha);
- izgradnja pet industrijskih i mješovitih industrijsko-poslovnih zona (40,9 ha) te proširenje četiri industrijske i mješovite industrijsko-poslovne zone (332 ha);
- izgradnja 13 poslovnih zona (322,77 ha) i proširenje sedam poslovnih zona (69,16 ha);
- izgradnja jednog uzgajališta ribe i proširenje jednog uzgajališta ribe.

→ INFRASTRUKTURA:

Promet:

- izgradnja jedne autoceste sa spojnim prometnicama, jedne brze ceste, dvaju čvorova, jednog odmorišta i jedne obilaznice s mostom i spojnom cestom na A1;
- rekonstrukcija dviju državnih cesta;
- izgradnja duž jadranske željezničke pruge;
- premještanje jedne zračne luke;
- izgradnja četiriju helidroma;
- izgradnja triju luka nautičkog turizma, dviju sportskih luka i proširenje dviju luka otvorenih za javni promet.

Energetika:

- izgradnja dvaju DV-a 400 kV, triju DV-a 2x220 kV;
- izgradnja triju trafostanica;
- izgradnja 6 sunčanih elektrana, dijela 1. vjetroelektrane i 1. male hidroelektrane;
- izgradnja jednoga plinskog čvora/mjerno-redukcijske stanice i jedne blokadne stanice.

→ ODLAGALIŠTA OTPADA:

- izgradnja osam građevina za gospodarenje otpadom i proširenje dviju građevina za gospodarenje otpadom.

CILJEVI KVALITETA I SMJERNICE

PRIRODNE KVALITETE		
BR.	**SMJERNICE**	**CK**
SP1	Na područjima vrijednih močvarnih staništa zabraniti daljnje isušivanje močvara i krčenje trstika.	**CKP1**
SP2	Očuvati šumsku vegetaciju u obliku manjih šuma, šumaraka, drvoreda, živica i pojedinih stabala unutar naselja (urbanih i ruralnih) i poljoprivrednog krajobraza te ih maksimalno integrirati u nove zahvate.	**CKP1**
SP5	Očuvati prirodnu morsku i riječnu obalu, vodna tijela (jezero Kuti) te pripadajuću visoku vegetaciju (drvoredi čempresa). Izbjegavati betoniranje i nasipavanje obale i vodenih površina.	**CKP1**
SP9	Očuvati prirodna poplavna i močvarna područja zbog njihove velike ekološko-prirodne vrijednosti i pozitivnog učinka na ublažavanje klimatskih promjena. Koristiti se prirodnim retencijama za zadržavanje poplavnih voda i njihovu odvodnju.	**CKP1** **CKP2**
SP10	Poticati preoblikovanje postojećih hidrotehničkih rješenja vodotoka krajobraznim tehnikama. Propisati da novi hidrotehnički radovi na vodotocima budu usklađeni s krajobraznim obilježjima i višenamjenskim korištenjem. Oblikovna, tehnička i biotehnička rješenja trebaju osigurati prirodno uklapanje vodnih tijela u okruženje. U oblikovanju i biotehničkim rješenjima koristiti se autohtonom vegetacijom iz uzvodnih područja.	**CKP3**

ANTROPOGENE KVALITETE (NASELJA I GRADITELJSKA BAŠTINA)		
BR.	**SMJERNICE**	**CK**
SA1	Naselja razvijati tako da se poštuje organizacija koja prati tok rijeke te sadržaje locirati tako da se stanovnicima omogući što je veći kontakt s rijekom.	**CKA1** **CKA2**
SA2	Planirati prostorni razvoj ruralnih naselja prema naslijeđenim prostornim obilježjima te odnosima između izgrađenih dijelova naselja, prirodnih i poljoprivrednih površina.	**CKA1** **CKA2**
SA3	Sačuvati od izgradnje, obnoviti i/ili unaprijediti prirodne, poljoprivredne i druge otvorene prostore unutar ili u okružju urbanog naselja u svrhu očuvanja i jačanja prepoznatljivosti prostora, smanjenja gustoće izgrađenosti, poticanja boravka na otvorenome te povezivanja s okolnim prirodnim i ruralnim područjima. Naglasak staviti na umrežavanje takvih otvorenih prostora biciklističkim i pješačkim komunikacijama.	**CKA1**
SA11	Očuvati i unaprijediti graditeljsku baštinu ulaganjem u obnovu tvrđave i arheoloških nalazišta, poticati organizaciju kulturnih i edukativnih događanja jačajući tako prepoznatljivost kulturne simboličnosti.	**CKA1**
SA15	Sanirati i spriječiti daljnje širenje ambijentalno neukloplјenih dijelova naselja poput preizgrađenih zona (trgovačko-uslužnih, stambenih i apartmanskih) lišenih zelenila i javnih prostora, zona s predimenzioniranom i/ili stilski neprikladnom arhitekturom, neuređenih industrijskih i gospodarskih zona, luka itd.	**CK1** **CK3**

ANTROPOGENE KVALITETE (POLJOPRIVREDNI KRAJOBRAZI)		
BR.	**SMJERNICE**	**CK**
SA18	Poticati uzgoj poljoprivrednih kultura na manjim parcelama, i to pretežno agruma, maslina i sl., koji čine identitet prostora.	**CKA4**
SA19	Očuvati, obnoviti i revitalizirati regionalno specifične elemente poljoprivrednoga jednečkog krajobraza proizašle iz lokalnih praksi isušivanja močvara.	**CKA4**
SA21	Spriječiti uspostavu velikih monokulturnih i prostorno nestrukturiranih poljoprivrednih nasada, samostojećih solarnih i agrosolarnih elektrana te vjetroelektrana u iznimnim i vrijednim poljoprivrednim krajobrazima kao što su manja krška polja i dolci. Zabraniti prenamjenu i gradnju (uključujući staklenike i plastenike) unutar iznimnih poljoprivrednih krajobraza te u njima čuvati poljoprivrednu funkciju.	**CKA4**
SA27	Identificirati iznimne i vrijedne poljoprivredne i ruralne krajobraze, predstaviti ih u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti te promovirati; uključiti teme poljoprivrednih i ruralnih krajobraza u lokalne/regionalne posjetiteljske/turističke/kulturne rute, itinerare itd. Brendirati lokalne proizvode te oblike nematerijalne i materijalne baštine konceptom (vezanoga) iznimnoga poljoprivrednog/ruralnog krajobraza.	**CK4**

CILJEVI I SMJERNICE – VIZUALNO-DOŽIVLJAJNE KVALITETE		
BR.	**SMJERNICE**	**CK**
SV1	Očuvati vizualnu cjelovitost, koherentnost te unaprijeđen prostorni identitet jezera Kuti, Baćinskih jezera, Vrgoračkog polja i ušća Neretve.	**CKV1**
SV2	Ne dozvoliti vizualne prepreke, postaviti vidikovce, biciklističke staze, putokaze.	**CKV1**
SV3	Spriječiti uspostavu velikih monokulturnih i prostorno nestrukturiranih poljoprivrednih nasada u manjim krškim poljima, velikih samostojećih solarnih i agrosolarnih elektrana te vjetroelektrana u iznimnim, vizualno-doživljajno vrijednim (scenskim) te vizualno izloženim krajobrazima (vizualno izloženim s mora i iz naselja Metković, Opuzen, Rogotin, Komin, Vrgorac). Za smještaj solarnih elektrana posebno su osjetljive obalne padine i one nagiba većeg od 12° koje okružuju dolinu Neretve i ostala nizinska područja.	**CKV1**
SV8	Identificirati iznimne i vizualno-doživljajno vrijedne (scenske) krajobraze, predstaviti ih u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti te promovirati; uključiti ih u lokalne/regionalne posjetiteljske/turističke rute, itinerare itd.	**CKV2**
SV12	Vizualne degradacije volumenom i stilom neprimjerenih postojećih stambenih, turističkih i gospodarsko-poslovnih građevina ublažiti sadnjom visoke vegetacije. Jačati udio prirodnih zelenih površina na građevnim česticama te udio javnih otvorenih prostora uz njihovo kvalitetno oblikovanje adekvatnim sadržajima i uređenim zelenilom.	**CKV3**
SV14	Sanirati degradirane morske i riječne obalne zone (nelegalna privezišta, molove, betonirane plaže itd.) radi podizanja boravišnih i ambijentalnih kvaliteta morskih obalnih naselja te naselja uz rijeku Neretvu.	**CKV3**

4.12. KRAJOBRAZNA REGIJA **DUBROVAČKO PODRUČJE**

GRAD DUBROVNIK S OKOLICOM

DUBROVAČKO PODRUČJE

KRAJOBRAZ OBALNE PADINE, NIŽEGA I VIŠEGA GORJA

- IZGRAĐENE POVRŠINE
- POLJOPRIVREDNE POVRŠINE
- VISOKA ŠUMSKA VEGETACIJA
- NISKA ŠUMSKA VEGETACIJA
- LIVADNE I TRAVNJAČKE POVRŠINE
- STJENOVITE POVRŠINE
- VODENE POVRŠINE

OPIS KRAJOBRAZNOG PODRUČJA

OBUHVAT/SMJEŠTAJ

Južna Dalmacija; obalni i priobalni dio južno od Neuma (BiH) do poluotoka Prevlake (rt Oštra).

DEFINIRAJUĆI KRITERIJI:

- geologija: karbonatne podloge s mjestimice prisutnim flišnim naslagama (pretežno u obalnoj zoni).
- reljef: uski potez padina, udolina i brda priobalja.

KLJUČNA OBILJEŽJA:

- reljef pobrđa, u nizu od dva paralelna lanca (priobalno pobrđe i više zaobalno pobrđe) s dominantnim dinarskim pravcem pružanja, građen od karbonatne podloge s mjestimice prisutnim flišnim naslagama u obalnoj zoni koje su uvjetovale pojavu izvora vode, privremenih i nešto rjeđe stalnih vodotoka;
- između priobalnog i zaobalnog pobrđa nalaze se kultivirane udoline i krška polja s plodnim tlom, većinom blago terasirana i poljoprivredno korištena, na čijim su se rubovima razvila mala povijesna ruralna naselja;
- visoka, strma i stjenovita obala s uvalama na kojoj su se taložili sedimenti stvarajući plaže;
- terasirane padine priobalnog pobrđa prekrivene su šumskim vegetacijskim pokrovom koji čine šume i makije hrasta crnike s introduciranim alepskim borom i čempresatom, a zaleđe regije prekriveno je šumama i šikarama hrasta medunca s crnim i bijelim grabom te brojnim kamenjarskim pašnjacima;
- većim dijelom urbanizirana obalna zona s povijesnim naseljima i ljetnikovcima koja ima jak prostorni identitet.

KARAKTER KRAJOBRAZA

Krajobraz strme obalne padine, nižega i višega gorja, razvedene obalne linije i urbanizirane obalne zone s povijesnim naseljima i ljetnikovcima, terasiranih padina pod poljoprivrednim površinama i šumskom vegetacijom te kultiviranih udolina s malim povijesnim naseljima u zaleđu priobalja.

PRIRODNA OBILJEŽJA

Regiju je definirao reljef pobrđa s dominantnim dinarskim smjerom pružanja, građen od karbonatne podloge s mjestimice prisutnim flišnim naslagama, pretežno u obalnoj zoni. One su uvjetovale pojavu izvora vode, privremenih i, nešto rjeđe, stalnih vodotoka, među kojima se ističu Ombla, povezana s podzemnim sustavom Trebišnjice, te Kopačica, Ljuta i Konavočica. Cijela je regija raščlanjena na dva dominantna pobrđa: priobalno pobrđe s vrhovima, od kojih je najviši Gradina (631 m n. v.), te više zaobalno pobrđe s najvišim vrhom Sv. Ilija (1234 m n. v.).

Obalni rub regije nastao je trošenjem geološke podloge uz abrazivno djelovanje mora, čime je oblikovana pretežno stjenovita obala s uvalama u kojima su se taložili sedimenti stvarajući plaže. Taj je proces izraženiji na sjevernom dijelu regije, gdje se formirala razvedenija obalna linija, dok je južni dio regije obilježen strmcima i slabije razvedenim obalnim rubom. Između dvaju usporednih lanaca pobrđa udoline su prekrivene crvenicom, smeđim tlom na vapnencu, rendzinom te vapneno-dolomitnom crnicom. Dominantna udolina jest Konavosko polje, formirano kao veliko krško polje. U središnjem dijelu regije javljaju se i aluvijalna tla uz Omblu. Plodno tlo potaknulo je razvoj antropogenih elemenata regije, osobito naselja s pripadajućim poljoprivrednim arealom: naselja gornjih sela Dubrovačkog primorja te sela gornje i donje bande Konavala s poljoprivrednim površinama.

Dubina tla u znatnoj je mjeri odredila i prirodni površinski pokrov pa je prostor većim dijelom prekriven makijom i šikarom, dok se na većim nagibima zbog plitkog tla javljaju kamenjarski pašnjaci. U zonama dubljeg tla razvijen je šumsko-vegetacijski pokrov, s česvinom i introduciranim alepskim borom u obalnoj zoni te šumama hrasta medunca s crnim i bijelim grabom u zaleđu regije. Hrast medunac kroz povijest je bio prisutan na većim površinama dubrovačkog prostora, dok se danas zadržao uglavnom u manjim šumarcima, primjerice kod sela Ljubač. Njegov je značaj i asocijativan, odnosno simboličan za ovu regiju, s obzirom na povezanost naziva Dubrovnik sa sta-

ILUSTRATIVNI 3D PRIKAZ KARAKTERISTIČNIH OBILJEŽJA DUBROVAČKOG KRAJOBRAZNOG PODRUČJA

roslavenskim nazivom dub za hrast. Dubrovačka je specifičnost i prisutnost čempresa, odnosno čempresata, koji se duž regije pojavljuju kao izraženi akcentni prostorni elementi.
Među zaštićenim prirodnim područjima koja odražavaju regionalna obilježja ističu se park-šuma Velika i Mala Petka, posebni herpetološki rezervat Lokve u Majkovima, posebni rezervat u moru Malostonski zaljev te značajni krajobrazi Konavoski dvori i Rijeka dubrovačka.

ANTROPOGENA OBILJEŽJA

Regijom dominira grad Dubrovnik kao povijesno, funkcionalno i simboličko središte njezina razvoja. Najstariji dio grada vrlo je dobro očuvano povijesno tkivo planiranoga srednjovjekovnoga grada s fortifikacijskim sustavom. Zbog iznimne vrijednosti povijesne urbane cjeline Dubrovnik je zaštićen kao kulturno dobro, a 1979. upisan je na UNESCO-ov Popis svjetske baštine, s naknadno definiranom kontaktnom zonom. Noviji dijelovi Dubrovnika imaju morfološke odlike razgranate strukture koja se još donekle prilagođava prostornim datostima, ali mjestimice s većim i gušćim degradacijskim odlikama.

Osim Dubrovnika, nositelji antropogenih obilježja su manje urbano naselje Cavtat, urbanizirana naselja Zaton, Orašac i naselja Župe dubrovačke te ruralne cjeline Dubrovačkog primorja i Konavala sa sakralnim i ladanjskim kompleksima s perivojima razasutima po cijelom prostoru. Cavtat je razgranata prostorna struktura nastala na mjestu nekadašnjega rimskog grada Epidaurusa. Njegova morfologija proizašla je iz reljefnih odlika prostora te se organski prilagodila topografiji i obalnoj linij. Unutar priobalnog dijela regije, s povijesnim kontinuitetom naseljavanja od prapovijesti, a posebno od razdoblja Dubrovačke Republike, dominiraju antropogena obilježja u obliku manjih naselja. Povijesna naselja u obalnoj zoni nekada su bila ruralni prostori čija se morfologija razvijala pod utjecajem poljoprivredne djelatnosti, pa su najčešće vezana za poljoprivredne površine, a mjestimice i za morsku liniju zbog ribarske djelatnosti (potez od Mokošice do Orašca te potez od Dupca do Duboke Ljute). Izvorno su to najčešće bila naselja okupljenog tipa s jezgrom, no u drugoj polovici 20. stoljeća počela su se restrukturirati stvarajući razgranate, nepravilne ili aglomerirane strukture. Unutar ove zone nalaze se ljetnikovci iz razdoblja Dubrovačke Republike, koji čine jedan od dubrovačkih specifikuma, s najgušćim uzorcima u potezu od rijeke Omble do Orašca. Danas je upravo ta zona prostor s brojnim krajobraznim degradacijama nastalima zbog recentnije intenzivne urbanizacije i razvoja turizma. Razvoj novijih zona usmjerenih na turističku djelatnost prisutan je i južno od Dubrovnika, osobito na prostoru niže obale Župe dubrovačke i Cavtata. Ostale dijelove obalne zone još karakteriziraju manja naselja očuvanije strukture koja su, uz turističku djelatnost, djelomično još orijentirana prema poljoprivrednim površinama, najčešće terasiranim padinama koje su dijelom i danas vitalne, osobito u obliku maslinika.

Zaleđe regije, odnosno zaobalni prostor, karakteriziraju manja seoska naselja u plodnim udolinama na kojima su se razvila polja, dok su krške padine definirane terasama i pašnjacima. Poljoprivredni krajobrazi ove regije obuhvaćaju više tipova uvjetovanih reljefom, dubinom tla, dostupnošću vode i povijesnim obrascima korištenja prostora. U udolinama, krškim poljima, velikim ponikvama i manjim dolcima javljaju se omeđena i mjestimice terasirana polja, dok je Konavosko polje najveća otvorena poljoprivredna površina regije, s dijelovima intenzivnije i komasirane poljoprivrede. Na kosim terenima razvijene su suhozidne terase, uključujući uske nizove terasa na strmim i tlom siromašnim padinama, kao i terase s gomilama nepravilnijeg rasporeda. U zabačenijim i manje dostupnim područjima pojavljuju se poljodjelske krčevine, a na pašnjačkim površinama omeđeni i otvoreni pašnjaci.

Poljoprivredne površine terasa i pašnjaka danas su često prepuštene zarastanju, dok se aktivnija poljoprivreda uglavnom zadržava u poljima, udolinama i neposredno uz naselja. Mozaici poljoprivrednih površina u zaobalnom području nalaze se uz i između ruralnih naselja, čineći s njima još uvijek vitalan organski razvijan prostor stambene i gospodarske funkcije. Prisutni su u područjima gornjih sela Dubrovačkog primorja, u udolini Župe dubrovačke te uz naselja Konavala i djelomično u Konavoskom polju.

Stanje poljoprivrede na području Grada Dubrovnika zrcali višedesetljetni proces napuštanja zemljišta. Tek oko 30% površina čini poljoprivredno zemljište, no više je od polovice tih površina zapušteno ili u procesu zarastanja. Aktivna poljoprivreda zadržana je uglavnom uz naselja, dok je izvan njih gotovo potpuno nestala. Zapuštene površine čine mahom terasirane padine, dolci obrasli šumom i pašnjaci, kojih gotovo da i nema aktivnih. Usto, izgrađenost sustavno preuzima nekadašnji poljoprivredni prostor. Poljoprivreda je većinom niskointenzivna.

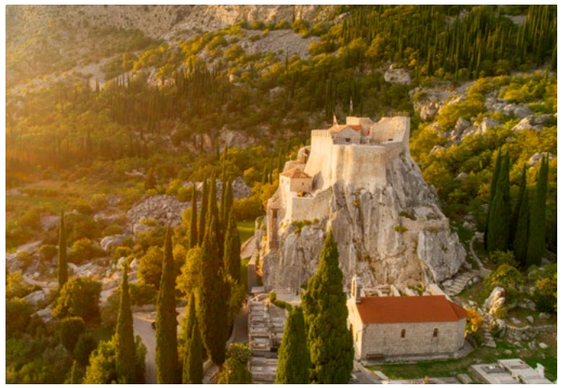
U priobalju je razvijena prometna infrastruktura u obliku cesta i lučkih područja, s jadranskom turističkom cestom iz 1963. godine, dok je recentniji razvoj u zaobalnom prostoru sjeverne zone dubrovačkog područja vidljiv u obliku vjetroelektrana Rudine. Krajobraz cjelokupnog prostora regije obilježen je kulturno-povijesnom baštinom Dubrovačke Republike, što se očituje i preko 250 zaštićenih kulturnih dobara.

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNA OBILJEŽJA

Osnovnu strukturu regije čine dva izdužena usporedna niza pobrđa. S obzirom na njihove visine (obalni je niži od zaobalnoga), prostor ima vrlo dinamičan odnos i snažan kontrast prema djelomično potpuno otvorenoj plohi mora, osobito u zoni od grada Dubrovnika do najjužnijeg dijela regije. Time su odnosi plohe i volumena iznimno dinamični, a ritam se ostvaruje vrhovima brdskog prostora. Nižući se u planovima, pobrđa stvaraju vrlo kompleksnu vizualno-doživljajnu sliku jer su udolinski dijelovi područja, smješteni između dvaju lanaca pobrđa, skriveni. Te su udoline uže i skrivenije u zoni Dubrovačkog primorja sjeverno od grada Dubrovnika, dok se prostori Župe dubrovačke i Konavala u udolinskoj zoni šire i stvaraju pitoreskni udolinski krajobraz naselja i poljoprivrednih površina koji su organski povezani. Priobalni niz pobrđa nestaje u određenim zonama pa se ti prostori odlikuju širom obalnom zonom brežuljkastog karaktera. To se javlja na po-

KONAVOSKO POLJE

SOKOL GRAD U KONAVLIMA

SELO KUNA KONAVOSKA

NAD KONAVOSKIM STIJENAMA

OBALNE PADINE NASELJA ORAŠAC

području samoga grada Dubrovnika te prostora Župe dubrovačke od Kupara do Duboke ljute. Te zone, s nešto zaravnjenijim reljefom, prostori su gušće gradnje pa su mjesta smještaja većih naselja obilježena jakom antropogenizacijom. Upravo se u tim zonama javljaju najveći kontrasti prirodnih reljefnih formacija i antropogenog krajobraza, koji mjestimice degradira prostornu sliku narušavanjem ravnoteže prostornih odnosa. U ovim odnosima prirodna vegetacija, posebno šumske površine, imaju iznimno važnu ulogu jer osim što sudjeluju u mozaičnosti strukture, djeluju i sanacijski na degradirane prostorne neuralgije ublažavajući arhitektonske rubove.

Regija je mjerilom velika i nesagledliva u cjelini, dijelom otvorena prema moru te samim time vizualno izložena iz šireg područja, osobito s plovnih putova. Unutar udolina gornjih sela Dubrovačkog primorja te u zoni Župe dubrovačke između Dupca i Kupara, vizure su definirane rubovima navedenih reljefnih formi pa su skraćene i povremeno zatvorene. Konavosko polje, iako udolinska formacija definirana reljefnim rubovima, ne predstavlja prostor s dominantno skraćenim vizurama zbog većih dimenzija. Prostor cijele regije pun je jasno definiranih rubova: prirodnih (grebeni, obala mora, gornji rubovi strmaca) i antropogenih (kontakt izgrađenih površina i ogoljelih padina ili terasiranih padina i stijena).

Vizualno, izraženim prostornim identitetom i kompleksnim međuodnosom elemenata najdominantniji dio regije jest zona smještaja samoga grada Dubrovnika, gdje i dramatičnost reljefnog zaleđa djeluje na odnos izgrađenog i neizgrađenog prostora. Grad ima izrazito snažan prostorni identitet, koji komunicira s okolnim krajobrazom, i to često vrlo oštrim granicama vidljivima na rubu izgradnje na padinama Srđa, možda naslijeđenima iz povijesnih odnosa grada i okolice zbog stroge granice antropogenoga i prirodnoga. Osim Dubrovnika, prostorne odnose definiraju i manje urbane cjeline (Cavtat), urbanizirana naselja (Zaton, Orašac, Župa dubrovačka) i ruralne cjeline gornjih sela Dubrovačkog primorja (Osojnik, Ljubač, Gromača i dr.) te Konavala (Lovorno, Čilipi, Močići, Gruda i dr.), sa sakralnim i ladanjskim kompleksima razasutima po cijelom prostoru s perivojima (npr. Arboretum Trsteno).

U cjelokupnoj slici, na antropogene strukture ruralnih naselja organski se spajaju poljoprivredni krajobrazi terasa, polja i pašnjaka, a na antropogene strukture urbanih prostora nadovezuje se sustav urbane zelene infrastrukture, posebno vidljiv u renesansnome vrtnom predgrađu Dubrovnika te u zelenim brdima Petki unutar istoga grada, koje pak razdvaja prirodni krajobraz. Osim navedenoga, po cijelom teritoriju regije superponirani su prostorni akcenti u obliku malih crkvica na uzvisinama, ljetnikovaca, čempresata i istaknutih reljefnih oblika (vrhova, sipara, strmaca). Sve to stvara ritam i dinamiku prostora uzastopnim izmjenama terasiranih padina, naselja, šumske vegetacije i akcenata. No, nekadašnji prostorni red kojim je krajobraz privođen namjeni danas je mjestimice kompromitiran izgradnjom umanjenih ambijentalnih obilježja ili bez njih, zapuštanjem poljoprivrednih površina, ali djelomično i razvojem vizualno jakih antropogenih elemenata, npr. vjetroelektrana Rudine te širenjem i gradnjom novih prometnih pravaca.

VREDNOVANJE

PRIRODNE KVALITETE:

- prirodnost i očuvanost šumskih sklopova, šumaraka i akcentnih skupina visoke vegetacije duž regije, osobito čempresata u Konavlima, šumaraka hrasta medunca u Konavoskom polju i kod Ljupča, crnogoričnih šumaraka u Kuparima, Srebrenom i Zatonu te park-šume Velika i Mala Petka;
- prirodnost vršnih i padinskih zona zaobalnih pobrđa, uključujući ugrožena i/ili rijetka travnjačka staništa;
- posebnost reljefnih i geomorfoloških oblika, osobito sipara, grebena, stijenskih formacija, speleoloških objekata, Konavoskih stijena i padina iznad Rijeke dubrovačke;
- očuvanost prirodne razvedene obale, strmaca i klifova, osobito na području Konavoskih stijena i poluotoka Molunat;
- hidrološka vrijednost rijeka, izvora i lokvi, osobito Rijeke dubrovačke i izvorišnog prostora Omble, Ljute, Konavočice, Kopačice te lokvi u Majkovima;
- vrijednost zakonom zaštićenih prirodnih područja koja odražavaju regionalna obilježja, osobito park-šume Velika i Mala Petka, posebnog herpetološkog rezervata Lokve u Majkovima te značajnih krajobraza Konavoski dvori i Rijeka dubrovačka;
- velik broj kopnenih područja ekološke mreže, osobito područja važnih za očuvanje speleoloških objekata, izvora, lokvi, obalnih stijena te pobrđa Sniježnice i Konavoskog polja.

ANTROPOGENE KVALITETE:

- povijesni i kulturni značaj, vrijednost planiranog uzorka srednjovjekovnoga grada i renesansnoga vrtnog predgrađa, smještaja i organizacije te kulturna simboličnost grada Dubrovnika s iznimno vrijednom ladanjskom, sakralnom, fortifikacijskom i perivojnom baštinom;
- povijesni značaj urbanog naselja Cavtat, nastalog na mjestu antičkog Epidaurusa;
- kulturno-povijesni značaj urbaniziranih obalnih naselja s turističkom djelatnosti, osobito Zatona, Orašca, naselja Župe dubrovačke i Molunta;
- međunarodni značaj kulturnih dobara upisanih na UNESCO-ov Popis svjetske baštine, osobito povijesne jezgre Dubrovnika te stećaka u Konavlima;
- vrijednost uzorka, smještaja i organizacije te očuvanost ruralnih cjelina s pripadajućim poljoprivrednim površinama, osobito sela Ljubač i drugih naselja s očuvanom povijesnom morfologijom;
- vrijednost ljetnikovaca kao specifičnih organizacijskih sklopova ladanjske arhitekture, gospodarskih sadržaja i perivoja;
- povijesni i kulturni značaj sakralnih kompleksa i pojedinačnih, često akcentnih sakralnih elemenata po cijelom prostoru;
- povijesni značaj fortifikacijskih sustava;
- vrijednost regionalno specifičnog poljoprivrednog uzorka maslinika iznad Orašca;
- vrijednost terasiranih poljoprivrednih površina obalnih padina;
- povijesni značaj povijesnih putova;
- povijesni značaj i vrijednost kulturne baštine antičkih elemenata Epidaurusa.

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNE KVALITETE:

- prostorni identitet, vizualna cjelovitost i simbolička vrijednost povijesne jezgre Dubrovnika te njezina odnosa s fortifikacijama, Srđem, morem i kontaktnom zonom;
- scenska vrijednost i prostorni identitet reljefnih formacija pobrđa s vegetacijskim pokrovom šuma hrasta medunca, hrasta crnike i čempresata;
- scenska i ambijentalna vrijednost vodnih krajobraza Omble, Ljute i potoka Kočišta;
- scenska vrijednost strmaca i obalnih padina, osobito između Orašca i Zatona, na užem gradskom području Dubrovnika (Petka, Gorica sv. Vlaha, Boninovo, podno parka Gradac), u Župi dubrovačkoj te od Cavtata do najjužnijeg dijela regije;
- vizualna cjelovitost i scenska vrijednost stjenovite prirodne obale, osobito na potezu od Slanog do Zatona;
- scenska i ambijentalna vrijednost prirodnih šljunčanih plaža duž obalnog ruba regije;
- prostorni identitet manjih urbanih i urbaniziranih naselja, osobito Cavtata, Molunta, Zatona i naselja Župe dubrovačke;
- prostorni identitet i simbolička vrijednost tradicionalnih ruralnih sredina gornjih sela Dubrovačkog primorja, Župe dubrovačke i Konavala s pripadajućim poljoprivrednim površinama;
- vizualna cjelovitost prostornog sklopa naselja, polja i prirodnog zaleđa na području Ljupča, Kliševa i Dubravice;
- prostorni identitet i simbolička vrijednost ladanjskih, sakralnih, fortifikacijskih i infrastrukturnih krajobraza Dubrovačke Republike;
- vizualna prepoznatljivost i scenska vrijednost terasiranih krajobraza obalnih padina;
- prostorni identitet i vizualna kompleksnost mozaičnih poljoprivrednih struktura u zoni iznad Orašca;
- prostorni identitet, scenska i simbolička vrijednost Arboretuma Trsteno.

POSTOJEĆE PROMJENE:

- poplave, toplinski otoci, porast razine mora, bujice, erozija, klizišta;
- napuštanje poljoprivrednog zemljišta i promjena uzorka poljoprivrednog krajobraza, posebice u zoni gornjih sela Dubrovačkog primorja;
- širenje prometne infrastrukture širenjem koridora postojećih prometnica;
- širenje zone privezišta, razvoj gruške Luke – marina Frapa;
- gospodarenje otpadom – širenje odlagališta Grabovica;
- širenje naselja i građevinskih zona duž cijele regije;
- gradnja i razvoj poslovnih zona: Čibača, Banići, Komolac-Knežica;
- brojne ugostiteljsko-turističke i sportsko-rekreacijske zone;
- narušavanje slike urbanih i ruralnih krajobraza neprimjerenom gradnjom duž cijele regije, posebice u zoni Lozica – Vrbica – Štikovica – Zaton te unutar užeg dijela grada (šumske padine Petke, glavice Lapada, Babina kuka, Montovjerne, Nuncijate, Sv. Jakova);
- gubitak manjih zelenih površina u gradu (šumica uz Put Andrije Hebranga, šumica uz groblje Boninovo);
- širenje invazivnih stranih vrsta;
- pet napuštenih eksploatacijskih polja;
- problematika pograničnog položaja – velika degradacija vizura iz Župe dubrovačke prema BiH i nezbrinjavanje otpadnih voda na krškom terenu (naselje Ivanica).

PLANIRANI PRITISCI:

→ KORIŠTENJE I NAMJENA POVRŠINA:

- izgradnja 14 sportsko-rekreacijskih zona (1297,7 ha) i proširenje dviju sportsko-rekreacijskih zona (8,5 ha);
- izgradnja 22 ugostiteljsko-turističke zone (181,6 ha) i proširenje jedne ugostiteljsko-turističke zone (36 ha);
- izgradnja sedam industrijskih i mješovitih industrijsko-poslovnih zona (114,1 ha);
- izgradnja 14 poslovnih zona (166,4 ha) i proširenje dviju poslovnih zona (35 ha);
- proširenje dvaju otpremnih centara za ribe.

→ INFRASTRUKTURA:

Promet:

- izgradnja jedne autoceste sa spojnim prometnicama, jedne brze ceste i jedne državne ceste;
- rekonstrukcija triju državnih i dviju županijskih cesta;
- izgradnja duž jadranske željezničke pruge;
- izgradnja triju helidroma;
- izgradnja jedne ribarske luke, jedne sportske luke i osam luka nautičkog turizma;
- proširenje jedne luke za nautički turizam i 10 luka otvorenih za javni promet.

Energetika:

- izgradnja jednog DV-a 2x220 kV, jednog DV-a 220 kV;
- izgradnja 12 trafostanica;
- izgradnja 25 sunčanih elektrana, pet vjetroelektrana, jedne male i II. faze postojeće hidroelektrane;
- izgradnja triju magistralnih plinovoda, sedam mjerno-redukcijskih i drugih stanica.

→ ODLAGALIŠTA OTPADA I EKSPLOATACIJSKA POLJA:

- izgradnja 14 građevina za gospodarenje otpadom;
- planirana dva eksploatacijska polja, proširenje dvaju eksploatacijskih polja;
- planirano sedam istražnih prostora mineralnih sirovina;
- pet napuštenih eksploatacijskih polja – planirana sanacija.

CILJEVI KVALITETA I SMJERNICE

PRIRODNE KVALITETE

BR.	SMJERNICE	CK
SP1	Očuvati prirodnu konfiguraciju terena i istaknuta geomorfološka obilježja (grebeni, vrhovi priobalnog i zaobalnog pobrđa, posebice brda Srđ, Velika i Mala Petka, koji definiraju urbanu morfologiju Dubrovnika, stijene (duž cijele obalne zone), špilje (duž obale, ali i iznad izvora Omble), sipari (posebice iznad Mokošice, grada Dubrovnika te iznad Župe dubrovačke), klifovi (posebice Konavoskih stijena te onih unutar grada Dubrovnika), prirodne plaže koje se nižu duž cijele obale, rtovi) te planirati nove zahvate tako da se integriraju u prirodna obilježja.	**CKP1**
SP2	Očuvati šumsku vegetaciju u obliku manjih šuma (oko i između ruralnih naselja okolice Dubrovnika, unutar urbane strukture Dubrovnika – Velika i Mala Petka, Gorica sv. Vlaha), šumaraka, drvoreda, živica i pojedinih stabala unutar gradske dubrovačke strukture te ostalih naselja i poljoprivrednog krajobraza te ih maksimalno integrirati u nove zahvate.	**CKP1**
SP3	Identificirati vrijedne i iznimne prirodne krajobraze, osobito slabije afirmirane šumske, padinske, obalne i zaobalne cjeline, predstaviti ih u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti te promovirati; uključiti ih u lokalne/regionalne posjetiteljske/turističke rute, itinerare itd.	**CKP1**
SP4	Održavati zaštitne pojase te rubna staništa prirodne vegetacije (npr. pojase zeljaste vegetacije, živica, šibljaka ili grmlja) gdje god je moguće uz bujičnjake i ceste te uz poljoprivredne površine.	**CKP1**
SP5	Očuvati prirodnu morsku obalu duž cijelog prostora i riječnu obalu Omble, vodna tijela (izvori, potoci, rijeke) te pripadajuću visoku vegetaciju. Izbjegavati betoniranje i nasipavanje obale (koja je posebice vidljiva unutar grada Dubrovnika te u užoj zoni okolnog prostora). Pri planiranju novih zahvata integrirati prirodna obilježja obale i vodnih tijela (stjenovitu obalu, plaže, potoke) u rješenja čuvajući njihovu prirodnu morfologiju i obalnu vegetaciju, a sve nove intervencije oblikovati kao montažne i lako uklonjive.	**CKP1**
SP6	Jačati multifunkcionalnost zakonom zaštićenih prirodnih područja, područja ekološke mreže i značajnih prirodnih područja krajobraza, osobito park-šume Velika i Mala Petka, posebnog herpetološkog rezervata Lokve u Majkovima te značajnih krajobraza Konavoski dvori i Rijeka dubrovačka, uvođenjem malih, krajobrazno uklopljenih edukativnih, interpretacijskih i posjetiteljskih sadržaja	**CKP1**
SP7	Očuvati cjelovitosti područja, odnosno maksimalno izbjegavati fragmentaciju i prenamjenu zemljišta na većim, kompaktnim šumskim područjima te područjima vrijednih staništa i visoke bioraznolikosti (područja s autohtonom šumskom vegetacijom).	**CKP1** **CKP2**
SP8	Izbjegavati gradnju i širenje građevinskih područja naselja na kompaktne i cjelovite šumske krajobraze koji se nalaze između građevinskih područja i koji su važni elementi prirodne, zelene cezure (između naselja Zaton, Orašac, Trsteno, Brsečine, ali i unutar naselja Zaton – rt Bat te između ruralnih naselja Konavala). Održavati postojeće zelene cezure između urbanih i ruralnih naselja te spriječiti kontinuiranu izgradnju duž morskih i riječnih obala te prometnica radi očuvanja prirodnosti i ekoloških kvaliteta (koridori za kretanje životinja, očuvana bioraznolikost područja).	**CKP1** **CKP2**
SP9	Očuvati lokve, izvore, povremeno vlažna i poplavna područja zbog njihove ekološke vrijednosti i uloge u očuvanju bioraznolikosti te ih, gdje je primjenjivo, koristiti kao prirodne retencijske prostore.	**CKP1** **CKP2**
SP10	Poticati uvođenje hidrotehničkih rješenja vodotoka krajobraznim tehnikama. Nove hidrotehničke radove na vodotocima uskladiti s krajobraznim obilježjima i višenamjenskim korištenjem. Oblikovna, tehnička i biotehnička rješenja trebaju osigurati prirodno uklapanje vodnih tijela u okruženje. U oblikovanju i biotehničkim rješenjima koristiti se autohtonom vegetacijom iz uzvodnih područja.	**CKP3**
SP11	Ukloniti i sanirati sva divlja odlagališta otpada u prirodnom krajobrazu i površine vratiti u stanje blisko prvotnomu.	**CKP3**
SP12	Sanirati površinske kopove metodom biološke sanacije koja uključuje stabilizaciju terena i sadnju autohtone vegetacije. U slučaju da to nije moguće, zakloniti ih sadnjom drveća i druge grmolike vegetacije.	**CKP3**
SP13	Pošumljavanjem i prirodnom obnovom sanirati požarom narušene i uništene šumske i makijske padine, osobito na području Srđa i drugih vizualno izloženih pobrđa.	**CKP3**

ANTROPOGENE KVALITETE (NASELJA I GRADITELJSKA BAŠTINA)

BR.	SMJERNICE	CK
SA1	Pri planiranju naselja uspostaviti uravnotežene odnose između graditeljske baštine i suvremenih graditeljskih intervencija, osobito oko područja zaštićene povijesne urbane cjeline Dubrovnika, ali i njegova šireg areala u zonama ljetnikovaca Dubrovačke Republike te ruralnih cjelina njegova okolnog područja (nekadašnji proizvodni prostor Dubrovačke Republike). Planirati razvoj naselja u skladu s prirodnim ograničenjima (konfiguracija terena, šume, vode itd.).	**CKA1** **CKA2**
SA2	Planirati prostorni razvoj ruralnih naselja prema naslijeđenim prostornim obilježjima te odnosima između izgrađenih dijelova naselja, prirodnih i poljoprivrednih površina. Posebnu pozornost posvetiti očuvanju i održavanju povijesne (tradicionalne) ruralne matrice naselja Dubrovačkog primorja, djelomice Župe dubrovačke te Konavala, gdje su ruralne cjeline još očuvane. Novu matricu i gradnju planirati tako da se morfologijom, volumenom, oblikovanjem i materijalima prilagodi postojećoj cjelini naselja, u skladu s prirodnim i antropogenim obilježjima krajobraza.	**CKA1** **CKA2**
SA3	Sačuvati od izgradnje, obnoviti i/ili unaprijediti prirodne, poljoprivredne i druge otvorene prostore unutar ili u okružju urbanog naselja Dubrovnika u svrhu očuvanja i jačanja prepoznatljivosti prostora, smanjenja gustoće izgrađenosti, poticanja boravka na otvorenome te povezivanja s okolnim prirodnim i ruralnim područjima uz rijeku Omblu, u Komolačkoj udolini, ali i na padinama Srđa. Naglasak staviti na umrežavanje takvih otvorenih prostora biciklističkim i pješačkim komunikacijama.	**CKA1**
SA5	Revidirati prostornim planovima definirana neuređena građevinska područja naselja te građevinska područja označena kao izgrađena iako to u stvarnosti nisu radi očuvanja karaktera krajobraza i obilježja koja bi planiranom izgradnjom bila ugrožena.	**CKA1** **CKA3**
SA6	Smanjiti potrebe za širenjem građevinskog područja obnovom i prenamjenom neiskorištenoga ili napuštenoga graditeljskog fonda.	**CKA1** **CKA3**
SA7	Ako je širenje naselja nužno, usmjeravati ga isključivo na područja niže vizualne izloženosti i nižih krajobraznih kvaliteta, uz očuvanje zelene cezure između povijesnog i novog dijela naselja, osobito u širem prostoru Dubrovnika, Zatona, Orašca, Mokošice, Župe dubrovačke, Cavtata i Zvekovice.	**CKA1**
SA8	Spriječiti širenje naselja ili strogo uvjetovati daljnje širenje u visokovrijednim i osjetljivim krajobraznim područjima.	**CKA1** **CKA2**
SA9	Spriječiti urbanizaciju ruralnih naselja donjih i gornjih sela sjeverno od Dubrovnika (ali i u drugim dijelovima regije) onemogućavanjem njihova spajanja s urbaniziranim područjima i prometno-građevinskim potezima, zadržavanjem rahlije matrice izgrađenosti te očuvanjem većih prirodnih i poljoprivrednih površina.	**CKA1**
SA10	Na prostoru Zatona i Orašca, gdje je prostornim planom predviđena prenamjena postojećega poljoprivrednog zemljišta u građevinsko, planirati rahlu matricu izgradnje s prevladavajućim otvorenim zelenim prostorima te uzimajući u obzir zatečenu konfiguraciju terena, strukturu krajobraza te elemente suhozida, terasa, kanala itd. kao polazišta za oblikovanje.	**CKA1**
SA11	Očuvati i unaprijediti pojedinačnu graditeljsku baštinu (zaštićenu, evidentiranu i drugu vrijednu prepoznatu baštinu) važnu za regionalni krajobrazni identitet s posebnim naglaskom na dvorove, utvrde i ljetnikovce, i to tako da se obnove i stave u funkciju obrazovanja i posjećivanja. U njihovoj okolici i kontaktnoj zoni nije prihvatljivo planirati novu gradnju, već održavati obilježja povijesno relevantnog stanja.	**CKA2**
SA12	Zaštititi (upisati u Registar kulturnih dobara RH) vrijedne ruralne cjeline, posebice gornjih sela sjeverno od Dubrovnika.	**CKA2**
SA13	Identificirati iznimne i vrijedne krajobraze naselja te ih predstaviti u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti.	**CKA2**
SA14	Izraditi tematske atlase ruralnih i urbanih naselja u formi prilagođenoj široj javnosti.	**CKA1** **CKA2**
SA15	Sanirati i spriječiti daljnje širenje ambijentalno neukopljenih dijelova naselja (Gruž, posebice dio Nuncijate, Babin kuk u Dubrovniku te prigradska naselja Komolačke udoline, Mokošica, Vrbica, Lozica, Štikovica i Zaton sjeverno od Dubrovnika, kao i naselja Čibača, Kupari, Srebreno, Mlini i Zvekovica južno od Dubrovnika) poput preizgrađenih zona (trgovačko-uslužnih, stambenih i apartmanskih) lišenih zelenila i javnih prostora, zona s predimenzioniranom i/ili stilski neprikladnom arhitekturom, neuređenih industrijskih i gospodarskih zona, luka itd.	**CKA1** **CKA3**
SA16	Sanirati i revitalizirati vrijedne ruralne i urbane cjeline, osobito napuštene i degradirane dijelove prostora.	**CKA2** **CKA3**

ANTROPOGENE KVALITETE (POLJOPRIVREDNI KRAJOBRAZI)		
BR.	**SMJERNICE**	**CK**
SA17	Revitalizirati tipičan poljoprivredni krajobraz regije tako da bude multifunkcionalan i vizualno privlačan te da uz poljoprivredne ima i društvene i ekološke funkcije (obrazovne, rekreacijske itd.). Naglasak staviti na očuvanje terasiranog krajobraza, mozaičnosti i usitnjenosti krajobraza.	**CKA4**
SA18	U poljoprivrednim iznimnim i osjetljivim krajobrazima poticati razvoj niskointenzivnih oblika poljoprivrede (ekološka, tradicijska itd.), koji se prilagođavaju strukturi krajobraza (konfiguraciji terena, parcelaciji) te drugim prirodnim i kulturnim elementima (npr. zona gornjih sela Dubrovačkog primorja te područje Konavala).	**CKA4**
SA19	Očuvati, obnoviti i revitalizirati regionalno specifične elemente poljoprivrednog krajobraza (suhozidi, lokve, terase, kanali itd.).	**CKA4**
SA20	Jačati multifunkcionalnost poljoprivrednih krajobraza (u kombinaciji s prirodnim krajobrazima) oko urbanih i ruralnih naselja, osobito Dubrovnika, Cavtata, Zatona, Orašca, naselja Župe dubrovačke i Konavala, a u svrhu sprečavanja urbanog širenja, urbanizacije ruralnih naselja, smanjenja toplinskih otoka te stvaranja novih mjesta za posjećivanje.	**CKA4** **CKA6**
SA21	Spriječiti uspostavu velikih monokulturnih i prostorno nestrukturiranih poljoprivrednih i arborikulturnih nasada te samostojećih solarnih i agrosolarnih elektrana u iznimnim poljoprivrednim krajobrazima. Zabraniti prenamjenu i gradnju (uključujući staklenike i plastenike) unutar iznimnih poljoprivrednih krajobraza te u njima čuvati poljoprivrednu funkciju.	**CKA4**
SA22	U manje osjetljivim krajobrazima Konavoskog polja omogućiti razvoj i intenzivne, ali okolišno održive poljoprivrede temeljene na načelima očuvanja okoliša i krajobraza. Okrupnjavanje, uvođenje novih kultura te monokulturnih nasada moguće je, ali poštujući konfiguraciju terena, mrežu tokova, uzorak parcelacije te ostale za područje karakteristične kulturne i prirodne elemente. Također, uvoditi nove strukture koje će pridonositi očuvanju okoliša i jačanju privlačnosti prostora poput ograda, terasa, kanala, podzida itd. te nepoljoprivrednih elemenata poput izletišta, odmorišta itd.	**CKA5** **CKA6**
SA23	Spriječiti rigolanje i malčiranje stjenovitog terena koje rezultira stvaranjem velikih nestrukturiranih, ogoljenih i okrupnjenih poljoprivrednih površina u iznimnim, osjetljivim i vizualno izloženim krajobrazima.	**CKA4**
SA24	U intenzivnim poljoprivrednim krajobrazima lišenima prirodne vegetacije saditi živice, drvorede, šumarke i pojedina stabla, npr. na području Konavoskog polja.	**CKA6**
SA25	Spriječiti prenamjenu vrijednoga poljoprivrednog zemljišta u građevinsko i šumsko.	**CKA4**
SA26	Za najvrednije poljoprivredne krajobraze, osobito na području gornjih sela Dubrovačkog primorja i šireg područja Ljupča, razmotriti odgovarajuće oblike nacionalne, lokalne ili prostorno-planske zaštite te u njima poticati poljoprivredu niskog intenziteta temeljenu na lokalnim specifičnostima krajobraza.	**CKA4**
SA27	Identificirati iznimne/vrijedne poljoprivredne i ruralne krajobraze, predstaviti ih u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti te promovirati; uključiti teme poljoprivrednih i ruralnih krajobraza u lokalne/regionalne posjetiteljske/turističke/kulturne rute, itinerare itd. Brendirati lokalne proizvode te oblike nematerijalne i materijalne baštine konceptom (vezanoga) iznimnoga poljoprivrednog/ruralnog krajobraza.	**CKA4**

VIZUALNO-DOŽIVLJAJNE KVALITETE		
BR.	**SMJERNICE**	**CK**
SV1	Očuvati vizualnu cjelovitost i identitet ključnih krajobraznih cjelina, osobito povijesne jezgre Dubrovnika s kontaktnom zonom, prigradskih poteza od Mokošice do Orašca, naselja Župe dubrovačke te ruralnih prostora Dubrovačkog primorja i Konavala. Nove zahvate planirati uz poštivanje mjerila, vizualnog kapaciteta, dominantnih obilježja i prostorne koherentnosti tih cjelina.	**CKV1**
SV2	Očuvati i unaprijediti regionalno specifične (povijesne) prostorne odnose ruralnih naselja i urbanog središta Dubrovnika, s naglaskom na odnos između izgrađenih dijelova, poljoprivrednih površina, šuma, vodotoka i ostalih prirodnih površina.	**CKV1**
SV3	Spriječiti uspostavu velikih monokulturnih i prostorno nestrukturiranih poljoprivrednih nasada te velikih samostojećih solarnih i agrosolarnih elektrana u iznimnim, vizualno-doživljajno vrijednim (scenskim) te vizualno izloženim krajobrazima.	**CKV1** **CKV2**
SV4	Širenje građevinskih područja i gradnju turističkih naselja (kao što su rt Bat u Zatonu, obalna zona Brsečine, zona rubnih sjevernih dijelova Cavtata) ne planirati na područjima visoke vizualne izloženosti, a osobito na istaknutim rtovima, obalnim padinama i rubovima povijesnih naselja.	**CKV1** **CKV2**
SV5	Nove građevine ne bi smjele izlaziti iz siluete padine brda te bi se svojom visinom i proporcijama trebale integrirati u postojeće i planirano visoko zelenilo kako ne bi dominirale vizurama (zona Babina kuka, Glavica Lapad, vrh Montovjerna, Velika i Mala Petka, Gorica sv. Vlaha, padine Srđa u gradu Dubrovniku). To bi pridonijelo primjerenijim slikama naselja.	**CKV1** **CKV2**
SV6	Očuvati postojeće i uspostaviti nove zelene cezure prema naseljima Mokošica, Vrbica, Lozica, Zaton, Orašac, koje imaju funkciju osiguravanja kvalitetnog ambijenta i sprečavanja kontinuirane izgradnje duž morskih i riječnih obala te prometnica.	**CKV1**
SV7	Očuvati zeleno zaleđe postojećih dijelova urbanog naselja Dubrovnik (Velika i Mala Petka, Gorica sv. Vlaha, Srđ) ruralnih naselja duž cijelog prostora te većih turističkih zona (unutar grada Dubrovnika – Babin kuk, izvan grada – Vrtovi sunca, Kupari, Cavtat) važnih za očuvanje krajobrazne slike i vizura.	**CKV1** **CKV2**
SV8	Identificirati iznimne i vizualno-doživljajno vrijedne (scenske) krajobraze, predstaviti ih u obliku atlasa prilagođenog široj javnosti te promovirati; uključiti ih u lokalne/regionalne posjetiteljske/turističke rute, itinerare itd.	**CKV2**
SV9	Predstaviti vizualno-doživljajno (scenski) vrijedna krajobrazna područja i iznimne krajobraze uređenjem vidikovaca/odmorišta na vizurnim točkama važnima za njihovo panoramsko i cjelovito razgledavanje (uz prometnice ili uređene staze).	**CKV2**
SV10	Očuvati postojeće vizure na povijesna naselja Dubrovačke Republike (Dubrovnik, Stari grad i Gruž, Cavtat, Molunat, naselja uz Omblu, Zaton, Orašac, Trsteno, Brsečine, Slano, Doli) s pristupnih i plovnih putova te drugih točaka promatranja. Novu gradnju, ako je potrebna, planirati „u drugom planu" čuvajući postojeće vizure na povijesna ruralna i urbana naselja i njihove prostorne rubove. Planirani zahvati u morskim akvatorijima koji uključuju izgradnju luka i novih privezišta nisu prihvatljivi u područjima koja izravno utječu na vizure povijesnih dijelova naselja. Planirani zahvati na obalnom rubu i u kontaktnom prostoru obale nisu prihvatljivi.	**CKV2**
SV11	Zakloniti loše vizure prema degradiranim područjima (npr. kamenolom Dubac, odlagalište otpada Grabovica), koja narušavaju postojeće vizualno-doživljajne kvalitete, uspostavom zelenih pojasa s visokom vegetacijom.	**CKV3**
SV12	Vizualne degradacije volumenom i stilom neprimjerenih postojećih stambenih, turističkih i gospodarsko-poslovnih građevina ublažiti sadnjom visoke vegetacije (zone Babin kuk, Nuncijata u Dubrovniku, Mokošica, Vrbica, Lozica, Štikovica, Zaton, Čibača, Zvekovica). Jačati udio prirodnih zelenih površina na građevnim česticama te udio javnih otvorenih prostora uz njihovo kvalitetno oblikovanje adekvatnim sadržajima i uređenim zelenilom.	**CKV3**
SV13	Planirati sadnju vegetacije (stabla, drvoredi, živice) uz postojeću i planiranu infrastrukturu unutar grada Dubrovnika, ali i na izvangradskom prostoru gdje se planira autocesta i brza cesta te uz ostale prometnice, energetske i vodnokomunalne građevine te postojeće i planirane gospodarsko-poslovne zone radi njihova vizualnog zaklanjanja.	**CKV3**
SV14	Sanirati degradirane morske i riječne obalne zone (nelegalna privezišta, molovi, betonirane plaže itd.) radi podizanja boravišnih i ambijentalnih kvaliteta morskih obalnih naselja (posebice uz rijeku Omblu, prostor Zatonskog zaljeva i u naseljima Cavtat i Molunat).	**CKV3**
SV15	U degradiranim područjima kamenoloma, osobito Dubac i Visočani, nakon prestanka korištenja provesti biološku i krajobraznu sanaciju te, gdje je primjereno, planirati nove sadržaje niskog vizualnog utjecaja koji ne stvaraju dodatne degradacije.	**CKV3**
SV16	Ukloniti i sanirati sva divlja odlagališta otpada uz prometnice, unutar naselja i u ruralnom krajobrazu te površine vratiti u prvotno stanje. U sanaciju legalnog odlagališta otpada Grabovica potrebno je uključiti i biološke metode.	**CKV3**

REPUBLIKA HRVATSKA
Ministarstvo prostornoga uređenja,
graditeljstva i državne imovine

2026.